

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

Павло ГОРІНОВ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ
РЕГУЛЮВАННЯ ГАРАНТІЙ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ:
ПРИНЦИПИ, ПРОЦЕДУРИ ТА СТАНДАРТИ**

монографія

Видавництво
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
Київ – 2024

УДК 347.962-042.65(02)
Г 69

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 1 від 19 січня 2024 року), Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 1 від 25 січня 2024 року)

Автор:

Горінов Павло Валерійович – кандидат юридичних наук, доцент, відмінник освіти, заслужений працівник соціальної сфери України, директор Навчально-наукового інституту права та політології, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Рецензенти:

Ковальський Віктор Семенович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, Президент видавничої організації «Юрінком Інтер», шеф-редактор загальнонаціональної правової газети «Юридичний вісник України»;

Смокович Михайло Іванович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду України.

П. В. Горінов.

Г 69 **Адміністративно-правове регулювання гарантій незалежності суддів: принципи, процедури та стандарти:** монографія / Київ: Видавництво Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, 2024. 288 с.

ISBN 978-966-937-283-3

Монографія є комплексним дослідженням адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення незалежності суддів в Україні. Автор розглядає сучасне праворозуміння незалежності судді, виділяючи його основоположні принципи та гарантії. Особлива увага приділяється розробці системи адміністративних процедур, їх поняттям, ознакам та ролі у реалізації гарантій незалежності суддів. У дослідженні акцентується увага на значущості принципів, видів процедур і ролі різних суб'єктів у правозастосовній діяльності. Автор відтворює міжнародний контекст даного питання, аналізуючи стандарти та рекомендації, що стосуються гарантій незалежності суддів, та їх потенційне впровадження в українську правову систему. Також надається деталізований аналіз шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання на основі міжнародних практик і досвіду.

Монографія може бути цікавою для науковців, юристів, представників органів юстиції, суддів, студентів юридичних спеціальностей, а також для всіх, хто цікавиться питаннями правового регулювання, зокрема у контексті забезпечення незалежності суддів.

УДК 347.962-042.65(02)

© Горінов П. В., 2024
© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024

ISBN 978-966-937-283-3

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУР ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ	
1.1. Концептуальні засади незалежності судді в контексті сучасного праворозуміння	10
1.2. Гарантії незалежності суддів: витоки, система та інтерпретація Європейського суду з прав людини	34
1.3. Концептуалізація адміністративної процедури щодо забезпечення гарантій незалежності суддів	58
<i>Висновки до розділу 1</i>	82
Розділ 2	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕДУР РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ	
2.1. Фундаментальні принципи правозастосовної діяльності в аспекті гарантій незалежності суддів	87
2.2. Типологія адміністративних процедур для реалізації гарантій незалежності суддів	112
2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів	140
<i>Висновки до розділу 2</i>	170
Розділ 3	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ	
3.1. Міжнародні стандарти правового регулювання гарантій незалежності суддів	174
3.2. Проблеми та перспективи інтеграції міжнародних стандартів гарантій незалежності суддів у національну систему правозастосування України	202
<i>Висновки до розділу 3</i>	226
ВИСНОВКИ	229
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	235
ДОДАТКИ	254

Передмова

Шановні читачі!

У нинішньому історичному контексті, коли наша країна стоїть на передовій оборони своєї незалежності від збройної російської агресії, питання стабільності правової системи та недоторканності її основоположних принципів набувають особливого значення. Судова система, її автономія та незалежність суддів – важлива частина фундаменту, на якому тримається наша держава, її суверенітет і демократичний лад.

Монографія прагне підкреслити непереборний дух нації, яка наполегливо й мужньо захищає свої права і свободи, беручи за основу принципи права, справедливості та демократії. Незалежність суддівського корпусу, а також впровадження ефективних адміністративних процедур у цій сфері є ключовими для забезпечення прав та гарантій громадян, особливо у такий критичний період для нашої держави.

Загрози національній безпеці, що насуваються з боку агресора, вимагають від нас ще більшого зосередження на проблемах внутрішньої консолідації, зокрема у правовій сфері. Саме тому аналіз міжнародного досвіду, особливо в частині гарантій незалежності суддів, може стати не лише теоретичним напрямом дослідження, а й практичним інструментарієм для зміцнення української судової системи.

В умовах зовнішнього виклику монографія підносить ідею, що справедливість, незалежність і автономія судової влади є не лише гарантом державного суверенітету, а й частиною національної ідентичності, котру ми повинні цінувати та захищати.

Історія людства постійно свідчить про важливість права як структурної складової будь-якої цивілізованої держави. Але право саме по собі є лише інструментом; справжнім випробуванням для кожної системи є її здатність застосовувати це право справедливо, об'єктивно та консистентно. Серцем такої системи є, безумовно, судова влада.

Від заснування перших правових норм, що визначали соціальні стосунки у первісних спільнотах, до сучасних масштабних законодавчих систем держав, судова система завжди відігравала ключову роль у структурі будь-якої цивілізованої спільноти. Вона виступає важливим механізмом для забезпечення порядку, стабільності та справедливості, а також відіграє центральну роль у захисті прав та свобод людини.

В історії України питання незалежності суду завжди було актуальним. Українська судова система, як і будь-яка інша, має свою унікальну історію,

що відображає багатий досвід багатьох поколінь, що боролися за її вдосконалення. Історичні реалії, політичні зміни, соціально-економічні виклики робили свої корективи в розвиток судової системи. Щоб зрозуміти, наскільки важлива незалежність судової системи, достатньо звернутися до ключових моментів історії нашої держави. Вони демонструють, як відсутність незалежності суддів може призвести до порушень прав людини, соціальної несправедливості та інших негативних наслідків. Історичний контекст формування концепцій незалежності суддів відносить нас у далекі часи, починаючи від Київської Русі, періоду Гетьманщини, належності до СРСР і, зрештою, до незалежної України. Історія є свідченням постійного пошуку найкращих підходів до адміністрування правосуддя: від судів громад до Верховного Суду України.

Під час радянської епохи, коли Україна стала частиною СРСР, судова система втратила свою автономію і стала інструментом комуністичної партії. Така ситуація спричинила низку проблем, особливо з погляду дотримання прав людини та державного суверенітету.

Проте, здобувши незалежність у 1991 р., Україна почала шлях формування власної судової системи, яка повинна була відповідати європейським стандартам. Вперше за багато років українська судова система отримала шанс на дійсну незалежність.

Сучасний світ перебуває у стані динамічних змін. Глобалізація, технологічні нововведення, соціальна мобільність та інші фактори формують новий контекст для розуміння права та його ролі в суспільстві. Центральне місце в цій системі посідає принцип незалежності суддів, який є гарантом збереження прав і свобод кожної людини. Зрозуміло й те, що судова система, вільна від зовнішнього втручання, є запорукою стабільності та прогресу будь-якої держави.

В Україні, де питання судової реформи залишається однією з ключових на політичному горизонті, вивчення та глибоке розуміння принципу незалежності суддів набуває особливої актуальності.

Незалежність суддів є каменем спотикання багатьох правових систем, включаючи українську. Це поняття вбирає в себе не тільки правові норми, а й глибокі філософські, соціальні та політичні засади. Незалежність судової гілки влади – це не просто один з принципів правової держави, це її фундамент, на якому тримається вся система правосуддя. Дійсно, незалежність судової системи є основою стабільності й прогресу суверенної держави. Від якості роботи судової системи і, зокрема, від незалежності суддів залежить довіра громадян до влади, їхнє відчуття справедливості й безпеки.

Після проголошення незалежності України було вжито численних заходів для реформування судової системи. Проте реальна незалежність судової

влади від політичних та економічних інтересів досі залишається предметом обговорень і дискусій.

Важливим етапом на шляху до незалежності судової системи стала Революція гідності 2013–2014 рр., яка наголосила на критичному стані правової системи та необхідності її кардинальної реформи. Одним із найбільших викликів для забезпечення незалежності суддів в Україні є корупція. Корупція в судовій системі підриває довіру громадян, впливає на економічний розвиток країни та її міжнародний імідж. При цьому корупція в судовій системі є не лише проблемою України. Це глобальне явище, і багато країн, включаючи розвинені демократії, борються з цією проблемою. Але як забезпечити, щоб суддя дійсно був незалежний у своєму рішенні? Щоб жоден зовнішній чинник не впливав на його діяльність? Це питання стає центральним у нашому дослідженні.

Монографія побудована як міст, що сполучає теоретичні засади з практичним застосуванням. У трьох розділах розкрито всі грані проблематики, починаючи від теоретичного осмислення поняття незалежності суддів, аналізу національного та міжнародного законодавчого поля, і закінчуючи практичними аспектами реалізації адміністративно-правових процедур.

Передмова до такої роботи повинна бути не просто вступом, а своєрідним науковим есе, що огортає ключові моменти дослідження, ставить запитання і намагається знайти на них відповіді. Так, це погляд на проблематику з висоти академічного дискурсу, але також це і спроба діалогу з читачем, залучення його до обговорення, до спільного пошуку шляхів удосконалення судової системи.

В умовах постійної динаміки правового полотна сучасних держав проблематика забезпечення незалежності суддів набуває особливого значення. Стабільність судової системи, її авторитет та відповідність міжнародним стандартам завжди були та залишаються актуальними для кожної демократичної країни. Ця монографія є спробою глибоко і всеосяжно розкрити витoki, механізми та перспективи розвитку незалежності суддів у контексті адміністративно-правового регулювання.

Дослідження незалежності суддів – це не просто академічний інтерес. Це – прагнення зрозуміти механізми, за допомогою яких правосуддя в сучасних державах може залишатися справедливим, безстороннім і ефективним. У цьому контексті взаємозв'язок між незалежністю суддів і адміністративно-правовим регулюванням розглядається як ключовий для пізнання принципів забезпечення незалежності суддів.

Підходячи до розгляду змісту монографії, необхідно вдатися до більш глибокого розгляду фундаментальних питань, що стосуються суті та значення незалежності суддів. Вихідні положення, що визначають характеристику

незалежності суддів у сучасному праворозумінні, розкриваються через їх специфічний конституційно-правовий статус, що вимагає належного розуміння та застосування в адміністративно-правовому контексті.

Розглядаючи питання конституційно-правового статусу суддів, важливо звернути увагу на об'єктивність та унікальність їх правового становища як носіїв судової влади. Із цим пов'язане визначення та розкриття елементів, що підкреслюють необхідність виокремлення та гарантування їхньої незалежності. Такі гарантії можуть виявлятися через реалізацію правових можливостей та дотримання правових вимог, котрі визначаються для суддів у процесі їхньої професійної діяльності.

У цьому контексті важливо враховувати, що судді несуть не лише конституційно-правовий, а й адміністративно-правовий статуси, що впливають на їхню діяльність та правозастосовну практику. Ці статуси мають вирішальне значення у формуванні та забезпеченні відповідних гарантій, що забезпечують незалежність суддів та визначають процедури їхньої роботи.

Одним із ключових моментів у адміністративно-правовому дослідженні є розкриття процедур правозастосовної діяльності та гарантій, які забезпечують незалежність суддів. Цей підхід ґрунтується на сприйнятті конструкції адміністративної процедури як цілеспрямованої послідовності дій, що виходять із забезпечення правозастосовної діяльності в контексті незалежності суддів. Ця конструкція дозволяє розкрити сутність процедур та виявити їхню важливість у гарантуванні незалежності суддів у судових процесах.

Необхідно також звернути увагу на матеріально-правовий аспект незалежності суддів, який відображається у їхньому правовому статусі та функціонуванні у судових процедурах. Урахування цього аспекту дозволяє більш глибоко розуміти природу та значення незалежності суддів як ключового елемента справедливого та ефективного правосуддя.

Попереду вас чекає не просто монографія, а дослідження, що висвітлює одну з найбільш важливих проблем сучасного правосуддя – гарантування незалежності суддів. Це питання, що зачіпає основоположні принципи правової держави, якість судової влади та довіру громадян до юстиції.

Адміністративно-правове регулювання відіграє центральну роль у формуванні системи гарантій незалежності суддів. У даній монографії ми разом із вами вирушимо у поглиблене дослідження цього аспекту, виявимо його складність та багатогранність. Розглянемо теоретико-методологічні аспекти дослідження, де зосереджено увагу на основоположних поняттях та принципах. Спільно поринемо в глибини юридичної доктрини, з'ясовуючи, що саме лежить в основі розуміння незалежності суддів у контексті адміністративно-правового регулювання.

Теоретико-методологічні основи дослідження змісту адміністративно-правового регулювання правозастосовної діяльності щодо реалізації процедур забезпечення незалежності суддів виокремлюють ключові поняття та принципи, що лежать в основі розуміння незалежності суддів у сучасному правозастосовному контексті. Докладно проаналізуємо систему гарантій незалежності суддів з урахуванням позицій Європейського суду з прав людини, надаючи розуміння сутності та значення цієї проблеми.

Зміст адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів пропонує детальне дослідження принципів та видів адміністративних процедур правозастосовної діяльності, спрямованих на забезпечення незалежності суддів, а також розглядає, які саме адміністративні процедури та механізми задіяні у процесі забезпечення незалежності суддів, яке їхнє практичне застосування та які проблеми можуть виникнути на цьому шляху, серед яких, зокрема, вдосконалення адміністративно-правового регулювання, використовуючи як український, так і міжнародний досвід.

Система гарантій незалежності судді, розглянута у монографії, є важливим інструментом для забезпечення незалежності суддів у всіх сферах їхньої професійної діяльності. Загальні та спеціальні гарантії, які складають цю систему, формують єдину правову матрицю, що забезпечує стійке функціонування судової системи.

Не менш важливим є і той факт, що монографія базується на актуальних правових джерелах, включаючи нормативно-правові акти, судову практику, наукові праці українських та зарубіжних авторів. Це робить книгу актуальною, корисною і цікавою для юристів, науковців, студентів, а також всіх, хто цікавиться проблемами правосуддя і незалежності суддів.

Дослідження, що перед вами, є результатом глибокого наукового аналізу, багатьох років праці та відданості своїй справі. Сподіваємося, що ця монографія стане для вас не лише джерелом знань, а й інструментом подальшого дослідження, рефлексії та, можливо, навіть впровадження змін у власній практиці.

*З найкращими побажаннями
та спогадами про цінність наукового пошуку,
Павло ГОРІНОВ*

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕДУР ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

1.1. Концептуальні засади незалежності судді в контексті сучасного праворозуміння

Історична перспектива завжди відіграє важливу роль у розумінні будь-якої правової категорії. Це ствердження особливо актуальне, коли йдеться про принцип незалежності суддів. Незалежність як основоположний принцип відправлення правосуддя має глибокі корені в європейській правовій традиції. Вивчаючи його еволюцію в контексті українського права, необхідно звернутися до основних джерел, які формували та визначали цей принцип в історичному розвитку правової думки.

Висхідною категорією формування наукового підходу щодо дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів виступає категорія незалежності, сучасне праворозуміння якої у контексті принципових новацій судової реформи впливає із соціально-правового значення незалежності та генезису наукових поглядів щодо цієї категорії.

Незалежність суддів, у контексті їхньої захищеності від будь-якого зовнішнього впливу, є одним із ключових елементів демократичного суспільства. Це не просто правовий інститут, а фундамент, на якому базується довіра громадян до системи правосуддя. У зв'язку з цим будь-які спроби впливу на суддів, їх діяльність чи рішення не тільки порушують закон, а й підривають довіру до правової системи як такої.

Незалежність як засада функціонування судової влади прямо закріплена статтею 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII¹, а гарантування незалежності суддів є однією з умов належного відправлення правосуддя. І. Є. Марочкін зазначав, що незалежність судової влади складає універсальний контекст функціонування цієї гілки влади та її носіїв, забезпечує єдиний режим належного відправлення правосуддя. Вчений підкреслював, що складовою частиною, одним із можливих засобів досягнення незалежності суду в системі інших органів державної влади виступає незалежність суддів, яка забезпечується цілим рядом гарантій².

---

¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

² Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. С. 94–96.

Статтею 129 Конституції України визначено, що судді при здійсненні правосуддя незалежні та керуються верховенством права³.

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції детально розглянув питання незалежності суддів. Його рішення слугують не лише джерелом права, а й значущим теоретичним матеріалом, що відображає розвиток конституційно-правової доктрини в Україні. Зокрема, позиція Конституційного Суду щодо заборони впливу на суддів підкреслює не лише формально-правові рамки цього принципу, а й його соціальне і культурне значення. Правова позиція Конституційного Суду України щодо незалежності судді надана у мотивувальній частині Рішення від 12.07.2011 р. № 8-рп/2011 «У справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»», де наведено пункт 2 резолютивної частини Рішення від 1 грудня 2004 р. № 19-рп/2004 у справі про незалежність суддів як складову їхнього статусу щодо заборони впливу в будь-який спосіб на суддів.

Таку заборону треба розуміти як забезпечення незалежності суддів у зв'язку зі здійсненням ними правосуддя, а також як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо. При цьому зазначено, що під словосполученням «у будь-який спосіб» законодавець об'єднав усі можливі способи впливу на суддів⁴.

Розглядаючи поняття незалежності, слід враховувати, що це – багатогранний термін, який об'єднує різноманітні аспекти і рівні.

Перший аспект – це незалежність у процесі прийняття рішень. Суддя повинен вільно вирішувати справи на основі фактів і застосовуючи відповідне право, не відчуваючи зовнішнього тиску або втручання.

Другий аспект стосується інституційної незалежності. Судова система як ціле повинна діяти незалежно від інших гілок влади. Це означає, що фінансування, адміністрування та навіть призначення суддів повинні

³ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁴ У справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: Рішення Конституційного Суду України від 12.07.2011 р. № 8-рп/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 60 (15.08.2011). Ст. 2417.

відбуватися таким чином, щоб запобігти будь-якому потенційному конфлікту інтересів.

Третій аспект – це культурна або соціальна незалежність. Судді, незалежно від їхньої професійної діяльності, живуть у суспільстві та піддаються його впливам. Існує необхідність забезпечити, щоб судді мали можливість уникати будь-яких зовнішніх впливів, що можуть поставити під загрозу їх об'єктивність.

З урахуванням вищезазначеного, важливо підкреслити, що незалежність суддів не є самоціллю. Це засіб забезпечення справедливого та ефективного правосуддя, яке слугує інтересам суспільства.

Звернення до міжнародних стандартів, які стосуються незалежності суддів, дозволяє звернутися до Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів, Основних принципів щодо незалежності правосуддя, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р., Рекомендації № R (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо незалежності, ефективності та ролі суддів⁵.

Отже, наукові дослідження акцентують увагу на трьох основних аспектах незалежності судової системи (див. схему 1.1.1.):

– автономія судових інституцій відображається у непорушності судових рішень. Це означає, що жоден виконавчий чи законодавчий орган не має права анулювати або обходити ці рішення. Крім того, лише судові органи мають ексклюзивне право офіційного тлумачення законодавчих актів;

– персональна незалежність судді визначається його правовим статусом, що забезпечує йому свободу від будь-якого зовнішнього тиску та можливість робити об'єктивні рішення на основі права;

– процедурна незалежність суду підкреслює значущість застосування принципів правосуддя, що гарантують справедливе та непередбачуване розглядання справ.

Отже, щодо міжнародних стандартів незалежності суддів можна спостерігати ряд наукових дискусій, що відображають глибокі аспекти цієї проблематики. Незалежність суддів, як доводять документи Ради Європи та ООН, передбачає не лише формальні механізми захисту суддів від зовнішнього втручання, а й підтримку високих стандартів їхньої професійної етики та інтегритету.

Однією з ключових особливостей незалежності суддів є їхня спроможність об'єктивно та безупереджено тлумачити закон. Ця здатність базується

---

⁵ Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ: Істина, 2010. С. 10–32.

Схема 1.1.1. Виміри незалежності судової системи

на глибокому розумінні законодавчого контексту, історії правоприйняття та взаємозв'язку різних нормативних актів. До того ж, науковий підхід до аналізу принципів незалежності дозволяє виявити, як судді можуть взаємодіяти з іншими гілками влади, не втрачаючи при цьому своєї автономії.

Також, розглядаючи незалежність судової влади, вчені звертають увагу на необхідність забезпечення адекватних умов для професійного росту та розвитку суддів. Це означає створення механізмів, що гарантують їх недоторканність, а також забезпечують доступ до постійного юридичного висвітлення та спеціалізованих тренінгів.

У наукових дослідженнях зустрічається інше узагальнення наукових підходів щодо визначення сутності незалежності суддів. Так, Н. О. Чемодурова наводить наступні наукові позиції вчених щодо визначення незалежності суддів з позицій фундаментального принципу правової держави, конституційного принципу правосуддя, важливої гарантії права кожного на справедливий суд, основну передумову функціонування судової влади й інші наукові підходи⁶. Дослідниця, обґрунтовуючи поняття незалежності суддів адміністративних судів, наголошує, насамперед на закріпленні у чинному законодавстві – Конституції України, принципу як організації та функціонування адміністративних судів, так і професійної діяльності суддів цих

⁶Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 15–16.

судів, а також виділяє наступні властивості незалежності: регулятивність, нормативність, універсальність, цільова спрямованість, імперативність, самостійність та об'єктивна обумовленість.

Вказуючи про цільову спрямованість незалежності, науковиця наголошує на її забезпечувальному характері щодо «об'єктивного, неупередженого та безстороннього розгляду і вирішення адміністративних справ, створення висококваліфікованої та ефективної системи адміністративного судочинства, зміцнення правового статусу суддів адміністративних судів, а також забезпечення балансу між різними гілками державної влади шляхом створення умов для належного функціонування механізму стримувань і противаг»⁷.

По суті, Н. О. Чемодурова презентує широке значення незалежності суддів адміністративних судів, розглядаючи її у контексті функціонування принципу розподілу влад. Разом з тим, такий широкий погляд на сутність незалежності суддів адміністративних судів певною мірою ускладнює визначення гарантій незалежності, обумовлюючи необхідність уведення і тих гарантій, які стосуються організації влади, а тому опосередковано можуть бути віднесені до гарантій незалежності суддів.

Слід враховувати, що поняття незалежності суддів не лише є ключовим для забезпечення принципів правосуддя, а й демонструє складність своєї структури в рамках правової системи. Однак, щоб докладніше осмислити цю проблематику, потрібно поглибити аналіз міжнародних стандартів і досліджень у даній галузі. Варто зазначити, що незалежність суддів адміністративних судів може бути розглянута з погляду соціологічного, психологічного та юридичного аспектів. Це відкриває двері для багатовимірного підходу до вивчення цієї проблеми. Наприклад, з соціологічного погляду можна розглядати незалежність як відображення соціальних взаємовідносин між гілками влади та їх впливом на діяльність суддів.

Водночас, психологічний аспект акцентує увагу на індивідуальних особливостях суддів, їхньому світогляді та внутрішніх переконаннях, які можуть впливати на їх рішення. Цей підхід вимагає глибокого аналізу мотиваційних чинників, що формують діяльність суддів.

Юридичний підхід до аналізу незалежності суддів передбачає розгляд нормативно-правової бази, що регулює діяльність суддів, та її взаємодії з іншими правовими актами. Також необхідно звернутися до практики Європейського суду з прав людини, де було встановлено ряд критеріїв, що визначають незалежність суддів. Втім, крім формально-правової ідеї

---

⁷ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 37–38.

незалежності, існує глибше розуміння її як соціальної та культурної цінності.

Привертає увагу думка Ю. Є. Полянського щодо розкриття змісту незалежності судді як правової і соціальної цінності. Вчений підкреслює важливість відповідного визначення співвідношення незалежності судді та його свободи у рішеннях і діях при виконанні професійних обов'язків⁸. Твердження Ю. Є. Полянського про взаємозв'язок незалежності судді та його свободи у рішеннях і діях при виконанні професійних обов'язків розкриває глибинні аспекти цієї проблематики. Відповідне визначення та забезпечення цього взаємозв'язку може мати вирішальне значення для формування ефективної та справедливої судової системи, що захищає права громадян і впевнено функціонує у межах правової держави. Безумовно, незалежність суддів має ключове значення для розвитку держави, формування дієвих гарантій належного судового захисту прав, свобод фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб. Проте аксіологічний вимір незалежності суддів потребує окремого предметного аналізу.

Узагальнення наведених вище наукових підходів дозволяє вказати на те, що незалежність суддів розглядається завжди у взаємозв'язку з незалежністю суду як його невід'ємною складовою і принципом правосуддя. Вказане означає необхідність дослідження гарантій незалежності суддів, функціонування яких створює умови здійснення судової влади на засадах принципу незалежності.

Дослідження підкреслюють, що забезпечення незалежності суддів має значення не лише для зміцнення правової системи в цілому, а й для формування механізмів захисту прав та свобод особи в контексті адміністративного судочинства. Це вимагає врахування різноманітних аспектів незалежності, що відіграють вагоме регулятивне значення в забезпеченні ефективності судочинства.

Ці висновки дають змогу докладніше розглянути питання щодо створення умов для забезпечення об'єктивності, безсторонності та ефективності адміністративного судочинства. Вони також наголошують на важливості побудови системи гарантій, що забезпечать відповідність дій суддів принципам законності та правосуддя, що знову підкреслює актуальність подальшого дослідження цієї проблеми.

Сучасне праворозуміння незалежності судді виходить з усвідомлення незалежності судової влади, що відображає засаду функціонування судової гілки влади окремо від законодавчої та виконавчої гілок влади. Як влучно

---

⁸Полянський Ю. Є. Незалежність судді – правова і соціальна цінність. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. С. 80–90. С. 82.

зазначав І. Є. Марочкін: «Незалежність судової влади виражає статус однієї з гілок влади, незалежність суду – статус органу судової влади, а незалежність суддів – статус посадових осіб цього органу як носіїв судової влади»⁹.

Осмилюючи концептуальні підходи до питання незалежності судової влади на підставі роздумів І. Є. Марочкіна, можна виокремити кілька основоположних аспектів цього питання. По-перше, розуміння структурної незалежності судової влади як особливої сфери владного впливу є ключовим для правової системи будь-якої демократичної держави. Судова влада, відокремлена від інших гілок влади, гарантує об'єктивність, безсторонність та справедливість у рішеннях.

По-друге, аналізуючи слова І. Є. Марочкіна, можна зазначити, що незалежність в контексті судової системи виражається на різних рівнях – від загальної гілки влади до конкретних посадових осіб, що здійснюють правосуддя. Кожен з цих рівнів має свої особливості та нюанси, що повинні враховуватися при формулюванні правової політики та стратегій реформування судової системи.

По-третє, наголошуючи на ролі судді як носія судової влади, необхідно розуміти, що його професійна діяльність, репутація та дієвість значною мірою визначають довіру громадян до судової системи в цілому. Тому гарантування незалежності судді, його захист від будь-якого зовнішнього впливу та тиску є одним з основних пріоритетів для забезпечення ефективності та авторитету правосуддя.

Дослідження концепції незалежності судді відкриває нові горизонти для юридичної науки, адже вона поглиблює розуміння механізмів, що забезпечують баланс судової влади в рамках тригалузевого поділу. Зокрема, важливо відзначити роль конституційних норм у формуванні та захисті правового статусу судді. Вчені-правники акцентують увагу на факторах, що визначають глибину та межі цієї незалежності. Якщо поглянути на ситуацію через призму європейських стандартів правосуддя, стає зрозумілим, що рішення 2016 р. не лише відповідає глобальним тенденціям, а й відображає внутрішні потреби юридичної системи України. Таким чином, концептуальні зміни у підходах до визначення та забезпечення незалежності судді стають предметом активного наукового обговорення, підсилюючи практичну значущість дослідженого феномена.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII¹⁰ викладено у новій редакції

---

⁹ Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. С. 95.

¹⁰ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

ст. 126 Конституції України, якою закріплено норму щодо гарантування незалежності і недоторканності судді Конституцією та законами України. Основним Законом чітко встановлено, що незалежність та керування верховенством права є засадами діяльності судді щодо здійснення правосуддя (ст. 129 Конституції України). Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII¹¹ закріплено принципи незалежності і безсторонності судів (ч. 1 ст. 1).

Отже, чинне законодавство закріплює принцип незалежності як основоположний принцип функціонування судової влади, судів і судді. При цьому сутність незалежності судді слід розглядати як основу його правового статусу в правовідносинах щодо відправлення правосуддя.

Саме такий підхід до розуміння незалежності судді обстоюється юридичною наукою. Так, у юридичних енциклопедичних виданнях, де презентовано усталені наукові підходи до визначення змісту ключових категорій і сутності правових явищ, вказано про незалежність судді як основи його правового становища у державі¹².

Вимога гарантування незалежності суддів закріплена у конституціях різних держави, питанням гарантування надається постійна увага міжнародної спільноти, політиками, законотворцями. Дослідження питання незалежності суддів та її правового значення має важливе значення для забезпечення верховенства права та ефективного функціонування правосуддя. У контексті сучасних політичних та правових трансформацій питання гарантування незалежності суддів набуває особливо актуального значення, оскільки воно визначає ефективність функціонування судової системи та гарантує дотримання принципу рівності перед законом.

Аналізуючи конституційні норми, міжнародні стандарти та національне законодавство, можна констатувати, що незалежність суддів є основною складовою частиною судової влади. Вона передбачає недоторканність суддівських рішень та гарантує недопущення будь-якого впливу з боку інших гілок влади або зовнішніх факторів, що можуть спотворити справедливий судовий процес.

Наукові дослідження у цій сфері пропонують глибше розуміння природи незалежності суддів, виокремлюючи різні аспекти та вимоги до забезпечення цієї незалежності. Вони акцентують увагу на ролі суддів у забезпеченні правової держави та визначають основні принципи, на яких ґрунтується їхня діяльність.

---

¹¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

¹² Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 538.

В Україні у 2011 р., спираючись на Рекомендації СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів, проводився моніторинг стану незалежності суддів¹³, результати якого свідчили про необхідність посилення гарантій незалежності.

Отже, на основі аналізу відомих конституційних моделей можна зробити наукове твердження, що незалежність суддів повинна розглядатися на трьох рівнях: інституційному, процесуальному та індивідуальному.

На інституційному рівні важливо створити надійні механізми протидії втручанням в діяльність судової влади з боку інших гілок влади або політичних представників. Процесуальний рівень вимагає від системи правосуддя прозорості і об'єктивності у всіх аспектах роботи, включаючи процедуру призначення суддів, формування складу колегій та прийняття рішень. Індивідуальний рівень зосереджений на професійній та моральній незалежності кожного конкретного судді, на його здатності дотримуватися принципів правосуддя, незважаючи на зовнішній тиск чи власні переконання.

Зокрема, аналізуючи європейську практику, можна вказати на такий важливий інструмент забезпечення незалежності суддів як існування незалежних органів з питань судової етики, що допомагає у регулюванні професійної поведінки суддів і протидії їх корупційній поведінці. Такий підхід є відображенням інноваційних наукових поглядів на сутність правосуддя в умовах модернізації правових систем та потреби забезпечення їх відповідності вимогам часу.

У 2017 р., вже після проведеної судової реформи, було зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення незалежності суддів» (реєстраційний № 7421 від 20 грудня 2017 р.), спрямований, як зазначають його автори, на вдосконалення законодавства щодо посилення незалежності суддів від «телефонного права», приведення законодавства України до стандартів Європейського Союзу, посилення механізмів забезпечення незалежності суддів. Щоправда, стосовно цього законопроекту Вища рада правосуддя надала обґрунтований негативний висновок, мотивуючи тим, що його прийняття матиме наслідком порушення принципів законності і пропорційності та суперечить принципу забезпечення незалежності судової гілки влади¹⁴.

Запровадження ефективних механізмів забезпечення незалежності суддів в умовах сучасних викликів і загроз сприятиме підвищенню довіри

---

¹³ Висновки моніторингу стану незалежності суддів в Україні–2011. URL: uajudges.org.ua/.../Visnovki-Monitoringu1

¹⁴ Про надання консультативного висновку до законопроекту № 7421: Рішення, Висновок Вищої ради правосуддя від 30.01.2018 р. № 265/0/15-18. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/386>

громадян до судової системи та зміцненню правової культури в суспільстві. Дослідження проблеми незалежності суддів є актуальним завданням, що вимагає уважного аналізу та впровадження конкретних заходів з метою посилення статусу та ролі суддів у суспільстві. Напрацювання концепції, що передбачає інституційні гарантії незалежності суддів, створення ефективних механізмів захисту їхніх прав та інтересів, а також посилення взаємодії між судовою владою та іншими гілками влади, є важливим кроком у напрямі покращення правового поля в країні.

Отже, новітнє праворозуміння незалежності судді набуває нових рис і особливостей, відповідних сучасним політико-правовим процесам, тенденціям до активізації впровадження фундаментальних вимог гарантування принципів верховенства права та справедливості при відправленні правосуддя¹⁵. Таким чином, сучасний правовий ландшафт знаходиться під впливом раптових змін, зумовлених розвитком міжнародних стандартів, еволюцією конституційних ідей та глибокими суспільно-політичними трансформаціями. У цьому світлі поняття незалежності судді переосмислюється, набуваючи більш витончених і багатогранних рис. Якщо раніше акцент робився переважно на формальних гарантіях незалежності, то нині важливість надається розробці механізмів, які враховують соціальні, психологічні та культурні аспекти, що формують діяльність судді.

Цей новий підхід вимагає інтегрованого аналізу для об'єднання теоретичних підходів з практичним досвідом роботи судових і правоохоронних органів. Так з'являється потреба вивчення взаємодії судді з іншими учасниками правового процесу, його сприйняттям суспільством, а також впливом на нього глобальних правових тенденцій. А отже, аналіз робіт провідних вчених у цій сфері дозволить знайти ключ до глибшого розуміння нюансів незалежності суддів у сучасному світі.

Питання розкриття сутності незалежності судді постійно аналізується переважно у контексті незалежності судової влади вченими у царині конституційного права, організації судових і правоохоронних органів. Останнім часом вийшли у світ монографії С. В. Прилуцького¹⁶, Л. М. Москвич¹⁷, монографія, присвячена пам'яті І. Є. Марочкіна¹⁸, та інші. Наведені моно-

---

¹⁵Горінов П. В. Незалежність судді у сучасному праворозумінні. *Повітряне і космічне право. Юридичний вісник*. 2018. Т. 3. № 48 (2018). С. 69–75.

¹⁶Прилуцький С. В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.

¹⁷Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз: монографія. Харків: Вид-во «ФІНН», 2011. 384 с.

¹⁸Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. 795 с.

графічні дослідження презентують концептуальні підходи до аналізу судової влади, які є вихідними для вивчення проблеми незалежності суддів із застосуванням інституційного підходу.

Проблема незалежності суддів є ключовою у контексті забезпечення верховенства права та забезпечення справедливості в судових процесах. Вона визначає правовий статус суддів у суспільстві та їх роль у здійсненні правосуддя. Дослідження цього питання засвідчує важливість усвідомлення значення незалежності суддів як передумови забезпечення справедливого та неупередженого судочинства.

Розглядаючи концептуальний аспект незалежності суддів, можна визначити його як фундаментальний елемент сучасного конституційного ладу. У контексті конституційно-правового дискурсу основний акцент робиться на гармонізації формальних і матеріальних аспектів незалежності суддів, що відіграє ключову роль у зміцненні основ правової держави. Центральне місце в дослідженні незалежності суддів посідає аналіз їх функціонального втілення в реальних судових процесах, у контексті якого розглядається взаємодія суддів із правоохоронними органами, їхня адаптивність до змінних умов сучасного правового простору. Структурний підхід до цього питання заслуговує на докладний аналіз з урахуванням досліджень провідних учених, що сприяє формуванню глибокого розуміння соціокультурних механізмів, які регулюють правові відносини.

Комплексне вивчення незалежності суддів, базуючись на монографічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених, дозволяє побачити цю проблематику в широкому контексті, включаючи аналіз взаємозв'язків між незалежністю суддів, правами та свободами особи, а також принципами правової держави. Це сприяє формуванню уявлення про роль і місце судової влади в системі гілок влади в умовах демократичного суспільства.

Незалежність судової влади – засіб забезпечення неупередженості суддів. Тому вона є передумовою гарантії того, що всі громадяни (та інші гілки влади) будуть рівними перед судом (п. 9 Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів і правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності¹⁹; п. 10 Висновку № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів «Позиція

---

¹⁹ Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_3_2002.pdf

судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії»²⁰).

Отже, відповідно до юридичних принципів та норм міжнародного права, незалежність суддів не є лише їхнім особистим привілеєм, а є засобом забезпечення принципу верховенства права. Це передбачає, що судді повинні вирішувати справи виключно на підставі закону, уникати будь-якого впливу з боку інших гілок влади, політичних чинників чи інших сторін.

Доцільність і наукова коректність аналізу питання про незалежність суддів, виходячи з його правового статусу як носія судової влади, впливає з положень правової доктрини (І. Є. Марочкін²¹), правової позиції Конституційного Суду України, викладеної у резолютивній частині Рішення від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004.

Так, Конституційний Суд України зазначив, що незалежність суддів є конституційним принципом організації та функціонування судів і професійної діяльності суддів, які при здійсненні правосуддя підкорюються лише закону (п. 1 резолютивної частини Рішення²²).

Дослідження у цій галузі розкриває інституційні та функціональні аспекти незалежності суддів. Інституційна незалежність впливає з конституційних принципів організації судів, їх функціонування та гарантує незалежність суддів від інших гілок влади. Функціональна незалежність, зі свого боку, гарантує, що судді діють лише на підставі закону, а не під впливом інших інституцій чи осіб.

Вже сама ідея судової незалежності є втіленням правових принципів, що слугують захисту прав і свобод особи. Сучасний аналіз цього питання вказує на те, що роль судді в сучасному суспільстві значно виходить за межі формального інтерпретатора закону. Перше, що варто відзначити, інституційна незалежність суддів вимагає відокремлення судової влади від політичних впливів. Такий підхід може бути ілюстрований дослідженням класичних праць юридичної доктрини, де розглядаються ризики, які виникають при неправильному змішуванні компетенцій різних гілок влади. Друге, функціональна незалежність суддів передбачає, що вони мають

---

²⁰ Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії». URL: https://court.gov.ua/userfiles/vusun_18_kr.pdf

²¹ Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. С. 95.

²² У справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу): Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 49 (24.12.2004). С. 62. Ст. 3220.

можливість приймати рішення на підставі їхньої власної інтерпретації закону, без зовнішнього тиску. Це передбачає здатність не лише діяти на підставі закону, а й розуміти та аналізувати ширший соціокультурний контекст, в якому ці рішення приймаються.

Таким чином, наукове розуміння незалежності суддів акцентує увагу не тільки на їхньому статусі та повноваженнях, а й на етичних нормах та професійних стандартах, які повинні керувати їхньою діяльністю. Це, у свою чергу, вимагає постійної рефлексії і самодослідження з боку суддів щодо їхньої ролі в суспільстві та внеску у зміцнення верховенства права.

Отже, слід виділяти інституційну та функціональну незалежність суддів. Зміст інституційної та функціональної незалежності впливає з п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004, де констатовано, «що судді не повинні підкорятися ні законодавчій, ні виконавчій владі і мають бути неупередженими, а визнаний Україною принцип верховенства права забороняє «приймати законодавчі акти, що анулюють з ефектом зворотної сили рішення суду». Функціональна незалежність полягає «у підкоренні суддів при здійсненні правосуддя тільки Конституції і законам України. Однією з функціональних гарантій виступає передбачена законом процедура здійснення правосуддя»²³. Це свідчить про важливість додержання принципу верховенства права та заборони прийняття законів, що суперечать рішенням суду.

Таким чином, незалежність суддів у інституційному аспекті впливає з незалежності судової влади, а функціональний аспект незалежності суддів проявляється у здійсненні ними функції правосуддя на професійній основі.

Складовою загальної проблеми визначення сутності та змісту адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів виступає проблема правового статусу судді як суб'єкта здійснення правосуддя. Розгляд питання незалежності суддів у контексті їх правового статусу дозволяє визначити різні аспекти та ролі, які вони відіграють у суспільстві та правосудді, що, у свою чергу, сприяє покращенню якості судочинства та забезпеченню справедливих та об'єктивних судових рішень.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність напрямів наукового пошуку, присвячених: питанням набуття статусу судді, правам та обов'язкам судді, правовим вимогам до суддів, правовим гарантіям реалізації

---

²³ У справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу): Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 49 (24.12.2004). Стор. 62. Ст. 3220.

суддями компетенції, порядку притягнення суддів до юридичної відповідальності та звільнення з посади²⁴; конституційно-правовому статусу судді^{25, 26, 27}; правосуб'єктності суддів і суду^{28, 29, 30}.

Проте, серед наведених дослідницьких робіт складно виділити аналітичні дослідження, в яких розкриваються проблеми щодо трансформації конституційно-правового статусу судді як суб'єкта відправлення правосуддя у взаємозв'язку та взаємообумовленості з гарантіями незалежності. Слід при цьому зосередити увагу саме на проблематиці формування та правового закріплення системи гарантій незалежності суддів, виходячи з місця судді у владовідносинах як носія судової влади і як процесуальної фігури, що має реалізувати функцію держави щодо захисту прав і законних інтересів суб'єктів, які об'єктивно потребують правового захисту у найефективніший і найдієвіший спосіб – шляхом здійснення судового захисту.

Безперечно, досліджуючи питання взаємозв'язку і взаємообумовленості гарантування незалежності суддів із їх конституційно-правовим статусом не можна оминати огляд наукових аналітичних робіт, в яких розкрито сутність та особливості конституційно-правового статусу судді³¹. Отже, у світлі аксіоматичних змін, що відбуваються в інформаційному просторі, розгляд конституційно-правового статусу судді через призму інформаційних технологій набуває нових граней. Інформаційна революція не лише змінила процедури взаємодії суду з громадянами, а й створила нові виклики для системи правосуддя.

Важливість інформаційної компоненти в суддівській діяльності безперечно зростає. Сучасний суддя, працюючи в епоху цифровізації, повинен

²⁴ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 181.

²⁵ Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2008. 20 с.

²⁶ Кравчук В. М. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні: інформаційний аспект. *Правова інформатика*. 2011. № 3–4 (31). С. 103–107.

²⁷ Кравчук В. М. Конституційна правосуб'єктність суддів як основа їх конституційно-правового статусу: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 3. С. 61–65.

²⁸ Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3 (4). С. 71–78.

²⁹ Яценко Н. Г. Цивільна процесуальна правосуб'єктність суду. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 1 (26). С. 51–56.

³⁰ Бутенко В. І. Особливості реалізації процесуальної правосуб'єктності адміністративного суду // Веб-сайт «Firearticles: только лучшие статьи». URL: <http://firearticles.com/pravo/168-osoblivosti-realizaciyi-procesualnoyi-pravosubyejknosti-administrativnogo-sudu-butenko-v-i.html>

³¹ Кравчук В. М. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні: інформаційний аспект. *Правова інформатика*. 2011. № 3–4 (31). С. 105.

не лише розуміти нюанси правової науки, а й володіти інформаційними технологіями, які дозволяють оптимізувати процес розгляду справ та забезпечити вищий рівень захисту прав та свобод особи.

Сучасний підхід до правосуддя, зумовлений інформаційними технологіями, вимагає адаптації правових норм до нових реалій. Це, в свою чергу, підкреслює актуальність досліджень конституційно-правового статусу суддів у контексті їх інформаційної діяльності. Така діяльність має бути зорієнтована на забезпечення прозорості, доступності та ефективності правосуддя, водночас гарантуючи конфіденційність, захист даних та непорушність основних прав і свобод громадян.

Разом з тим, критично ставлячись до здобутків попередників, необхідно враховувати їх позитивні надбання, спираючись на які стає можливим вивчення проблеми у її розвитку з тими процесами, що відбуваються у суспільстві та державі.

Так, у роботах В. М. Кравчука^{32, 33}, В. С. Єгорової «Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції»³⁴ проаналізовано сутність конституційно-правового статусу суддів, виходячи з тих правових і соціальних умов, які мали місце на момент підготовки досліджень (2008–2013 роки). Поряд із цим вказані роботи містять перспективні та теоретично обґрунтовані положення, що мають методологічне значення. В. М. Кравчук та В. С. Єгорова у своїх наукових працях висвітлюють ключові аспекти конституційно-правового статусу суддів у судах загальної юрисдикції, виходячи з різних юридичних та соціальних умов. Вони зосереджують увагу на різних аспектах, які визначають статус та функції суддів у суспільстві та правосудді.

У світлі аналізованих даних необхідно звернути увагу на трансформаційні процеси в інтерпретації конституційно-правового статусу судді. Сучасний контекст розвитку правової системи України акцентує увагу на інтеграції європейських стандартів у національну юридичну доктрину, що, безсумнівно, впливає на сприйняття ролі та місця судді у системі державної влади.

Одним із ключових моментів є розуміння судді не лише як безособового виконавця закону, а й як носія конституційних цінностей та правових

---

³² Кравчук В. М. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні: інформаційний аспект. *Правова інформатика*. 2011. № 3–4 (31). С. 103–107.

³³ Кравчук В. М. Конституційна правосуб'єктність суддів як основа їх конституційно-правового статусу: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 3. С. 61–65.

³⁴ Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корещького. Київ, 2008. 20 с.

ідеалів. Іншими словами, конституційно-правовий статус судді має визначатися не тільки формальними нормами та принципами, а й внутрішніми етичними орієнтирами, що базуються на правовій свідомості, професійному ставленні до обов'язків та глибокому розумінні суті права.

Також слід відзначити, що в умовах глобалізації та юридичної інтеграції з Європейським Союзом конституційно-правовий статус судді набуває нового виміру. Сьогодні перед суддями стоять нові виклики: адаптація до європейських стандартів правосуддя, розуміння глобальних правових тенденцій та реалізація прав людини на вищому рівні. Таким чином, аналіз конституційно-правового статусу судді має враховувати ці сучасні трансформації, підкреслюючи значимість особистісного внеску кожного судді в реалізацію конституційних принципів та гарантій.

Також, В. С. Єгорова визначає конституційно-правовий статус судді як систему загальних, основоположних засад, за допомогою якої у Конституції та інших законах визначається фактичне становище судді у державі та суспільстві. До елементів конституційно-правового статусу віднесено:

- 1) правосуб'єктність суддів судів загальної юрисдикції;
- 2) права і обов'язки суддів судів загальної юрисдикції;
- 3) принципи діяльності суддів судів загальної юрисдикції;
- 4) гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції.

Окремо наведено висновок про те, що конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції є не конституційно-правовим статусом суддівської посади, а конституційно-правовим статусом людини, яка обіймає посаду представника судової влади. Підкреслено визначеність змісту конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції метою та завданнями їх професійної діяльності. Зміст визначено як сукупність правових можливостей, певну міру свободи поведінки суддів судів загальної юрисдикції в суспільному житті та службовій діяльності³⁵.

Хоча дослідниця вводила до складу елементів конституційно-правового статусу суддів гарантії діяльності, проте важливими є висновки про наявність правових можливостей та міру свободи поведінки суддів, а також про трансформацію загального правового статусу людини у конституційно-правовий статус судді як представника судової влади.

У своїй роботі В. С. Єгорова підкреслює імпорнтність конституційно-правового статусу суддів у якості системи загальних принципів та правових норм, які регулюють становище судді в державі. Вона виділяє ключові елементи цього статусу, такі як правосуб'єктність суддів, їх права та

---

³⁵ Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2008. С. 13–14.

обов'язки, принципи та гарантії діяльності, вказуючи на їх методологічне значення та спрямованість на забезпечення правосуддя та свободи суддів у суспільному житті.

Такі висновки дозволяють казати про доцільність встановлення гарантій незалежності суддів, що випливають з їх конституційно-правового статусу носія судової влади, наділеного певними правовими можливостями. При цьому гарантії незалежності суддів мають забезпечувати реалізацію таких правових можливостей.

Наявність застережень щодо включення гарантій діяльності суддів до елементів їх конституційно-правового статусу ґрунтується на сутності гарантій як правового явища, що пов'язане з впливом зовнішніх чинників на конституційно-правовий статус, реалізацію прав і обов'язків суддів.

Порівняно із науковим підходом В. С. Єгорова, на думку В. М. Кравчука, до складу елементів конституційно-правового статусу судді мають входити правові вимоги до судді, його функції, професійний статус, кадрові процедури (процедури, пов'язані з набуттям та припиненням спеціального статусу), процедури, пов'язані з притягненням судді до юридичної відповідальності, правовим і соціальним захистом³⁶.

У той час як В. С. Єгорова зосереджується на системі загальних принципів, В. М. Кравчук включає у свої дослідження інші аспекти, такі як правові вимоги до судді, його функції, професійний статус, процедури, пов'язані з призначенням та звільненням судді, а також юридична відповідальність. Він визнає важливість правового та соціального захисту суддів, що включає в себе їх професійну безпеку та незалежність у вирішенні судових справ.

Коментуючи науковий підхід В. М. Кравчука у контексті досліджуваної проблеми визначення гарантій незалежності суддів та адміністративних процедур їх застосування, необхідно виділити слушну думку про наявність правових вимог до судді як елемента його конституційно-правового статусу, що дозволяє ставити питання про виділення гарантій їх дотримання та відповідних процедур реалізації.

Отже, можна зробити висновок про важливість гарантування незалежності суддів, враховуючи їх конституційно-правовий статус як носіїв судової влади, що визначає ефективність та об'єктивність судового процесу та сприяє підтримці правової держави та правопорядку.

Звернення до наукових досліджень, присвячених конституційно-правовому статусу суддів (судді), дозволяє зазначити наступне:

---

³⁶ Кравчук В. М. Конституційно-правовий статус судді: поняття та елементи. *Сучасне право та законодавство: новий погляд: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 14 грудня 2011 р.). Запоріжжя: Істина, 2011. Ч. 1. С. 35.

– незалежність суддів об'єктивно визначена їх конституційно-правовим статусом;

– конституційно-правовий статус суддів (судді) містить елементи, відповідні їх (його) особливому правовому становищу як носія судової влади;

– наявність такого правового становища визначає необхідність виділення гарантій незалежності, пов'язаних із реалізацією конституційно-правового статусу: гарантій реалізації суддями (суддею) відповідних правових можливостей, гарантій дотримання правових вимог, що ставляться до претендентів набуття статусу судді та до суддів (судді). При цьому питання про сутність правових можливостей виступає таким, яке пов'язане із визначеними правами, обов'язками суддів (судді), іншими елементами їх (його) конституційно-правового статусу.

Принагідно слід підкреслити ту обставину, що виокремлення вказаних гарантій незалежності, що впливають з конституційно-правового статусу суддів (судді), передбачає теоретичну можливість вирішення питання про процедури їх застосування, які в адміністративно-правовому вимірі становлять низку упорядкованих, послідовно здійснюваних, цілеспрямованих дій.

Отже, у світлі сучасних наукових дискусій та реформ, спрямованих на вдосконалення правової системи, глибокий аналіз конституційно-правового статусу суддів набуває особливої актуальності. Необхідність такого дослідження полягає у визначенні основних тенденцій, що формують сучасний адміністративно-правовий дискурс.

Підкреслюємо, що концептуалізація адміністративно-правового статусу суддів, їх ролі та місця в системі адміністративного судочинства потребує постійного наукового осмислення. Сучасні дослідники прагнуть визначити межі компетенції, автономії та незалежності суддів у контексті адміністративних процедур, враховуючи динаміку суспільно-правових відносин.

Важливо зазначити, що адміністративно-правовий контекст передбачає не тільки аналіз формальних правових норм, а й глибоке розуміння їхньої практичної реалізації, а також інтерпретації у контексті сучасних соціокультурних, політичних та інших чинників. У зв'язку з цим велике значення має міждисциплінарний підхід, що дозволяє збагачувати правовий дискурс новими ідеями, концепціями та методами дослідження.

Аналіз звернень до досліджень у галузі адміністративного права та процесу демонструє глибокий інтерес до питань статусу судді в адміністративних процедурах. Так, дослідження С. С. Лаптева «Адміністративно-правовий статус судді адміністративного суду» (2014 р.)³⁷, який аналізував пи-

---

³⁷ Лаптев С. С. Адміністративно-правовий статус судді адміністративного суду: автореф. дис. здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». Київ, 2014. 20 с.

тання статусу судді у судовому адміністративному процесі, викликають зацікавленість.

Також привертають увагу публікації І. Г. Орловської³⁸, О. С. Бондаренко³⁹, О. М. Собоного⁴⁰, М. К. Закуріна⁴¹ та інших.

Проте положення, обґрунтовані вказаними дослідниками, не є беззаперечними. Так, І. Г. Орловська вважає, що адміністративно-правовий статус основних юридичних спеціальностей (суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів) – це сукупність встановлених і закріплених законами та іншими нормативно-правовими актами прав, свобод, обов'язків, що гарантують участь суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування⁴². Однак, визнання дослідницею зв'язку діяльності перелічених суб'єктів з управлінням державними справами помилкове.

Отже, при вивченні адміністративно-правового статусу юридичних спеціальностей важливо мати чітке розуміння цього поняття. Адміністративно-правовий статус основних юридичних спеціальностей можна визначити як комплексно сформовану систему правових, організаційних та функціональних властивостей, що визначають місце, роль та відповідальність суддів (прокурорів, адвокатів і нотаріусів) у системі державного управління, а також їх взаємодію з іншими суб'єктами державно-правових відносин.

Погляди науковців стосовно цього статусу і його взаємодії з системою управління державними справами вказують на важливість детального аналізу такої взаємодії. При цьому дослідження демонструють, що без розкриття сутності та елементів цього статусу неможливе глибоке розуміння ролі судді в системі державної влади.

---

³⁸ Орловська І. Г. Адміністративно-правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 22. Ч. І. Т. 2. 2013. С. 205–208.

³⁹ Бондаренко О. С. Адміністративно-правовий статус судді як основного носія судової влади в Україні. *Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 19–20 травня 2016 р.) / редкол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік та ін. Суми: СумДУ, 2016. С. 160–163.

⁴⁰ Собонов О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.

⁴¹ Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду. *Форум права*. 2011. №3. С. 282–286.

⁴² Орловська І. Г. Адміністративно-правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 22. Ч. І. Т. 2. 2013. С. 207.

Ураховуючи це, необхідно підкреслити, що розуміння адміністративно-правового статусу є ключовим для ефективної реалізації функцій юридичних спеціальностей і забезпечення їх взаємодії з іншими елементами системи державного управління.

Що стосується роботи О. С. Бондаренка, то питання сутності та елементів адміністративно-правового статусу судді залишилось поза межами презентованої публікації⁴³. З нашої точки зору, сутність та елементи адміністративно-правового статусу судді втілюють у собі комплекс правових, функціональних та етичних характеристик, що визначають його роль, місце та відповідальність у системі державного управління. Це специфічна сукупність правових норм і принципів, котрі забезпечують незалежність, автономію та професійну інтегральність судді у виконанні його обов'язків. З урахуванням викладеного можна виділити наступні ключові елементи адміністративно-правового статусу судді (див. схему 1.1.2.):

1. Юридичний статус. Ототожнює правове положення судді у системі державних органів, визначає його права та обов'язки, гарантує недоторканість у професійній діяльності.

2. Гарантії незалежності. Механізми, що відсікають будь-яке зовнішнє втручання у діяльність судді та забезпечують його свободу в прийнятті рішень на підставі закону.

3. Етичні норми. Вони передбачають дотримання суддею стандартів професійної поведінки, забезпечуючи довіру громадян до правосуддя.

4. Відповідальність. Встановлені санкції за порушення суддею своїх обов'язків, недотримання законодавчих вимог або професійної етики.

5. Освіта та підвищення кваліфікації. Система неперервної освіти, що допомагає суддям залишатися в курсі змін у законодавстві, розвивати свої професійні здібності.

6. Матеріальне та соціальне забезпечення. Набір гарантій, що сприяють стабільності професійної діяльності судді, його соціальній захищеності та достойному рівню життя.

7. Участь у професійних асоціаціях. Забезпечує обмін досвідом, захист професійних інтересів та корпоративну солідарність суддів.

---

⁴³ Бондаренко О. С. Адміністративно-правовий статус судді як основного носія судової влади в Україні. *Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 19–20 травня 2016 р.) / редкол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік та ін. Суми: СумДУ, 2016. С. 160–163.

Схема 1.1.2. Ключові елементи адміністративно-правового статусу судді

Отже, адміністративно-правовий статус судді є важливою частиною правової системи, що визначає його роль у правосудді, забезпечує стабільність та незалежність його роботи. Наведений перелік елементів не є вичерпним і відкриває широкі можливості для подальших наукових досліджень у цій сфері.

О. М. Собовий розкриває поняття адміністративно-процесуального статусу судді, до якого належать не тільки процесуальні права та обов'язки, а й гарантії реалізації завдань провадження, а також юридична відповідальність у передбачених законом випадках⁴⁴. Однак уведення юридичної відповідальності судді та гарантій реалізації суддею завдань провадження не є беззаперечним, враховуючи їх належність до засобів забезпечення законності виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя.

На думку М. К. Закуріна, адміністративно-правовий статус судді, який здійснює господарське судочинство, характеризується сукупністю правових засобів, що визначають місце і роль судді при розгляді господарських справ, складається з сукупності й обсягу його правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканності та спеціальної дисциплінарної відповідальності судді⁴⁵. Однак виникає питання про правову

---

⁴⁴ Собовий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. С. 14.

⁴⁵ Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду. *Форум права*. 2011. № 3. С. 282–286.

природу процесуальної компетенції судді господарського суду, яка, на думку М. К. Закуріна, у господарському судочинстві названа адміністративною.

Разом із тим, вказані та інші наукові напрацювання дозволяють зазначити притаманність судді не тільки конституційно-правового, а й адміністративно-правового та адміністративно-процесуального статусів.

У цьому контексті виникає необхідність дослідження питання належного врегулювання правового статусу судді як службовця публічної служби, необхідність якого впливає з положень Рекомендації № R (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо незалежності, ефективності та ролі суддів, де прямо визначено вимогу забезпечення законом строку перебування судді на посаді та оплати їхньої праці, правові вимоги щодо професійної кар'єри суддів⁴⁶. Огляд та узагальнення наведених вище наукових публікацій свідчить про те, що наукова проблема формування цілісного наукового підходу до визначення особливостей адміністративно-правового статусу судді як службовця публічної служби, особливо в умовах оновленого законодавства, яким закріплено реформування судової системи та системи державної служби, потребує пошуку шляхів і напрямів її вирішення. Загалом, поглиблений аналіз досліджень адміністративно-правового статусу судді вказує на потребу системного підходу до цього питання, враховуючи міжнародні стандарти та рекомендації.

Слід зазначити, що розглядувана проблема виступає складовою ширшої за змістом проблеми визначення та характеристики адміністративно-правового статусу судді, оскільки остання передбачає, в тому числі, аналіз питань, пов'язаних із виділенням адміністративних процедур, в яких бере участь суддя, що обумовлює доведення адміністративно-правової природи даних відносин публічної служби.

Звернення до наукових публікацій дозволяє виділити роботи, присвячені загальній проблемі адміністративно-правового забезпечення функціонування судової системи України та доведенню державно-владного характеру цього явища, примату імперативного методу регулювання (А. Л. Борко, Р. В. Ігонін, М. К. Закурін). У деяких роботах відзначається наявність адміністративно-правових відносин у діяльності судів, у тому числі щодо кадрового забезпечення процесу здійснення судочинства в Україні (В. Ю. Мащук⁴⁷). Разом із тим, охоплювати адміністративно-правовим статусом лише процедурні права та обов'язки суддів означає звужувати

⁴⁶ Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів»: Комітет Міністрів Ради Європи від 13.10.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text

⁴⁷ Мащук В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2014. С. 181.

поняття адміністративно-правового статусу судді, адже законодавство визначає також значне коло інших прав та обов'язків, які мають адміністративно-правову природу, оскільки вони не мають політичного й установчого характеру, спрямовані на реалізацію конституційних прав та обов'язків судді. До таких належать права і обов'язки судді як службовця публічної служби.

Отже, розглядаючи поняття адміністративно-правового статусу судді, не можна обмежуватися лише його процедурними аспектами. Водночас, законодавство в Україні визначає низку інших правових норм, що характеризують адміністративно-правовий статус судді. Ці норми охоплюють ряд прав і обов'язків, що не носять ні політичного, ні установчого характеру, але формують основи суддівської діяльності.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України, в редакції Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII⁴⁸, професійну діяльність суддів віднесено до публічної служби. У мотивувальній частині Рішення Касаційного адміністративного суду Верховного Суду «Про визнання протиправними та скасування указів Президента України від 17.05.2014 р. № 478/2014 та від 17.05.2014 р. № 479/2014 та про поновлення на посаді» № П/9901/101/18, № 800/609/16 (800/308/14) від 30.01.2018 р. зазначено, що будь-яка державна служба є публічною службою, а відповідно до ст. 9 Закону України «Про державну службу» № 3723-XII правовий статус окремих категорій державних службовців регулюється Конституцією та спеціальними законами України⁴⁹. Несуперечливою з цією правовою позицією вищої судової інстанції у системі адміністративних судів є думка Ю. С. Педька стосовно врегулювання окремими законами правового статусу публічних службовців, у тому числі Законом «Про судоустрій і статус суддів»⁵⁰.

Спираючись на таку правову позицію Касаційного адміністративного суду Верховного Суду, наукову думку Ю. С. Педька, можна зазначити про існування особливостей врегулювання правового статусу окремих категорій

---

⁴⁸ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

⁴⁹ Про визнання протиправними та скасування указів Президента України № 478/2014 від 17.05.2014 р. та від 17.05.2014 р. № 479/2014 та про поновлення на посаді. Рішення Касаційного адміністративного суду Верховного Суду. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS182609>

⁵⁰ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 769.

службовців публічної служби, в тому числі професійних суддів. Такі особливості визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII і стосуються правових вимог до суддів і кандидатів на посаду судді, гарантій незалежності здійснення суддею правосуддя, процедур кадрового відбору та призначення на посаду, притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення судді⁵¹.

Разом із тим, серед вчених існує думка про те, що професійна діяльність суддів не належить до публічної служби, оскільки природа цієї посади не є службовою⁵². Такий науковий підхід обумовлений існуванням найбільш поширеного на сьогоднішній день визначення правосуддя, виходячи з таких його ознак: 1) характер діяльності: правозастосовна; 2) виключним суб'єктом є суд; 3) мета: охорона прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави⁵³.

Не ставлячи за мету спростування чи приєднання до наведеної точки зору про неналежність до службової діяльності професійної діяльності суддів, тим не менше, слід вказати про відповідність службових відносин за участі судді особливостям спеціального правового статусу публічних службовців, встановлених адміністративним правом. Так, на думку А. М. Школика, такими особливостями виступають: набір на службу; службова кар'єра; права і обов'язки службовців; відповідальність; припинення служби⁵⁴. Поряд із цим, слід вказати про такі ознаки державної служби: є професійною діяльністю осіб, які обіймають посади державної служби в державних органах (в тому числі судових) та їх апараті; здійснення на основі Конституції, законів України, інших нормативно-правових актів; зміст полягає у практичному виконанні завдань і функцій держави та вирішення інших суспільно важливих завдань, забезпечення прав і свобод громадян; здійснення оплати праці з коштів державного бюджету⁵⁵.

Науковий аналіз правового статусу суддів у сучасній Україні відображає складну та багатогранну картину. З одного боку – існування регулювання, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2016 р., що встановлює норми щодо кваліфікаційних вимог до суддів, їхньої

⁵¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

⁵² Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. С. 124.

⁵³ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 721.

⁵⁴ Школик А. М. Порівняльне адміністративне право: навч. посіб. Львів: Вид-во «ЗУКЦ», 2007. С. 27.

⁵⁵ Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / гол. редкол.: В. Б. Авер'янов та ін. Київ: Юрид. думка, 2007. Т. 1. С. 316.

процедури відбору та звільнення, а також принципів їхньої незалежності та дисциплінарної відповідальності. З іншого боку, у контексті активних дискусій і наукових досліджень виникають питання щодо інтерпретації суддівської діяльності у межах публічної служби. Деякі експерти наполягають на тому, що судді не повинні бути включені до цієї категорії, оскільки їхні функції та обов'язки мають особливий, унікальний характер, спрямований на забезпечення справедливості та захист прав і свобод людини.

Таким чином, хоча існує законодавча база, що регулює статус суддів, наукова спільнота продовжує проводити глибокий аналіз даного питання, визначаючи особливості та нюанси, що характеризують цю професію в контексті адміністративно-правового середовища.

Отже, виходячи з наведеної вище наукової полеміки, правової позиції Касаційного адміністративного суду Верховного Суду, можна зазначити наступне. Насамперед, існують доктринальні та нормативні підстави виділяти адміністративно-правову природу статусу судді у відносинах публічної служби, виходячи з відповідної природи зазначених відносин. По-друге, адміністративно-правовий статус судді характеризується особливостями, притаманними державній службі, зокрема – професійність діяльності; наявність особливих вимог як до кандидата на посаду судді, так і до судді; державний характер виконуваних завдань; особливі процедури рекрутингу (набору на службу), проходження служби, звільнення (припинення) служби; особливості дисциплінарної відповідальності. По-третє, наявність особливостей адміністративно-правового статусу судді впливає з окремого нормативно-правового акта – Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. По-четверте, доцільно нагадати про наявність неоднозначної наукової позиції щодо визначення судді як публічного службовця, враховуючи особливий характер функції щодо здійснення правосуддя⁵⁶.

1.2. Гарантії незалежності суддів: витоки, система та інтерпретація Європейського суду з прав людини

Розглядаючи адміністративно-правовий статус суддів у контексті публічної служби, необхідно враховувати важливість його впливу на правове регулювання відповідних процедур. Це розуміння виходить за межі простого аналізу нормативних актів і вимагає глибокого дослідження теорії права та адміністративного права.

---

⁵⁶ Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус судді як службовця публічної служби. *Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики: І Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 5–6 липня 2018 р.). Київ: Вид-во «Дакор», 2018. С. 97–101.

Наявність особливостей адміністративно-правового статусу судді у відношеннях публічної служби безпосередньо впливає на визначення змісту адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів і обумовлює необхідність звернення до доктрини адміністративного права, теорії права, напрацювань у галузі організації судових і правоохоронних органів.

Аналіз наукових досліджень у галузі судоустрою, а також напрацювань вчених з адміністративного права свідчить про те, що проблема реалізації гарантій незалежності суддів з позицій адміністративного права ще не була предметом окремого наукового пошуку. Певні аспекти проблеми реалізації гарантій незалежності суддів досліджувались у контексті вивчення правового статусу судів і суддів, організації діяльності судів. Зокрема, слід відзначити роботи О. О. Гаркуші, В. В. Кривенка, Р. О. Куйбіди, М. Д. Савенка. Безпосередньо проблему незалежності судової влади та суддів зокрема аналізували Т. В. Галайденко, І. В. Камінська, В. С. Єгорова, А. Л. Борко, Р. В. Сінельник, В. В. Городовенко, В. А. Кройтор. У 2016 р. підготовлено кандидатську дисертацію Н. О. Чемодуровою, присвячену адміністративно-правовим засадам реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві⁵⁷. Проте проблеми адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів залишилися поза увагою дослідниці.

Доцільно звернути увагу на науковий підхід Т. В. Галайденко, яким передбачено обґрунтування відокремлення одна від одної категорій «принцип незалежності суддів» та «гарантії його реалізації». Дослідниця формує логічний ряд взаємопов'язаних категорій, якими виступають принципи, гарантії і процедури, підкреслюючи при цьому необхідність забезпечення реалізації принципу незалежності суддів, а гарантій – належною правовою процедурою⁵⁸. Вчена презентує і захищає важливе положення щодо сутності принципу незалежності суддів, який у контексті правового статусу судді є не лише елементом цього статусу, а й складником, на якому базуються інші його елементи, визначаючи їх правову природу⁵⁹. Таким чином,

---

⁵⁷ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. 270 с.

⁵⁸ Галайденко Т. В. До питання розмежування категорій «принцип незалежності суддів» та «гарантії його реалізації». *Вісник Вищої Ради юстиції*. 2010. № 3. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik03_03.pdf

⁵⁹ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 4.

Т. В. Галайденко обстоює системоутворюючий щодо правового статусу судді характер принципу незалежності. Такий підхід слід підтримати.

Наведені наукові погляди дозволяють сформувати загальний підхід до розуміння гарантій, який може і має бути поглиблений у галузевих юридичних дослідженнях. Зокрема, з позицій та змістовного наповнення теорією адміністративно-правового дослідження процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів доцільно розкривати, використовуючи конструкцію адміністративної процедури як послідовного, цілеспрямованого порядку дій щодо здійснення правозастосовної діяльності відносно реалізації відповідних гарантій. Такий підхід ґрунтується на загальноправовому значенні категорій «застосування» і «реалізація». Аналіз існуючих підходів до цієї проблеми дозволяє сформувати загальне уявлення про необхідність подальших досліджень у цій сфері та можливості вивчення адміністративно-правових аспектів правозастосовної діяльності, пов'язаної з гарантіями незалежності суддів.

Правозастосування визначене особливою формою правореалізації, пов'язаною зі здійсненням владних повноважень компетентними учасниками процесу правового регулювання з метою конкретизації й індивідуалізації змісту правових норм і принципів у суб'єктивних правах і обов'язках та забезпеченням їх фактичної реалізації. Характерну ознаку правозастосування становить реалізація правових норм і принципів через діяльність уповноважених (компетентних) суб'єктів, якими є державні органи; державні органи (посадові особи) та уповноважені громадські інституції; державні органи, громадські організації та, за окремими повноваженнями, – громадяни. При цьому підкреслено, що правозастосування здійснюють тільки уповноважені на те правовою нормою суб'єкти, які діють у межах наданої компетенції⁶⁰.

Правореалізація є ширшою за змістом категорією, порівняно з категорією правозастосування. Так, правореалізацію визначають важливою складовою правового регулювання, процесом і результатом об'єктивації змісту правових норм і принципів у правовідносинах, тобто приведення фактичного стану речей у відповідність до правових настанов⁶¹.

Отже, використання юридичної конструкції «правозастосовна діяльність» щодо реалізації гарантій незалежності суддів відповідає адміністративно-правовій природі процедур, здійснюваних владними суб'єктами

---

⁶⁰ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 562.

⁶¹ Там само. С. 584.

у межах компетенції, пов'язаній з реалізацією гарантій незалежності суддів.

Визначення сутності категорії «гарантії» зобов'язує здійснити звернення до вже існуючих наукових напрацювань та енциклопедичних видань. Зокрема, в юридичних енциклопедичних виданнях вказана категорія розкривається у широкому значенні юридичних гарантій, під якими розуміються норми права, об'єднані у правовий механізм, що функціонує з метою сприяння реалізації чинного законодавства. Також юридичні гарантії визначають з позицій специфічного правового засобу забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини і громадянина⁶².

Наведений вище доктринальний підхід дозволяє визначити взаємозв'язок гарантій незалежності з тенденціями суспільного розвитку, політико-правовими процесами, що відбуваються у державі. Вказане означає динамічний характер категорії «гарантії незалежності суддів», зміст якої має відповідати тим процесам, що відбуваються у суспільстві й державі. Така теза підтверджується змінами у системі судоустрою, засадах організації судової влади, що знаходить своє законодавче закріплення на рівні Основного Закону, профільних законів (зокрема, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII). Слід виділити ще одну особливість сутності категорії «гарантії незалежності суддів» – позначення тих умов і засобів, що забезпечують незалежність суддів.

У загальній теорії права усталеним є підхід до розкриття змісту категорії «гарантія» з позицій системи загальних (політичних, економічних, духовних та ін.) і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень⁶³. Не наводячи дослівно загальновідомі теоретичні положення, слід вказати, що вчені підкреслюють правозахисну, правоохоронну та правореалізаційну спрямованість способів і засобів, які використовуються уповноваженими суб'єктами з метою створення відповідних умов. Зрозуміло, що коло таких способів і засобів має бути достатнім для того, щоб забезпечити реалізацію прав людини, їх охорону і захист. Вказане стосується і змісту гарантій незалежності суддів як правового явища, що позначає відповідна категорія.

---

⁶² Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук та ін.; за ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: Юрінком Інтер, 2010. С. 360.

⁶³ Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 456–458.

Так, дослідники проблеми гарантій незалежності суддів (зокрема, Т. В. Галайденко⁶⁴, І. В. Камінська⁶⁵, Р. В. Сінельник та В. В. Щедрін⁶⁶) зазначали про необхідність виділення відповідних умов і засобів забезпечення реалізації принципу незалежності суддів у контексті переважно здійснення ними правосуддя^{67, 68}, забезпечення особистої безпеки судді й безпеки членів сім'ї як під час здійснення судочинства, так і поза ним⁶⁹. Також було презентовано думку про те, що такими гарантіями виступають певні засоби, які сприяють мінімізації впливу на суддю, усуненню негативних наслідків такого впливу⁷⁰. На думку Н. О. Чемодурової, гарантіями незалежності суддів адміністративних судів виступають закріплені у чинному законодавстві засоби забезпечення функціонування адміністративних судів і здійснення судового адміністративного процесу⁷¹.

Зрозуміло, що наведені вище наукові підходи не позбавлені певних суперечностей, наявність яких характерна для дослідницьких робіт. Зокрема, має місце застосування термінів, що недостатньо опрацьовані вченими, є неоднозначними за змістом (наприклад, «суддівська незалежність» – застосується, як вдається, синонім терміна «незалежність суддів»).

Крім того, має місце використання оцінних конструкцій на кшталт «усунення чи мінімізація негативних впливів на суддю» та інші, а також застосування широкого підходу до визначення гарантій незалежності. Проте, до

---

⁶⁴ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. 20 с.

⁶⁵ Камінська І. В. Гарантії незалежності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 6. С. 129–137.

⁶⁶ Сінельник Р. В., Щедрін В. В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. Т. О. Коломoeць. Запоріжжя, 2015. С. 38.

⁶⁷ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. 20 с.

⁶⁸ Камінська І. В. Гарантії незалежності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 6. С. 132, 136.

⁶⁹ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 9.

⁷⁰ Сінельник Р. В., Щедрін В. В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. Т. О. Коломoeць. Запоріжжя, 2015. С. 38.

⁷¹ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 90–91.

здобутків дослідницької розвідки вчених слід віднести розкриття гарантії незалежності з позицій певних правових засобів, спрямованих на досягнення відповідної мети.

Наявність різних підходів до визначення сутності гарантії незалежності суддів (як певних правових засобів), виділення перспективного з наукової точки зору підходу до розкриття змісту незалежності визначає актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Отже, деякі терміни, такі як «суддівська незалежність», можуть бути використані в контекстах, що відрізняються за значенням. Крім того, існують інші визначення та інтерпретації гарантії суддівської незалежності. Проте велике значення має той факт, що вчені зуміли окреслити гарантії незалежності через правові інструменти, які слугують досягненню цієї мети. Різні погляди на це питання лише підкреслюють потребу в подальших дослідженнях у цій сфері.

Так, перспективним є підхід, за яким гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції визначаються як сукупність об'єктивних та суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, на усунення можливих перешкод їх неналежного здійснення (В. С. Єгорова)⁷². Проведена наукова розвідка свідчить про те, що незалежність суддів слід розглядати не тільки у процесуальному аспекті щодо незалежності при здійсненні процесуальних повноважень, а й у матеріально-правовому аспекті, враховуючи їх конституційно-правовий та адміністративно-правовий статуси.

Багатоаспектність проблеми гарантії незалежності суддів визначає необхідність звернення до робіт, присвячених правовому статусу судів і суддів, організації діяльності судів, зокрема: О. О. Гаркуші, В. В. Кривенка, Р. О. Куйбіди, І. Є. Марочкина, Л. М. Москвич, М. Д. Савенка. Системну проблему незалежності судової влади та суддів опрацьовано такими вченими як Т. В. Галайденко, В. В. Городовенко, В. А. Кройтор. Їхні наукові висновки стосуються не лише правового статусу суддів, а й механізмів гарантування незалежності у різних сферах судової діяльності. Викликають зацікавленість дослідження проблеми незалежності суддів у роботах А. П. Рачинського, А. В. Огілько. Системний аналіз на рівні монографій представлено у роботах С. В. Прилуцького, Ю. О. Ремескової та інших. Можна виділити дослідження А. Л. Борка, в якому аналізуються теоретичні і практичні проблеми

---

⁷² Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2008. С. 12.

організаційно-правового забезпечення діяльності адміністративних судів⁷³. Однак питання щодо адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів залишається недостатньо проаналізованим у наукових роботах.

Наукові розвідки, присвячені адміністративно-правовим відносинам, підкреслюють значення визнання публічно-правового характеру владних повноважень, що надаються суб'єктам адміністративно-правових відносин. Цей аспект важливо враховувати при розробці ефективних стратегій та механізмів забезпечення незалежності суддів у системі правосуддя.

У теорії адміністративного права сформовані концептуальні положення про сутність адміністративно-правових відносин, що дозволяють виділити їх серед інших правовідносин. Ключовими ознаками адміністративно-правових відносин, як відомо, виступають: визнання однією зі сторін носієм юридично-владних повноважень, встановлених адміністративно-правовою нормою, щодо інших суб'єктів; публічно-владний характер; виникнення за ініціативою будь-якої зі сторін за умови відсутності погодження з іншою стороною; вирішення суперечок, як правило, у позасудовому порядку⁷⁴. Зазначені положення уособлюють визнання юридично-владного характеру адміністративно-правового впливу. Хоча останнім часом ця концепція певною мірою піддається критичним застереженням, які стосуються невизнання беззаперечності імперативного характеру адміністративно-правового регулювання.

Разом із тим, не викликає принципових застережень концепція, що дозволяє виокремити адміністративно-правові відносини, підкресливши їх ключову ознаку – публічно-правовий характер та юридична владність носія повноважень, встановлених адміністративно-правовою нормою. Юридична владність проявляється у розпорядчому характері відповідної діяльності суб'єкта, повноваження якого щодо прийняття юридично обов'язкових до виконання рішень встановлені нормою адміністративного права, а невиконання чи неналежне виконання розпоряджень тягне за собою застосування юридичної відповідальності.

Саме такий підхід покладено в основу визначення та характеристики адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів.

---

⁷³ Борко А. Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 40 с.

⁷⁴ Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / гол. редкол.: В. Б. Авер'янов та ін. Київ: Юрид. думка, 2007. Т. 1. С. 172–173.

Отже, адміністративно-правове регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів – це сукупність правових норм, принципів, методів та механізмів, що встановлюються адміністративним правом з метою визначення, організації та захисту процесу реалізації засад незалежності суддів від будь-якого зовнішнього впливу, втручання або тиску. Це регулювання спрямоване на створення умов, що гарантують об'єктивність, безсторонність та справедливість у прийнятті судових рішень, а також забезпечують довіру до судової системи серед громадян.

При цьому слід врахувати, що в теорії права юридичними гарантіями прав і свобод людини і громадянина називають правові процедури їх реалізації, право знати свої права і обов'язки, право на юридичну допомогу, в тому числі безкоштовну, на судовий захист, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб тощо⁷⁵. Аналізуючи наукові підходи, можна визначити, що юридичні гарантії прав і свобод людини та громадянина – це комплекс правових заходів, механізмів та норм, спрямованих на забезпечення, захист і реалізацію основних правових принципів та свобод особи, які визначені в конституційних документах, міжнародних актах, законодавчих нормативах та інших правових документах. Ці гарантії передбачають забезпечення доступу до справедливого судочинства, право на дієвий правовий захист, недоторканність особи, законність і правову визначеність дій державних органів, а також гарантують відсутність дискримінації, насильства та інших порушень прав людини та громадянина. Юридичні гарантії становлять важливу складову правової системи, що сприяє забезпеченню рівності перед законом, захисту інтересів особи та її прав на участь у суспільному житті.

Отже, процедурний аспект гарантування незалежності суддів теж має бути врахований при розкритті змісту відповідних гарантій.

Таким чином, вказуючи *про гарантії незалежності суддів* доцільно виходити з розуміння гарантій як сукупності умов і засобів, що забезпечують незалежність суддів. Такі умови і засоби стосуються не тільки незалежності у її конституційному та матеріально-правовому сенсах, тобто як заборони будь-якого втручання в діяльність судді. Про гарантії незалежності суддів слід говорити й у їх процедурному аспекті, що враховує процесуальний статус судді, його процесуальну правосуб'єктність при здійсненні правосуддя у справах відповідної юрисдикції. Разом із тим, такий підхід можна назвати «широким», оскільки він враховує не тільки упорядковуючий

---

⁷⁵ Загальна теорія держави і права: підручник для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. С. 456–458.

характер впливу норм адміністративного права на реалізацію гарантій суддів, а й процесуальні норми різної галузевої належності.

Виходячи з такого комплексного розуміння сутності категорії «гарантії незалежності суддів», слід будувати підхід щодо визначення змісту адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів. При цьому можна передбачити, що адміністративно-правове регулювання стосуватиметься умов і засобів забезпечення незалежності суддів у матеріально-правовому та процедурному аспектах. Останній відтворено у нормі ст. 129 Конституції України, де закріплено конституційну формулу про те, що «Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права». Конкретизацію вказаної конституційної формули здійснено у статтях 6 і 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII.

Так, виходячи з приписів ст. 6 зазначеного Закону, можна вказати про такі елементи незалежності суддів: заборона будь-якого незаконного впливу; відсутність розгляду судом звернень суб'єктів, які не є учасниками судового процесу, якщо інше не передбачено законом; заборона втручання у здійснення правосуддя, здійснення дій з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, закликів до невиконання судових рішень; утримання органів державної влади, органів місцевого самоврядування від заяв та дій, що можуть підірвати незалежність судової влади; функціонування суддівського самоврядування. Гарантії незалежності судді вказані у ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Ці гарантії практично залишилися незмінними, порівняно з тими, що були передбачені ч. 4 ст. 47 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI, що втратив чинність частково:

1) особливий порядок призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;

2) недоторканність та імунітет судді;

3) незмінваність судді;

4) порядок здійснення правосуддя, визначений процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;

5) заборона втручання у здійснення правосуддя;

6) відповідальність за неповагу до суду чи судді;

7) окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності суддів, установлений законом;

8) належне матеріальне та соціальне забезпечення судді;

9) функціонування органів суддівського самоврядування;

10) визначені законом засоби забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також інші засоби їх правового захисту;

11) право судді на відставку.

Систематизація гарантій незалежності суддів може бути здійснена, спираючись на підхід, який передбачає виділення матеріальних і процедурних гарантій. Більшість з перелічених гарантій може бути віднесена до групи матеріальних і стосується забезпечення реалізації суддею його конституційно-правового статусу. Щодо процедурних гарантій – вони охоплюють умови і засоби забезпечення належного здійснення суддею правосуддя у справі певної юрисдикції.

Вказуючи на адміністративно-правове регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, необхідно зазначити, в тому числі, про організаційний аспект функціонування судів і реалізації суддею його правового статусу у матеріальних і процесуальних правовідносинах. Саме такий підхід випливає з концептуальних положень, обґрунтованих А. Л. Борком, А. А. Стрижаком, М. П. Запорожцем, Р. В. Ігоніним, С. Г. Штогуном щодо адміністративно-правової природи управлінських відносин у сфері організації діяльності судів. Разом з тим, викликає зацікавленість і концепція В. Д. Бринцева, який пропонує імплементувати в систему судового управління модель функцій державного управління, сформульованих В. Я. Малиновським: 1) основні (політико-адміністративна, соціальна, гуманітарна); 2) загальні (стратегічного планування, ухвалення управлінських рішень, організації діяльності, мотивації, контролю); 3) допоміжні (управління людськими ресурсами, бюджетна, юридично-судова, функції зв'язків з громадськістю, діловодства)^{76, 77}.

Таким чином, дослідження сутності адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів дозволило зазначити про доцільність виділення двох груп гарантій незалежності, що мають адміністративно-правову природу: зовнішніх і внутрішніх. Зовнішні гарантії незалежності адміністративно-правового характеру пов'язані з функціонуванням організаційних умов і засобів забезпечення (гарантування) незалежності суддів поза межами системи судової влади. Процедурний аспект правозастосовної діяльності щодо реалізації таких гарантій передбачає проведення подальшого наукового аналізу у напрямі виділення послідовно вчинюваних дій, спрямованих на забезпечення незалежності суддів, які мають адміністративно-правову природу. Внутрішні гарантії незалежності адміністративно-правового характеру стосуються внутрішньо-організаційної діяльності судів та умов і засобів забезпечення незалежності

---

⁷⁶Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія. Харків: Право, 2010. С. 156–157.

⁷⁷Малиновський В. Я. Державне управління. Київ: Атіка, 2003. С. 210.

суддів, у першу чергу, при здійсненні ними правосуддя. При цьому процедурний аспект таких гарантій також обумовлює виділення внутрішньо-організаційних послідовно здійснюваних цілеспрямованих дій, що мають адміністративно-правову природу. Більшість гарантій незалежності суддів мають матеріальний характер, хоча необхідно вказати на їх взаємозв'язок із процедурними гарантіями. Наявність взаємозв'язку гарантій незалежності суддів із процедурними гарантіями обумовлює необхідність проведення подальшого аналізу проблеми систематизації гарантій незалежності суддів та виділення адміністративних процедур правозастосовної діяльності, пов'язаної з реалізацією таких гарантій.

Визначення системи гарантій незалежності суддів є не тільки суто теоретичним завданням, вирішенню якого присвячено роботи багатьох дослідників проблем розвитку конституційного та адміністративного права, вдосконалення організації судових і правоохоронних органів: І. Є. Марочкіна, Л. М. Москвич, І. В. Назарова, Ю. О. Ремескової, С. В. Прилуцького, І. Л. Петрухіна та інших. Постійна увага вчених до зазначеної проблеми обумовлена необхідністю формування судової системи відповідно до міжнародних стандартів, забезпечення дієвості реалізації функції правосуддя щодо захисту. Узагальнюючи наукові твердження та власні дослідження, можна визначити, що система гарантій незалежності суддів – це комплекс правових, організаційних та інституційних заходів, які мають на меті забезпечення безсторонності, об'єктивності та недоторканності суддівського корпусу в процесі вирішення судових справ. Ця система передбачає встановлення правових норм та механізмів, що гарантують незалежність суддів від будь-яких негативних впливів з боку інших гілок влади, органів чи осіб, що можуть спробувати здійснити тиск або вплив на суддів у процесі судочинства.

Система гарантій незалежності суддів включає в себе законодавчі норми, що регулюють процедури призначення суддів, їх кваліфікаційні вимоги, забезпечення стабільності у суддівській діяльності, а також визначення відповідальності за будь-які спроби впливу на незалежність суддів. Серед складових цієї системи можуть бути механізми декларування та контролю майнового стану суддів, а також спеціальні органи або комісії для забезпечення дотримання норм незалежності суддів у судовій практиці.

Узагальнення практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) дозволяє виділити ключові положення гарантування незалежності суддів. Насамперед, вказане стосується гарантій, що виключають тиск на роботу суду ззовні. Деякі витяги з рішень ЄСПЛ, пов'язані з гарантуванням незалежності суддів, наведені у додатку А.

Основні положення гарантування незалежності суддів, виходячи з практики ЄСПЛ (див. схему 1.2.1.), включають:

1. Об'єктивність призначення. Процедура призначення суддів повинна бути прозорою, об'єктивною та вільною від політичних впливів.

2. Стабільність посади. Щоб забезпечити незалежність, суддям гарантується стабільність на посаді, і їх не можна відсторонювати чи звільняти без наявності обґрунтованих причин, визначених законом.

3. Забезпечення адекватних умов праці. Судді повинні отримувати належне винагородження та мати належні ресурси для виконання своїх обов'язків.

4. Відсутність зовнішнього тиску або втручання. Жоден зовнішній фактор, включаючи виконавчу владу, не повинен втручатися в роботу судді або використовувати свій вплив з метою втручання у процес судочинства.

5. Незалежність у місці прийняття рішень. Суддям гарантується право приймати рішення на основі фактів і застосовуваного закону, без будь-яких зовнішніх вказівок або тиску.

6. Ефективні засоби захисту від втручань. Якщо суддя стикається з будь-якими спробами впливу або тиску, йому мають бути надані ефективні засоби для захисту своєї незалежності.

7. Передбачуваність рішень. Хоча судді мають право на незалежне прийняття рішень, вони також повинні дотримуватися принципу передбачуваності, розглядаючи справи в рамках встановленої юридичної доктрини та практики.

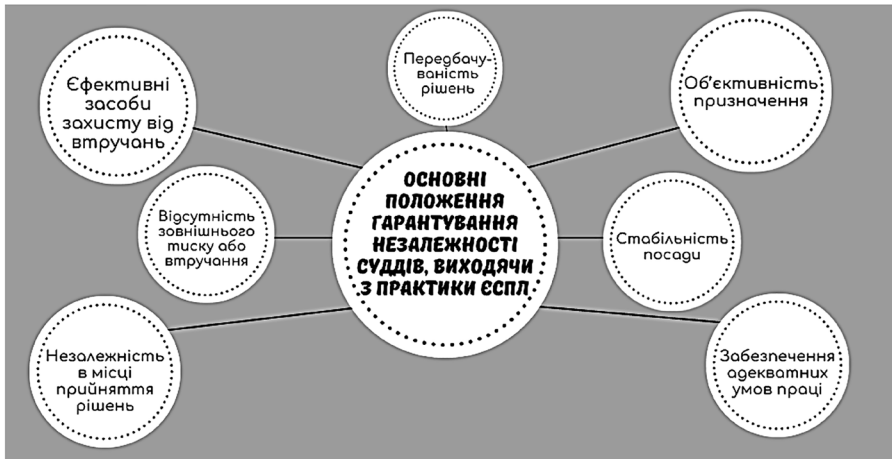

Схема 1.2.1. Основні положення гарантування незалежності суддів, виходячи з практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)

Усі позиції з питань правового становища ЄСПЛ виведено на основі детального розгляду специфічних судових рішень. Однак варто зауважити, що ЄСПЛ не формує універсальних рекомендацій щодо основних принципів структури судової влади в окремій країні. Розглядувані позиції ЄСПЛ базуються на специфічних випадках, коли рішення судів ставали предметом оскарження.

У контексті встановлення системи гарантій незалежності суддів в Україні протягом судової реформи, згадані правові аспекти, набуті з досвіду ЄСПЛ, вважаються основоположними для подальших досліджень. Це стосується не лише окремих осіб, які звертались до ЄСПЛ, а й акцентує увагу на глибоких ключових проблемах, розв'язання яких є важливим для розвитку демократії та справедливості у різних країнах.

Під час аналізу гарантій незалежності суддів і створення відповідної системи слід пам'ятати про важливість досягнення рівноваги між усіма гілками влади. Незалежність суддівської влади не відсікає її від державної системи, але акцентує увагу на унікальному конституційному статусі, який передбачає гарантії її незалежності.

Суддівська автономія базується на незалежності судової системи, але це не робить її відокремленою при реалізації справедливості. Гарантії їх незалежності зокрема охоплюють особливості процедур їх призначення. ЄСПЛ звертає увагу на важливість процедур призначення, що є справедливими та об'єктивними.

Описані правові підходи ЄСПЛ визначають гарантії незалежності як судової системи, так і окремого судді. Гарантії для суду відображають заходи забезпечення неупередженості судового процесу. Щодо суддів, основний акцент робиться на процедурі їх відбору та призначенні.

Одним із важливих аспектів, на який звертає увагу ЄСПЛ, є забезпечення незалежності суддів від впливу політичних, економічних чи інших недоречних факторів. Це включає створення механізмів, що запобігають будь-якому впливу на суддів, зокрема, з боку уряду, політичних партій чи інших впливових структур. Гарантування незалежності суддів також вимагає створення прозорих процедур призначення, забезпечення адекватних гарантій безпеки та недоторканності для суддів та їх родин.

ЄСПЛ також підкреслює важливість забезпечення незалежності судової системи від інших гілок влади. Це передбачає відсутність неприпустимого впливу виконавчої чи законодавчої влади на рішення суддів у конкретних справах. Особливу увагу слід звертати на забезпечення фінансової та адміністративної незалежності судової системи, яка дозволяє їй ефективно функціонувати без зовнішнього тиску та впливу.

До інших важливих аспектів гарантій незалежності суддів належать забезпечення професійного розвитку та навчання, а також дотримання етичних норм у судовій діяльності. Це охоплює створення системи постійного навчання для суддів, що дозволяє їм оновлювати свої знання та вміння відповідно до сучасних правових та етичних стандартів.

Усі ці аспекти сприяють зміцненню довіри до судової системи та підвищенню рівня судової незалежності, що в свою чергу є важливою передумовою для забезпечення прав людини та правової держави в цілому.

Отже, виходячи з правових позицій ЄСПЛ стосовно гарантій незалежності судді, можна казати про доцільність виділення загальних і спеціальних гарантій. Загальні гарантії незалежності формуються на засадах забезпечення незалежності судової влади та незалежності суду. Спеціальні гарантії стосуються безпосередньо судді як особи, яка здійснює правосуддя у конкретній справі. Загальні гарантії визначені конституційно-правовим статусом судової влади і суду, а спеціальні пов'язані з конституційно-правовим статусом судді, його процесуальною компетенцією та процедурами кадрових призначень, пов'язаних із набуттям статусу судді та здійсненням суддею правосуддя. Тож можна перебачити, що у структурі спеціальних гарантій доцільно виділити матеріальні і процесуальні гарантії. Матеріальні пов'язані з набуттям статусу судді, а процесуальні – з гарантіями належного здійснення правосуддя.

Отже, про гарантії незалежності судді необхідно говорити не в елементному, а у системному значенні, тобто як про систему гарантій. Застосування системного підходу до визначення гарантій незалежності судді впливає з розуміння незалежності судді, її взаємозв'язку з незалежністю судової влади, суду. Систему гарантій незалежності судді складають загальні і спеціальні гарантії.

Існування загальних гарантій впливає зі ст. 124 Конституції України⁷⁸, в якій закріплено, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Встановлено вимогу не допустити делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами (частини 1, 2 ст. 124 Конституції України). Конституційно-правовою основою загальних гарантій незалежності судді є конституційна формула щодо гарантування Конституцією і законами України незалежності і недоторканності судді, заборона впливу на суддю у будь-який спосіб (частини 1, 2 ст. 126).

До спеціальних гарантій незалежності суддів, виходячи з правових позицій ЄСПЛ, доцільно віднести матеріальні і процесуальні гарантії.

---

⁷⁸ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Матеріальні спеціальні гарантії пов'язані з формуванням суддівського корпусу, здійсненням відповідних процедур як належних. Процесуальні гарантії незалежності стосуються існування належної правової процедури розгляду і вирішення суддею справи, прийняттям правосудного рішення.

Наведений вище підхід щодо визначення системи гарантій незалежності суддів, виходячи з правових позицій ЄСПЛ, не суперечить існуючим теоретичним напрацюванням, присвяченим відповідній проблемі.

Про доцільність виділення загальних гарантій незалежності судді можна вказувати, спираючись на положення, обґрунтовані наступними дослідниками: Т. В. Галайденко, І. В. Камінська, Р. В. Сінельник, В. В. Щедрін. Проте, зміст загальних гарантій вказані вчені розкривають по-різному. У контексті правових позицій ЄСПЛ найбільш адекватним є підхід Р. В. Сінельника та В. В. Щедріна. Вчені визначали критерієм виділення видів нормативно-правових гарантій незалежності їх ієрархію та сферу дії. За такими критеріями було виділено загальноправові гарантії (конституційно-правові) та інституційні гарантії (галузеві)⁷⁹.

Під загальними гарантіями незалежності суддів необхідно розуміти набір універсальних заходів і правових механізмів, спрямованих на забезпечення безпристрасності, свободи від тиску та впливу з боку зовнішніх факторів у процесі вирішення судових справ. Ці гарантії охоплюють основні принципи правосуддя, незалежність від політичних тисків, а також систему процедурних та інституційних заходів, спрямованих на забезпечення об'єктивності та недоторканості суддів у судовому процесі.

Запропонована Р. В. Сінельником та В. В. Щедріним система гарантій незалежності суддів побудована на основі визнання ієрархії побудови системи законодавства та визнання пріоритетів конституційно-правового регулювання. За таким підходом встановлення процедур застосування відповідних гарантій має бути здійснено з урахуванням системного підходу та адміністративно-правової природи відповідних процедур.

Аналогічні зауваження можна віднести до підходу І. В. Камінської, яка пропонує систематизувати відповідні гарантії за формами нормативного закріплення та функціональним призначенням. За формами нормативного закріплення вчена виділяє міжнародно-правові, конституційні, міжгалузеві та підзаконні гарантії. За функціональним призначенням – інституціональні, функціональні (процесуальні), особисті. Також вона пропонує такі гарантії

---

⁷⁹ Сінельник Р. В., Щедрін В. В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. Т. О. Коломєць. Запоріжжя, 2015. С. 38–39.

як: міжнародні, політичні, економічні, соціальні, ідеологічні⁸⁰. Презентована І. В. Камінською точка зору на систематизацію гарантій незалежності суддів викликає зацікавленість, оскільки вона побудована на комплексному підході та передбачає виділення як правових, так і позаправових гарантій (економічних, психологічних тощо). Однак у контексті предмета дослідження та визнання необхідності формування адміністративної процедури застосування гарантій незалежності судді можуть бути враховані окремі положення підходу І. В. Камінської. Зокрема, вказане стосується виділення процесуальних гарантій та визнання існування міжнародних, конституційних та інституційних гарантій.

Ще один підхід до систематизації гарантій незалежності суддів пропонує Т. В. Галайденко. Серед відповідних гарантій виділено: а) особисті професійні; б) соціально-економічні; в) процесуальні гарантії для суддів; г) гарантії безпеки для суддів та членів їхніх сімей; ґ) морально-етичні гарантії⁸¹. Коментуючи наведений підхід, можна зазначити, що у ньому недостатньо відтворено правовий зв'язок між гарантіями незалежності судової влади, судів і суддів.

Необхідність формування моделі адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів визначає виділення серед вказаних гарантій незалежності тих, застосування яких здійснюється у формі адміністративних процедур. Такий підхід визначає обмеження кола гарантій незалежності суддів тими гарантіями, які мають, насамперед, юридичне значення, а також тих, наявність яких передбачена чинним законодавством. Вказаний підхід дозволяє знову звернутись до напрацювань Р. В. Сінельніка та В. В. Щедріна, який має бути скоригований на методологічних засадах системного підходу.

Отже, формування системи гарантій незалежності суддів передбачає підхід, який ґрунтується на:

- напрацюваннях Р. В. Сінельніка та В. В. Щедріна щодо загальноправових та інституційних гарантій у конституційно-правовому та галузевому значеннях відповідно;
- системному підході, за яким визнано взаємозв'язок і взаємообумовленість гарантій незалежності судової влади, судів і суддів;
- визначення серед гарантій тих, що можуть бути застосовані у адміністративно-процедурній формі.

⁸⁰ Камінська І. В. Гарантії незалежності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 6. С. 132, 136.

⁸¹ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 9–10.

До загальноправових гарантій незалежності суддів, на думку Р. В. Сінельніка та В. В. Щедріна, належать: норми-принципи, обов'язки, юридична відповідальність, процесуальні гарантії. Ці гарантії названо ще конституційно-правовими. Також було вказано на інституційні (галузеві) гарантії, які вченими визначались як сукупність взаємопов'язаних норм різних галузей та інститутів права, що утворюють єдину базу для реалізації функцій та повноважень, тобто цілісний правовий механізм діяльності (реалізації прав та виконання обов'язків) суддів⁸².

Логіко-правовий зв'язок між загальними та інституційними гарантіями незалежності суддів є вирішальним для ефективного функціонування судової системи. Загальні гарантії надають універсальні принципи й нормативні стандарти, що визначають роль та місце судді у правовій системі, забезпечуючи їхню недоторканність та незалежність від будь-яких зовнішніх впливів. Інституційні гарантії, у свою чергу, втілюють ці принципи у практичні механізми функціонування судових структур, забезпечуючи ефективний механізм контролю, захисту від впливу з боку інших гілок влади, а також гарантуючи внутрішню незалежність та недоторканність роботи суддівського корпусу. Таке взаємопов'язане підкріплення загальних принципів і практичних механізмів забезпечує високий рівень правової захищеності та недоторканності роботи суддів, що є невід'ємною складовою справедливою та ефективного судочинства.

Логіко-правовий зв'язок між загальними та інституційними гарантіями незалежності суддів, виділеними Р. В. Сінельником та В. В. Щедрином, проявляється у похідному характері інституційних гарантій від загальних та їх взаємній обумовленості. На підтримку також заслуговує вдале визначення інституційними гарантіями, які формуються завдяки існуванню взаємозв'язку між нормами різної галузевої належності стосовно одного предмета правового впливу – певної відповідної гарантії незалежності.

На відміну від теоретичного підходу, підхід з позицій правозастосувача передбачає презентацію конкретних елементів незалежності судді. Так, доцільно звернутись до Рішення Ради суддів України «Щодо поширення недостовірної інформації або інформації, що підриває авторитет правосуддя» від 18.05.2018 р. № 22, в якому виділено наступні елементи незалежності судді: зовнішня незалежність; внутрішня незалежність; матеріальні і соціальні гарантії незалежності, забезпечені державою; демонстрація суддями

---

⁸² Сінельник Р. В., Щедрін В. В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. Т. О. Коломоець. Запоріжжя, 2015. С. 38–39.

незалежності своїх дій задля формування довіри до судової влади⁸³. Оскільки такі елементи незалежності судді вказано у Рішенні Ради суддів України, наведені положення можна сприймати як узгоджену позицію суддів стосовно кола елементів їх незалежності. Єдине положення, що викликає неоднозначну оцінку – щодо демонстрації суддями незалежності. Наявність такого елемента фактично може свідчити про наявність проблем із реалізацією принципу незалежності суддів і необхідність їх «самозахисту», принаймні шляхом здійснення «демонстрації незалежності».

Отже, елементи незалежності судді виявляють комплексний характер, інтегруючи ряд концепцій, що стосуються їх юридичного становища, професійного мандату та соціальних умов реалізації їхніх повноважень. Зовнішня незалежність характеризує ізоляцію суддівської функції від політичних, соціальних та інших форм зовнішнього впливу, що можуть спотворити правосуддя. Внутрішня незалежність стосується інтелектуальної автономії судді при прийнятті рішень, базуючись на законодавстві, доказах та їхньому юридичному розумінні. Матеріальні та соціальні гарантії, надані державою, спрямовані на забезпечення стабільного і достойного життєвого рівня суддів, що відповідає їх високому соціальному статусу. Дискусія навколо «демонстрації незалежності» вказує на необхідність подальшого вивчення й аналізу цього аспекту, оскільки його присутність може бути індикатором потенційних системних проблем у реалізації принципу незалежності суддів.

Розкриття змісту кожної з гарантій незалежності суддів у контексті наявності адміністративно-процедурної форми правозастосування передбачає звернення, у першу чергу, до загальноправових гарантій:

- дотримання суддями меж процесуальної компетенції;
- відповідальність за заклики до невиконання судових рішень (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII), за неповагу до суду чи судді (п. 6 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);
- гарантії належного розгляду справи.

Остання гарантія з урахуванням правової позиції ЄСПЛ розкривається:

- через процедури гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу (у значенні п. 5 ч. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказане означає процедури, застосування яких гарантує реалізацію заборони втручання у здійснення правосуддя);

---

⁸³ Щодо поширення недостовірної інформації або інформації, що підриває авторитет правосуддя: Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 № 22. *Закон і Бізнес*. 2018. 06. № 22. URL: <https://zib.com.ua/ua/issue/614/>

– процедури, що гарантують відсутність втручання в систему автоматичного розподілу справ;

– у запобіжниках незаконного притягнення судді до відповідальності.

Спираючись на ч. 3 ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», перелік гарантій належного розгляду справи має бути доповнено гарантіями заборони збору, зберігання, використання і поширення інформації у будь-який спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду.

Наявність таких гарантій як заборона втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації в будь-якій формі з метою завдання шкоди авторитету суддів чи впливу на безсторонність суду (ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») впливає зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁸⁴, якою гарантовано право на незалежний і безсторонній суд.

У Рішенні Ради суддів України «Щодо поширення недостовірної інформації або інформації, що підриває авторитет правосуддя» від 18.05.2018 № 22 зазначено, що «суддівська незалежність у міжнародно-правовому аспекті – це не тільки право людини на незалежний суд, а й обов'язок держави та суду бути незалежним у процесі прийняття рішень, неупереджено виконувати свої функції та, відповідно, обов'язок держави забезпечувати таку незалежність суду від зовнішнього втручання не лише на законодавчому рівні, а й, фактично, в тому числі шляхом забезпечення матеріальних та соціальних гарантій незалежності судді, його особистої безпеки та безпеки членів його сім'ї»⁸⁵.

Отже, суддівська незалежність являє собою комплексний юридичний інститут, який втілює в собі концепцію недоторканності правосуддя від будь-якого зовнішнього впливу. В контексті міжнародного права ця незалежність має двояке тлумачення: воно є одночасно і правом кожної людини на неупереджений суд, і переможним обов'язком держави, що гарантує цю автономію. Це, у свою чергу, підкреслює необхідність юридичної нормативності та фактичної реалізації захисту судової діяльності. Імператив такого роду забезпечується через комплексивний набір матеріальних, соціальних гарантій та механізмів захисту, які спрямовані на консолідацію

---

⁸⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ETS № 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁸⁵ Щодо поширення недостовірної інформації або інформації, що підриває авторитет правосуддя: Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 22. *Закон і Бізнес*. 2018. URL: <https://zib.com.ua/ua/issue/614/>

інтегритету судді, а також на імунітет від потенційних загроз йому особисто та його близьким.

У свою чергу, такі гарантії як недоторканність та імунітет судді, незмінюваність судді передбачені на конституційному рівні ст. 126, ч. 5 ст. 129 Конституції України. Зазначені вище гарантії незалежності суддів, застосування яких передбачено в адміністративно-процедурній формі, спрямовані на реалізацію в тому числі конституційних гарантій незалежності, імунітету. Щодо гарантії незмінюваності судді, слід вказати про прямий конституційний припис щодо зайняття посади суддею безстроково (ч. 5 ст. 126 Конституції України).

Наступну групу гарантій незалежності суддів складають інституційні (галузеві) гарантії.

Реалізація інституційних (галузевих) гарантій незалежності суддів у адміністративно-процедурній формі можлива за такими гарантіями:

- процедури добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII);
- процедури призначення суддів на адміністративні посади;
- особливий порядок притягнення суддів до відповідальності (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);
- процедури організаційного забезпечення діяльності судів, процедури організаційного забезпечення судів, належного матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів (пункти 7, 8 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);
- процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування (п. 9 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);
- процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна (п. 10 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Отже, інституційні гарантії незалежності суддів – це комплекс юридично закріплених механізмів та процедур, спрямованих на недопущення будь-якого зовнішнього або внутрішнього тиску на суддівську діяльність, що забезпечують її автономію та неупередженість. Вони включають в себе визначені процедури добору, призначення на посаду, відбору, а також специфічні механізми притягнення до відповідальності. Ці гарантії слугують також основою для належного організаційного та матеріального забезпечення суддів, а їх реалізація підкреслює непохитну роль суддівської влади в правовій системі держави, враховуючи глибокі доктринальні та культурні засади суспільства.

Гарантії незалежності суддів, що застосовуються в адміністративно-процедурній формі – загальні та інституційні – є юридичними гарантіями. Структурний аналіз гарантів незалежності суддів в Україні наведено у схемі 1.2.2.

Таке розуміння гарантій незалежності суддів логічно пов'язане і конкретизує підхід щодо визначення адміністративно-правового аспекту застосування гарантій незалежності, що передбачає виділення зовнішніх і внутрішніх гарантій з позицій організаційних умов і засобів гарантування незалежності суддів, а також матеріальних і процедурних гарантій незалежності. Виділені загальні та інституційні гарантії незалежності суддів доцільно віднести до групи процедурних гарантій, тобто таких, які застосовуються в адміністративно-процедурній формі.

На підтримку такого підходу слід навести Постанову Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8 «Про незалежність судової влади», де вказано, що реалізація правових гарантій здійснення правосуддя є необхідною передумовою належного виконання судом своїх конституційних функцій із забезпечення дії принципу верховенства права, захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження і забезпечення яких є головним обов'язком держави (статті 3, 8, 55 Конституції України).

Верховний Суд України вказував на необхідність забезпечення незалежності суддів при розгляді конкретних судових справ і в самому суді. У зв'язку з цим неприпустимими є: непроцесуальний вплив на суддю з боку інших суддів, у тому числі тих, які обіймають адміністративні посади в судах; встановлення контролю за здійсненням судочинства суддею, виклик його до вищестоящих судів та вимагання звітів чи пояснень про розгляд конкретних справ; витребування від судді будь-якої інформації чи довідок про хід та перспективи розгляду справи, іншої інформації, що може надаватися лише сторонам у справі та іншим особам, визначеним процесуальним законодавством, а також відомостей, які становлять таємницю нарадчої кімнати; прийняття суддею від будь-яких осіб та розгляд ним заяв, скарг, інших документів поза встановленим законом процесуальним порядком⁸⁶.

Вказуючи про необхідність дотримання суддями меж процесуальної компетенції, Верховний Суд України зазначав, що суди повинні дотримуватися встановлених процесуальними законами правил підсудності та підвідомчості спорів, враховувати, що тільки права, свободи та законні інтереси учасників правовідносин, що виникають з визначених законом підстав та

---

⁸⁶ Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>

Структурний аналіз гарантій незалежності суддів в Україні

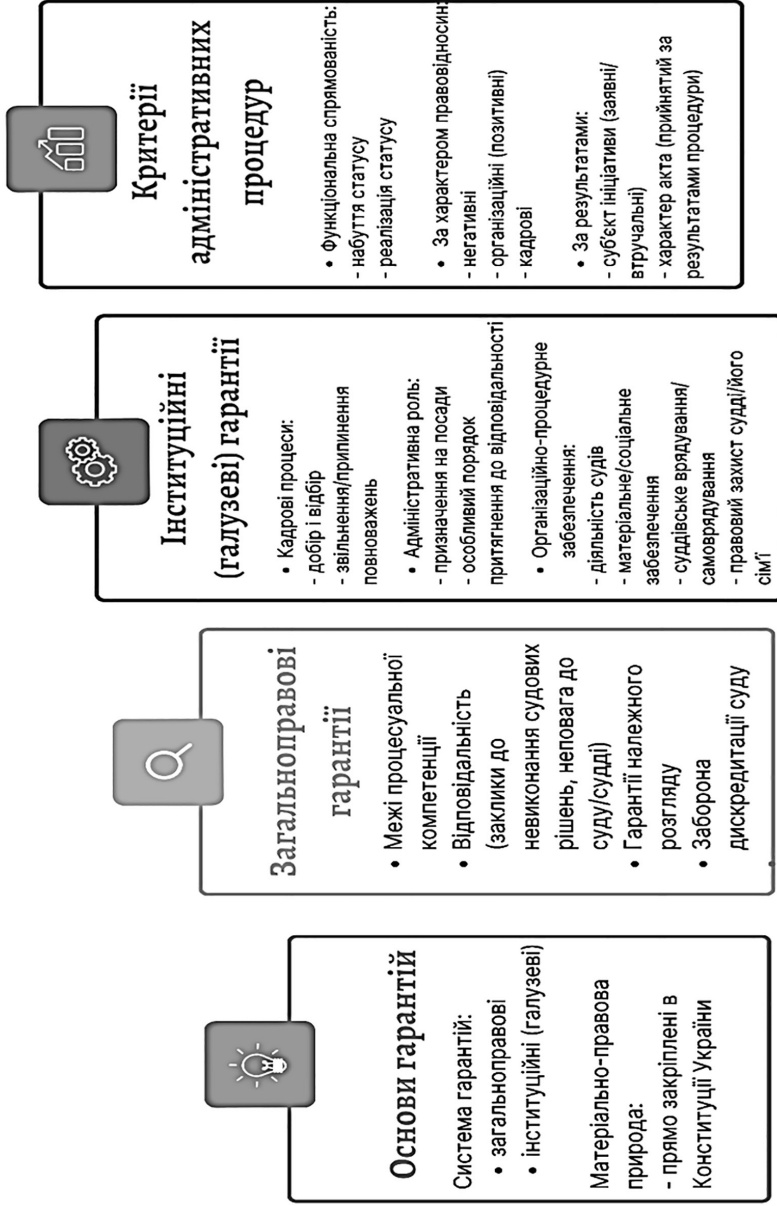

Схема 1.2.2. Структурний аналіз незалежності суддів в Україні

інших юридичних фактів, підлягають судовому захисту в передбачений законом та/або договором спосіб.

Таким чином, інституційні гарантії незалежності суддів формують основу правосудної вертикалі в Україні, яка, в свою чергу, є рефлексією глибоких демократичних процесів в європейському правовому контексті. Верховний Суд України у своїх постановках акцентує увагу на витоки та концепцію правової незалежності, виходячи з розуміння, що інтерпретація та застосування закону вимагає безумовної автономії судді.

Основоположним є розуміння того, що інституційна незалежність судді не є лише формальною вимогою, а являє собою глибокий юриспруденційний принцип. Цей принцип базується на ідеї, що правосуддя повинно слугувати інтересам справедливості, а не індивідуальним чи корпоративним інтересам у межах судової системи. Отже, будь-які спроби втручання в діяльність судді, безпосередньо чи опосередковано, є не лише порушенням закону, а й виявом деструктивних процесів, які можуть підірвати довіру громадян до судової системи країни.

Так, аналізуючи практику Верховного Суду України, можна зробити висновок, що інституційні механізми забезпечення незалежності суддів ускладнені в історичному, соціокультурному та юридичному аспектах. Тому розробка додаткових механізмів захисту суддівської незалежності та уникнення непроцесуального впливу на їх діяльність є актуальним завданням для сучасної української юридичної науки та практики.

Додатково необхідно зазначити, що не допускається постановлення рішень, що передбачають: неправомірне обмеження прав, свобод та законних інтересів інших осіб, у тому числі обмеження публічної компетенції державних органів, їх посадових чи службових осіб; задоволення вимог осіб, які не є суб'єктами відповідних правовідносин. Не допускається також постановлення рішень, що спрямовані на завдання шкоди іншим особам, довікллю, культурній спадщині; надають можливості для зловживання правом; порушують моральні засади суспільства; зобов'язують до вчинення дій, які не є обов'язковими за законом (п. 7 постанови Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 р. № 8 «Про незалежність судової влади»⁸⁷).

З наведеною правовою позицією Верховного Суду України логічно пов'язаний теоретичний підхід щодо виділення серед гарантій незалежності суддів, застосування яких здійснюється в адміністративно-процедурній формі, такої як *дотримання суддями меж процесуальної компетенції*.

---

⁸⁷ Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>

Вказане стосується процедур реалізації суддею процесуальної компетенції у сфері судової адміністративної юрисдикції та у відносинах з приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Відповідно до п. 4 ч. 5 ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII передбачено, що незалежність судді забезпечується «порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення». Порядок здійснення правосуддя спрямований на утвердження фундаментального принципу правової держави – незалежності суддів. Сучасні правові науки вказують на те, що без такої незалежності неможлива об'єктивна, безстороння і справедлива реалізація права. Таємниця ухвалення судового рішення, зі свого боку, акцентує на захисті інтелектуального процесу прийняття рішення від зовнішнього впливу та можливого тиску. Ця концепція є віддзеркаленням доктрини про неприступність розумової діяльності судді під час розгляду справи, що, у свою чергу, є ключем до забезпечення правової впевненості та стабільності правової системи.

Слід зазначити, що таємницю ухвалення судового рішення недоцільно включати до переліку адміністративно-процедурних гарантій незалежності суддів, враховуючи матеріально-правову природу цієї гарантії. Про порядок здійснення правосуддя як адміністративно-процедурну гарантію слід вказувати у значенні належної правової процедури, здійснення якої усуває ризик виходу судді за межі процесуальної компетенції.

Зміст цієї гарантії дотримання суддями меж процесуальної компетенції розкривається у двох значеннях:

по-перше, з позицій визначення теоретико-правової конструкції процесуальної компетенції та виділення сутності судового розсуду;

по-друге, з позицій правової процедури як належної, що гарантує реалізацію завдань адміністративного судочинства та провадження у справах про адміністративні правопорушення, у межах яких суддя реалізує процесуальну компетенцію.

Відзначимо, що поняття таємниці ухвалення судового рішення, незважаючи на його матеріально-правову природу, відкриває для наукового дослідження глибокий аспект процесу прийняття рішень у судовій системі. Вивчення цього поняття дає можливість глибше зрозуміти механізми, які сприяють збереженню незалежності суддів в умовах зовнішнього та внутрішнього тиску. Осмислення порядку здійснення правосуддя як адміністративно-процедурної гарантії розширює підхід до вивчення процесуальної компетенції, акцентуючи увагу на її системному характері в рамках судової діяльності. У свою чергу, дотримання меж процесуальної компетенції відіграє вагомий роль у стабільності правової системи, адже

воно вказує на стриманість та об'єктивність суддівської влади. Такий підхід вимагає додаткового наукового осмислення, зокрема у контексті забезпечення прав і свобод людини та громадянина в сучасному українському суспільстві.

1.3. Концептуалізація адміністративної процедури щодо забезпечення гарантій незалежності суддів

В адміністративному праві ключовим аспектом є вивчення механізмів та інструментів, що забезпечують ефективність правозастосовної діяльності та гарантують незалежність суддів. Саме адміністративна процедура стає тим містком, що з'єднує нормативний законодавчий акт і його практичне втілення в життя через діяльність судових органів. У цьому контексті необхідно визначити ключові поняття та ознаки адміністративної процедури, спрямовані на реалізацію гарантій незалежності суддів.

Адміністративна процедура в сфері реалізації гарантій незалежності суддів не лише віддзеркалює зовнішній порядок дій, а й вказує на внутрішній правовий механізм, який регулює діяльність судової системи. Від того, наскільки чітко та послідовно ця процедура буде реалізована, залежить стабільність правової системи країни та довіра до неї з боку громадян.

Обґрунтування наукового підходу до дослідження питання про визначення поняття адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів створює теоретичне підґрунтя усунення прогалин і колізій у правозастосовній діяльності, пов'язаної з створенням умов належного здійснення правосуддя, реалізації права на справедливий суд. Теоретичне обґрунтування сутності вказаного поняття передбачає вирішення наступних логічно пов'язаних одне з одним питань. По-перше, необхідне визначення діяльності, процедурна форма якої досліджується. По-друге, виникає питання про розкриття сутності і змісту адміністративної процедури з урахуванням предмета застосування цієї юридичної конструкції. Підсумком вказаних теоретичних напрацювань є формулювання поняття адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів.

Розкриття змісту адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів передбачає визначення співвідношення понять «забезпечення незалежності» і «гарантії незалежності». Ці поняття, виходячи з їх юридичної сутності, можна і потрібно розглядати як тотожні. Так, термін «гарантії» у перекладі з французької тотожний терміну «забезпечення». Гарантіями правовими визначені передбачені законом спеціальні засоби, способи, умови, які забезпечують здійснення у

повному обсязі та всебічну охорону прав і свобод людини⁸⁸. Отже, адміністративно-правове регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів визначається як система правових норм, заснована на співвідношенні та ідентифікації понять «забезпечення незалежності» та «гарантії незалежності». Вони характеризують правові механізми, засоби та умови, встановлені законодавством, для забезпечення незаперечної дії, охорони та реалізації принципу незалежності суддів. Гарантії в цьому контексті розглядаються як правові інструменти, що забезпечують неухильне дотримання та реалізацію прав і свобод особи в судовій системі.

Тож, у юридичному значенні сутність забезпечення незалежності, виходячи з наведеного визначення поняття «гарантії правові», розкривається з позицій сукупності певних засобів, способів, умов, спрямованих на реалізацію принципу незалежності. Такі засоби, способи й умови формуються державою та реалізуються шляхом здійснення уповноваженими державними органами (посадовими особами) правозастосовної діяльності у межах компетенції, передбаченої чинним законодавством.

У Великій українській юридичній енциклопедії (Том 3. Загальна теорія права) розкрито зміст категорії «гарантії прав людини» як системи загальних і спеціальних юридичних засобів та інститутів, спрямованих на сприяння реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень⁸⁹.

Наведене визначення категорії «гарантії прав людини» містить два ключових елементи розкриття змісту – сприяння реалізації прав людини і охорона та захист від порушень. Такий підхід означає охоплення категорією «гарантії прав людини» трьох складових: правозабезпечувальної, правоохоронної та правозахисної, що реалізуються у правозастосовній діяльності уповноважених суб'єктів – державних органів (їх посадових осіб).

Вказуючи про правозастосування як спосіб реалізації гарантій незалежності суддів, мають на увазі його загальнотеоретичне, доктринальне значення. Категорія «правозастосування» розглядається як особлива форма правореалізації, пов'язана зі здійсненням владних повноважень компетентними учасниками процесу правового регулювання з метою конкретизації та індивідуалізації змісту правових норм і принципів у суб'єктивних правах і обов'язках, та забезпеченням їх фактичної реалізації⁹⁰.

---

⁸⁸ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 130.

⁸⁹ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 53.

⁹⁰ Там само. С. 562.

Отже, правозастосування у його доктринальному сенсі означає діяльність уповноважених правовою нормою суб'єктів щодо реалізації правових приписів. У значенні реалізації гарантій незалежності правозастосування може і має розглядатись її особливою формою. Правозастосування можна визначити як багатогранний процес, що включає в себе тлумачення, застосування та іноді модифікацію правових норм з метою їх адаптації до широкого спектра життєвих обставин. Цей процес не лише сприяє ефективності та адаптивності правової системи, а й забезпечує її стабільність і передбачуваність, які є невід'ємними для правової держави.

У рамках цієї доктринальної концепції правозастосування вимагає детального аналізу існуючих правових норм та вибудовування збалансованих процедур, що враховують як загальні правові принципи, так і конкретні обставини кожного індивідуального випадку. Доктринальний аналіз сприяє розробці методології, яка об'єднує теорію та практику і дозволяє правозастосовному апарату адаптуватися до змін у соціальних умовах та відносинах.

Застосування права не є статичним процесом; воно передбачає постійну взаємодію між правотворчими органами, правозастосовними інстанціями та суб'єктами правовідносин. Така динаміка сприяє еволюції правової системи і водночас підвищує вимоги до якості правотворчої діяльності та до рівня правової свідомості суспільства.

Особливе значення в процесі правозастосування має дотримання принципу незалежності судочинства, що гарантує неупереджене та об'єктивне рішення, вільне від зовнішніх впливів та політичного тиску. Здійснення владних повноважень у контексті правозастосування має відповідати принципам законності, справедливості та рівності перед законом, що, у свою чергу, вимагає від усіх учасників правових відносин високої професійної компетентності, етики та відповідальності.

Таким чином, правозастосування є складним і багатогранним процесом, який потребує глибокого розуміння правових принципів, уважного аналізу суспільних відносин та бездоганної чесності владних інституцій. Його ефективність та справедливість є індикаторами зрілості правової системи та цілісності держави як цілого.

Вочевидь має місце правозастосовний характер реалізації гарантій незалежності суддів. Тому визначення її ознак зумовлює звернення до джерел з теорії права щодо врахування ознак правозастосовної діяльності. Під такою діяльністю на сьогодні розуміють владно-організаційну діяльність уповноважених державних органів, організацій і посадових осіб, яка здійснюється в процедурно-процесуальному порядку і полягає у реалізації норм права

шляхом винесення юридичних рішень щодо конкретних суб'єктів з конкретних питань⁹¹.

Розрізняють наступні ознаки такої діяльності: державно-владний характер; індивідуалізований і конкретизований характер; процесуальний характер; творчий, інтелектуальний характер; здійснення на основі норм права; юридично оформлений характер; забезпечувальний характер (здійснення правозастосувальних актів забезпечується третіми особами)⁹². Притаманність усіх вказаних ознак правозастосовної діяльності щодо реалізації вказаних гарантій лише підтверджує наведений висновок щодо її правозастосовного характеру. Враховуючи вказані ознаки правозастосовної діяльності, можна виділити специфічні ознаки реалізації вказаних гарантій:

1) здійснення шляхом прийняття уповноваженими органами державної влади, їх посадовими особами рішень, вчинення дій;

2) вказані рішення (дії) приймаються (вчиняються) за наслідками здійснення відповідних адміністративних проваджень;

3) суб'єктами адміністративних правовідносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням правозастосовної діяльності, можуть бути різні державні органи, які належать до різних гілок державної влади, зокрема: Вища рада правосуддя, ДСА України, ВККС України, Національна школа суддів України, підрозділи відомчої воєнізованої охорони ДСА України, судді та інші.

Отже, правозастосовний характер реалізації гарантій незалежності суддів виступає як інтегрована концепція, що відображає комплекс взаємопов'язаних юридичних, процесуальних і організаційних аспектів у рамках державно-правової системи. Вона базується на наступних керівних принципах:

1. Державно-владна есенція: акцент на здійсненні правозастосовної діяльності саме уповноваженими державними органами, що підкреслює суверенітет та легітимність даного процесу.

2. Контекстуальна конкретизація: діяльність спрямована на індивідуалізацію та конкретизацію правових норм відносно специфіки кожного випадку, враховуючи їх соціокультурний, історичний та юридичний контекст.

3. Процесуальна інтегрованість: акцент на системності та послідовності процедур, забезпечення їх прозорості, доступності та зрозумілості для всіх учасників правовідносин.

4. Інтелектуально-творчий компонент: підкреслює важливість аналітичного підходу, критичного мислення та інноваційних рішень у процесі правозастосування.

⁹¹ Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. С. 414.

⁹² Там само. С. 414, 415.

5. Формально-юридична консистентність: гарантує юридичну точність, послідовність та обґрунтованість прийнятих рішень, забезпечуючи їх відповідність основним принципам права.

6. Забезпечувальна принциповість: акцентує увагу на гарантіях здійснення правозастосовних актів зі сторони третіх осіб, підкреслюючи колективний характер забезпечення прав і свобод громадян.

У контексті гарантій незалежності суддів правозастосовний характер реалізується через юридичні механізми, процедурні алгоритми та взаємодію різних учасників правового поля. Така комплексна концепція забезпечує динамічний баланс між закріпленими в законодавстві гарантіями та їх фактичною реалізацією в практиці, що підвищує якість та ефективність правосудної системи.

Тож, використання юридичної конструкції «правозастосовна діяльність щодо реалізації гарантій незалежності суддів» є термінологічно і змістовно виправданою, оскільки враховує логіко-смысловий зв'язок між правозастосуванням і правореалізацією як частка і загальне, а також тотожне смислове навантаження між категоріями «забезпечення» і «гарантії». Крім того, слід враховувати, що термін «процедура» у контексті реалізації гарантій незалежності суддів набуває динамічного характеру, що означає необхідність конкретизації через застосування юридичної конструкції «процедури правозастосовної діяльності». Таким чином, ключове поняття «реалізація процедур забезпечення незалежності суддів» розглядається як синонімічне з поняттям «процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів».

Подальший науковий аналіз доцільно проводити у напрямі визначення сутності терміна «адміністративна процедура» та конкретизації його змісту, виходячи з предметної спрямованості – процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів.

Аналізуючи концепцію адміністративної процедури у контексті сучасних досліджень, необхідно звернути увагу на праці визнаних правників. У цьому зв'язку особливо цінним є внесок Лона Фуллера (Lon L. Fuller), який у своїй книзі «The Morality of Law» ретельно розглядає важливість процедур у правовій системі, підкреслюючи, що дотримання процедур є критичним для досягнення справедливості та ефективності правового порядку⁹³.

Також значний внесок у розуміння адміністративних процедур зробив Кеннет К. Девіс, який у своїй праці «Discretionary Justice: A Preliminary

---

⁹³ Lon L. Fuller. *Discretionary Justice: A Preliminary Inquiry*. Journal of Legal Education. Vol. 23, № 1 published by Association of American Law Schools. 1970, pp. 56–62.

Inquiry»⁹⁴ висвітлює, як адміністративні процедури впливають на виконання дискреційних повноважень органами виконавчої влади.

Не можна ігнорувати роботи такого науковця, як Мартін Шапіро, особливо його аналіз у книзі «Administrative Law Unbounded: Reflections on Government and Governance»⁹⁵, де він розглядає процедурні аспекти адміністративного права та їх вплив на законність адміністративних рішень.

Ці автори та їх роботи надають глибокий аналіз процедурної сторони адміністративного права, розкриваючи її значення в контексті верховенства права та необхідність адаптації до сучасних умов управління. Їх праці відіграють ключову роль у формуванні теоретичного фундаменту для розуміння широкого діапазону управлінських дій, що входять до категорії адміністративної процедури, та їх регулятивної функції.

Розглядаючи сутність адміністративної процедури, необхідно відійти від конкретних теорій і звернути увагу на більш загальноприйняті підходи до визначення цього явища. Вчені, як-от Герберт А. Саймон у своїй праці «Administrative Behavior»⁹⁶, вказують на значення процедур у прийнятті рішень в адміністративних системах, підкреслюючи роль послідовності та раціональності в діях уповноважених суб'єктів.

З огляду на можливість розширення поняття адміністративної процедури на інші сфери права, роботи таких авторів, як Карл Левеллін з його знаменитим «The Bramble Bush: On Our Law and Its Study»⁹⁷, допомагають зрозуміти, наскільки важливим є забезпечення послідовності правових дій в різних галузях права.

Висновки, зроблені в цих працях, демонструють, що хоча визнання послідовності як ознаки адміністративної процедури може справді бути спірним, його важливість не можна недооцінювати при розробці концептуальних положень адміністративної процедури.

Адміністративна процедура у контексті сучасних адміністративно-правових досліджень являє собою комплексно організовану систему послідовних дій, яка базується на нормативно-правовій регламентації, що забезпечує взаємодію уповноважених суб'єктів державного управління в рамках

---

⁹⁴ Kenneth Culp Davis. *The Morality of Law*, rev. ed. New Haven CT: Yale University Press, 1969. P. 273. URL: http://mguntur.id/files/ebook/ebook_1605607075_e2bf730c3254db5d74fc.pdf

⁹⁵ Martin Shapiro. *Administrative Law Unbounded: Reflections on Government and Governance*. Indiana Journal of Global Legal Studies Vol. 8, № 2 published by Indiana University Press. 2001, pp. 369–377.

⁹⁶ Simon, Herbert A. *Administrative Behavior. A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization*, Third Edition. Collier Macmillan Publishers, London, UK. 1976.

⁹⁷ Karl N. Llewellyn. *The Bramble Bush: On Our Law and Its Study*. Oceana Publications, New York, 1930.

їхньої компетенції, маючи на меті ефективне і збалансоване виконання публічних функцій та надання громадянам публічних послуг.

Таким чином, адміністративна процедура може бути представлена як регламентований юридичний процес, що забезпечує взаємодію суб'єктів державного управління, який відбувається в рамках нормативно визначених процедурних меж з метою реалізації конкретних адміністративно-правових завдань.

О. І. Миколенко, на підставі наявності ознаки послідовності вчинюваних дій та інших ознак, формує положення про внутрішню структуру процедури, до якої належать такі елементи: провадження, стадії, етапи, процесуальні дії. Ці елементи притаманні структурі процесу, що також являє собою сукупність послідовно здійснюваних дій⁹⁸.

Слід навести думку авторів колективної монографії «Демократичні засади державного управління та адміністративне право», в якій наведено наступне визначення поняття адміністративної процедури. Такою названо порядок вирішення адміністративних справ органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування (органами публічної адміністрації) та іншими адміністративними органами, спрямований на прийняття адміністративних актів та укладення адміністративних договорів⁹⁹. Отже, науковий аналіз пропонуваного О. І. Миколенком розуміння внутрішньої структури процедур та доповнення авторів колективної монографії дозволяє сформулювати більш глибоке уявлення про адміністративну процедуру як багатогранний і динамічний інститут, який не лише об'єднує формальну послідовність етапів та дій, а й вбирає в себе елементи функціональної взаємодії, правової техніки, а також механізми забезпечення демократичних засад і прав людини. Кожен елемент процесу – від провадження до процесуальної дії – має відображати принципи законності, справедливості та ефективності, а також підкріплюватись відповідними нормативно-правовими актами, що забезпечують їх правомірність і юридичну силу. У цьому контексті адміністративна процедура є не лише методом організації владних повноважень, а й засобом реалізації і захисту прав і свобод громадян.

В основі доктринального розуміння адміністративної процедури лежить поглиблений аналіз її історичного розвитку, філософського підґрунтя та правових традицій, на яких вона базується. Доктринальну

---

⁹⁸ Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Харків: Бурун Книга, 2010. С. 215.

⁹⁹ Демократичні засади державного управління та адміністративне право: монографія / Ю. С. Шемшученко та ін.; за ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2010. С. 198–199.

основу визначення сутності адміністративної процедури складають роботи В. Б. Авер'янова, Є. Ф. Демського, О. В. Кузьменко, О. І. Миколенка та інших. Окремі аспекти визначення змісту категорії «адміністративна процедура» висвітлено у роботах, предмет яких стосувався конкретних проблем правореалізації або діяльності органів державної виконавчої влади. Вказане стосується досліджень щодо особливостей адміністративних процедур в окремих сферах правовідносин: здійснення державного контролю за обігом наркотичних засобів¹⁰⁰, ліцензування діяльності з надання освітніх послуг¹⁰¹, припинення діяльності суб'єктів господарювання¹⁰² та інші. Викликають зацікавленість наукові здобутки В. В. Щепоткіної, присвячені проблемі визначення адміністративних процедур в діяльності судів і суддів¹⁰³. Слід вказати про науковий доробок О. Г. Скрипник, присвячений визначенню поняття адміністративної процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності судді¹⁰⁴. Хоча дослідження О. Г. Скрипник презентовано у 2015 році – до проведення судової реформи – її висновки й окремі теоретичні положення, поряд з наведеними та іншими дослідницькими напрацюваннями, можуть бути використані як основа формування наукового підходу до визначення сутності адміністративної процедури реалізації гарантій незалежності суддів. Продовжуючи аналітичну роботу в цьому напрямку, слід акцентувати увагу на потребі інтеграції цих досліджень у ширший контекст реформування судової системи та адміністративного законодавства. Така інтеграція може сприяти не лише теоретичному осмисленню адміністративних процедур, але й розробці практичних інструментів для їх удосконалення, забезпечуючи гармонізацію з міжнародними стандартами та найкращими практиками. Понад те, наукові зусилля мають бути спрямовані на визначення балансу між необхідністю дотримання процедурної форми та гнучкістю адміністративних процесів, з метою забезпечення ефективного реагування на суспільні потреби. Зокрема, аналіз судової реформи та її впливу на адміністративні процедури, що стосуються

---

¹⁰⁰ Шевчук О. М. Адміністративні процедури здійснення державного контролю за обігом наркотичних засобів: визначення поняття. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. Т. 27 (66). 2014. № 1. С. 152–157.

¹⁰¹ Сорока О. О. Адміністративна процедура ліцензування діяльності з надання освітніх послуг як умова набуття вищим навчальним закладом приватної форми власності свого статусу. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 55. С. 282–287.

¹⁰² Галіцина Н. В. Припинення суб'єктів господарювання як адміністративна процедура. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2010. № 4. С. 98–102.

¹⁰³ Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2014. 20 с.

¹⁰⁴ Скрыпник О. Понятие административной процедуры реализации административно-правовых гарантий независимости судьи. *Leges si Viata*. 2015. № 9. С. 70–74.

незалежності суддів, має відігравати ключову роль у формуванні рекомендацій для подальшого законодавчого розвитку в цій сфері.

Питання визначення сутності адміністративної процедури неодноразово було предметом уваги дослідників. Зокрема, у наведених наукових виданнях адміністративна процедура розглядається з позицій послідовно вчинюваних уповноваженими суб'єктами дій, які стосуються розгляду і вирішення індивідуально визначених адміністративних справ¹⁰⁵, або прийняття нормативно-правових актів управління та вирішення адміністративних справ¹⁰⁶. У першому випадку вчені називають такі норми адміністративно-процесуальними¹⁰⁷, а у другому – адміністративно-процедурними¹⁰⁸. Отже, адміністративна процедура виокремлюється як основоположний елемент адміністративно-правового регулювання, що відіграє вирішальну роль у забезпеченні прав і свобод громадян, а також у підтримці порядку та ефективності в діяльності державних інституцій. Дії, які вчиняються уповноваженими суб'єктами, повинні бути чітко структуровані та регламентовані, оскільки кожен крок у адміністративному процесі може мати значні правові наслідки для осіб, що є учасниками адміністративних правовідносин. Виділення норм як адміністративно-процесуальних або адміністративно-процедурних є ключовим для розуміння їх призначення та механізму дії. Перші визначають порядок судочинства і спрямовані на захист прав особистості та юридичних осіб в адміністративному порядку, в той час як другі регламентують внутрішні процеси органів виконавчої влади, забезпечуючи правильність та законність прийнятих рішень і актів.

З огляду на цю двоякість, суттєвим стає глибоке дослідження процесуальних і процедурних аспектів адміністративного права, а також аналіз їх взаємодії та впливу на ефективність державного управління. Аналітичне вивчення адміністративної процедури в контексті сучасних викликів дозволяє виявити потенційні слабкі місця в правовому регулюванні та визначити шляхи оптимізації процесуальних норм з метою забезпечення більшої гнучкості, швидкості та відповідальності при вирішенні адміністративних справ. Це має важливе значення для розвитку демократичної держави,

---

¹⁰⁵ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломoeць. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

¹⁰⁶ Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. С. 386.

¹⁰⁷ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломoeць. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

¹⁰⁸ Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. С. 386.

де повага до закону і прозорість державного управління є фундаментальними принципами.

Аналогічні за сутністю наукові положення презентуються вченими у наукових дослідженнях. Так, Ю. В. Фролов є прихильником підходу, за яким послідовність розгляду й вирішення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування індивідуальних адміністративних справ урегульована адміністративно-процесуальними нормами¹⁰⁹. Широкий підхід щодо визначення сутності адміністративної процедури презентує С. Г. Братель, доводячи доцільність її розгляду з позицій певного засобу, яким закріплюються порядок дій і прийняття рішень компетентними органами і посадовими особами, пов'язаний з правозастосовною діяльністю щодо правових вимог. Такий підхід дозволив авторові казати про визнання закріплених нормативно адміністративних процедур критерієм правомірності діяльності вказаних суб'єктів¹¹⁰. На основі представленого аналізу наукових підходів можна констатувати, що адміністративна процедура являє собою ключовий елемент в архітектурі правового державного управління, забезпечуючи не лише правомірність, а й ефективність виконання владних повноважень. Від тонкої налаштованості процесуальних механізмів безпосередньо залежить здатність адміністративної системи адаптуватися до змін у суспільних відносинах та вимогах часу, що, в свою чергу, визначає її функціональну ефективність та легітимність. Отже, ретельний аналіз адміністративно-процесуальних та адміністративно-процедурних норм, а також розробка нових нормативно-правових актів повинні здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій розвитку правової доктрини і практики, а також необхідності гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Впровадження цих положень вимагає консолідованого зусилля юридичної науки та практики, а також активізації діалогу між різними гілками влади і громадськістю.

Узагальнюючи вказані наукові підходи, можна зазначити про відсутність суперечок з приводу визнання адміністративною процедурою певного порядку вчинення послідовних дій.

Саме тому такий підхід можна назвати усталеним. Поряд із цим існують наукові положення, що виходять з визнання послідовного характеру дій у межах адміністративної процедури, а тому існує можливість її розгляду

---

¹⁰⁹ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

¹¹⁰ Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 67.

як процесуальних етапів¹¹¹. Вказаний науковий підхід стосується визнання дискретного характеру адміністративної процедури, що дозволяє припустити її фрагментарність. Отже, ідентифікування адміністративної процедури як сукупності процесуальних етапів є фундаментальним для розуміння її структури та функціонування в рамках адміністративного права. Такий підхід не тільки відображає послідовність та системність у діяльності державних органів, а й наголошує на важливості кожної ізольованої дії в межах загальної процедури. Фрагментарність процедури, визначена таким чином, дозволяє науковцям та практикам відслідковувати та аналізувати вплив окремих етапів на загальний результат правозастосовної діяльності, а також вдосконалювати кожен аспект процедури окремо.

З точки зору правової доктрини, розгляд адміністративної процедури через призму її фрагментарності вимагає глибокого аналізу правових норм, що регулюють кожен етап, та оцінки їх ефективності та відповідності до змінюваних умов суспільного розвитку та адміністративних потреб. Це також відкриває можливість для розробки нових теоретичних моделей, що могли б підвищити рівень захисту прав і свобод громадян та забезпечити більшу прозорість та відповідальність у процесах прийняття адміністративних рішень.

Розуміння сутності адміністративної процедури як певної послідовності дій дозволяє приєднатись до підходу О. І. Миколенка, застосування якого дозволяє казати про охоплення цим терміном також і процесу. Вчений доводить необхідність виділення адміністративної процедурної (процесуальної) форми. Таку форму запропоновано визначати через встановлений адміністративно-процедурними (процесуальними) нормами порядок (стан, лад), в межах якого здійснюється послідовна діяльність суб'єктів адміністративної процедури (процесу) та дії інших учасників. До процедурних вчений відносить норми, що встановлюють порядок розгляду юридичної справи в судах, органах виконавчої влади, а також норми, які регулюють порядок документального забезпечення управління (діловодство), встановлюють порядок реалізації певних суб'єктивних прав та юридичних обов'язків (реєстрація автомобіля, реєстрація особи за місцем постійного проживання та ін.), порядок укладання цивільно-правових договорів тощо. Всі приписи процедурних норм, на думку О. І. Миколенка, мають організаційний характер, тобто визначають найбільш доцільний порядок здійснення правотворчої, правозастосовної, правоохоронної, управлінської, установчої, контролюючо-наглядової та будь-якої іншої діяльності чи порядок виникнення

---

¹¹¹ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

та зміни суб'єктивних прав і юридичних обов'язків між суб'єктами диспозитивних відносин. О. І. Миколенко відзначає динамічний, обслуговуючий характер адміністративної процедури, оскільки велика кількість суспільних відносин реалізується лише завдяки існуванню певних процедур¹¹².

Розглядаючи концепції адміністративної процедури в контексті підходів О. І. Миколенка, можна дійти декількох ключових висновків. По-перше, адміністративна процедура не є статичною структурою, а являє собою динамічний механізм, організований за допомогою процедурних норм. Ці норми слугують «каркасом», який диктує порядок дій для реалізації юридичної діяльності в різних контекстах – від розгляду справ у судах до реєстрації особи за місцем проживання. По-друге, підкреслюючи процедурний характер цих норм, вони відіграють роль інструмента, який дозволяє встановлювати, змінювати або завершувати юридичні відносини. Це, в свою чергу, робить процедурні норми невід'ємною частиною правової системи, підтримуючи її функціональність та ефективність. По-третє, динамічний характер адміністративної процедури свідчить про її фундаментальну роль у взаємодії суб'єктів права. Це стає особливо актуальним, коли розглядається різноманіття суспільних відносин, які можуть бути реалізовані лише через наявність відповідних процедур.

Отже, теоретичний підхід О. І. Миколенка передбачає визнання адміністративною процедурою певного порядку вчинення послідовно здійснюваних дій, їх зв'язок із юридичною справою, а також із діями, що стосуються трансформації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. При цьому останні характерні для неюрисдикційних (позитивних) відносин, які не пов'язані із застосуванням заходів примусу, відповідальності.

Основні ж відмінності у наведених наукових поглядах вбачаються у визначенні мети, на досягнення якої спрямовані відповідні дії, зокрема такою метою визначається розгляд індивідуальної адміністративної справи, її вирішення, прийняття відповідних актів або укладення адміністративного договору, або ж наводяться декілька вказаних цілей одночасно. При вирішенні питання, яка з наведених позицій є в цьому відношенні найбільш коректною, слід виходити з кінцевої мети відповідних дій, що охоплюються певною адміністративною процедурою.

Не можна заперечувати, що такою метою слід визнати як власне належне вирішення певного питання, так і належне оформлення цієї діяльності. Тому більш переважними слід визнати ті позиції, що визначають таким напрямом одночасно і вирішення індивідуальної адміністративної справи, і

---

¹¹²Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Харків: Бурун Книга, 2010. С. 216–222.

прийняття за наслідками цього відповідного юридичного акта. Вказане має істотне значення для цього дослідження, оскільки дозволить виділити окремі адміністративні процедури, відокремити їх від етапів адміністративних процедур за критерієм вирішення за їх наслідками певного самостійного юридичного питання (індивідуальної адміністративної справи), а отже, зробити висновок щодо їх самостійного значення.

Природною є значна увага дослідників також до питання ознак адміністративних процедур. Вказані ознаки виділяються як на рівні наведених вище навчальних видань, так і на рівні окремих досліджень, опублікованих у фахових юридичних виданнях.

Так, серед ознак адміністративних процедур, на думку Ю. М. Фролова, слід виділити їх публічність, нормативну визначеність, безспірність, індивідуальність, стадійність, особливу спрямованість на забезпечення реалізації прав або обов'язків певного суб'єкта правовідносин у сфері державного управління та завершення прийняттям відповідного нормативного акта, обов'язкового для виконання¹¹³. С. Г. Братель доповнює зазначені ознаки наступними: застосування в публічній сфері; регулювання порядку здійснення правозастосовної діяльності; охоплення управлінської діяльності позитивної спрямованості¹¹⁴. Підтримуючи вказані наукові положення, тим не менше, доцільно зазначити і про ту обставину, що результатом адміністративної процедури можуть бути індивідуальний адміністративний акт, адміністративний договір, технічна дія адміністрації¹¹⁵. Саме таку думку було наведено О. Г. Скрипник¹¹⁶.

Отже, осмислюючи характеристики, притаманні адміністративним процедурам, можна констатувати, що вони є фундаментом для правової стабільності та передбачуваності в адміністративному праві. Публічність і нормативна визначеність адміністративних процедур сприяють інституціоналізації та стандартизації дій державних органів, що, в свою чергу, забезпечує юридичну ясність і зрозумілість для суб'єктів правовідносин. Безспірність та індивідуальність, з одного боку, зумовлюють адресність та специфіку правового впливу, а з іншого – підкреслюють необхідність диференційованого підходу до кожного конкретного випадку.

---

¹¹³ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 696.

¹¹⁴ Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 67.

¹¹⁵ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 270.

¹¹⁶ Скрипник О. Поняття адміністративної процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів. *Legea si Viata*. 2015. № 9. С. 71.

Стадійність як ознака адміністративної процедури вказує на наявність фазової структури у правовому регулюванні, що, відповідно, дозволяє класифікувати дії державних органів за етапами їх здійснення. Кожен етап має визначену мету та власний набір правил, що гарантує цілісність та послідовність адміністративного процесу.

Спеціальна спрямованість адміністративних процедур на реалізацію прав та обов'язків суб'єктів правовідносин виражається через їх цільову фокусованість на певні правовідносини. Це підкреслює їх функціональну важливість у системі державного управління, де кожна процедура спрямована на досягнення конкретного правового результату – нормативного акта, що є обов'язковим для виконання.

Доповнення про ознаки, висвітлені С. Г. Братель, розширює розуміння адміністративних процедур через їх застосування в публічній сфері та регулювання правозастосовної діяльності, наголошуючи на їх позитивній спрямованості, що виявляється у стимулюванні правильної управлінської практики.

У цьому контексті розуміння адміністративної процедури як можливості завершення індивідуальним адміністративним актом, адміністративним договором або технічною дією з боку адміністрації, як це наголошено О. Г. Скрипник, розширює інструментарій адміністративно-правового регулювання та підкреслює його адаптивність та гнучкість. Таке розуміння підкріплюється ідеєю про те, що адміністративне право є не статичним набором норм, а динамічною системою, здатною до еволюції відповідно до суспільних потреб та змінюваних умов управління.

Ознаки адміністративної процедури необхідно розглядати як сукупність диференційованих характеристик, що відтворюють її есенціальну природу, функціональну роль та специфічність взаємодії суб'єктів у системі публічного управління. Аналізуючи наукові підходи та погляди дослідників, можна виділити наступні ключові ознаки (див. схему 1.3.1.):

1. Публічність: акцентує увагу на транспарентності та відкритості процесу для громадськості, підтверджуючи прозорість державного управління та участь громадян у прийнятті рішень.

2. Нормативна визначеність: вказує на чітке регулювання процедури зазначене на законодавчій та нормативній базі, що забезпечує її правову визначеність.

3. Безспірність: акцентує увагу на авторитетному та безапеляційному характері процесуальних дій, що мають відбуватися без оскаржень в межах цієї процедури.

4. Індивідуальність: підкреслює специфіку кожного випадку, що вимагає унікального підходу та рішення.

5. Стадійність: акцентує увагу на послідовності та логіці процедурних дій, що розбиваються на етапи.

6. Цілеспрямованість: вказує на виразну орієнтацію процедури на досягнення конкретного результату, зокрема реалізацію прав та обов'язків суб'єктів.

7. Результативність: вказує на конкретний юридичний результат адміністративної дії, який може бути представлений у вигляді акта, договору або інших форм.

8. Інтегративність: підкреслює взаємодію та взаємозалежність різних елементів та суб'єктів у рамках адміністративної процедури.

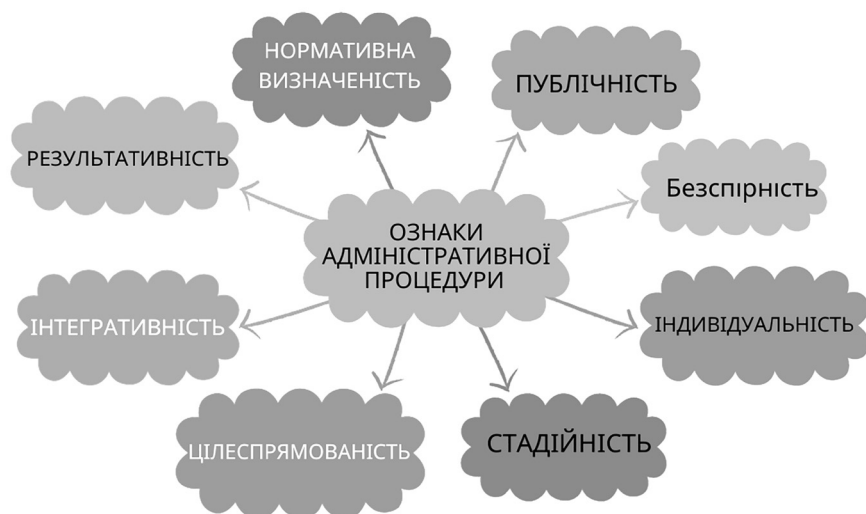

Схема 1.3.1. Ознаки адміністративної процедури

Суб'єктами адміністративних процедур визнаються не тільки органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, інші суб'єкти права в порядку здійснення правозастосовної діяльності, а й суб'єкти права взагалі¹¹⁷. Отже, суб'єктами здійснення адміністративних процедур можна визнати і фізичних осіб при реалізації свого загального правового статусу. Водночас, мета адміністративних процедур – забезпечення прав і свобод, законних інтересів фізичних, юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави, реалізація правового регулювання¹¹⁸ –

---

¹¹⁷ Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 67.

¹¹⁸ Там само.

свідчить про неодмінну участь в адміністративних процедурах суб'єкта правозастосування.

Викликає зацікавленість науковий доробок В. В. Щепоткіної, присвячений визначенню сутності, змісту, видів та особливостей адміністративних процедур у діяльності судів і суддів¹¹⁹. Підкреслюючи однорідний, послідовний, цілеспрямований характер відповідних дій, вчинюваних уповноваженими суб'єктами у сфері діяльності судів і суддів, дослідниця доводить, що такі дії здійснюються у межах організації судочинства й урегульовані нормами адміністративного права¹²⁰. Дослідниця також підкреслює такі ознаки адміністративної процедури: послідовність, однорідність, цілеспрямований характер і здійснення уповноваженими суб'єктами. По суті, вона застосовує модель адміністративної процедури, обґрунтованої вченими-адміністративістами, до сфери діяльності судів і суддів, що є вірним. Новелами підходу В. В. Щепоткіної є, безумовно, врахування предмета та мети застосування теоретико-правової конструкції адміністративної процедури до сфери судоустрою, що дозволило отримати авторські висновки, котрі заслуговують на підтримку.

Адміністративну процедуру також визначають як структурований, нормативно закріплений порядок прийняття управлінських актів або укладення адміністративно-правових договорів, спрямований на вирішення конкретних справ у сфері державного управління. До ознак адміністративної процедури також відносять:

- правовий характер, оскільки принципи та правила, що визначають адміністративну процедуру, містяться в приписах нормативно-правових актів;
- вміщує норми, що регламентують як діяльність суб'єкта державного управління, так і поведінку приватних осіб;
- спрямована на прийняття адміністративного акта суб'єктом владних управлінських повноважень;
- застосовується для вирішення конкретної адміністративної справи;
- має основним призначенням ефективної реалізації прав приватних осіб і унеможливлення їх порушення;
- тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто застосування процедурних правил породжує права й обов'язки осіб, що знаходяться поза системою державного управління;

---

¹¹⁹ Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2014. 20 с.

¹²⁰ Там само. С. 12.

– має, як правило, безспірний характер, тобто завдяки адміністративній процедурі вирішуються позитивні управлінські справи.

Виняток становить процедура розгляду скарг, оскільки при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів державного управління у сторін правовідносин, що регулюються процедурними нормами, існують різні уявлення про те, як слід вчинити в конкретній адміністративній справі¹²¹.

Не заперечуючи, в цілому, проти такого підходу, за яким адміністративна процедура визначається як така, що має позитивний характер, за винятком процедури адміністративного оскарження, тим не менше слід зазначити, що цей підхід охоплює переважно положення, які можна назвати загальноприйнятими при визначенні сутності адміністративної процедури. Проте визнання наявності винятку із загального правила свідчить про перспективність подальшого наукового пізнання сутності адміністративної процедури.

Узагальнення існуючих наукових підходів до розкриття сутності адміністративної процедури дозволяє вказати на усталений характер положень щодо ознак адміністративної процедури, щодо яких серед учених відсутні принципові суперечності:

- має публічний характер;
- являє собою сукупність певних дій;
- такі дії є нормативно визначеними, у зв'язку з чим слід вказати на ознаку законності адміністративної процедури;
- є цілеспрямованими, послідовно здійснюваними діями;
- є динамічною, має структуру, яку складають стадії, етапи, конкретні дії;
- вчинення таких дій завершується прийняттям акта, що має юридичне значення.

Перелічені ознаки адміністративної процедури можуть бути віднесені до процедур різної галузевої належності, а тому потребують конкретизації.

Визнання широкого, порівняно з поняттям адміністративного процесу, значення адміністративної процедури, обумовлює необхідність виділення меж застосування цієї теоретико-правової конструкції. Вчені, які аналізували проблему сутності адміністративної процедури, відзначали її зв'язок із відносинами державного управління, публічного адміністрування або діяльністю управлінського характеру.

Різниця у визначенні предмета адміністративної процедури впливає з існування різних підходів до розкриття змісту терміна, яким позначається

---

¹²¹ Битяк Ю. П., Гарашук В. М., Зуй В. В. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти: 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. С. 133–134.

упорядковуюча діяльність органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування організаційного змісту.

Поряд із цим, застосування терміна «адміністративна процедура» як такого, що має широке значення для відтворення змісту послідовно вчинюваних, динамічних, цілеспрямованих дій, є підґрунтям позначення ним процесуальних дій у сфері судової адміністративної юрисдикції, провадження у справах про адміністративні правопорушення, інших адміністративних юрисдикційних і неюрисдикційних проваджень. За таким підходом, визначення належності певних процедур до адміністративних передбачає вирішення двох взаємопов'язаних завдань: встановлення відповідності певних дій ознакам цілеспрямованості, послідовності, динамічності (що дозволяє встановити цілісність процедури, виділити види адміністративних процедур); встановити характер такої процедури як адміністративної, що відрізняється від процедур іншої правової природи (конституційних, кримінальних, цивільних, господарських). Про відповідний характер процедури вказує галузева належність норм, якими урегульовані відповідні процедурні правовідносини – належність до норм адміністративного права.

Вирішення питання можливості застосування до адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів положень щодо адміністративної процедури передбачає їх аналіз на предмет відповідності наведеним вище ознакам адміністративних процедур.

Доцільно навести і науковий підхід В. С. Стефанюка, який запропонував юридичну конструкцію належної правової процедури у предметному зв'язку з розвитком доктрини судового адміністративного процесу – адміністративного судочинства.

У контексті розробки проекту Адміністративного процесуального кодексу України, який був прийнятий у 2005 р. як Кодекс адміністративного судочинства України належною було названо правову процедуру застосування права судами відповідно до встановлених і санкціонованих державою юридичних принципів і процедур для гарантування та захисту конституційних та особистих прав людини і громадянина, у тому числі й юридичних осіб.

В. С. Стефанюк зазначав про право на справедливий судовий розгляд, що гарантується ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. як основу європейського стандарту концепції процесуальної належної правової процедури¹²².

---

¹²² Стефанюк В. С. Судовий адміністративний процес: монографія. Харків: Консум, 2003. С. 32–33.

Хоча науковий підхід щодо впровадження конструкції «належна правова процедура» застосовано щодо здійснення правосуддя, однак її повною мірою можна використати при формуванні підходу до визначення сутності адміністративних процедур застосування гарантій незалежності суддів.

Так, послідовність як основна ознака адміністративної процедури визначає необхідність унормування процедурних дій, що характеризуються як послідовно здійснювані. Адміністративно-правова природа таких процедур проявляється, зокрема, у прийнятті юридично значущих рішень як результату їх здійснення під час реалізації владних повноважень суб'єктами її здійснення. Наголошення В. С. Стефанюком на європейських цінностях належної процедури розгляду судових справ не суперечить визнанню прима-ту таких цінностей у процедурах застосування гарантій незалежності суд-дів, що безпосередньо впливає зі статей 14 і 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Ст. 14 стосується заборони дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою. Ст. 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стосується заборони зловжи-вання правами^{123, 124}.

Зазначаючи про законність як основну ознаку належної адміністратив-ної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій не-залежності суддів, слід враховувати положення загальної теорії права про визначення, за своєю природою, нормою права модель можливої та необ-хідної поведінки суб'єктів, яка відповідає інтересам суспільства і держа-ви¹²⁵. Це загальнотеоретичне положення є базою визнання адміністративної процедури належною, оскільки правозастосовна діяльність суб'єктів засто-сування гарантій незалежності суддів як організаційна, імперативно-владна має здійснюватись тільки на підставі і в порядку, встановленому правовою нормою.

Таким чином, у контексті адміністративної процедури правозастосов-ної діяльності законність слугує фундаментом для забезпечення незалеж-ності суддів, впливаючи із загальноприйнятого розуміння норм права як

---

¹²³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ETS № 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

¹²⁴ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

¹²⁵ Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 366.

механізму соціального регулювання. Справжня ефективність гарантій незалежності суддів реалізується лише за умови абсолютного дотримання законності в їх застосуванні. Відсутність такої законності може поставити під сумнів основи правової держави, в якій пріоритет віддається захисту прав і свобод людини. Законність, отже, стає не лише гарантом, а й регулятором відносин між суб'єктами права, визначаючи межі їхньої діяльності та взаємодії в рамках адміністративної процедури. Зокрема, адміністративна процедура, підкріплена законністю, стає інструментом, який дозволяє балансувати між потребами держави та правами індивіда, забезпечуючи стабільність та прогнозованість у відносинах держава – громадянин.

З-поміж гарантій незалежності суддів обрано та проаналізовано таку гарантію як особливий порядок призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів, а з усіх правових процедур, які її складають, обрано процедуру щодо призначення на посаду судді вперше.

Такий вибір зумовлений, по-перше, значенням вказаної процедури для формування суддівського корпусу і, відповідно, належного здійснення правосуддя, по-друге, законодавчою та доктринальною визначеністю вказаної процедури, яка не тільки прямо передбачена у складі вказаної гарантії (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»¹²⁶), а й достатньо детально регламентована у розділі IV вказаного Закону, а також розкрита у юридичній доктрині, зокрема щодо організації судових органів, судоустрою¹²⁷, і, по-третє, її ускладненістю як за структурою, так і за правовим регулюванням, що зумовлює її цінність як предмета дослідження, що має порівняльний характер. Разом із тим, безумовному врахуванню підлягають специфічні риси також інших правових процедур, якими забезпечується реалізація гарантій незалежності суддів.

Гарантії незалежності суддів реалізуються у відносинах щодо організації діяльності судів, а отже, не може бути сумніву щодо публічного характеру відповідних процедур. Вказаний висновок можливо зробити, виходячи з урахування усталеного на сьогоднішній день визначення механізму й апарату держави, а також із того, що однією з умов існування громадянського суспільства є поділ влади у державі¹²⁸.

Законодавством про судоустрій визначено суб'єктів судової системи, що безпосередньо виконують функції організації судової влади: Вища

¹²⁶ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

¹²⁷ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 181.

¹²⁸ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 151.

кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС України) (гл. 3 р. V Закону «Про судоустрій і статус суддів»), Вища рада правосуддя (Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 р. № 1798-VIII (далі – Закон «Про Вищу раду правосуддя»¹²⁹), Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України) (ст. 147, гл. 2 р. XI Закону «Про судоустрій і статус суддів»), Національна школа суддів (ст. 147 гл. 4 р. V Закону «Про судоустрій і статус суддів»), органи суддівського самоврядування (р. VIII Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Виходячи з виконуваних цими органами завдань та функцій, не виникає сумнівів щодо можливості розглядати їх саме як суб'єктів правозастосування. Іншим суб'єктом відповідних процедур, як правило, виступає суддя, щодо якого вирішуються конкретні питання його правового статусу, або кандидат на посаду судді. З наведеного логічним є висновок про відповідність суб'єктів процедур у сфері організації діяльності судів визначальним ознакам суб'єктів адміністративних процедур.

Вивчаючи структуру судової системи України через призму законодавчих актів, що регламентують діяльність її ключових органів, можна виявити глибинні закономірності та зв'язки, що складаються між суб'єктами правозастосування. Вищезазвані органи, такі як ВККС України, Вища рада правосуддя та інші, стають в епіцентрі системи судової влади, що не лише відображає їх роль у стабілізації та координації судового процесу, а й вказує на їх вирішальне значення в контексті забезпечення верховенства права.

Ці органи, функціонуючи в межах визначеного законодавством поля, формують концептуальний підхід до реалізації адміністративних процедур у сфері судової діяльності. Вони слугують фільтром, який регулює взаємодію між суддями, кандидатами на суддівські посади та самим судовим корпусом, відображаючи тим самим комплексність, багатогранність і глибокий науковий характер взаємовідносин у системі судової влади України. Цей аспект підкреслює важливість не лише юридичної, а й соціокультурної складових у розумінні та аналізі механізмів судової системи, акцентуючи на її еволюційному розвитку та адаптації до сучасних викликів правової доктрини.

Наступною ознакою адміністративної процедури є її нормативний характер, що означає її регламентацію у чинному законодавстві за умови відсутності, або, принаймні, незначного обсягу наявних прогалин і колізій. Ознака нормативного характеру адміністративної процедури притаманна процедурам призначення на посаду судді вперше; притягнення судді до

---

¹²⁹ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

відповідальності та звільнення з посади; притягнення до відповідальності за неповагу до суду чи судді; функціонування органів суддівського самоврядування тощо. Відповідність певної адміністративної процедури виділеній ознаці нормативного характеру передбачає також ефективність правового регулювання, чого не можна вказати стосовно таких процедур як: заборона втручання у здійснення правосуддя, забезпечення державного захисту судді, членів його сім'ї, його майна, на що більш детально буде звернено увагу в наступних підрозділах.

Серед ознак адміністративної процедури виділено ознаку стадійності як послідовної реалізації декількох стадій за умови, що кожен наступний етап має своїм початком правовий результат попереднього етапу¹³⁰. Такий науковий підхід підданий критиці з аргументацією щодо неможливості віднайти у процедурі умови забезпечення трансформації вихідного пункту (початку) у наслідок¹³¹. Проте така аргументація вдається дещо штучною, оскільки сама постановка проблеми про наявність умов трансформації у разі, коли процедура передбачає послідовність вчинення дій, що саме по собі містить у собі потенціал трансформації певного правового явища, вдається неоднозначною. Ознака стадійності повною мірою відповідає визнанню послідовного характеру адміністративно-процедурних дій.

Про те, що ознака стадійності притаманна окремим процедурам правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів, можна вказати, виходячи з аналізу чинного законодавства та існуючих наукових напрацювань.

Так, виділяють наступні стадії призначення на посаду судді до суду загальної юрисдикції:

1) розміщення ВККС України на своєму веб-порталі оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді та опублікування такого оголошення у визначених нею друкованих засобах масової інформації;

2) подання особами, які виявили бажання стати суддями, до ВККС України відповідної заяви та документів, визначених цим Законом, тощо¹³². З позицій стадійності можна розглядати і процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, кваліфікаційного оцінювання та інші.

---

¹³⁰ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

¹³¹ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломоєць. Київ: Істина, 2012. С. 269.

¹³² Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 172–173.

Серед ознак адміністративної процедури виділено ознаку наявності правової форми завершення адміністративної процедури, якою виступає: правовий акт (нормативний або індивідуальний), адміністративний договір або вчинення дій організаційного чи технічного характеру¹³³.

Для адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів характерні правові акти переважно індивідуального характеру, яким завершуються відповідні процедури. Так, для актів індивідуальної дії характерні наступні ознаки адміністративного акта: індивідуальність (конкретність), прийняття його уповноваженим суб'єктом, прямий вплив на відповідну особу¹³⁴.

Йдеться, наприклад, про вирішення питання Вищою кваліфікаційною комісією суддів України щодо: внесення до Вищої ради правосуддя рекомендації про призначення кандидата на посаду судді, рекомендації про переведення судді, затвердження форм і змісту індивідуальних актів щодо кадрового забезпечення та інші (ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Вища рада правосуддя приймає рішення щодо: внесення подання про призначення на посаду судді (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону «Про Вищу раду правосуддя»); ухвалення рішення стосовно порушення суддею вимог щодо несумісності (п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону «Про Вищу раду правосуддя») тощо. Окремі повноваження ДСА України, органів суддівського самоврядування, Національної школи суддів України теж стосуються вирішення ними самостійних питань, що мають остаточне значення для правового статусу суддів.

О. Г. Скрипнік, обґрунтовуючи загальне поняття адміністративної процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності судді, вказує, що відповідний порядок діяльності уповноважених суб'єктів урегульований адміністративно-процесуальними нормами¹³⁵. Однак такий підхід сприймається неоднозначно, враховуючи, передусім, необхідність додаткового обґрунтування належності норм, якими урегульовано адміністративну процедуру, до адміністративно-процесуальних норм¹³⁶.

Отже, належною адміністративною процедурою слід вважати сукупність послідовних, цілеспрямованих, відносно відокремлених дій, що

---

¹³³ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломoeць. Київ: Істина, 2012. С. 270.

¹³⁴ Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко та ін.; за ред. І. С. Гриценко. Київ: Юрінком Інтер, 2015. С. 246.

¹³⁵ Скрипнік О. Поняття адміністративної процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів. *Legea si Viata*. 2015. № 9. С. 73.

¹³⁶ Горінов П. В. Поняття адміністративної процедури реалізації гарантій незалежності суддів. *Правова просвіта*. 2018. № 3. URL: <http://www.pravo.nauka.com.ua/?op=1&z=50>

мають публічний, імперативно-владний, організаційний характер, які здійснюються уповноваженими суб'єктами, завершуються прийняттям акта, що має юридичне значення й урегульовані нормами адміністративного права. Широке розуміння сутності адміністративної процедури на підставі визнання послідовного, цілеспрямованого характеру вчинюваних дій дозволяє поширити цю категорію не тільки на діяльність організаційного характеру, яка здійснюється у сфері публічного управління (публічного адміністрування), а й на дії, що здійснюються з метою прийняття судом правосудного рішення у справах адміністративної юрисдикції, дії, пов'язані з провадженням у справах про адміністративні правопорушення, інші послідовно вчинювані уповноваженими суб'єктами дії, урегульовані нормами адміністративного права (матеріальними і процесуальними).

Таким чином, можна запропонувати визначення адміністративної процедури у широкому і вузькому значеннях: у широкому значенні вона являє собою сукупність послідовно здійснюваних уповноваженими суб'єктами цілеспрямованих дій, урегульованих нормами адміністративного права (матеріальними і процесуальними); вузьке значення адміністративної процедури позначає послідовно здійснювані, цілеспрямовані дії організаційного характеру, урегульовані нормами адміністративного права.

Такий підхід дозволяє позначити терміном «адміністративні процедури» у вузькому значенні тільки діяльність у сфері публічного адміністрування. Застосування підходу до визначення сутності адміністративної процедури у широкому значенні дозволяє позначити цим терміном не тільки цілеспрямовану, послідовно здійснювану діяльність у сфері публічного адміністрування, а й адміністративно-процесуальну діяльність. Саме широке значення адміністративної процедури дозволяє використовувати такі терміни як «адміністративні процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення», «адміністративні процедури розгляду і вирішення справи адміністративної юрисдикції», «адміністративні процедури дисциплінарного провадження» та інші.

За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що адміністративним процедурам правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності судді притаманні усі визначальні ознаки адміністративних процедур, а отже, слід підтримати науковий підхід В. В. Щепоткіної щодо визнання правових процедур організації судочинства адміністративними процедурами.

З урахуванням проведеного дослідження можна сформулювати загальне поняття адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів.

Під адміністративними процедурами правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів слід розуміти встановлений нормами адміністративного права порядок діяльності уповноважених суб'єктів, спрямований на реалізацію гарантій незалежності суддів, який має публічний характер і завершується прийняттям акта індивідуальної дії щодо судді як носія судової влади¹³⁷. У такому значенні розкрито сутність адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів у вузькому значенні. Широке значення вказаної адміністративної процедури розкривається в її визначенні як сукупності цілеспрямованих, послідовно здійснюваних уповноваженими суб'єктами дій, урегульованих нормами адміністративного права і процесу щодо реалізації гарантій незалежності суддів, які завершуються прийняттям акта індивідуальної дії стосовно судді та/або спрямовані на створення умов забезпечення незалежності суддів.

Аналіз адміністративних процедур, що використовуються для забезпечення гарантій незалежності суддів, підкреслює необхідність глибокого та систематичного підходу до правового регулювання в цій сфері. Адміністративні процедури, що оперують у межах публічного адміністрування, слугують ключовим механізмом, який гарантує прозорість, об'єктивність та відсутність втручання у діяльність суддівського корпусу.

Систематизація таких процедур, їх класифікація у «вузькому» та «широкому» значеннях, свідчить про глибоку диференціацію підходів до регулювання взаємовідносин між суддями та іншими учасниками правових відносин. Ця диференціація може слугувати основою для подальших досліджень з метою оптимізації адміністративних процесів, пов'язаних з гарантуванням незалежності судової влади.

Розширений аналіз діяльності уповноважених суб'єктів, їхньої взаємодії з нормами адміністративного права у контексті гарантій незалежності суддів, може сприяти створенню нових методик та рекомендацій для підвищення ефективності адміністративного управління в судовій сфері.

Висновки до розділу 1

Вихідними позиціями щодо надання характеристики незалежності судді у сучасному праворозумінні як основи пізнання проблеми адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів можна вважати: розгляд незалежності суддів в обов'язковому

---

¹³⁷ Горінов П. В. Поняття адміністративної процедури реалізації гарантій незалежності суддів. *Правова просвіта*. 2018. № 3: URL: <http://www.pravo.nauka.com.ua/?op=1&z=50>

взаємозв'язку з незалежністю суду як його невід'ємною складовою і принципом правосуддя, функціонування гарантій незалежності суддів створення умови здійснення судової влади на засадах принципу незалежності; незалежність суддів у інституційному аспекті впливає з незалежності судової влади, а функціональний аспект незалежності суддів проявляється у здійсненні ними функції правосуддя на професійній основі.

Положення сучасної правової доктрини щодо конституційно-правового статусу суддів (судді), дозволяють зазначити наступне. По-перше, незалежність суддів об'єктивно визначена їх конституційно-правовим статусом. По-друге, конституційно-правовий статус суддів (судді) містить елементи, відповідні їх (його) особливому правовому становищу як носія судової влади. По-третє, наявність такого правового становища визначає необхідність виділення гарантій незалежності, пов'язаних із реалізацією конституційно-правового статусу: гарантій реалізації судьями (суддею) відповідних правових можливостей; гарантій дотримання правових вимог, що ставляться до претендентів набуття статусу судді та до суддів (судді). При цьому питання про сутність правових можливостей виступає таким, що пов'язано з визначеними правами, обов'язками суддів (судді), іншими елементами їх (його) конституційно-правового статусу.

Виокремлення гарантій незалежності, що впливають з конституційно-правового статусу суддів (судді), уможлиблює вирішення питання про процедури їх застосування, які в адміністративно-правовому вимірі становлять низку упорядкованих, послідовно здійснюваних, цілеспрямованих дій. Суддя є носієм не тільки конституційно-правового, а й адміністративно-правового та адміністративно-процесуального статусів.

В аспекті адміністративно-правового регулювання основоположним є забезпечення механізмів незалежності суддів, які втілюють інституційну та функціональну складові їх діяльності. Конституційно-правовий статус суддів формує платформу для адміністративно-правових гарантій їхньої автономії, забезпечуючи ефективність правозастосовної діяльності та адаптивність до сучасних викликів правосуддя.

З позицій та змістовного наповнення теорією адміністративно-правового дослідження процедур правозастосовної діяльності гарантії незалежності суддів доцільно розкривати, використовуючи конструкцію адміністративної процедури як послідовного, цілеспрямованого порядку дій щодо здійснення правозастосовної діяльності щодо реалізації відповідних гарантій. Такий підхід ґрунтується на загальноправовому значенні категорій «застосування» і «реалізація». Використання юридичної конструкції «правозастосовна діяльність» щодо реалізації гарантій незалежності суддів відповідає адміністративно-правовій природі процедур, здійснюваних владними

суб'єктами у межах компетенції, пов'язаної із реалізацією гарантій незалежності суддів.

Незалежність суддів слід розглядати не тільки у процесуальному аспекті щодо незалежності при здійсненні процесуальних повноважень, а й у матеріально-правовому аспекті, враховуючи їх конституційно-правовий та адміністративно-правовий статуси. Процедурний аспект гарантування незалежності суддів підлягає врахуванню при розкритті змісту відповідних гарантій.

Говорячи *про гарантії незалежності суддів*, доцільно виходити з розуміння гарантій як сукупності умов і засобів, що забезпечують незалежність суддів. Такі умови і засоби стосуються не тільки незалежності у її конституційному та матеріально-правовому смислах, тобто як заборону будь-якого втручання в діяльність судді. Про гарантії незалежності суддів слід казати й у їх процедурному аспекті, який враховує процесуальний статус судді, його процесуальну правосуб'єктність при здійсненні правосуддя у справах відповідної юрисдикції. Разом з тим, такий підхід можна назвати «широким», оскільки він враховує не тільки упорядковуючий характер впливу норм адміністративного права на реалізацію гарантій суддів, а й процесуальні норми різної галузевої належності. Систематизація гарантій незалежності суддів може бути здійснена, спираючись на підхід, який передбачає виділення матеріальних і процедурних гарантій.

Доцільно виділяти дві групи гарантій незалежності, що мають адміністративно-правову природу: зовнішні та внутрішні. Зовнішні гарантії незалежності адміністративно-правового характеру пов'язані з функціонуванням організаційних умов і засобів забезпечення (гарантування) незалежності суддів поза межами системи судової влади. Процедурний аспект правозастосовної діяльності щодо реалізації таких гарантій передбачає проведення подальшого наукового аналізу у напрямі виділення послідовно вчинюваних дій, спрямованих на забезпечення незалежності суддів, що мають адміністративно-правову природу. Внутрішні гарантії незалежності адміністративно-правового характеру стосуються внутрішньоорганізаційної діяльності судів та умов і засобів забезпечення незалежності суддів, у першу чергу, при здійсненні ними правосуддя. При цьому процедурний аспект таких гарантій також обумовлює виділення внутрішньоорганізаційних послідовно здійснюваних цілеспрямованих дій, які мають адміністративно-правову природу. Більшість гарантій незалежності суддів мають матеріальний характер, хоча необхідно казати про їх взаємозв'язок із процедурними гарантіями.

Правозастосування має розглядатись як особлива форма реалізації гарантій незалежності суддів.

Необхідно приєднатись до позицій вчених, які вважають, що метою, на досягнення якої спрямовані дії, що вчиняються в межах адміністративної процедури, є одночасно і вирішення індивідуальної адміністративної справи, і прийняття за наслідками цього відповідного юридичного акта. Адміністративним процедурам правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності судді притаманні усі визначальні ознаки адміністративних процедур, а отже, слід підтримати науковий підхід В. В. Щепоткіної щодо визнання правових процедур організації судочинства адміністративними процедурами.

Розділ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕДУР РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

2.1. Фундаментальні принципи правозастосовної діяльності в аспекті гарантій незалежності суддів

Принципи правозастосовної діяльності, що регулюють реалізацію гарантій незалежності суддів, відіграють істотну роль у консолідації демократії, верховенства права та захисту прав людини. В контексті глобалізованого світу та викликів для судової системи науковці зосереджуються на вивченні засад адміністративної процедури як механізму, що сприяє ефективності та прозорості роботи суддів.

Правозастосовна діяльність на засадах належної адміністративної процедури передбачає забезпечення рівноваги між інтересами держави та громадянина, а також між різними органами влади. Гарантії незалежності суддів виступають як інструмент забезпечення цієї рівноваги, але їх ефективність значною мірою залежить від прозорості, послідовності та наукової обґрунтованості процедур, що стосуються їх реалізації.

Тому дослідження принципів правозастосовної діяльності в контексті гарантій незалежності суддів та їх взаємодії із сучасними адміністративними процедурами є актуальним і вимагає глибокого наукового аналізу.

Розкриття сутності та змісту правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів передбачає визначення принципів належної правової процедури реалізації. Такий підхід дозволяє охопити питання розкриття змісту не тільки гарантії дотримання суддями меж процесуальної компетенції, а й інші загальні і галузеві гарантії, а саме: гарантії належного розгляду справи та гарантії, що стосуються притягнення судді до відповідальності.

Питанню принципів належної правової процедури приділяли увагу В. В. Карпунцов, Ю. В. Циганюк та інші дослідники загальних проблем гарантування ефективності порядку здійснення правозастосовної діяльності щодо реалізації компетенції суб'єктами владних повноважень у публічно-правових відносинах: В. Б. Авер'янов, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Н. Б. Писаренко, В. Г. Перепелюк, О. П. Рябченко, А. О. Селіванов та інші вчені. Змістовно проблема сутності належної правової процедури може бути досліджена як у загальному, так і у галузевому аспектах, що обумовлює її наукову невичерпність та доцільність подальшого аналізу.

В основу американської доктрини «належної правової процедури» покладено вимогу, відповідно до якої жодна особа не може бути позбавлена життя, свободи або власності без належної правової процедури (виходячи з поправок до Конституції США та практики Верховного Суду). В англійській доктрині «природної справедливості» належна правова процедура

розуміється з загальноправових позицій і передбачає право кожного поста-ти перед судом, що діє гласно і змагально; на судовий захист будь-якого по-рушеного права; на обмеження природних прав лише на підставі судового рішення¹³⁸.

В. В. Карпунцов формулює наступні загальні стандарти належної судової процедури: право кожної людини на розгляд її справи незалежним, неупередженим і компетентним судом, утвореним відповідно до закону; право кожного на судовий розгляд у звичайних судах, які встановлюють юри-дичні процедури і недопустимість утворення надзвичайних або особливих судів, що не застосовують встановлені належним чином юридичні проце-дури з метою підміни компетенції звичайних судових органів; гарантуван-ня і повага до незалежності та безсторонності судових органів, недопусти-мість впливу, тиску чи втручання у діяльність суддів узагалі та стосовно вирішення ними конкретних справ; недопустимість поєднання різних про-цесуальних інстанцій з розгляду однієї і тієї самої справи в одному суді, а також повноважень судді і державного обвинувача в одній особі та інші¹³⁹.

Поняття про незалежний суд, вільний від зовнішнього тиску або впли-ву, висвітлює фундаментальний принцип розділення влад. Це не просто інституційна вимога, а й ключ до забезпечення об'єктивності та справед-ливості у вирішенні юридичних спорів. Наукова актуальність такого під-ходу полягає в дослідженні механізмів, що забезпечують цю незалежність на практиці.

Складність взаємодії між стандартами з'являється, коли розглядаємо заборону на поєднання різних процесуальних інстанцій або повноважень судді і державного обвинувача. Таке поєднання може породжувати кон-флікт інтересів, що піддає сумніву об'єктивність рішень.

Вказані загальні стандарти можна розглядати як вихідні для визначення належної правової процедури з урахуванням галузевої належності її засто-сування.

Так, у судовому адміністративному процесі має розглядатись належна судова процедура захисту у публічно-правових відносинах, а у проваджен-нях у справах про адміністративні правопорушення – належна процедура зазначеного провадження. Проте, і у першому, і у другому випадках має розглядатись належна правова процедура, що має особливості відповідно до змісту і характеру процесуальних правовідносин, у межах яких засто-сується правова процедура.

---

¹³⁸ Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Науково-теоретичне видання. Київ: Логос, 2018. С. 80.

¹³⁹ Там само. С. 80–81.

У контексті дослідження судового адміністративного процесу неможливо ігнорувати роль належної правової процедури як фундаментального інструменту для реалізації та захисту публічно-правових інтересів суб'єктів. Осмислення цієї ролі вимагає занурення у глибини процесуальних правовідносин, що стають предметом відповідних процесуальних форм. Кожна з цих форм має свої відмінності, що визначаються не лише специфікою регулятивного об'єкта, а й структурою, принципами та механізмами реалізації правової процедури. Отже, академічний підхід до вивчення цих питань передбачає системний аналіз взаємозв'язків між основними компонентами правової процедури, що, в свою чергу, сприяє формуванню глибокого розуміння їх ролі та значення в рамках публічно-правової регуляції.

В. В. Карпунцов наводить підхід Ю. В. Циганюк стосовно наступних вимог до належної правової процедури: повинна відповідати чинним міжнародним стандартам; не повинна порушувати права та свободи особи, суперечити інтересам суспільства і держави; в її межах не повинен застосовуватися необґрунтований процесуальний примус; у ній не повинно бути підстав для скасування або зміни процесуального рішення^{140, 141}. Отже, можна виокремити кілька ключових аспектів, що відіграють вирішальну роль у розробці та застосуванні процесуальних норм. Перш за все, відповідність міжнародним стандартам є важливим орієнтиром, який не лише забезпечує гармонізацію внутрішнього законодавства з міжнародними правовими актами, а й відображає прихильність держави до принципів правової держави та захисту прав людини. Не менш важливою є заборона на порушення прав та свобод особи, а також суперечності інтересам суспільства і держави. Це підкреслює необхідність забезпечення балансу між індивідуальними і колективними інтересами в процесі реалізації процедурних дій. Крім того, такий підхід виступає гарантією проти свавільного та невиправданого втручання в особистісні права, що є основоположним для зміцнення правової системи.

Заборона на необґрунтований процесуальний примус вказує на необхідність побудови правових процедур таким чином, щоб вони не ставали інструментом несанкціонованого тиску на осіб, які беруть у них участь. Це засадниче положення наголошує на принципі правової визначеності та прогностованості правових наслідків для учасників процесу.

Остання з висунутих вимог – відсутність підстав для скасування чи зміни процесуального рішення – акцентує увагу на імперативі правової

---

¹⁴⁰ Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Науково-теоретичне видання. Київ: Логос, 2018. С. 81–82.

¹⁴¹ Циганюк Ю. В. «Належна правова процедура» як системна правова категорія вітчизняного кримінального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 217–219.

стійкості та непорушності. Вона виражає заклик до ретельності та акуратності у процесі ухвалення рішень, що мінімізує ризики їх оскарження через виявлення процедурних порушень чи суттєвих дефектів.

Ураховуючи вищевказане, доцільно виділяти загальні і спеціальні принципи належної правової процедури. Загальні принципи мають відтворювати загальнодемократичні цінності, закріплені у міжнародних актах, та бути сформульованими з урахуванням світового досвіду застосування належної правової процедури. Узагальнюючою основою таких принципів виступає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод¹⁴². Спеціальні принципи як похідні від загальних формуються, спираючись на вимогу вирішення основного завдання застосування певної процедури.

Так, серед загальних принципів належної правової процедури, що випливають з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (див. схему 2.1.1.), слід виділити:

- забезпечення охорони права кожного на життя (відповідно до ст. 2 Конвенції);
- ефективність юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинено особами, які здійснювали свої офіційні повноваження (відповідно до ст. 13 Конвенції);
- гарантування реалізації заборони дискримінації (відповідно до ст. 14 Конвенції);
- гарантування реалізації заборони зловживання правами (відповідно до ст. 17 Конвенції).

Отже, загальні принципи належної правової процедури репрезентують систему фундаментальних нормативних положень, міжнародних зобов'язань, що артикулюють і гарантують основні права та свободи особи в її взаємодії з юридичною системою. Вони відображають загальновизнані демократичні цінності, забезпечуючи при цьому, що всі юридичні процедури, призначені для захисту цих прав і свобод, дотримуються найвищих стандартів справедливості та правової визначеності. Ці принципи, в свою чергу, обумовлюють ідею недопустимості дискримінації, заборону зловживання правами та акцентують невід'ємність принципу рівності перед законом, відображаючи універсальність і незмінність основних правових засад.

Формулюючи спеціальні принципи належної правової процедури судового розгляду справи в адміністративних судах, доцільно виходити з вимоги доступності правосуддя. Саме такий підхід пропонував Н. Ю. Сакара,

---

¹⁴² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ETS № 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

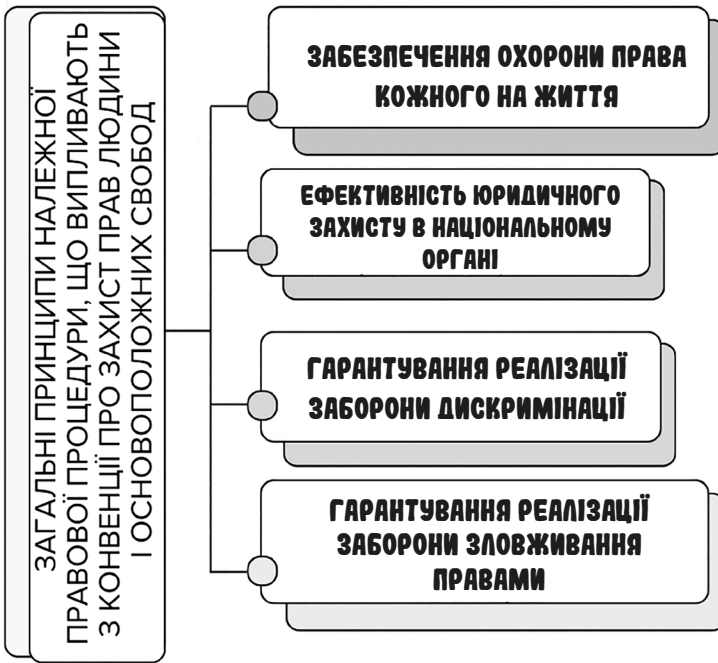

Схема 2.1.1. Загальні принципи належної правової процедури, що випливають з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

визнаючи належну судову процедуру як елемент доступності правосуддя у цивільних справах¹⁴³. Разом із тим, спеціальні принципи належної судової процедури мають спиратись на міжнародні стандарти щодо ефективного судового процесу та виходити з положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права на справедливий суд.

Спеціальні принципи належної правової процедури в адміністративних судах втілюють у собі поєднання вивчення міжнародно-правових норм та особливостей національного законодавства. Вони розглядають динаміку юридичних відносин, що виникають у процесі судового розгляду.

Екзегетичний аналіз демонструє, що в основі формування цих принципів лежить імператив створення системи, яка забезпечує не лише

¹⁴³ Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних правах: монографія. Харків: Право, 2010. 256 с.

формальний, а й сутнісний доступ до правосуддя. Такий підхід передбачає детальний розбір процедурних механізмів, їхню послідовність та взаємозв'язок, з метою гарантування відповідності стандартам ефективності та об'єктивності судового розгляду.

Таким чином, спеціальні принципи належної правової процедури у сфері адміністративного судочинства не є статичними нормами, а формуються на основі постійного аналізу та переосмислення актуальних юридичних проблем. Вони віддзеркалюють динаміку сучасних правових відносин та слугують інструментом для їхньої оптимізації в контексті захисту основних прав та свобод особи.

Міжнародні стандарти є основоположними у формуванні сучасних систем правового захисту на національному рівні. Зокрема, питання ефективного судового захисту, що є ключовим для забезпечення прав людини, регулюється численними міжнародними документами. Розгляд цих документів допомагає виявити загальноприйняті стандарти та методи, що можуть бути адаптовані або інтегровані в національні правові системи.

Отже, цілісний аналіз таких документів має первинне значення для дослідження міжнародних стандартів у сфері судового захисту. Ефективний судовий захист, в якості невід'ємної складової принципу верховенства права, є предметом міжнародної нормативної уваги. Низка міжнародних документів регулює цю концепцію, створюючи універсальний стандарт для національних правосудних систем, зокрема:

1. Основні принципи ролі адвокатів, прийняті на Восьмому Конгресі ООН із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками, 7 вересня 1990 р.¹⁴⁴ Ці принципи встановлюють норми та гарантії, що забезпечують захист особистої безпеки адвокатів, а також їх незалежність від будь-якого втручання, ідентифікуючи ключову роль адвокатів у системі захисту прав людини. Основний акцент робиться на доступі до адвоката як складової ефективного судового захисту.

2. Принципи ООН з питань всіх осіб, позбавлених свободи, прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 9 грудня 1988 р.¹⁴⁵ Принципи мають на меті забезпечити, що будь-яке позбавлення свободи відбувається в умовах, які гарантують повагу правам людини. Вони покликані запобігти тортурам та іншим жорстоким, нелюдським або

---

¹⁴⁴ Основні принципи ролі адвокатів, прийняті на Восьмому Конгресі ООН із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками, 7 вересня 1990 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>

¹⁴⁵ Принципи ООН з питань всіх осіб, позбавлених свободи, прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 9 грудня 1988 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/body-principles-protection-all-persons-under-any-form-detention>

принижуючим гідність видам поведження та покарання, а також забезпечити право на справедливий процес для осіб, позбавлених свободи.

3. Принципи, що стосуються статусу національних установ (Паризькі принципи), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 48/134 від 20 грудня 1993 р.¹⁴⁶ Ці принципи визначають стандарти та норми діяльності національних установ з прав людини, включаючи їх автономію, повноваження та методи роботи. Вони підкреслюють важливість доступу до справедливості та ефективних правових засобів для забезпечення прав людини на національному рівні.

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2200А (XXI) від 16 грудня 1966 р.¹⁴⁷ Пакт встановлює обов'язки держав забезпечувати громадянські та політичні права осіб, які перебувають під їх юрисдикцією. Серед інших питань, пакт наголошує на праві на справедливий судовий розгляд і гарантіях у судовому процесі.

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду, ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 р. набрав чинності з 1 липня 2002 р.¹⁴⁸ Статут є основою для діяльності Міжнародного кримінального суду та встановлює норми судочинства в кримінальних справах з питань геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії. Статут включає гарантії щодо справедливого судового розгляду.

6. Основні принципи незалежності судової влади, прийняті на Сьомому Конгресі Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками від 6 вересня 1985 р.¹⁴⁹ Незалежність судової влади гарантується державою та закріплюється в Конституції або законодавстві країни. Обов'язком усіх державних та інших установ є повага та дотримання незалежності судової влади. Судова влада повинна вирішувати справи, що розглядаються ними, неупереджено, на основі фактів і

---

¹⁴⁶ Принципи, що стосуються статусу національних установ (Паризькі принципи), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 48/134 від 20 грудня 1993 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>

¹⁴⁷ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2200А (XXI) від 16 грудня 1966 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

¹⁴⁸ Римський статут Міжнародного кримінального суду, ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 р., набрав чинності з 1 липня 2002 р. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

¹⁴⁹ Основні принципи незалежності судової влади, прийняті на Сьомому Конгресі Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками від 6 вересня 1985 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>

відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірних впливів, спонукань, тиску, погроз чи втручань, прямих чи непрямих, з будь-якого боку чи з будь-якої причини.

7. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН від 29 листопада 1985 р. A/RES/40/33¹⁵⁰. Ці стандарти визначають основні принципи та процедури, яких слід дотримуватися при забезпеченні судового захисту дітей. Вони наголошують на важливості врахування особливостей дітей, захисту їх прав і гарантій в судових процедурах.

8. Віденська декларація та програма дій, прийнята Всесвітньою конференцією з прав людини у Відні 25 червня 1993 р.¹⁵¹ Документ акцентує увагу на універсальності та взаємозв'язку прав людини. Декларація також визнає важливість судового захисту як ключового механізму для захисту прав людини.

Проаналізовані міжнародні документи становлять лише частину великого спектра нормативних актів, призначених для визначення і забезпечення стандартів ефективного судового захисту. Вони підкреслюють важливість забезпечення прав людини, незалежності суддівства та справедливого судового розгляду. Проте в контексті глобалізації та міжнародної інтеграції потреба в постійному моніторингу та оновленні таких стандартів лише зростає. Це спонукає до подальшого вивчення і аналізу інших міжнародних документів, а також до взаємодії національних правових систем із міжнародними стандартами, адже лише такий підхід дозволить досягти найвищого рівня правового захисту на глобальному рівні.

Так, серед додаткових міжнародних стандартів ефективного судового захисту слід виділити Рекомендацію Rec (2004) 6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту (ухвалена на 114-й сесії Комітету Міністрів від 12 травня 2004 р.), Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний термін і ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів¹⁵². Отже, до принципів належної правової

---

¹⁵⁰ Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН від 29 листопада 1985 р. A/RES/40/33. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-standard-minimum-rules-administration-juvenile>

¹⁵¹ Віденська декларація та програма дій, прийнята Всесвітньою конференцією з прав людини у Відні 25 червня 1993 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action>

¹⁵² Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.

процедури судового розгляду справи в адміністративних судах, відповідних міжнародним стандартам ефективного судового захисту, можна віднести:

- наявність правових механізмів для запобігання порушенням, а в разі необхідності – для відновлення порушених прав;
- здатність запобігти вжиттю тих заходів, що суперечать Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та призводять до потенційно незворотних наслідків;
- реальна ефективність адміністративного судочинства як засобу правового захисту у публічно-правових відносинах, що означає, у першу чергу, вирішення справи адміністративної юрисдикції у розумний строк;
- забезпечення негайного реагування на звернення до адміністративного суду;
- наявність доступу до суду будь-якої особи, яка бажає розпочати юридичне провадження та неприпустимість втручання з боку держави в це право.

Вихідним началом формування спеціальних принципів належної правової процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення виступає правило, за яким «дії адміністративного органу щодо позбавлення особи свободи або майна мають супроводжуватися засобами процесуального захисту»¹⁵³. Отже, значущість процесуального захисту у справах про адміністративні правопорушення, як це наголошується у правилі про обов'язковість супроводження дій адміністративного органу відповідними засобами захисту особи, може слугувати фундаментом для розбудови всієї системи процесуальних гарантій в адміністративному праві. При цьому, важливість такого правила особливо акцентується в контексті позбавлення особи свободи або майна, що вважається одним із найбільш значних втручань у права і свободи громадян.

Описане вихідне начало знайшло своє логічне продовження в практиці регулювання дисциплінарної відповідальності суддів. Тут воно маніфестується як необхідність забезпечення справедливих та прозорих процедур, що гарантують об'єктивність розгляду та захист від необґрунтованого або довільного позбавлення професійних повноважень.

Таким чином, принцип належної правової процедури, що базується на засадах процесуального захисту, стає вагомим не тільки у формуванні основних процедурних механізмів, а й у побудові більш широкої концепції правової держави, в якій кожна особа може розраховувати на справедливий захист своїх прав і законних інтересів в усіх сферах державного регулювання.

---

¹⁵³ Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Науково-теоретичне видання. Київ: Логос, 2018. С. 81.

Спеціальні принципи належної правової процедури у контексті адміністративних правопорушень можна визначити як систему основоположних, узагальнених і взаємопов'язаних засад, що забезпечують об'єктивний, справедливий та прозорий процес розгляду адміністративних справ, враховуючи інтереси як держави, так і особи, яка є суб'єктом цих правовідносин.

Досліджуючи ці принципи докладніше, можна виділити наступні ключові:

1. Принцип правової визначеності. Цей принцип передбачає, що всі правові норми, що стосуються адміністративних правопорушень, мають бути чітко визначені, доступні для ознайомлення і зрозумілі кожному громадянину. Така чіткість і прозорість є запорукою відсутності арбітражу в їх застосуванні.

2. Принцип об'єктивності. Він вимагає незалежного, всебічного та неупередженого розгляду справи, відкидаючи будь-яке можливе суб'єктивне втручання або упередженість.

3. Принцип пропорційності акцентує увагу на відповідності між порушенням і наслідками, які можуть бути застосовані як покарання. Він заперечує будь-яке надмірне обмеження прав особи.

Ці принципи, будучи взаємопов'язаними, формують цілісну систему засад, на яких базується провадження у справах про адміністративні правопорушення, гарантуючи права та законні інтереси всіх учасників процесу.

Також відповідні принципи мають бути сформовані на засадах критичного опрацювання положень доктрини адміністративного права і процесу, а тому потребують окремої уваги.

Серед галузевих гарантій незалежності суддів у їх адміністративно-процедурному аспекті виділено *особливий порядок притягнення суддів до відповідальності*, відповідно до п. 1 ч. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Розкриття змісту цієї гарантії безпосередньо пов'язано з визначенням принципів належної правової процедури.

Слід зазначити про тенденцію поступового уточнення норм чинного законодавства щодо підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Так, порівняно зі ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI, який втратив чинність, крім окремих положень, підстави притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII конкретизовано.

Серед підстав дисциплінарної відповідальності суддів Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI (станом на 2012 р.) було передбачено ті, які мають оцінний характер: істотні

порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя; систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики. Поряд із цим, було вказано про такі підстави як: невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом; порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема порушення правил щодо відводу (самовідводу); розголошення таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні; неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру за минулий рік (ст. 83 Закону). У подальших редакціях зазначеного Закону перелік підстав дисциплінарної відповідальності суддів було розширено й уточнено, що свідчить про динаміку законодавчого регулювання та постійний розвиток судової системи в напрямі посилення гарантій правосуддя та дотримання професійних стандартів суддівської етики.

Частиною першою ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII вже передбачено 19 пунктів, в яких наведено склад дисциплінарних проступків судді, серед яких більшість має умисний характер або містить ознаку недбалості і стосується: порушень доступу до правосуддя; затягування розгляду справи або порушення процедур, пов'язаних із наданням судового рішення; порушення етичних правил поведінки судді; грубі порушення закону, що призвели до негативних наслідків; розголошення таємниці; порушення вимоги щодо повідомлення Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді; неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді; втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями; порушення правил декларування; використання службового становища (якщо такий факт не містить складу злочину або кримінального проступку); порушення вимоги добросовісності поведінки; порушення вимоги щодо надання інформації члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члену Вищої ради правосуддя; непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання; визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією у випадках, установлених законом. Слід зазначити, що більшість дисциплінарних проступків стосується порушень правил декларування, а також порушень процедур належного судового розгляду.

Слід навести підхід О. М. Овчаренко щодо існування належної правової процедури при притягненні судді до дисциплінарної відповідальності. Вчена звертає увагу на люстрацію як спеціальну процедуру притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, а також наявність матеріальних і процедурних аспектів юридичної відповідальності судді – кримінальної та адміністративної¹⁵⁴.

У сфері правової відповідальності суддів акцент на належній правовій процедурі є імперативом, який виходить за рамки формального дотримання законодавчих норм. Це є відгуком на потребу забезпечення вищого стандарту судової етики, інтегральності та професійного виконання обов'язків.

Концептуально, належна правова процедура в контексті дисциплінарної відповідальності суддів є мультидисциплінарною конструкцією, що включає в себе інтерактивність матеріально-правових та процедурних аспектів. Перший зосереджується на кваліфікації конкретних дій або бездіяльності судді, тоді як другий диктує необхідність дотримання встановлених процедур і гарантій при їх розгляді. Ця багатогранність вимагає глибокого аналізу, рефлексії та критичного підходу до існуючих механізмів регулювання, що надає підґрунтя для подальших наукових розробок у цій сфері.

Серед особливостей правової процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності можна виділити такі, наявність яких обумовлена визначенням судді як спеціального суб'єкта правопорушення. Звідси – здійснення провадження спеціально утвореними органами судової влади України, які є функціонально незалежними¹⁵⁵. Доводячи необхідність приведення правової процедури при притягненні суддів до дисциплінарної відповідальності до ознак належної правової процедури, О. М. Овчаренко наводить позицію В. М. Перепелюка щодо ознак процедури як певної сукупності дій, що:

- а) зорієнтовані на досягнення певного юридично значущого результату;
- б) ієрархічно побудовані;
- в) формуються з послідовно змінюваних актів^{156, 157}.

Аналізуючи чинну процедуру притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності на предмет відповідності вказаним ознакам, дослідниця пропонує уніфікувати всі процедури, наслідком яких є застосування

---

¹⁵⁴ Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Харків: Юрайт, 2017. С. 376–465.

¹⁵⁵ Там само. С. 409.

¹⁵⁶ Там само. С. 377.

¹⁵⁷ Перепелюк В. Г. Конституційні процедури. Державно-процесуальне право: навч. посіб. Чернівці: Рута, 2004. С. 9.

дисциплінарних стягнень, у тому числі звільнення з посади¹⁵⁸. Отже, аналіз дисциплінарних процедур, які стосуються суддів, вказує на актуальність пошуку оптимальних методів регулювання в їхньому контексті. У процесі вивчення зарубіжного досвіду можна виявити ряд ефективних інструментів для уніфікації дисциплінарних процедур. Така уніфікація допоможе створити єдиний нормативний базис, що забезпечує однаковий підхід до розгляду дисциплінарних справ у судовій системі. Зокрема, це відноситься до такого критичного питання, як звільнення суддів з посади. На додаток, такий підхід сприятиме формуванню єдиного дисциплінарного простору, в якому права та обов'язки суддів будуть чітко визначені, а процедури – максимально прозорі та відповідатимуть міжнародним стандартам.

Слід відзначити положення про здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України публічної влади у сфері кадрового управління суддівським корпусом, у зв'язку з чим за своїм статусом вона є суб'єктом владних повноважень, який виконує владну управлінську функцію у сфері адміністрування судової системи, та на неї поширюються принципи адміністративної процедури, в тому числі принцип права особи на участь у процесі прийняття рішень. Таке положення О. М. Овчаренко формулює, виходячи з правової позиції Вищого адміністративного суду України¹⁵⁹.

Аналіз процедур притягнення суддів до адміністративної відповідальності потребує окремої уваги, оскільки відповідні приписи Кодексу України про адміністративні правопорушення є застарілими і потребують суттєвого оновлення. Наводячи на захист такої тези положення, презентовані О. М. Овчаренко, слід підкреслити, що чинне законодавство про адміністративні правопорушення містить відверто дискримінаційні стосовно судді норми або прогалини, наявність яких дозволяє судді уникнути відповідальності за вчинене правопорушення.

Так, вчена наводить норми Кодексу України про адміністративні правопорушення, що стосуються одного з суб'єктів складання протоколу про адміністративне правопорушення – відповідні органи виконавчої влади, що фактично суперечить не тільки статусу судді, а й конституційному принципу поділу влади. Крім того, звертається увага на недосконалість правового регулювання притягнення судді до адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху і, як наслідок, уникнення відповідальності, про що свідчить і судова практика¹⁶⁰.

---

¹⁵⁸ Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Харків: Юрайт, 2017. С. 379.

¹⁵⁹ Там само. С. 383.

¹⁶⁰ Там само. С. 432–433.

Вчена підкреслює необхідність усунення на законодавчому рівні конкуренції підстав адміністративної і дисциплінарної відповідальності щодо суддів. Нею сформульовано важливий висновок про те, «що усі адміністративні стягнення, які накладаються на суддів, повинні здійснюватись у належній правовій процедурі, а відтак, накладати їх мають виключно судові органи, що відповідає критеріям незалежності, безсторонності, публічності і змагальності»¹⁶¹.

Отже, з розгляду комплексних аспектів адміністративної відповідальності суддів у рамках діючого Кодексу України про адміністративні правопорушення можна вивести декілька критичних рефлексій.

Передусім, система адміністративної відповідальності, що існує на сучасний момент, явно виявляє слабкі місця, які, без сумніву, потребують перегляду з метою усунення їх антагонізму до принципів правової держави. Важливим є поглиблений аналіз нормативних положень з метою виявлення тих їх аспектів, що можуть впливати на незалежність суддівської системи і, зрештою, на якість реалізації правосуддя.

Додатково, акцент на зазначені диспропорційності у Кодексі щодо суддів вимагає вивчення на міжнародному рівні, з метою визначення оптимальних механізмів регулювання адміністративної відповідальності цієї категорії осіб. Суттєвим є забезпечення балансу між необхідністю притягнення до відповідальності та гарантіями незалежності суддівської діяльності.

Окремо постає необхідність розгляду проблеми формування належної правової процедури притягнення судді до відповідальності за порушення вимог антикорупційного законодавства, що обумовлено високим статусом судді та значним соціальним резонансом виявлення відповідних фактів, з одного боку, а з іншого – наявністю проблем правового регулювання відповідних юрисдикційних відносин, починаючи зі статусу суб'єктів притягнення до відповідальності за такі порушення та завершуючи прогалинами у правовій процедурі застосування юрисдикційних норм.

О. М. Овчаренко аналізує люстрацію як спеціальну процедуру притягнення судді до відповідальності, відзначаючи її особливу правову природу, обумовлену поєднанням соціальної (а саме – політичної) та юридичної відповідальності¹⁶². У зв'язку з цим, проблемні питання застосування люстрації у процедурному аспекті перебувають у площині переважно розгляду науки теорії права.

Таким чином, особливий порядок притягнення суддів до відповідальності як гарантія незалежності судді полягає у:

---

¹⁶¹ Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Харків: Юрайт, 2017. С. 439.

¹⁶² Там само. С. 451–465.

– врегулюванні підстав і процедур притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, що відрізняються від загальних підстав і процедур притягнення до відповідальності службовців публічної служби (державних службовців, службовців органів місцевого самоврядування, службовців, які мають спеціальні звання, а також відповідальності за трудовим законодавством);

– наявності особливостей застосування процедур люстрації;

– встановленні особливого порядку притягнення судді до адміністративної відповідальності;

– наявності особливостей притягнення до відповідальності за порушення антикорупційного законодавства.

Відповідно, особливий регламент притягнення суддів до юридичної відповідальності виступає як фундаментальна гарантія незалежності судової гілки. Це багатоаспектне правове регулювання розроблене із метою відділення суддівської категорії від решти контингенту державних службовців. На перший план виходить диференційований підхід до визначення підстав та механізмів притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Такий підхід відображає винятковість їх статусу в структурі державної служби, забезпечуючи при цьому захист від потенційних зловживань та незаконних втручань. Не менш важливим є факт, що особливі процедури, пов'язані із люстрацією та адміністративною відповідальністю суддів, вказують на імператив прозорості та високої етики в їхній професійній діяльності. Така концепція відзначає роль судді як вирішального звена в системі правосуддя, що має неухильно обстоювати принципи правової держави.

Зокрема, унікальність правового регулювання притягнення суддів до відповідальності за трансгресії в сфері антикорупційного законодавства демонструє високу позицію держави щодо необхідності бездоганної репутації суддівського звання. Такий суворий підхід спрямовано на підтримку неухильної довіри громадян до системи судової влади.

Адміністративно-процедурний аспект правозастосовної діяльності щодо реалізації такої гарантії як особливий порядок притягнення суддів до відповідальності передбачає поглиблений аналіз процедур притягнення судді до дисциплінарної та адміністративної відповідальності, а також за порушення вимог антикорупційного законодавства.

Характеризуючи гарантії незалежності суддів з позицій їх правореалізації в адміністративно-процедурній формі, слід вказати на такі гарантії, які стосуються *належних процедур добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень* (п. 1 ч. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII), а також *процедур призначення суддів на адміністративні посади*.

Такі процедури здійснюються на засадах спеціальних принципів відповідних належних правових процедур.

Серед гарантій незалежності суддів, правореалізація яких можлива в адміністративно-процедурній формі, виділено *процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування* (відповідно до п. 9 ч. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») та процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна (відповідно до п. 10 ч. 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). До таких процедур може бути застосовано юридичну конструкцію спеціальних принципів належної правової процедури.

Розкриваючи зміст загальних гарантій незалежності суддів у контексті адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів, слід виділити необхідність існування запобіжників незаконного притягнення судді до відповідальності.

Відповідно до Висновку № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний термін та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів, професійне оцінювання суддів, особливо, коли йдеться про рішення, що впливають на їхній статус або кар'єру, є завданням, яке має інші цілі і повинно виконуватися на підставі об'єктивних критеріїв з усіма гарантіями суддівської незалежності (див. Висновок КРЕС № 1 (2001), зокрема пункти 34, 45)¹⁶³.

Серед інституційних (галузевих) гарантій незалежності суддів, правозастосовна діяльність щодо реалізації яких здійснюється в адміністративно-процедурній формі, доцільно зосередити увагу на організаційному забезпеченні судів, належному матеріальному та соціальному забезпеченні діяльності суддів.

Організаційне забезпечення судів виступає як інструмент оптимізації роботи судових органів, що передбачає формування ефективної системи управління, а також раціонального розподілу функціональних обов'язків між їх структурними підрозділами.

Матеріальне забезпечення діяльності суддів орієнтоване на створення належних умов для їх професійної діяльності, зокрема через надання сучасних технічних засобів, інфраструктурних ресурсів та інших матеріальних благ. Важливим аспектом цього напрямку є також забезпечення суддів відповідним житлом, транспортними засобами та іншими благами, необхідними для забезпечення їхнього комфортного існування та ефективної роботи.

Соціальне забезпечення діяльності суддів спрямоване на створення умов для їх соціальної захищеності, включаючи питання пенсійного забезпечення,

---

¹⁶³ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 350.

медичного страхування та інші соціальні гарантії. Таке забезпечення сприяє підвищенню престижу суддівської професії в суспільстві та мотивує юристів обирати суддівську діяльність як основний напрям своєї кар'єри.

Розкриваючи зміст *процедур організаційного забезпечення судів, належного матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів* як інституційних гарантій незалежності, доцільно навести Звернення XV чергового з'їзду суддів України до представництв міжнародних організацій та структур в Україні: Європейського Союзу, Ради Європи, Міжнародного Валютного Фонду в Україні, Програми реформування сектора юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Українсько-канадського проєкту підтримки судової реформи в Україні про надання публічного висновку щодо стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції в частині відповідності рівня винагороди судді їх статусу як осіб, які посідають особливо відповідальне становище, від 7 березня 2018 р., де зазначено наступне. Згідно з п. 6.1 Європейської хартії про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.) рівень винагороди, що виплачується суддям за виконання їхніх професійних обов'язків, повинен бути таким, щоб вони відчували себе захищеними від тиску при прийнятті рішення і в роботі загалом, щоб не було впливу на їхню незалежність та неупередженість.

Оплата праці суддів повинна відповідати їхній професії та посадовим обов'язкам, а також бути достатньою, щоб захистити їх від припад, через які можна впливати на їхні рішення. Мають бути гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантування виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці.

Для захисту оплати праці суддів від зменшення слід прийняти спеціальні законодавчі положення. Потрібно уникати впровадження систем, в яких основна оплата праці суддів залежить від їхніх досягнень, оскільки в такому випадку можуть виникнути перешкоди для незалежності суддів (пункти 54, 55 додатка до Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів)¹⁶⁴.

---

¹⁶⁴Звернення XV чергового з'їзду суддів України до Представництв міжнародних організацій та структур в Україні: Європейського Союзу, Ради Європи, Міжнародного Валютного Фонду в Україні, Програми реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Українсько-канадського «Проєкту підтримки судової реформи в Україні» про надання публічного висновку щодо стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції в частині відповідності рівня винагороди судді їх статусу як осіб, що посідають особливо відповідальне становище, від 7 березня 2018 р. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-xv-pozacergovogo-zizdu-s-bb69b0e5f8.pdf>

Тобто у Зверненні вказано на необхідність дотримання вимог міжнародних актів, якими закріплено гарантії незалежності суддів у частині, що стосується матеріального забезпечення. Наявність такого зауваження визначена існуванням законодавчої нерівності у праві на отримання суддівської винагороди у розмірах, визначених Законом «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 2 червня 2016 р. (пункти 22, 23 розділу XII) при нарахуванні суддівської винагороди суддям, які не пройшли кваліфікаційне оцінювання та Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 1774-VIII від 6 грудня 2016 р. (п. 3 «Прикінцевих та перехідних положень»).

Суддівська винагорода суддям, які не пройшли кваліфікаційне оцінювання, значно нижча порівняно з іншими особами, які посідають відповідальне становище в державі, та представниками інших юридичних професій. Такий стан справ не відповідає зазначеним міжнародним стандартам у сфері судочинства, а також засадам державної антикорупційної політики України.

Отже, однією з ключових гарантій незалежності суддів є їхнє належне матеріальне забезпечення, що слід розглядати в контексті загальної концепції інституційних гарантій незалежності. У системі судової влади, де оплата праці може бути прямо або опосередковано пов'язана з досягненнями або зовнішніми впливами, ризик втрати об'єктивності і незалежності суддів стає актуальним.

На підставі цих міркувань, аналіз специфіки законодавчого забезпечення оплати праці суддів в Україні вимагає поглибленого дослідження. Система винагороди має бути стабільною, передбачуваною та захищеною від втручання, щоб відповідати стандартам судової незалежності. Лише за умови врахування цих принципів можливе створення ефективних механізмів, що забезпечують недоторканність і авторитет судової влади, надійно вберігаючи її від потенційних зовнішніх викликів і спотворень.

Засадами державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 рр., затвердженими Законом України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII, передбачено, зокрема, створення добросовісної публічної служби та визначено заходи, відповідно до яких необхідно реформувати систему оплати праці публічних службовців шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі). Передбачалось схвалити закони щодо внесення змін до Конституції та законів України, спрямованих на реформування судоустрою та статусу суддів на основі європейських стандартів. Тож звернено увагу на наявність дискримінації у праві на отримання суддівської винагороди у розмірах, визначених Законом України

«Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 2 червня 2016 р. (пункти 22, 23 розділу XII) та відповідності таких законодавчих заходів гарантіям незалежності судді¹⁶⁵.

Наведений приклад свідчить про існування проблем реалізації гарантій незалежності суддів у частині, що стосується належного матеріального та соціального забезпечення судді.

Серед інших актуальних проблем реалізації гарантій незалежності суддів, виходячи з Рішення XIX позачергового з'їзду суддів України від 12 січня 2023 р. щодо окремих питань незалежності суддів¹⁶⁶, можна окреслити наступні:

1. Урегулювання питання оплати праці працівників судів. Відповідно до рішення з'їзду суддів України, звернення до Верховної Ради України з проханням про невідкладне прийняття законопроекту № 6311¹⁶⁷, що вносить зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ініціює критично необхідний крок назустріч адекватному матеріальному стимулюванню працівників судів. Вагомість цього заходу обумовлена не лише потребою в гідному відшкодуванні за професійну діяльність суддів, а й тим, що це становить фундамент для гарантування їх незалежності від будь-якого зовнішнього втручання. Поглиблений аналіз сучасного стану ремуерації суддів вказує на прямий зв'язок між рівнем оплати праці та стійкістю суддів до неетичних пропозицій. Неадекватне фінансове забезпечення підриває авторитет правосуддя, сприяє розповсюдженню корупційних ризиків та збільшує можливість виникнення ситуацій, у яких судді можуть зазнати зовнішнього тиску. Це створює загрозу для незаангажованого та об'єктивного правосуддя, що є недопустимим у демократичному суспільстві, де судова влада повинна діяти як незалежний арбітр. У світлі цих фактів законопроект № 6311 слід розглядати як вирішальний елемент у структурі судової реформи, спрямований на підвищення ефективності та незалежності судової

---

¹⁶⁵ Звернення XV чергового з'їзду суддів України до Представництв міжнародних організацій та структур в Україні: Європейського Союзу, Ради Європи, Міжнародного Валютного Фонду в Україні, Програми реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, Українсько-канадського «Проєкту підтримки судової реформи в Україні» про надання публічного висновку щодо стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції в частині відповідності рівня винагороди судді їх статусу як осіб, що посідають особливо відповідальне становище, від 7 березня 2018 р. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-xv-pozacergovogo-zizdu-s-bb69b0e5f8.pdf>

¹⁶⁶ Рішення XIX позачергового з'їзду суддів України від 12 січня 2023 р. щодо окремих питань незалежності суддів. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/documents/129>

¹⁶⁷ Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо врегулювання питання оплати праці працівників судів № 6311 від 16.11.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73208

системи України. Справедлива оплата праці суддів є не лише визнанням їх професіоналізму, а й суттєвим чинником, що сприяє зміцненню верховенства права та довіри громадян до правосуддя.

2. Припинення діяльності Верховного Суду України та ліквідації вищих спеціалізованих судів. Ситуація з пропонуваним припиненням діяльності Верховного Суду України та процесом ліквідації вищих спеціалізованих судів, як передбачено законопроектами № 5456 від 30 квітня 2021 р. та № 5456-1, викликає тривогу з точки зору збереження цілісності та прогнозованості юридичної системи країни. Такі кроки несуть у собі ризик негативного впливу на довіру громадськості до судової влади та на недоторканність принципу суддівської незалежності. У цьому контексті з'їзд суддів України звертається із закликом до детального та виваженого аналізу зазначених законодавчих ініціатив. Необхідність реформ у судовій системі не підлягає сумніву, однак такі реформи мають бути здійснені з особливою обережністю. Це зумовлено потребою запобігти будь-якому можливому посиленню політичного впливу на судову гілку влади, що може знецінити принцип судової незалежності. Ретельно сплановані зміни повинні враховувати не лише поточні, а й перспективні потреби в стабілізації судової системи, забезпеченні загальнодоступного та ефективного правосуддя, а також в утвердженні прав і свобод людини. Висновки з цього питання мають бути засновані на широкому діалозі з усіма зацікавленими сторонами, включаючи юридичну спільноту, академічні круги, правозахисні організації та міжнародних експертів.

3. Виплата винагороди суддям, призваним на військову службу під час особливого періоду. Високий рівень відповідальності, супроводжуваний значними ризиками, що виникають внаслідок участі у військових діях, потребує адекватного відображення у фінансовому забезпеченні суддів-військовослужбовців. Нинішній стан, коли судді, які долучаються до військових зусиль країни, залишаються позбавленими належної фінансової підтримки, є неприпустимим та вимагає невідкладного виправлення. Ця відсутність гарантованої винагороди не тільки деморалізує суддів, що має потенційно негативні наслідки для їх морального стану, а й ставить під загрозу їхню здатність забезпечити незаангажоване та справедливе правосуддя в майбутньому. Отже, забезпечення суддів, які відгукнулися на заклик до військової служби, належними матеріальними умовами, є критично важливим не лише з точки зору справедливості, а й як ключова умова для підтримки незмінності їх незалежності та об'єктивності. У цьому контексті слід акцентувати увагу на необхідності розробки та швидкого впровадження спеціалізованих законодавчих механізмів, які б забезпечували системні та достойні виплати для суддів, залучених до військової служби у періоди

кризи. Це стане виявом національної поваги до їхнього внеску й забезпеченням фундаменту для зміцнення правової держави та довіри громадян до судової влади.

4. Удосконалення окремих питань призначення суддів, повноваження яких припинилися. Важливість реформ у сфері призначення суддів на звільнені посади набуває особливої актуальності з огляду на потребу в підвищенні ефективності та зміцненні незалежності судової гілки влади. У цьому аспекті законопроект № 7698¹⁶⁸, датований 26 серпня 2022 р., пропонує важливі зміни, які мають на меті вдосконалення механізмів оновлення складу судових органів, що є необхідним кроком для запобігання вакансіям та забезпечення неперервності судочинства. Посилення процесу призначення суддів, особливо у випадках завершення їх повноважень, слугує запорукою зниження періодів бездіяльності, що можуть виникати через необхідність заповнення суддівських вакансій. Законодавча ініціатива, яка прискорює та ефективізує процедуру, сприяє стабільності судової системи, підвищенню громадської довіри до судочинства та зменшенню навантаження на діючих суддів. Це, в свою чергу, покращує якість та швидкість правосуддя, дозволяючи гарантувати належний розгляд судових справ без непотрібних зволікань. Впровадження цього законопроекту вимагає виваженого підходу з урахуванням всіх можливих наслідків, зокрема необхідності уникнення політизації процесу призначення та забезпечення повної прозорості та об'єктивності при виборі кандидатів на суддівські посади. Окрім того, це має сприяти зміцненню загальної структури судової системи та її спроможності відповідати викликам сучасності з повагою до принципів верховенства права та прав людини.

5. Щодо проектів законів України № 8342¹⁶⁹ та № 8343¹⁷⁰ від 10 січня 2023 р. Зазначеним проектам законів України приділяється значна увага, оскільки вони стосуються ключових аспектів структурної організації судової системи, особливо тих, які торкаються суддівського самоврядування. Позиція з'їзду суддів щодо цих ініціатив визнає їх як можливе джерело ризику для автономії судової влади. Конституційно закріплене

---

¹⁶⁸ Проект Закону про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо вдосконалення окремих питань призначення суддів, повноваження яких припинилися, № 7698 від 26.08.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40296>

¹⁶⁹ Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо ліквідації посад голів судів та їхніх заступників, а також ліквідації Ради суддів України, № 8342 від 10.01.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41135>

¹⁷⁰ Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, пов'язаних з ліквідацією посад голів судів та їхніх заступників, а також ліквідацією Ради суддів України, № 8343 від 10.01.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41138>

право суддів на самоврядування виступає важливим захисним бар'єром проти будь-якого зовнішнього впливу, гарантуючи незалежність судової гілки влади. Законодавчі пропозиції, що намагаються обмежити ці конституційні гарантії, можуть бути сприйняті як спроби політизувати судову систему або втручатися в її автономну діяльність, що неминуче викликає тривогу в юридичній спільноті. У світлі цього, законодавчі зміни повинні не тільки відповідати, а й активно сприяти зміцненню ролі та повноважень органів суддівського самоврядування. Це означає, що реформи мають бути здійснені з особливою увагою до захисту та розширення автономії суддів, щоб уникнути будь-яких ретроспективних кроків, які можуть підірвати довіру до судової системи. Законодавство має також забезпечити належну організацію роботи судів та ефективну комунікацію всередині судової влади, до того ж ці процеси мають бути ретельно вирішені з дотриманням принципів незалежності та самоврядування. Тільки так можна забезпечити виконання судами їх основної функції – здійснення справедливого та ефективного правосуддя для всіх громадян.

Структурний аналіз гарантій незалежності суддів на основі рішень XIX позачергового з'їзду суддів України від 12 січня 2023 р. представлено на схемі 2.1.2.

Таким чином, систему гарантій незалежності суддів у контексті наявності належної адміністративно-процедурної форми правореалізації складають дві групи гарантій: загальноправові й інституційні (галузеві).

До загальноправових гарантій віднесено:

- дотримання суддями меж процесуальної компетенції;
- відповідальність за заклики до невиконання судових рішень, за неповагу до суду чи судді;
- гарантії належного розгляду справи. Зміст цієї гарантії з урахуванням правової позиції ЄСПЛ розкривається у: процедурах гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу; процедурах, що гарантують відсутність втручання в систему автоматичного розподілу справ; запобіжниках незаконного притягнення судді до відповідальності. Окремо виділено гарантії заборони збору, зберігання, використання та поширення інформації у будь-який спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, якими доповнено гарантії належного розгляду справи.

Загальноправові гарантії, що визначають структуру та принципи судової системи, можна розглядати як фундаментальний стовп, що забезпечує стабільність правової системи країни. На нашу думку, вони не лише створюють правовий механізм захисту діяльності суддів від зовнішнього та

2.1. Фундаментальні принципи правозастосовної діяльності
в аспекті гарантій незалежності суддів

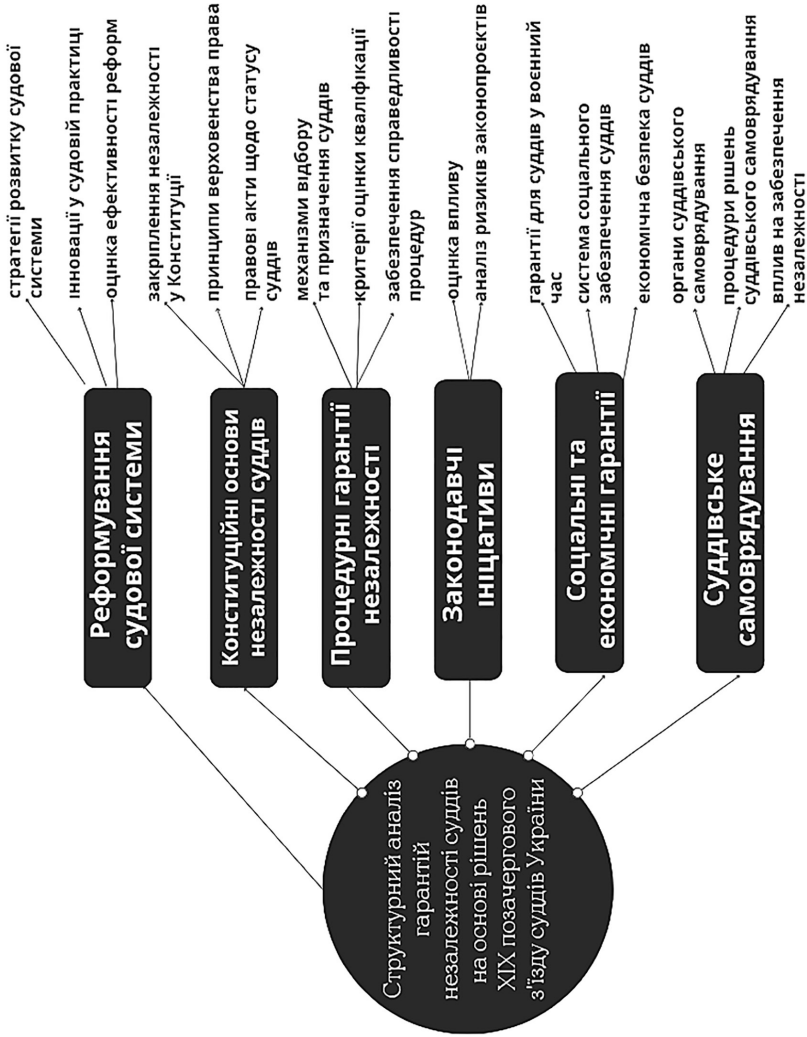

Схема 2.1.1.2. Структурний аналіз гарантій незалежності суддів на основі рішень XIX позачергового з'їзду суддів України від 12 січня 2023 р.

внутрішнього втручання, а й відіграють роль у формуванні правової свідомості суспільства.

Ураховуючи європейський досвід, особливо практику ЄСПЛ, загально-правові гарантії отримують додатковий контекст. Це перетворює їх на інструменти, що відтворюють інтегрований підхід до захисту прав і свобод громадян. Особливо цінним є розуміння, що конфіденційність інформації та її захист від спотворення та зловживань є критично важливим для забезпечення прозорості та об'єктивності правосуддя. Така позиція базується на ідеї, що правова система повинна відображати не лише літеру закону, а й його дух, забезпечуючи непохитну довіру громадян до механізмів судового захисту.

Інші гарантії незалежності судді мають матеріально-правову природу і, переважно, прямо закріплені Конституцією України (ст. 126, ч. 5 ст. 129).

До інституційних (галузевих) гарантій незалежності суддів, правозастосування щодо яких здійснюється у адміністративно-процедурній формі, віднесено:

- належна процедура добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень;
- належна процедура призначення суддів на адміністративні посади;
- особливий порядок притягнення суддів до відповідальності;
- процедури організаційного забезпечення діяльності судів, належного матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів;
- процедури функціонування суддівського врядування та самоврядування;
- процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Отже, інституційні або галузеві гарантії незалежності суддів являють собою сукупність механізмів і процедур, які визначають правовий статус судді та його місце в системі правосуддя. Вони є важливими інструментами для забезпечення принципу незалежності суддів від зовнішніх та внутрішніх втручань.

По-перше, процедура добору, відбору та призначення на посаду судді, а також особливі умови їх відсторонення і припинення повноважень, гарантують об'єктивний та прозорий процес формування суддівського корпусу. Особливий порядок притягнення суддів до відповідальності акцентує увагу на відмінності їхнього статусу від статусу інших державних службовців і відображає важливість їх ролі в правовій системі.

По-друге, належне адміністративно-організаційне забезпечення діяльності судді, включаючи механізми суддівського самоврядування та процедури захисту суддів та їх родин, підкреслює ідею, що судді не просто

виконують закон, але й є його гарантами. Ці гарантії визначають правову і соціальну ізольованість суддів, надаючи їм статус незалежних від політичного та соціального тиску осіб, що забезпечують справедливе правосуддя.

Вказані гарантії незалежності суддів, правозастосування щодо яких здійснюється у адміністративно-процедурній формі – загальні та інституційні – є юридичними гарантіями. Таке розуміння гарантій незалежності суддів логічно пов'язане і конкретизує підхід щодо характеристики сутності та визначення особливостей адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, який передбачає виділення зовнішніх і внутрішніх гарантій з позицій організаційних умов і засобів гарантування незалежності суддів, а також матеріальних і процедурних гарантій незалежності. Виділені загальні й інституційні гарантії незалежності суддів доцільно віднести до групи процедурних гарантій, тобто таких, правозастосовна діяльність щодо реалізації яких може здійснюватися у адміністративно-процедурній формі.

Концептуальними засадами належної правової процедури при розкритті змісту адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів виступають принципи – загальні й спеціальні.

Загальні принципи належної правової процедури виступають першоосновою, вихідним началом і правовими вимогами, що стосуються усіх адміністративних процедур гарантування незалежності суддів, а тому впливають з положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Спеціальні принципи належної правової процедури похідні від загальних принципів, а тому виділено такі їх групи:

- належного розгляду справи адміністративної юрисдикції;
- належної процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення за участі судді;
- процедур притягнення суддів до відповідальності;
- процедур добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень;
- призначення суддів на адміністративні посади;
- процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування;
- процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Отже, спеціальні принципи належної правової процедури репрезентують конкретизацію і деталізацію загальних принципів правосуддя, зокрема у контексті забезпечення незалежності та неупередженості суддів. Вони

відіграють ключову роль у формуванні юридичної доктрини та практики, спрямованої на захист прав і свобод громадян та гарантії справедливого правосуддя.

По-перше, принцип належного розгляду справ адміністративної юрисдикції вимагає, щоб рішення були прийняті об'єктивно, швидко та на основі закону. Це, зокрема, підкреслює важливість процедур притягнення суддів до відповідальності, що має бути виключно на підставах, чітко визначених законодавством.

По-друге, належне виконання процедур добору, відбору, призначення на адміністративні посади та звільнення суддів є гарантією того, що судді будуть обрані за їх кваліфікацією, професійністю та інтегритетом, а не політичними або іншими недоречними міркуваннями.

Також важливим є належне виконання процедур функціонування суддівського врядування і самоврядування, а також застосування заходів правового захисту судді, що створюють додаткові гарантії їх незалежності та об'єктивності.

2.2. Типологія адміністративних процедур для реалізації гарантій незалежності суддів

У сучасних правових доктринах гарантії незалежності суддів визначаються як невід'ємний елемент стабільної та ефективної правової системи. Проте, в механізмі їх реалізації відіграє важливу роль комплекс адміністративних процедур, специфіка і взаємодія яких може мати різний характер та напрям. Сутність і роль цих процедур у контексті забезпечення незалежності суддів є ключовим предметом цього підрозділу.

Адміністративні процедури правозастосовної діяльності стосовно гарантій незалежності суддів демонструють велике розмаїття, що обумовлене, перш за все, широким спектром гарантій та їх багатоаспектною природою. Така різноманітність вимагає глибокої систематизації, яка б враховувала і внутрішні, і зовнішні характеристики кожної процедури. Важливість такого підходу до класифікації підтверджується філософськими поглядами на єдність та форму явищ, згідно з якими істинне пізнання об'єкта можливе лише через глибокий аналіз його внутрішніх та зовнішніх атрибутів.

Цей підрозділ відкриває шлях до комплексного дослідження адміністративних процедур, з акцентом на їх роль у забезпеченні гарантій незалежності суддів. Він спрямований на деталізований розгляд процедур, виявлення їх особливостей та аналіз потенційних ризиків, що можуть виникнути у контексті їх застосування.

Вказане зумовлює актуальність питання щодо систематизації адміністративних процедур реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів.

З огляду на необхідність комплексного аналізу та систематизації адміністративних процедур, що є основою адміністративно-правових гарантій незалежності суддів, наступна частина дослідження висвітлює сутність класифікацій у контексті філософії права. Зокрема, класифікаційні системи виступають не лише як інструмент наукового аналізу, а й як засіб забезпечення комплексного охоплення сутності об'єктів дослідження, що вимагає повного зібрання і систематизації даних, відображаючи усі аспекти вивчення феномена.

Питання систематизації адміністративних процедур взагалі і в діяльності судів і суддів зокрема, вже було предметом наукового пошуку. Тому проведення вказаної систематизації передбачає врахування наукових результатів існуючих наукових досліджень. У цьому контексті слід відмітити наукові праці, передусім, В. В. Щепоткіної, О. С. Лагоди, які безпосередньо приділяли увагу вказаній проблематиці. Крім того, підлягають урахуванню також останні наукові роботи, в яких безпосередньо розглянуто питання класифікації адміністративних процедур: Н. П. Христинченко, В. Ю. Мащук, С. Г. Братель.

О. С. Лагода надає класифікацію адміністративних процедур за такими критеріями як порядок реалізації (формальні і неформальні або звичайні та спрощені), вид (спрямованість) діяльності органу виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єкт ініціативи, наслідки для приватної особи, наявності чи відсутності спору у відносинах між адміністративним органом та приватною особою, порядок здійснення¹⁷¹.

За критерієм спрямованості визначаються зовнішньоапаратні та внутрішньоапаратні адміністративні процедури. Внутрішньоапаратні передбачають діяльність адміністративних органів, що здійснюється без залучення до неї приватних осіб, тобто це відносини, що виникають та виконуються в межах системи органів, а зовнішньоапаратні передбачають наявність, крім власне адміністративного органу, ще однієї сторони, тобто приватної (фізичної або юридичної) особи.

За критерієм суб'єкта ініціативи зовнішньоапаратні адміністративні процедури поділяються на заявні та втручальні. Під заявною процедурою розуміється провадження, що починається за зверненнями фізичних і юридичних осіб. Втручальні процедури здійснюються за ініціативи

---

¹⁷¹ Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. С. 28, 32, 33, 171.

адміністративного органа. Втручальні процедури за критерієм наслідків для приватної особи поділяються на «негативні» (мають правообмежувальний характер) та «позитивні»¹⁷². За критерієм наявності чи відсутності спору виділяються позовна та непозовна адміністративні процедури. Перша пов'язана з розглядом і вирішенням адміністративним органом спору¹⁷³. Як буде показано далі, практично усі вказані критерії отримали визнання в юридичній літературі. Деяко спірним на сьогоднішній день є лише останній критерій – щодо наявності чи відсутності спору. Так, окремі дослідники визначають однією з ознак адміністративних процедур їх безспірність¹⁷⁴, а інші дослідники погоджуються з можливістю виділення позовних адміністративних процедур¹⁷⁵. З нашої точки зору, спірний характер адміністративної процедури не суперечить її загальному визначенню як порядку діяльності уповноваженого органу, що спрямована на розгляд і вирішення індивідуально визначених адміністративних справ.

Т. О. Коломоєць, П. С. Лютиков, О. Ю. Меліхова доповнюють наведену класифікацію адміністративних процедур, додаючи такий класифікаційний критерій як форма діяльності суб'єктів публічної адміністрації. За таким критерієм розрізняються адміністративні процедури прийняття: нормативного акта адміністрування, індивідуального адміністративного акта, укладення адміністративного договору, вчинення організаційної або технічної дії адміністрації¹⁷⁶.

У даному контексті додавання нового класифікаційного критерію – форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації – підкреслює значущість та різноманітність адміністративних процедур. Кожна процедура має свої особливості, цілі та механізми реалізації і отже, їх систематизація за допомогою таких критеріїв допомагає краще розуміти їх природу та специфіку.

Крім того, важливо розуміти, що класифікація – це не просто розділення об'єктів на групи за певними ознаками. Це спосіб організації знань, що сприяє їх систематизації, а також визначенню відмінностей та спільностей між різними явищами. Врахування таких критеріїв як форма діяльності суб'єктів, дає змогу глибше проникнути в сутність адміністративних процедур та розкрити всю їх складність та багатогранність.

---

¹⁷² Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. С. 28–31.

¹⁷³ Там само. С. 32–33.

¹⁷⁴ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

¹⁷⁵ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломоєць. Київ: Істина, 2012. С. 270.

¹⁷⁶ Там само. С. 270.

На увагу заслуговують також проведені останнім часом неодноразові спроби систематизації існуючих критеріїв класифікації адміністративних процедур, що проведені такими дослідниками як С. Г. Братель¹⁷⁷, В. Ю. Машук¹⁷⁸, Н. П. Христинченко¹⁷⁹.

Так, С. Г. Братель наводить наукову позицію щодо такого критерію поділу як компетенція органів виконавчої влади, відповідно до якого адміністративні процедури поділяються на: організаційні, нормотворчі, інформаційні, пов'язані зі здійсненням організаційно-технічних дій, адміністративно-управлінські тощо¹⁸⁰. Наводяться, крім того, такі критерії класифікації як поширеність, мета виконання, функціональна спрямованість тощо. Дослідник розглядає також окремі галузеві класифікації адміністративних процедур: у правоохоронній сфері, зокрема щодо професійного відбору та прийняття на службу до органів внутрішніх справ.

Критерії поділу адміністративних процедур, запропоновані С. Г. Брателем, являють особливий інтерес для аналізу діяльності органів виконавчої влади. Інститут компетенції є основою для розподілу владних повноважень, а отже, й умовою ефективної адміністративної діяльності. Проте важливо розуміти, що кожний критерій має свої особливості та контекст застосування залежно від конкретної ситуації чи завдань, що стоять перед адміністративним органом.

Окрема увага вчених приділяється функціональній спрямованості адміністративних процедур. Адміністративна діяльність органів виконавчої влади завжди має конкретну мету, яка визначає її функціональну спрямованість. Так, адміністративні процедури, пов'язані з правоохоронною сферою, вимагають особливого підходу, зокрема щодо професійного відбору кандидатів на службу до органів внутрішніх справ. Враховуючи специфіку роботи цих органів, адміністративні процедури мають бути чіткими, об'єктивними та позбавленими будь-яких суб'єктивних факторів.

Тому вивчення адміністративних процедур і їх класифікацій дозволяє зрозуміти механізми реалізації повноважень органів виконавчої влади та їх

---

¹⁷⁷ Братель С. Г. Класифікація адміністративних процедур // Веб-сайт «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom14/23.pdf>

¹⁷⁸ Машук В. Ю. Види адміністративних процедур: критерії класифікації. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 1 (7). С. 60–67.

¹⁷⁹ Христинченко Н. П. Види адміністративних процедур в науковій сфері. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-1. Т. 1. С. 165–167.

¹⁸⁰ Братель С. Г. Класифікація адміністративних процедур // Веб-сайт «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom14/23.pdf>

ефективність. Осмислення критеріїв поділу, таких як компетенція, функціональна спрямованість чи мета виконання, відкриває нові горизонти для наукового аналізу і допомагає покращити практику адміністративного управління.

На особливу увагу заслуговує узагальнюючий висновок С. Г. Брателя стосовно неможливості існування єдиних критеріїв для таких класифікацій, а також щодо існування проблеми розмежування адміністративних процедур за сферами функціонування¹⁸¹. Отже, можливо зробити висновок щодо існування на сьогодні значного різноманіття критеріїв класифікації адміністративних процедур, що як враховують загальні положення щодо них, так і стосуються їх поділу відповідно до окремих сфер суспільних відносин. Висновок С. Г. Брателя щодо неможливості вичерпної класифікації вказаних процедур залишає актуальним науковий пошук щодо її проведення стосовно розглянутих адміністративних процедур.

Звертаючись до вже обґрунтованих дослідниками наукових положень класифікації адміністративних процедур у судовій сфері, можна вказати роботу В. В. Щепоткіної, яка доводила доцільність виділення двох видів адміністративних процедур у діяльності судів і суддів і називала їх «базовими»: організаційних та адміністративно-юрисдикційних. Організаційними були названі такі процедури: а) організаційного керівництва в судах; б) кадрового забезпечення діяльності судів (добір на посаду судді та призначення на посаду судді вперше, звільнення з посади у загальному порядку); в) реалізації права доступу до публічної інформації. Адміністративно-юрисдикційними вчена вважає: а) процедури притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та звільнення судді з посади за особливих обставин; б) процедури притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення корупційного адміністративного правопорушення¹⁸².

Вивчення організаційних процедур демонструє, що судова система – це не статична структура, але динамічний організм, що адаптується до змінюваних соціокультурних умов. Питання кадрового забезпечення, наприклад, вимагає глибокого аналізу соціологічних, психологічних та професійних факторів, що впливають на ефективність судової діяльності.

З іншого боку, адміністративно-юрисдикційні процедури вказують на взаємодію судової системи з іншими елементами державного управління. Це стосується не лише взаємодії з учасниками правових відносин, а й

---

¹⁸¹ Братель С. Г. Класифікація адміністративних процедур // Веб-сайт «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom14/23.pdf>

¹⁸² Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2014. С. 12.

системного підходу до протидії корупції, регулювання конфліктів інтересів та забезпечення правопорядку. Такий погляд акцентує увагу на необхідності гармонізації правових механізмів з етичними нормами та цінностями, що стають все більш важливими у сучасних умовах.

Запропонована В. В. Щепоткіною класифікація адміністративних процедур, безумовно, має наукове значення і відображає наявність адміністративно-правових відносин процедурного характеру у сфері судоустрою. Але, не зважаючи на наукову обґрунтованість, вона не є беззаперечною.

Так, процедури реалізації права доступу до публічної інформації, хоча і мають послідовний характер, проте з-поміж них складно виділити стадії, особливо враховуючи таку основну ознаку стадії як завершення її певним правовим актом, що розглядається одночасно початком іншої стадії. Крім того, виділення адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів передбачає врахування їх цільової спрямованості, а тому запропонована В. В. Щепоткіною класифікація адміністративних процедур у діяльності судів і суддів може бути застосована в якості основи подальшого наукового аналізу. Так, потребує врахування наявність таких процедур, спрямованих на забезпечення незалежності суддів як процедури застосування заходів з метою забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а процедури організаційного керівництва в судах навряд чи можуть бути віднесені до таких, що стосуються реалізації гарантій незалежності суддів.

Отже, наявність критичних застережень до вже існуючої теоретичної моделі адміністративних процедур у діяльності судів і суддів, а також урахування предмета наукового аналізу обумовлює подальший науковий пошук адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів та їх класифікацію за певними видами. Досліджуючи особливості адміністративних процедур у судовій сфері, слід враховувати, як вони корелюють із конкретними завданнями судової системи. Підходи до реалізації права доступу до публічної інформації можуть демонструвати змінювані патерни взаємодії судової влади з іншими гілками влади та суспільством. Це, в свою чергу, може впливати на перспективи розмежування окремих стадій таких процедур та розробки уніфікованих критеріїв їх завершення.

Важливим є також з'ясування, як адміністративні процедури взаємодіють із гарантіями незалежності суддів. Специфіка таких процедур, наприклад, у контексті заходів забезпечення безпеки суддів, може потребувати розробки окремих механізмів контролю та оцінки. З урахуванням зазначеного, для подальшого наукового аналізу адміністративних процедур у судовій діяльності рекомендується фокусування на їх взаємодії з основними

принципами правової системи, зокрема, принципом незалежності судової влади.

Дослідження наукових результатів у цьому напрямі дозволяє стверджувати про відсутність єдиної наукової позиції щодо структурної побудови адміністративної процедури, її елементів. Загальноприйнятою є позиція щодо внутрішньої побудови іншого близького до адміністративної процедури поняття – адміністративного провадження, відповідно до якої будь-яке провадження складається з процесуальних стадій, які, в свою чергу, поділяються на етапи, що наповнені діями¹⁸³. Вказаний підхід прийнято частинною вчених щодо визначення структури адміністративної процедури^{184, 185}.

Враховуючи вищенаведену модель побудови адміністративного провадження, слід зазначити, що деталізація кожного з елементів – стадій, етапів та дій – відкриває можливості для більш глибокого розуміння механізмів адміністративного регулювання. Отже, розгляд адміністративних процедур у контексті такої ієрархічної структури дозволяє виявляти внутрішні та зовнішні взаємозв'язки між окремими компонентами цієї системи. Подібна деталізована структура може сприяти покращенню прозорості та передбачуваності адміністративних процесів для всіх зацікавлених сторін. Зокрема, при розробці нових адміністративних процедур або удосконаленні існуючих цей підхід дозволить зосередити увагу на ключових моментах взаємодії між державними органами та учасниками адміністративного процесу.

Важливим є зрозуміння того, що адміністративні процедури, котрі базуються на такому ієрархічному підході, створюють умови для впровадження принципу правової визначеності, що є однією з основних засад адміністративного права. Поглиблений аналіз стадій, етапів та дій в межах адміністративних процедур веде до створення чітких і послідовних механізмів їхньої реалізації.

Разом із тим, інші вчені виділяють такі елементи адміністративної процедури як: строки, суб'єкти, докази, фактичні дії суб'єктів, юридична фіксація цих дій тощо^{186, 187}. Звісно, у вивченні адміністративних процедур від-

---

¹⁸³ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 264.

¹⁸⁴ Губерська Н. Л. Стадії адміністративних процедур: поняття й види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Вип. 30. Т. 2. С. 28–29.

¹⁸⁵ Юшкевич О. Г. Структура адміністративної процедури // Веб-сайт «Lex». URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=691

¹⁸⁶ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт. упоряд. В. П. Тимошук. Київ: Факт, 2003. С. 2.

¹⁸⁷ Тимошук В. П. Процедура прийняття адміністративних актів: питання правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2009. С. 10.

носно гарантій незалежності суддів структурний підхід є досить актуальним. Розглядаючи вказані елементи адміністративної процедури в контексті теми монографії (див. схему 2.2.1.), можна надати глибший рівень аналізу:

1. Строки: у контексті реалізації гарантій незалежності суддів, важливо розуміти чіткість строків, які встановлені для реагування на можливі виклики та порушення. Строки слугують гарантією своєчасної реакції на виклики, що можуть загрожувати незалежності судді.

2. Суб'єкти: у реалізації гарантій незалежності важливу роль відіграють різноманітні суб'єкти: від органів судової адміністрації до суддівських спілок. Їхні дії, обов'язки та права потребують докладного аналізу і систематизації.

3. Докази: в адміністративних процедурах докази слугують фундаментом для прийняття рішень. У контексті захисту незалежності судді це можуть бути різні матеріали: від письмових документів до аудіовізуальних записів, що підтверджують або спростовують заяви про порушення гарантій.

4. Фактичні дії суб'єктів: розгляд цих дій дасть змогу зрозуміти, які конкретні кроки вживаються різними суб'єктами для забезпечення гарантій незалежності судді.

5. Юридична фіксація: коректне оформлення та фіксація дій у юридичних документах – запорука того, що процеси відповідатимуть нормам права та будуть прозорими для усіх учасників.

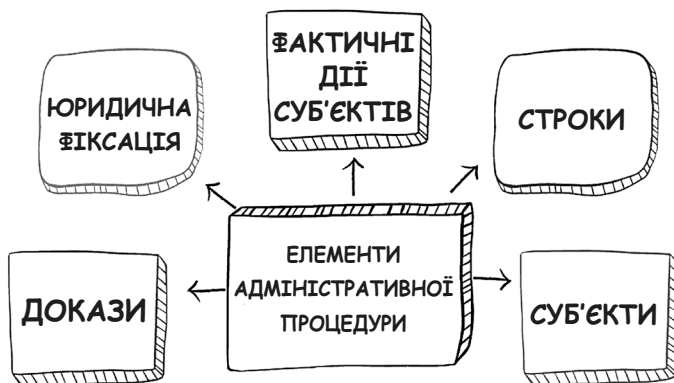

Схема 2.2.1. Елементи адміністративної процедури

Отже, розглядаючи адміністративні процедури в контексті реалізації гарантій незалежності суддів, можна відзначити їх багатоаспектність та глибокий змістовий потенціал. Дослідження цих елементів може стати ключем до розуміння механізмів захисту незалежності суддівської діяльності.

Відзначимо, що у рамках цієї тематики до високого рівня узагальнення належать роботи, присвячені теоретичним аспектам права щодо адміністративних процедур^{188, 189}. Слід зауважити, що зустрічаються випадки застосування саме другого підходу при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства на рівні органів державної влади¹⁹⁰.

З метою вибору належних критеріїв класифікації для систематизації адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів доцільно більш детально розглянути наведені позиції науковців.

У теорії права, в рамках другого підходу, виділяють наступні елементи правової процедури: фактичні дії їх суб'єктів, юридична фіксація цих дій¹⁹¹, суб'єкт юридичної процедури, об'єкт юридичної процедури, результат юридичної процедури¹⁹².

Незважаючи на, здавалося б, загальновідомі характеристики, такі як фактичні дії їх суб'єктів або юридична фіксація цих дій, їх інтерпретація і застосування в контексті гарантій незалежності суддів може набувати особливостей.

Суб'єкт і об'єкт юридичної процедури в контексті адміністративних процедур щодо реалізації гарантій незалежності суддів вимагає докладного визначення, зокрема з урахуванням специфіки суддівської діяльності і особливостей судової системи. Результат юридичної процедури, в свою чергу, не лише демонструє ефективність самої процедури, а й підкреслює важливість її дотримання в рамках забезпечення незалежності суддівської діяльності.

Подібний аналіз дозволяє не лише систематизувати існуючі процедури, а й виявити потенційні недоліки та прогалини в існуючому законодавстві, що, в кінцевому результаті, сприятиме формулюванню пропозицій щодо його удосконалення.

---

¹⁸⁸ Николина К. В. Юридична процедура: поняття, ознаки, види, місце в системі правових категорій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Національний перагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с. URL: <http://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/7969.html>

¹⁸⁹ Серета О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2008. С. 5.

¹⁹⁰ Приклад 1. Корупціогенний чинник – неповнота адміністративної процедури // Офіційний сайт «Урядовий портал». URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000009/9227.pdf

¹⁹¹ Серета О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2008. С. 5.

¹⁹² Николина К. В. Юридична процедура: поняття, ознаки, види, місце в системі правових категорій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Національний перагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с. URL: <http://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/7969.html>

Заслужують на увагу також дослідження стосовно виділення елементів адміністративних процедур, що виникають в окремих сферах суспільних відносин. Так, В. П. Тимощук у своєму дисертаційному дослідженні «Процедура прийняття адміністративних актів: питання правового регулювання» (2009 р.) визначає елементи процедури прийняття адміністративних актів: стадії, етапи, процедурні дії та процедурні рішення¹⁹³. У більш ранній своїй роботі «Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України» (2003 р.) В. П. Тимощук виділяє наступні елементи адміністративної процедури: початок, урегулюваність, строки, права особи, обов'язки адміністративного органу, інформування і особистий прийом, запрошення, докази і доказування, слухання¹⁹⁴.

Слід зазначити, що специфіка суспільних відносин, що регулюються адміністративними процедурами, потребує індивідуального підходу до визначення їх структурних компонентів залежно від контексту застосування. Адміністративні процедури в динаміці часу не лише отримують нові характеристики, а й коригуються під впливом суспільних, політичних та технологічних змін. Інтеграція цифрових технологій у сферу адміністративного регулювання вимагає нового підходу до розуміння та використання традиційних елементів процедур, таких як інформування та особистий прийом.

Також необхідно підкреслити, що вивчення та адаптація зарубіжного досвіду є необхідним інструментом для забезпечення ефективності адміністративних процедур та реалізації гарантій незалежності суддів. Сучасні тенденції глобалізації правового регулювання зобов'язують правозастосувальні органи бути гнучкими, адаптивними та відкритими до новітніх наукових підходів та методів.

За результатами проведеного розгляду, враховуючи ознаки адміністративної процедури, неважко помітити, що підходи вчених другої групи (О. О. Серeda, К. В. Николина, В. П. Тимощук) визначають такі елементи адміністративної процедури, що відображають їх ознаки. Разом із тим, можна стверджувати, що попри принципову відмінність вказаних наукових підходів вони не суперечать один одному з позиції з'ясування сутності адміністративної процедури. Проте, вони вбирають у себе багатоаспектність цього поняття, що дає можливість вивчити його з різних ракурсів. Важливим є розуміння того, що дослідження сучасних вчених не відкидає, а доповнює і розширює попередні підходи, формуючи комплексне уявлення

¹⁹³ Тимощук В. П. Процедура прийняття адміністративних актів: питання правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького НАН України. Київ, 2009. С. 10.

¹⁹⁴ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / упоряд. В. П. Тимощук. Київ: Факт, 2003. С. 2, 49.

про адміністративні процедури. Зокрема, акцентуючи увагу на динаміці правових відносин, вони підкреслюють необхідність адаптації процедур до змінюваних умов їх застосування.

Безпосереднє визначення критеріїв класифікації щодо внутрішньої специфіки адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів вимагає врахування, окрім: а) наведених вище наукових здобутків стосовно елементів правової та, зокрема, адміністративної процедури; б) досліджених ознак адміністративних процедур, а також наявних у наукових дослідженнях підходів щодо класифікації адміністративних процедур.

Слід відмітити, що більшість досліджуваних адміністративних процедур піддається класифікації за критеріями, визначеними для адміністративних процедур у цілому. Разом із тим, щодо окремих процедур вказані критерії не можуть бути повною мірою застосовані. Так, за критерієм суб'єкта ініціативи зовнішньоапаратні адміністративні процедури поділяються на заявні та втручальні. Під заявною процедурою розуміється провадження, що починається за зверненнями фізичних і юридичних осіб (О. С. Лагода)¹⁹⁵. Дослідник поділяє заявні адміністративні процедури на три основні види відповідно до Закону «Про звернення громадян»: звернення за адміністративними послугами; звернення з пропозиціями, зауваження; звернення зі скаргами на дії чи бездіяльність адміністративного органу¹⁹⁶. Із вказаної класифікації, а також контексту іншого матеріалу стосовно заявних процедур можна зробити важливий висновок щодо додаткової ознаки таких процедур, а саме, що заявні процедури – це процедури, що розпочинаються за заявою не просто особи, але заінтересованої особи, тобто щодо реалізації прав саме тієї особи, яка звертається.

Вивчаючи специфіку заявних адміністративних процедур, акцентують увагу на важливості ролі заінтересованої особи у якості ініціатора взаємодії із структурними підрозділами адміністративного управління. Постає актуальне наукове завдання дослідити, яким чином індивідуальні інтереси такої особи корелюють з її конституційними правами в контексті адміністративного правозастосування. Також важливою є потреба в адаптації ефективних механізмів правового захисту в контексті заявних процедур. Це, перш за все, включає в себе розробку вдосконалених нормативних вимог до представлення, оцінки та розгляду доказової бази в адміністративних процесах. Впровадження таких підходів не тільки мінімізує ризик конфліктних

---

¹⁹⁵ Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. С. 28–29.

¹⁹⁶ Там само. С. 29.

моментів, а й слугує подальшому зміцненню довіри громадян до системи адміністративного регулювання.

У цьому контексті привертають до себе увагу такі адміністративні процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів як процедури щодо забезпечення: застосування спеціальних заходів забезпечення безпеки судді, члена його сім'ї, майна, а також автоматичного розподілу справ між суддями; окремі адміністративні процедури, пов'язані з діяльністю органів суддівського самоврядування тощо. Так, відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 14 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII (далі – Закон «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»)¹⁹⁷, рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки, зокрема щодо судді, приймає голова суду.

Осмилюючи ролі адміністративних процедур у контексті правозастосовної діяльності з метою забезпечення гарантій незалежності суддів, варто звернути увагу на механізми, що стоять за цими процедурами. Голова суду, приймаючи рішення щодо вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки судді, оперує не лише національним законодавством, а й певними внутрішньоорганізаційними процедурами та методиками оцінки ризику. Цей аспект вимагає додаткового дослідження, адже об'єктивна оцінка потенційних загроз може відіграти ключову роль у виборі конкретних заходів захисту. Також слід враховувати, що дієвість таких процедур вимагає високого ступеня прозорості та контролю з боку громадськості та професійних спільнот, щоб запобігти потенційному зловживанню чи необ'єктивному підходу до забезпечення безпеки судді.

Отже, адміністративну процедуру прийняття підрозділом відомчої воєнізованої охорони ДСА України рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки однозначно назвати заявною складно. Адже фактично до підстав для прийняття такого рішення слід віднести не тільки відповідне звернення судді, а й рішення голови суду, щодо якого не вирішуються питання про його права та обов'язки як особи, взятої під захист. Але ще більш складно назвати таку процедуру втручальною, оскільки вона розпочинається не за ініціативою відповідного підрозділу. Аналогічний характер має також процедура забезпечення автоматичного розподілу справ між суддями.

Слід відмітити достатньо широке коло суб'єктів ініціювання розглядуваних адміністративних процедур. На відміну від адміністративних процедур

---

¹⁹⁷ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50 (в редакції від 12 липня 2018 р. № 2509-VIII).

в інших сферах державної влади, окремі адміністративні процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів можуть ініціюватися суб'єктами, права та обов'язки яких безпосередньо не вирішуються за результатами цих процедур. Вказане стосується звернень зборів суддів з поданням про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за вчинення дій або бездіяльності, що порушують гарантії незалежності суду та судді, відповідно до п. 5 ч. 5 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII.

Таким чином, суб'єктами, які можуть ініціювати адміністративні процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів, можна визначити достатньо широке коло суб'єктів права.

Інтерес із позиції визначення внутрішньої специфіки досліджуваних адміністративних процедур становить також критерій характеру акта, що приймається за результатами конкретної адміністративної процедури. Зокрема, як було наведено вище, виділяються наступні акти, що відбуваються внаслідок здійснення адміністративної процедури: прийняття нормативного акта адміністрування або індивідуального адміністративного акта, укладення адміністративного договору, вчинення організаційної або технічної дії адміністрації¹⁹⁸.

Аналізуючи внутрішню специфіку адміністративних процедур через призму характеру акта, який є їх наслідком, важливо зосередити увагу на їхніх юридичних імплікаціях. Нормативний акт, який має системний характер, формує структурну основу правового регулювання, водночас враховуючи інтереси всього суспільства. Тоді як індивідуальний адміністративний акт адресує специфічні, часто унікальні ситуації, взаємовідносини суб'єктів. Ця двобічність в адміністративному регулюванні вимагає детального наукового дослідження, аби гарантувати ефективність управлінських рішень. Таким чином, глибоке розуміння природи кожного типу акта, який є результатом адміністративної процедури, дозволяє забезпечити гармонійне і збалансоване адміністративне регулювання.

З цієї позиції увагу привертають рішення органів суддівського самоврядування. Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 129 Закону «Про судоустрій і статус суддів», з'їзд суддів України наділено повноваженнями стосовно звернення з пропозиціями щодо питань діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Відповідно до ч. 3 ст. 129 Закону «Про судоустрій і статус суддів» встановлено обов'язковість рішень з'їзду суддів України, що прийняті в межах повноважень для всіх органів

---

¹⁹⁸ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 270.

суддівського самоврядування та всіх суддів. Разом із тим, безпосередньо не врегульовується питання юридичної сили вказаних рішень для інших суб'єктів права, що не належать до судової системи.

Вказане можна вважати наслідком особливої правової природи органів суддівського самоврядування, які утворюються суддями для, з-поміж іншого, виразу своїх інтересів як носіїв судової влади¹⁹⁹.

Розгляд статусу рішень, прийнятих органами суддівського самоврядування, безумовно, відкриває нові горизонти для наукової рефлексії щодо судової автономії в Україні. Вивчення правової природи цих рішень та їх місця в ієрархії державних актів допомагає глибше зрозуміти механізми взаємодії між гілками влади та розмежування їхніх повноважень.

У взаємовідносинах органів суддівського самоврядування з іншими державними структурами слід визначити не лише формальні рамки їх діяльності, а й сутнісний внесок у стабільність правової системи. Зокрема, дослідження юридичної сили рішень з'їзду суддів може виявити можливі дисбаланси в системі розподілу влади та надати пропозиції щодо їх усунення.

Отже, враховуючи наведене, систематизацію адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів з позиції висвітлення особливостей вказаних процедур слід проводити, виходячи з: 1) мети або функціональної спрямованості вказаних процедур; 2) необхідності врахування їх внутрішньої специфіки.

Висновків стосовно мети (функціональної спрямованості) адміністративної процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів можливо дійти, виходячи з існуючих доктринальних напрацювань стосовно мети адміністративної процедури загалом. Загальний висновок можна зробити з розглянутих у підрозділі 2.1. визначень адміністративної процедури, відповідно до яких такою метою загалом можна визначити розгляд і вирішення індивідуальних адміністративних справ^{200, 201, 202, 203, 204}.

¹⁹⁹ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 230.

²⁰⁰ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломoeць. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

²⁰¹ Басова Ю. Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 11. Т. 1. С. 121–123.

²⁰² Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 66–69.

²⁰³ Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. С. 386.

²⁰⁴ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

В юридичній літературі неодноразово висловлюються наукові позиції стосовно безпосереднього визначення мети адміністративних процедур. Вирішення питання щодо можливості застосування вказаного висновку стосовно адміністративних процедур реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів вимагає звернення до наукових напрацювань щодо окремих таких процедур.

Вивчення мети адміністративних процедур у контексті адміністративно-правових гарантій незалежності суддів поставило перед науковцями певний виклик. З огляду на актуальність теми, особливий інтерес викликає дослідження механізмів їх взаємодії та переваг. Це є важливим у світлі забезпечення правової визначеності, стабільності та передбачуваності діяльності судової влади. Аналіз адміністративних процедур, спрямованих на гарантування незалежності суддів, може слугувати базою для розробки конкретних методологічних рекомендацій, які сприятимуть підвищенню ефективності судової системи в цілому.

Так, А. Л. Борко, досліджуючи питання, зокрема, порядку звільнення з посади судді, механізму її зайняття як одні з ключових гарантій незалежності та незмінюваності суддів, зауважує, що встановлення об'єктивних підстав і прозорої правової процедури припинення повноважень судді, її достатнє адміністративно-правове забезпечення створюють умови для належного виконання суддями своїх професійних обов'язків. При цьому гарантується відсутність впливу на суддю через можливість його незаконного звільнення та правомірна діяльність повноважного судді²⁰⁵. Можна відзначити, що центральне місце в цьому дискурсі посідає поняття незалежності суддівської функції. Створення ретельно проробленої, об'єктивної та збалансованої системи правових норм, яка б регулювала процес звільнення судді, є не лише виявом поваги до суддівської професії, а й ключовим фактором для забезпечення довіри громадян до правосудної системи. Глибоке розуміння цієї проблематики та її відтворення в законодавчих нормах може стати запорукою стабільності та прозорості судової влади в контексті забезпечення прав і свобод громадян.

Отже, вказані механізми можна вважати важливою умовою реалізації правового статусу судді. Не вдаючись до детального дослідження щодо значення інших правових процедур реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів, зауважуємо неможливість належної реалізації суддею свого правового статусу за їх відсутності. Наведений вище

---

²⁰⁵ Борко А. Л. Підстави і порядок звільнення судді з посади як гарантія незалежності суддів. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 21.

загальний висновок стосовно мети адміністративної процедури є справедливим також для досліджуваного виду таких процедур.

Переважає більшість правових гарантій незалежності суддів, що закріплені у статтях 6, 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів», стосується саме реалізації статусу судді, що впливає, передусім, з їх формулювань, що передбачають наявність у особи відповідного статусу. Разом із тим, вказаний висновок справедливий не для всіх вказаних гарантій. Так, у п. 1 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону йдеться про, зокрема, належний порядок призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень судді. Системне тлумачення вказаної норми у взаємозв'язку із нормами, зокрема, розділ 4 вказаного Закону дає підстави стверджувати, що вказані гарантії стосуються не тільки реалізації статусу судді, а й набуття такого статусу.

Ураховуючи наведене, за критерієм функціональної спрямованості адміністративні процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів слід поділити на: 1) адміністративні процедури набуття статусу судді; 2) адміністративні процедури реалізації вказаного статусу.

З позиції ознак і структурної побудови вказаних адміністративних процедур важливі, у першу чергу, такі критерії їх класифікації: суб'єкт ініціативи (заявці та втручальні); характер акта, що приймається за результатами конкретної адміністративної процедури. Щодо першого критерію істотне значення має деталізація правового статусу суб'єкта ініціативи (приватна особа, суддя (інший працівник суду), орган суддівського самоврядування тощо).

Виділення видів адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів має бути здійснено з урахуванням ознаки відносного виокремлення кожного виду. Відокремленість кожного виду адміністративних процедур впливає з визнання адміністративних процедур як сукупності цілеспрямованих, послідовних дій, які здійснюються у межах кожного виду адміністративних процедур.

Проведений аналіз теоретичних підходів до класифікації адміністративних процедур з урахуванням предметної спрямованості класифікації дозволяє зазначити, що відносна відокремленість адміністративних процедур різних видів забезпечена різницею у їх змісті, а саме:

- різницею у спрямованості здійснення;
- відмінностях предмета правозастосовної діяльності;
- особливостях суб'єктного складу.

Саме про відносну відокремленість адміністративних процедур вказано у зв'язку з тим, що адміністративні процедури різних видів об'єднані одним цільовим призначенням – гарантування незалежності суддів. Разом з тим,

наявність спільного цільового призначення процедур не виключає особливостей їх змісту та, відповідно, певних відмінностей у структурі.

Серед гарантій незалежності суддів, правозастосовна діяльність щодо реалізації яких здійснюється в адміністративно-процедурній формі (аналіз адміністративно-процедурні гарантії незалежності суддів винесено у додаток Б), і що відрізняються за спрямованістю здійснення, предметом, суб'єктивним складом, слід віднести процедури:

- застосування відповідальності за заклики до невиконання судових рішень, за прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України;
- гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу (включаючи процедури гарантування відсутності втручання в систему автоматичного розподілу справ);
- належного розгляду справи та прийняття рішення у справі;
- добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень;
- призначення суддів на адміністративні посади;
- притягнення суддів до відповідальності;
- організаційного забезпечення діяльності судів;
- функціонування суддівського врядування та самоврядування;
- застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Ознаку характеру правовідносин у сфері здійснення вказаних адміністративних процедур застосування гарантій незалежності суддів доцільно обрати для виділення таких їх видів:

- негативні;
- організаційні (позитивні);
- кадрові;
- процесуальні.

До негативних віднесені адміністративні процедури, застосування яких тягне наслідки негативного (обмежувального) характеру: застосування відповідальності за заклики до невиконання судових рішень, за неповагу до суду чи судді; притягнення суддів до відповідальності; застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Організаційними (позитивними) названо процедури, які стосуються організації діяльності судів і суддів: призначення суддів на адміністративні посади; організаційного забезпечення діяльності судів; гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу; функціонування суддівського самоврядування.

Кадровими адміністративними процедурами застосування гарантій незалежності суддів названо процедури, що стосуються особливого порядку

добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень. Хоча кадрові адміністративні процедури можна, на перший погляд, віднести до організаційних, проте предмет їх застосування має комплексний характер, оскільки стосується різних аспектів кадрового забезпечення діяльності суддів, у тому числі негативного характеру (зокрема, звільнення судді).

Також виділено процесуальні процедури – ті, що стосуються належного розгляду судами справи та прийняття щодо них рішення. Вказане стосується процедур розгляду адміністративними судами справи адміністративної юрисдикції, а також розгляду суддею справи про адміністративне правопорушення.

Характеристика таких адміністративних процедур застосування гарантій незалежності судді як належний розгляд справи суддею має здійснюватись із врахуванням необхідності виділення окремо процедур розгляду справ адміністративної юрисдикції та процедур розгляду суддею справи про адміністративне правопорушення. Зазначений підхід обумовлений визнанням принципової різниці процесуальних форм різних видів адміністративних процесуальних правовідносин – процесуальної форми правосуддя у справах адміністративної юрисдикції та процесуальної форми розгляду суддею справи про адміністративні правопорушення.

Так, серед ознак, що відрізняють правосуддя від інших видів державної діяльності, виділяють: а) здійснення тільки конкретними способами, установленими законом; б) здійснення з дотриманням особливого порядку (процедури), детально регламентованого законом; в) здійснення тільки особливим органом – судом; г) прийняття акта правосуддя, що має загальнообов'язкову силу²⁰⁶. При розгляді суддею справи про адміністративне правопорушення правосуддя не здійснюється й акт правосуддя не приймається, оскільки постанова у справі про адміністративне правопорушення має іншу правову природу.

Зміст належного розгляду справи адміністративної юрисдикції суддею з позицій застосування її як гарантії незалежності суддів доцільно розкрити, виходячи з концепції справедливого судового розгляду як основи вказаної гарантії.

У науковій літературі відзначають наявність декількох складових елементів права на справедливий судовий розгляд: право доступу до судової процедури; право на справедливий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом; право на публічний

---

²⁰⁶Грошевой Ю. М. Основні положення кримінально-процесуальної теорії // Кримінальний процес України: підручник / за ред. Ю. М. Грошевого, В. М. Хотенця. Харків, 2000. 496 с. С. 11–13.

розгляд справи; право брати участь у судовому розгляді справи, маючи рівні можливості з іншою стороною, право допитувати свідків та інші²⁰⁷.

Розглядаючи концептуальні аспекти права на справедливий судовий розгляд у науковому контексті, необхідно визначити, що центральна його ідея полягає у забезпеченні комплексної гарантії особистих прав та свобод особи в судовому процесі. Наявність таких елементів як право доступу до суду, справедливості розгляду та публічності, підсилює інституційну роль правосуддя як основного засобу захисту прав. Важливість незалежності та безсторонності судового органу в системі права на справедливий розгляд акцентує увагу на необхідності формування об'єктивного, заснованого на законі, підходу до розгляду справ. Вивчення та розуміння цієї концепції в науковій літературі демонструє, наскільки критичним є забезпечення збалансованої та об'єктивної судової системи для реалізації прав та свобод громадян.

Отже, вимога реалізації права на справедливий судовий розгляд в адміністративних судах безпосередньо пов'язана з незалежністю суду, а тому питання адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів має бути розкрите, виходячи з характеристики існуючих процедур судового розгляду справи адміністративної юрисдикції за критерієм відповідності елементам справедливого судового розгляду.

І. Є. Марочкін, розкриваючи сутність реалізації права на справедливий суд, вказував про коментар експертів Ради Європи частин 1, 2 ст. 55 Конституції України, якими встановлено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій, чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Так, експерти Ради Європи відзначили, що цей конституційний припис є основою судового контролю за адміністративним органами²⁰⁸, а відповідні процедури судового контролю, що здійснюються судом при розгляді справи адміністративної юрисдикції, доцільно розглядати з позицій процедур застосування гарантій незалежності суддів.

Так, Б. Д. Гудз аналізував сутність адміністративної процедури судового контролю за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади. Дослідник обґрунтував поняття адміністративної процедури судового контролю, яку визначив як «порядок послідовно здійснюваних

---

²⁰⁷ Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних правах: монографія. Харків: Право, 2010. С. 126.

²⁰⁸ Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. С. 276.

процесуальних дій провадження у справах адміністративної юрисдикції (адміністративного судочинства), а самі процесуальні дії адміністративного суду, учасників судового адміністративного процесу врегульовані адміністративними процесуальними нормами і являють собою у сукупності судовий адміністративний процес.

Отже, провадження у справах адміністративної юрисдикції (адміністративне судочинство) виступає як змістовне наповнення адміністративної процедури судового контролю за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади, створюючи, тим самим, умови для послідовного, цілеспрямованого вчинення дій судом, іншими учасниками судового адміністративного процесу»²⁰⁹. Система судового контролю за адміністративною діяльністю органів виконавчої влади є важливим аспектом забезпечення законності і правопорядку в суспільстві. Концепція адміністративної процедури, як вона була сформульована, відображає не лише формальні механізми діяльності суду, а й стратегічний підхід до забезпечення прав громадян та прозорості діяльності владних структур. Зокрема, розуміння адміністративного процесу як послідовного, цілеспрямованого вчинення дій підкреслює важливість кожного етапу в реалізації правових стандартів і гарантій. Це, в свою чергу, підкреслює необхідність детального наукового аналізу і переоцінки процесуальних норм, що регулюють взаємодію між судом та іншими учасниками адміністративного процесу, з метою оптимізації судового контролю та підвищення його ефективності.

Таким чином, про адміністративну процедуру судового контролю, здійснюваного адміністративними судами, при розкритті сутності реалізації права на справедливий суд як гарантії незалежності суддів слід зазначати з позицій належної правової процедури. Застосування такої процедури сприяє (створює умови, забезпечує) незалежності суддів і відповідає особливому місцю суду в системі органів державної влади.

Наступною гарантією незалежності суддів, зміст якої розкрито з позицій адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів, виділено належну процедуру провадження у справах про адміністративні правопорушення, здійснювану суддею. Характеристику зазначеної гарантії доцільно провадити, виходячи з особливостей вказаного провадження, порівняно з процедурами провадження у справах про адміністративні правопорушення, здійснюваними за участі інших суб'єктів позасудової адміністративної юрисдикції.

Вченими виділено кілька особливостей:

---

²⁰⁹ Гудз Б. Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. С. 81–82.

1) юрисдикція суду поширюється на справи про окремі адміністративні правопорушення, що мають високий ступінь суспільної шкідливості та посягають на суспільні відносини у сферах: охорони праці і здоров'я населення, забезпечення й охорони власності, промисловості, будівництві, сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, сільського господарства та порушення ветеринарно-санітарних правил, транспорту та шляхового господарства і зв'язку, охорони житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою, торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, фінансів і підприємницької діяльності, стандартизації та сертифікації, громадського порядку та громадської безпеки, встановленого порядку управління;

2) виключно у судовому порядку розглядаються справи про військові адміністративні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією, а також правопорушення, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років;

3) окремі види стягнень накладаються виключно судом: оплатне вилучення предмета, що став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, що став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт²¹⁰.

У контексті гарантування незалежності суддів слід вказувати на таку адміністративну процедуру застосування гарантій, яка дозволяє судді розглянути справу про адміністративне правопорушення оперативно, повно, всебічно з урахуванням особливостей процесуального розгляду. Реалізація такого підходу визначає пріоритет виділення адміністративних процедур, застосування яких є умовою гарантування ефективного кадрового забезпечення судів, спрямованого на формування компетентного, професійного суддівського корпусу.

Таким чином, сутність належного розгляду справи адміністративної юрисдикції суддею як однієї з гарантій незалежності суддів у контексті виділення адміністративної процедури правозастосування можна розкрити, спираючись на два концептуальні підходи: концепцію справедливого судового розгляду справи адміністративним судом; концепцію судового контролю, який здійснюється адміністративним судом у справах адміністративної юрисдикції. Дослідження особливостей процедури провадження у справах

---

²¹⁰ Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Зуй В. В. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти: 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. С. 166–167.

про адміністративні правопорушення, здійснюваного суддею як належної, що аналізується з позицій гарантування незалежності суддів, дозволило вказати про необхідність надання пріоритету адміністративним процедурам кадрового забезпечення діяльності судів.

Такий підхід обумовлено спрямованістю процедур кадрового забезпечення на формування професійного корпусу суддів, які приймають рішення, в тому числі у справах про адміністративні правопорушення, які мають високий ступінь шкідливості з дотриманням вимог належної правової процедури розгляду справи.

Серед адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів віднесено негативні й організаційні (позитивні) процедури.

Доцільність віднесення таких процедур як процедури застосування відповідальності за заклики до невиконання судових рішень, за неповагу до суду чи судді; процедури притягнення суддів до відповідальності; процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна до негативних ґрунтуються на існуванні негативних (правообмежувальних) наслідків їх застосування, що визначає особливості відповідних процедур.

Так, КАС України передбачає застосування заходів процесуального примусу з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства:

- 1) попередження;
- 2) видалення із зали судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф (ч. 1 ст. 144, ч. 1 ст. 145 КАС України).

Про застосування таких заходів суд постановляє ухвалу (ч. 3 ст. 144 КАС України).

Статтею 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України. У вказаній статті КУпАП встановлено адміністративну відповідальність за:

- 1) неповагу до суду, що виразилась у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил (частина перша);

- 2) злісне ухилення експерта, перекладача від явки в суд (частина третя);
- 3) невиконання поручителем зобов'язань, покладених судом під час провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства (частина четверта);
- 4) неповагу до Конституційного Суду України, що виразилася у злісному ухиленні від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або в непідкоренні цих та інших осіб розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час таких засідань (частина п'ята).

Негативні процедури застосування відповідальності за неповагу до суду чи судді, застосування заходів процесуального примусу є адміністративними, оскільки передбачені адміністративним процесуальним законодавством.

Проблемні питання притягнення суддів до відповідальності потребують окремого наукового аналізу. Разом із тим, доцільно назвати існуючі наукові дослідження, присвячені цій проблемі: Р. З. Голобутовський²¹¹, О. В. Гончаренко²¹², С. В. Ківалов²¹³, М. Г. Мельник^{214, 215}, Л. М. Москвич, О. М. Овчаренко²¹⁶, Ю. Є. Полянський²¹⁷ та інші. Потужний науковий здобуток дослідників проблеми притягнення суддів до відповідальності виступає тією теоретичною основою, спираючись на яку необхідно здійснити подальший аналіз сучасних проблем з урахуванням новел чинного законодавства, якими закріплено судову реформу. Поряд із цим, слід вказати на правову природу відносин у сфері притягнення суддів до таких видів юридичної відповідальності як: дисциплінарна, адміністративна.

Останній підвид негативних адміністративних процедур – процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї,

---

²¹¹ Голобутовський Р. З. Суддя як суб'єкт дисциплінарного провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2012. 20 с.

²¹² Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша). *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1(5). С. 77–92.

²¹³ Судуострій України: підручник / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта, В. В. Долежан; за ред. С. В. Ківалова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 384 с.

²¹⁴ Мельник М. Г. Кадрове забезпечення діяльності судів: теорія, практика, світовий досвід здійснення: монографія / Національний університет «Одеська юридична академія». Львів: Ліга-прес, 2012. 268 с.

²¹⁵ Мельник М. Г. Про спеціальну дисциплінарну відповідальність суддів. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Серія: «Право та державне управління»*. 2012. № 1. С. 79–82.

²¹⁶ Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 624 с.

²¹⁷ Судуострій України: підручник / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта, В. В. Долежан; за ред. С. В. Ківалова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. С. 257–280.

майна. Відповідно до Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VII, Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII²¹⁸, інших актів законодавства України передбачено державний захист суддів та членів їхніх сімей (ст. 140 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»); підстави, приводи та порядок застосування спеціальних заходів забезпечення безпеки: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) встановлення телефону за місцем проживання; г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання (ст. 5 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII). Необхідно вказати Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР²¹⁹.

Державний захист суддів та їхніх родин в Україні представлено на схемі 2.2.2.

Аналізуючи вказані позиції нормативно-правових актів, можна зрозуміти, що узгодженість та комплексність заходів, спрямованих на захист суддів, впливає з необхідності забезпечення незалежності судової влади. Це, в свою чергу, є запорукою стабільності правової системи країни. Зокрема, заходи, що передбачають особисту охорону, видачу зброї, зміну документів чи місця проживання, відображають визначені ризики, що можуть виникати у зв'язку із професійною діяльністю судді. Таким чином, акцент на забезпечення безпеки суддів в Україні є свідченням стратегічного підходу держави до консолідації верховенства права та захисту основних конституційних принципів.

Відповідно до статей 4, 6 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», об'єктами охорони визначено, зокрема, Конституційний Суд України; Верховний Суд. Крім того, відповідно до ст. 6 забезпечується охорона Голови Конституційного Суду

²¹⁸ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11 (15.03.94). Ст. 50.

²¹⁹ Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>

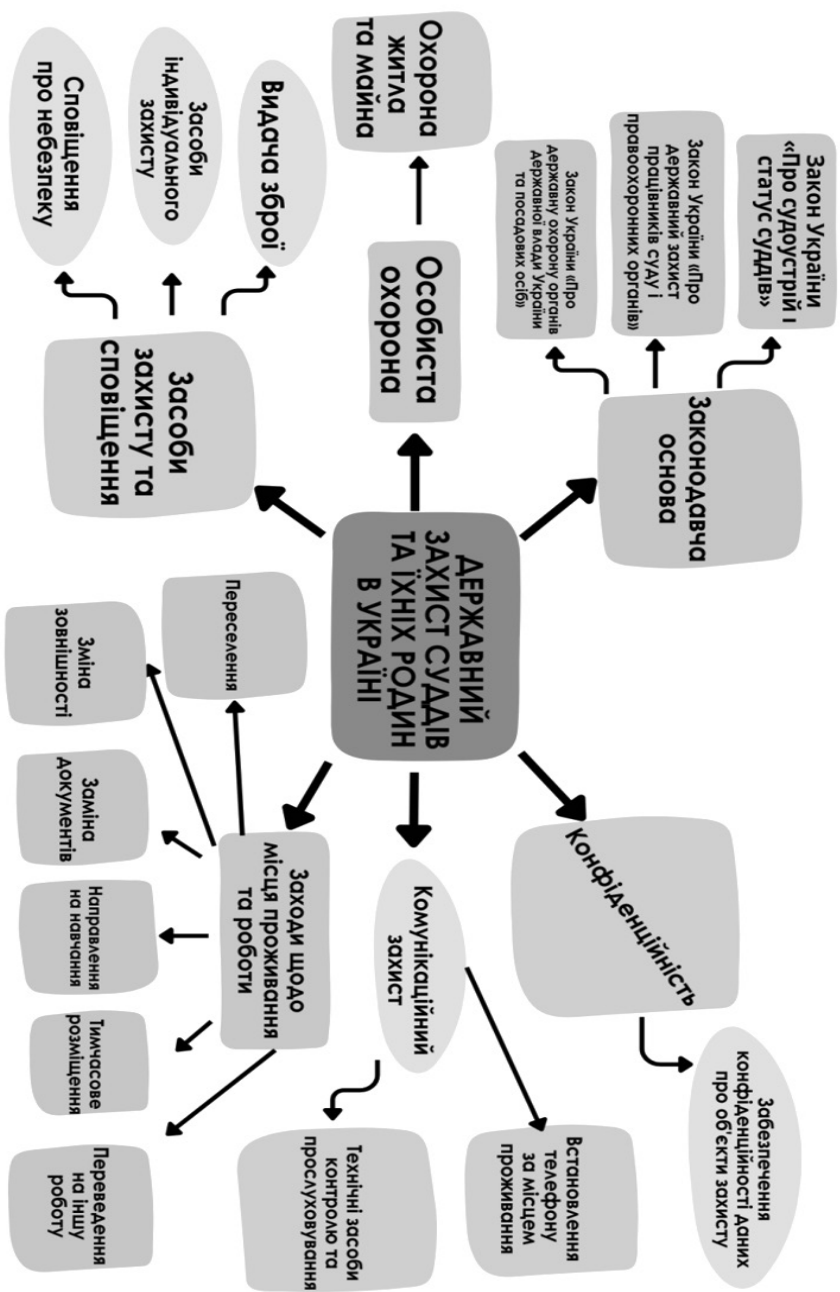

Схема 2.2.2. Державний захист суддів та їхніх родин в Україні

України; Голови Верховного Суду, а також членів їх сімей, які проживають разом з ними або супроводжують їх на період виконання повноважень.

Регулювання відносин державного захисту судді, членів його сім'ї, майна здійснюється за допомогою застосування імперативного методу правового впливу, що реалізується шляхом застосування заходів примусу, в тому числі адміністративного. Слід зазначити, що відносинам щодо застосування заходів державного захисту притаманні ознаки адміністративно-правових відносин: виникнення у сфері владно-організаційної діяльності; виникнення у зв'язку з діяльністю органу публічної адміністрації; публічно-владний характер тощо.

З огляду на особливий характер адміністративно-правових відносин у сфері державного захисту стає очевидним, що такі відносини вимагають конкретизації та розробки специфічних механізмів регулювання, зокрема, у контексті імперативного методу правового впливу. Це сприятиме підвищенню ефективності діяльності судових органів та забезпеченню їх стабільності в умовах сучасних викликів.

Таким чином, дослідження негативних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів дозволяє казати про необхідність виділення трьох підвидів процедур, для кожної з яких характерні особливості у цілеспрямованості, предметі здійснення. Спільними рисами негативних процедур є: імперативний метод регулювання правовідносин щодо їх здійснення, негативні (правообмежувальні) наслідки їх застосування. Правовідносинам у сфері застосування зазначених процедур притаманні усі ознаки адміністративно-правових відносин, у зв'язку з чим відповідні процедури є адміністративними.

Належність організаційних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів до адміністративних процедур обумовлена, насамперед, адміністративно-правовою природою процедурних правовідносин щодо їх застосування.

Розкриваючи зміст правової природи правовідносин щодо застосування організаційних процедур (призначення суддів на адміністративні посади, організаційного забезпечення діяльності судів, гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу, функціонування суддівського врядування та самоврядування), слід навести доктринальне положення, сформульоване В. Б. Авер'яновим, який зазначав, що вирішальною особливістю адміністративно-правових відносин є характер їх регулювання, що проявляється у специфічній меті та юридичних наслідках. Такою метою виступає забезпечення публічних інтересів, а норми адміністративного права в усіх випадках регулювання відносин держави з

різними суб'єктами мають однаковий характер^{220, 221}. Особливість регулювання організаційних процедур судової системи полягає в необхідності забезпечення балансу між автономією суддівського корпусу та вимогами до їх діяльності з боку держави. Така двосторонність відображається в меті адміністративного регулювання – з одного боку, гарантований незалежний та об'єктивний судовий процес, а з іншого – створення умов для реалізації публічних інтересів через судову систему.

У цьому контексті слід навести тезу, сформульовану В. В. Щепоткіною щодо визначення мети здійснення адміністративної процедури в діяльності судів і суддів – забезпечення належної організації діяльності судів, незалежності суддів та якості відправлення правосуддя.

Така мета, на думку дослідниці, впливає з міжнародних стандартів у сфері судочинства, зокрема з Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів.

Адміністративну процедуру в діяльності судів і суддів В. В. Щепоткіна розглядає як детермінанту встановлення адміністративно-правових відносин за участю судів і суддів у сфері позапроцесуальної діяльності суду з відправлення правосуддя на основі принципів верховенства права та законності^{222, 223}. Отже, адміністративні процедури не лише формують основу для ефективної роботи судової системи, а й слугують інструментарієм для забезпечення незалежності суддів та якості відправлення правосуддя.

Аналізуючи міжнародні стандарти, особливо рекомендації Консультативної ради європейських суддів, можна виявити, що європейський підхід до питання незалежності судової влади має велике значення для формування адміністративних процедур у контексті національної правової системи. Це свідчить про потребу глибокого дослідження й опрацювання міжнародного досвіду з метою його адаптації до національних реалій і потреб України. Таким чином, адміністративні процедури в сфері судової діяльності є ключовим інструментом для реалізації принципів верховенства права та законності. Вони мають відповідати як національним, так і міжнародним стандартам, щоб забезпечити ефективну, об'єктивну та незалежну діяльність суддів.

---

²²⁰ Авер'янов В. В. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування. *Право України*. 1988. № 8. С. 9–10.

²²¹ *Правова доктрина України: у 5 т. Т. 2: Публічно-правова доктрина України* / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2013. С. 163.

²²² Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ: Істина, 2010. С. 18–32.

²²³ Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2014. С. 30–31.

Отже, адміністративно-правова природа відносин у сфері організаційних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів ґрунтується на визнанні їх публічно-правового характеру, спрямованості на забезпечення публічних інтересів, що стосуються ефективної організації діяльності судів і суддів.

На відміну від інших адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів, організаційні процедури є позапроцесуальними і не пов'язані з належною процедурою розгляду адміністративним судом справ адміністративної юрисдикції або провадженням у справах про адміністративні правопорушення, здійснюваним суддею, або застосуванням заходів примусу.

Проаналізовані адміністративні процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів виділені на підставі «широкого» підходу до визначення сутності таких процедур, що передбачає не тільки виділення тих, які завершуються прийняттям індивідуального правового акта стосовно судді, а й пов'язані із забезпечувальною діяльністю.

Разом із тим, застосування «вузького» підходу до визначення адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів дозволяє конкретизувати перелік адміністративних процедур, обмежуючи їх тільки тими, які завершуються прийняттям індивідуального акта стосовно судді як посадової особи. Саме тому до адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів доцільно віднести такі:

- процедура призначення, звільнення та припинення повноважень судді;
- процедура притягнення судді до відповідальності;
- процедура призначення судді на адміністративну посаду;
- процедура застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Окремо у додаток В винесено кейс-стадії щодо втручання у незалежність суддів та їх наслідків. Додаток надає докладний опис кожної кейс-стадії, а також науковий коментар, який аналізує цю ситуацію через призму академічних досліджень і теорій.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

У контексті сучасних тенденцій глобалізації та інтеграції держав у міжнародні правові простори питання незалежності суддів набуває особливої актуальності. Незалежність суддів є фундаментом демократії, основою правової держави. У цьому аспекті адміністративно-правове регулювання виступає як інструменталізована система норм, механізмів та процедур, спрямована на захист та зміцнення цієї незалежності.

Центральне місце в цій системі належить суб'єктам адміністративно-правового регулювання. Вивчення їх ролі, структури, правових засад діяльності дозволить не лише глибше зрозуміти механізми забезпечення суддівської незалежності, а й виявити можливі слабкі місця та ризики для демократичної судової системи.

Зосередимося на комплексному аналізі суб'єктів адміністративно-правового регулювання, їх функціональних та компетентнісних особливостях, а також взаємодії в рамках процедур забезпечення незалежності суддів. Спрямованість цього дослідження на розуміння глибинних принципів та механізмів реалізації правових норм допоможе у формуванні рекомендацій для вдосконалення національних систем правосуддя.

Поняття адміністративно-правового регулювання не отримало значного поширення у сучасній літературі з адміністративного права. Втім, контекст, у якому застосовується це поняття окремими дослідниками, зокрема Н. О. Чемодуровою, дозволяє встановити взаємозв'язок між цим поняттям та поняттям предмета галузі адміністративного права, а також методом адміністративного права.

Зокрема, характеризуючи адміністративно-правове регулювання принципу незалежності суддів у адміністративних судах, дослідниця визначає: ознаки принципу незалежності суддів, класифікаційну категорію принципу незалежності суддів, його внутрішню структуру тощо. Крім того, вчена визначає зовнішній і внутрішній рівні незалежності суддів. Систему стримувань та противаг, чіткість визначення місця судової влади у системі гілок державної влади, забезпечення незалежності суддів від соціальної ситуації в державі тощо названо критеріями зовнішнього рівня незалежності суддів. Інституційну незалежність судової влади, фактичну незалежність суддів від представників інших гілок державної влади, неприпустимість компромісів із вимогами неупередженості при

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

здійсненні правосуддя названо внутрішніми критеріями незалежності суддів²²⁴.

Таким чином, дослідниця, не виділяючи безпосередньо особливостей категорії «адміністративно-правове регулювання», фактично виходить із загального об'єкта правового регулювання у сфері забезпечення незалежності суддів, що здійснюється засобами адміністративного права. Не оспоряючи по суті положення, що наводяться Н. О. Чемодуровою, необхідно зробити щодо них істотне застереження.

Сьогодні ustalеним стандартом діяльності судової гілки влади є неприпустимість втручання, незаконного впливу на її діяльність з боку суб'єктів законодавчої та виконавчої гілок влади. Тому, досліджуючи питання адміністративно-правового регулювання діяльності зазначеної сфери суспільних відносин, необхідно уникати невиправдано широких підходів щодо застосування засобів адміністративного права у цій сфері. З іншого боку, попри особливий характер судової влади, не можна не визнавати управлінський характер діяльності її суб'єктів у сфері судоустрою, що й зумовлює можливість застосування інструментарію адміністративного права до цієї сфери суспільних відносин.

Правове регулювання у загальній теорії права розглядається сьогодні як певна діяльність, спрямована на впорядкування поведінки учасників правовідносин²²⁵. Усталеними в юридичній доктрині є поняття предмета та методу галузі адміністративного права. Зокрема, предметом адміністративного права визначаються суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються у зв'язку зі здійсненням державного управління²²⁶.

Критичним виміром судової системи є її незалежність від інших гілок влади, в контексті чого її автономія формує консолідовану основу правової держави. У контексті адміністративно-правового регулювання важливо розглядати нюанси взаємодії між автономією судів та механізмами систематичного управління, що базуються на принципах правової відповідальності. Історичний ретроспективний аналіз адміністративного права підкреслює його роль як засобу дипломатичного балансування між забезпеченням прозорості, об'єктивності та ефективності судової влади.

Суб'єктивна складова предмета адміністративного права заслуговує на детальний аналіз, особливо з огляду на глибоку специфіку суспільних

---

²²⁴ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 75–78.

²²⁵ Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 134.

²²⁶ Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. С. 49.

відносин у сфері державного управління. Це передбачає вивчення динаміки цих відносин, їх історичної еволюції та контекстуальної адаптації до сучасних викликів. Такий академічний підхід допомагає визначити оптимальні межі адміністративно-правового втручання, щоб забезпечити стійке дотримання конституційних гарантій незалежності судової системи.

Як відомо, мета або предметна сфера правового регулювання породжує необхідність у відповідних засобах і методах правового регулювання. Методом правового регулювання адміністративного права називається оптимальне поєднання методів субординації та координації шляхом відповідного використання таких компонентів як приписи, заборони та дозволи. При цьому виділяються особливості, притаманні правовому регулюванню саме адміністративно-правових відносин: характерність застосування приписів, переважно субординаційний характер правового регулювання, використання дозволів виключно у випадках, передбачених нормами адміністративного права²²⁷.

Виходячи з наведеного, адміністративно-правове регулювання можна визначити з позиції специфічної сфери його застосування та засобів правового регулювання, що відповідають зазначеній сфері. При вивченні адміністративно-правового регулювання ключовим є розуміння його адаптивної природи, що дозволяє гармонічно реагувати на конкретні соціокультурні, політичні та економічні особливості держави. Ефективність методів субординації та координації, конкретизованих через приписи, заборони та дозволи, залежить від їхньої здатності до гнучкої адаптації в умовах змінних державних потреб. Відтак, адміністративно-правове регулювання вимагає не просто виконання дієвих норм, а й їх постійної перевірки на релевантність і актуальність у контексті сучасних викликів та тенденцій соціального розвитку.

Завданням законодавчої влади визначається законотворення як спосіб реалізації державної влади²²⁸. Єдиним суб'єктом законодавчої влади є Верховна Рада України (ст. 75 Конституції України). На виконання наведеного завдання Верховна Рада України наділяється повноваженням, зокрема, прийняття законів (п. 3 ст. 85 Конституції України), обов'язкових до виконання усіма суб'єктами права на території України.

У теорії права виділяються наступні ознаки субординаційного правового регулювання: відсутність погодження із суб'єктами виконання відповідних

---

²²⁷ Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. С. 58–60.

²²⁸ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 290.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

нормативних актів, вища юридична сила актів, які видаються²²⁹. Таким чином, попри відсутність субординаційного характеру відносин між Верховною Радою України та суб'єктами виконання актів, що нею видаються, необхідно вказати про фактично застосовуваний нею саме субординаційний метод правового регулювання.

Отже, особливе місце у системі державного управління України належить Верховній Раді як основному законодавчому органу. Центральна роль законодавчого процесу, що реалізується Верховною Радою, вимагає глибокого наукового розуміння механізмів правового регулювання та їхньої взаємодії з іншими гілками влади. В контексті субординаційного методу правового регулювання акцентується увага на важливість дотримання конституційних норм та принципів при видачі нормативних актів. Це не лише забезпечує юридичну послідовність та координованість, а й відображає стратегічний вектор розвитку правової системи країни, ґрунтуючись на аналізі світових практик і теоретичних розвідок.

Відповідно до п. 14 ст. 92 Конституції України виключно законами України вирішуються питання судоустрою та статусу судді. Системний аналіз положень Закону «Про судоустрій і статус суддів» дозволяє казати про вирішення шляхом видання актів законодавчого характеру таких ключових питань стосовно незалежності суддів як: визначення переліку таких гарантій, встановлення основних положень щодо порядку їх реалізації тощо.

Виходячи з наведеного, Верховну Раду України можливо визначити суб'єктом адміністративно-правового регулювання правовідносин управлінського характеру у сфері організації судової влади.

Поняття процедури у праві не отримало істотної уваги науковців сьогодні. Це стосується як сфери теорії права загалом, так і теорії адміністративного права. У сфері теорії права зберігають актуальність напрацювання дослідників ще радянської доби та більш ранніх наукових напрацювань, зокрема В. М. Горшенєва, В. О. Рязановського та деяких інших.

Стосовно ж сфери адміністративного права, то сьогодні достатньо поширеною категорією є «адміністративна процедура». Одним із найпоширеніших визначень адміністративної процедури є визначення, викладене у підручнику з адміністративного права, авторами якого є Т. О. Коломоєць, П. С. Лютіков, О. Ю. Меліхова (2012 р.). Відповідно до напрацювань зазначених дослідників можливо виділити наступні ознаки адміністративної процедури: є встановленим законом порядком діяльності уповноваженого суб'єкта; зазначений порядок врегульовує вирішення конкретної адміністративної справи; встановлюється нормами

²²⁹ Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 136.

адміністративно-процесуального характеру²³⁰. Сутність категорії «адміністративна процедура» найбільш повною мірою проявляється в її розмежуванні з іншими поняттям – «адміністративне провадження». Так, на відміну від адміністративного провадження, адміністративна процедура є статичним поняттям, що відображає «віхи» розгляду адміністративної справи²³¹.

Незважаючи на недостатній науковий аналіз поняття процедури в існуючих джерелах, важливість процедурних аспектів у сфері адміністративного права безумовна. Сучасні умови розвитку правової системи вимагають адаптації та модернізації адміністративних механізмів, у рамках яких процедурні основи забезпечують зрозумілість, передбачуваність та консеквентність дій уповноважених органів.

Осмислення ролі адміністративних процедур у контексті правового регулювання відкриває нові горизонти для наукової дискусії. Центральне місце в цьому дискурсі посідає взаємодія між адміністративною процедурою та іншими формами правового регулювання. Аналіз специфіки їх взаємодії може стати ключем до вдосконалення механізмів адміністративного впливу та забезпечення ефективності державного управління.

Водночас, враховуючи різноманітність і динаміку адміністративних відносин, а також специфіку національної правової системи, необхідно розробляти нові методологічні підходи до вивчення адміністративних процедур.

Реалізація гарантій незалежності суддів потребує вчинення дій у певній послідовності. Так, зокрема, реалізація такої гарантії як добір кандидатів на посаду судді (розділ 4 Закону «Про судоустрій і статус суддів») передбачає здійснення цілого комплексу дій та прийняття низки рішень: проведення відбіркового іспиту, спеціальної перевірки, перевірка поданих кандидатом на посаду судді декларацій тощо (статті 73–76 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Подібне стосується практично кожної гарантії незалежності суддів: особливий порядок притягнення судді до юридичної відповідальності, питання недоторканності й імунітету судді, незмінюваності судді тощо. Таким чином, не вдаючись до вирішення питання про визначення відповідних процедур саме як адміністративних, можна упевнено казати про можливість виділення правових процедур незалежності суддів.

Ураховуючи наведене, вважаємо за можливе стверджувати про істотний вплив законотворчої діяльності Верховної Ради України як єдиного суб'єкта законодавчої влади на визначення процедур реалізації гарантій

---

²³⁰ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 270.

²³¹ Там само, с. 269.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

незалежності суддів. Переважно об'єктом такої діяльності є встановлення безпосередньо таких гарантій та процедур їх реалізації. Втім, законодавчими нормами може встановлюватися й порядок реалізації зазначених процедур.

Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 70 Закону «Про судоустрій і статус суддів», реалізація процедури добору та призначення на посаду судді здійснюється шляхом прийняття Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення про оголошення такого добору. У даному випадку законом встановлюється: форма відповідної процедурної дії (рішення), суб'єкт його прийняття (Вища кваліфікаційна комісія суддів України), обставини, які мають бути враховані (орієнтовна кількість посад, що є вакантними). Можна наводити й інші приклади, коли встановлюються конкретні способи та шляхи реалізації окремих елементів процедур реалізації незалежності суддів.

Отже, реалізація законодавчої влади є найвищим за юридичною силою способом адміністративно-правового регулювання адміністративних процедур забезпечення незалежності суддів. Конкретними проявами такої реалізації є: встановлення відповідних адміністративних процедур; встановлення порядку реалізації зазначених процедур.

Необхідно зазначити, що Верховна Рада України є не єдиним суб'єктом адміністративно-правового регулювання реалізації адміністративних процедур забезпечення незалежності суддів. Так, відповідно до ч. 4 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів», у разі виявлення суддею випадку втручання у здійснення ним правосуддя, він має право звернутися до, зокрема, Генерального прокурора.

Втім, процедура відповідного звернення визначається нормативними актами Генеральної прокуратури України. Так, Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 20.12.2017 р. № 357²³².

Необхідно вказати й на роль суб'єктів виконавчої влади у врегулюванні адміністративних процедур реалізації гарантій забезпечення незалежності суддів. Зокрема, відповідно до п. 5 ч. 5 ст. 128 Закону «Про судоустрій і статус суддів» збори суддів окремого суду, у випадку виявлення порушення гарантій незалежності суду або судді, наділені повноваженням звертатися щодо притягнення адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи місцевого самоврядування до юридичної відповідальності. При

---

²³² Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України, затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 20.12.2017 р. № 357. *Офіційний вісник України*. 2018. № 15 (20.02.2018). Ст. 516.

цьому визначення порядку такого звернення виходить за межі повноважень як органів суддівського самоврядування, так й інших суб'єктів публічної влади у сфері судоустрою. Як і у випадку Генеральної прокуратури України, необхідно вказати про визначення такого порядку звернення самими суб'єктами виконавчої влади, подекуди – в порядку автономного правового регулювання, коли суб'єкт створення певного нормативного припису та суб'єкт його виконання збігаються²³³.

Отже, дослідження ролі суб'єктів виконавчої влади у врегулюванні адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення незалежності суддів, виявляє важливість деталізованого правового регулювання в даній сфері. Зокрема, коли йдеться про взаємодію органів суддівського самоврядування з виконавчими органами державної влади, центральним питанням є відсутність чіткої нормативної бази, яка б задовольняла потреби обох сторін та забезпечувала прозорість їхніх дій у контексті забезпечення судової незалежності.

Подібні прогалини в правовому полі можуть призвести до ситуацій, коли відсутність чітких процедур стає перешкодою для ефективного виконання повноважень органів суддівського самоврядування. Це, у свою чергу, може підірвати довіру громадськості до правосуддя та його незалежності. Отже, ключовим напрямом для подальших досліджень має стати розробка нових моделей взаємодії між суб'єктами виконавчої влади та органами суддівського самоврядування, що забезпечуватимуть як ефективність виконання їхніх функцій, так і дотримання принципів незалежності суддів.

Прикладом підрозділу, який може приймати відповідні звернення від суб'єктів судової влади та діяльність якого регламентується саме у порядку автономного правового регулювання, можна вважати чергову службу органів (підрозділів) Національної поліції України. Так, наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 р. № 440 затверджено Інструкцію з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України²³⁴. Зокрема, 20 лютого 2018 р. на позачерговому з'їзді Ради суддів України було прийнято рішення про звернення до Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації України про невідкладне вжиття заходів практичної реалізації гарантій безпеки суддів шляхом створення Служби судової охорони.

При цьому, як вказується у цьому Рішенні, підставами для його прийняття стала, зокрема, небезпека фізичного впливу на суддів та учасників

---

²³³ Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 137.

²³⁴ Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 р. № 440. *Офіційний вісник України*. 2017. № 56 (18.07.2017). Ст. 1656.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

процесу під час розгляду справ з боку сторонніх осіб, наявність реальних загроз життю та здоров'ю суддів²³⁵. Хоча спеціального правового регулювання прийняття таких звернень сьогодні не існує, необхідно зазначити істотну роль відомчих нормативних актів стосовно оформлення таких звернень, строків їх розгляду, порядку оскарження тощо.

Кабінет Міністрів України, відповідно до абз. 2 п. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII²³⁶, здійснює контрольні функції щодо діяльності суб'єктів виконавчої влади та їх посадових осіб. У зв'язку з цим Кабінет Міністрів України наділено повноваженнями видання актів нормативного або індивідуального характеру, що спрямовані на виправлення неналежної діяльності підконтрольних суб'єктів. Зазначені акти можуть стосуватись, у тому числі, здійснення адміністративних процедур реалізації гарантій незалежності суду і суддів.

Положення щодо неприпустимості втручання суб'єктів законодавчої чи виконавчої влади у діяльність суб'єктів судової влади можна вважати таким, що носить аксіоматичний характер. Зазначене положення відповідає міжнародним стандартам функціонування судової влади. Зокрема, як вказується в Основних принципах незалежності судових органів, схвалених резолюціями №№ 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 р. та 13.12.1985 р.²³⁷, незалежність судової гілки влади має гарантуватись на рівні основних нормативних актів – конституції та законодавчих актів. Міжнародним стандартом співпраці суб'єктів судової та інших гілок державної влади є їхня взаємна повага, а також повага суб'єктів законодавчої та виконавчої гілок влади до незалежності судової влади. Мають бути створені умови та гарантії безстороннього вирішення судовими органами переданих їм справ, без існування жодних обмежень, тиску, втручання, впливу, а виключно на основі встановлених фактів і закону.

Отже, правове регулювання в сфері виконавчої влади є невід'ємною частиною стабільного розвитку будь-якої демократичної держави. У контексті України, де процеси інтеграції і дотримання міжнародних стандартів набувають особливого значення, взаємодія між різними гілками влади має вирішальне значення. Кабінет Міністрів України як координуючий орган виконавчої влади відіграє ключову роль у забезпеченні синергії між різними державними структурами. Його компетенція полягає не лише в

---

²³⁵ Звернення Ради суддів України // Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/zvernenna-radi-suddiv-ukraini-2>

²³⁶ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 20 (14.03.2014). Ст. 619.

²³⁷ Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. Київ: Поліграф-Експрес, 2008. С. 15.

адміністративному контролю, а й у забезпеченні стратегічного розвитку держави, базуючись на дослідженнях, аналізі даних та передбаченні потенційних викликів. Співвідношення між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади має бути таким, щоб забезпечувати ефективну реалізацію прав і свобод громадян, водночас зберігаючи принципи верховенства права та демократії. Це вимагає не лише ретельного правового регулювання, а й наукового підходу до аналізу і прогнозування соціально-правових процесів, а також глибокої культури діалогу між різними гілками влади.

Положення міжнародних стандартів щодо незалежності судової влади містять ще принциповіші позиції. Так, Рекомендацією СМ/Рес від 17.11.2010 № (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів (незалежність, ефективність та обов'язки)²³⁸ передбачається, що суб'єкти законодавчої та виконавчої гілок влади повинні саме гарантувати незалежність судової гілки влади, утримуватись від дій, що можуть посягати на неї.

Поглиблений аналіз Рекомендації СМ/Рес від 17.11.2010 № (2010) 12 свідчить про цілеспрямованість міжнародних органів стосовно підтримки й захисту суддівської незалежності. При аналізі цього документа варто звернути увагу на декілька ключових аспектів.

1. **Обов'язки інших гілок влади.** Держави-члени зобов'язані не лише утримуватись від втручання в діяльність судової гілки, а й активно створювати умови для її незалежної роботи. Це може передбачати законодавчі гарантії, фінансову автономію та механізми захисту суддів від зовнішнього тиску.

2. **Аксиоматичний характер незалежності.** Незалежність судової влади є не просто прагненням, а й базовим принципом для стабільності правової системи країни.

3. **Взаємодія з іншими гілками влади.** Незважаючи на головний принцип невтручання, судова влада може мати обов'язкові точки контакту з іншими гілками влади, особливо щодо бюджетних та адміністративних питань.

4. **Регламентация діяльності.** У випадках, коли судова влада взаємодіє з виконавчою або законодавчою гілками, зокрема стосовно гарантій незалежності суддів, регламентація такої взаємодії повинна бути чіткою, щоб уникнути можливих конфліктів або непорозумінь.

Враховуючи вищевказане, можна стверджувати, що міжнародні рекомендації надають компас для держав у формуванні своєї судової політики,

---

²³⁸ Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

акцентуючи увагу на значущості й недоторканності суддівської незалежності.

Таким чином, сьогодні положення щодо неприпустимості втручання суб'єктів законодавчої та виконавчої гілок влади у діяльність судової гілки влади у спосіб, не передбачений законом, набуває аксіоматичного характеру. У світлі викладеного стандарту інтерес становить аналіз наведених вище нормативних положень, що регулюють діяльність суб'єктів судової гілки влади, зокрема звернень до суб'єктів виконавчої влади з приводу реалізації гарантій незалежності суддів.

Необхідно відмітити, що правовідносини, відповідно до яких у суб'єктів виконавчої гілки влади виникає зобов'язання надання відповіді на звернення суб'єктів судової гілки влади, виходять за межі системи судоустрою. Тому регламентація діяльності суб'єктів судової гілки влади щодо подання відповідних звернень актами суб'єктів виконавчої влади не може вважатись такою, що порушує відповідні міжнародні стандарти. З іншого боку, ситуація, коли належна робота суб'єктів судової гілки влади безпосередньо залежить від якості правового регулювання в іншій сфері (законодавчій або виконавчій), не може вважатись належною. Зокрема, як зазначено у наведеному вище зверненні Ради суддів України від 20 лютого 2018 р., від налагодженості взаємодії судових установ, Національної гвардії України, Національної поліції України безпосередньо залежить безпека суддів, учасників судових процесів, відвідувачів суду²³⁹.

У світлі викладених міжнародних стандартів, вказане свідчить про необхідність подальшого інституційного розвитку Служби судової охорони, її самостійного та відокремленого характеру порівняно з Національною поліцією України та Національною гвардією України.

Втім, законодавством про судоустрій передбачено й інші правові процедури, що за характером правового регулювання можуть бути охарактеризовані як адміністративні. Зокрема, в юридичній літературі зазначалось про виділення двох видів процедур щодо зайняття посади судді: призначення на посаду судді та обрання на таку посаду²⁴⁰. Попри залишення сьогодні тільки однієї процедури – призначення на посаду судді безстроково (ст. 80 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), можливо упевнено стверджувати про необхідність сприйняття її саме як правової процедури. Адже їй притаманна певна чітко визначена мета (вирішення питання щодо призначення на посаду судді), відповідно до якої передбачено комплекс дій у

²³⁹ Звернення Ради суддів України // Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/zvernenna-radi-suddiv-ukraini-2>

²⁴⁰ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 171.

чітко визначеній законом послідовності та із визначенням проміжних питань, які підлягають послідовному вирішенню.

Враховуючи актуальність питань інституційного розвитку Служби судової охорони в Україні, можна провести порівняльний аналіз з міжнародними практиками. Наприклад, розгляд моделей організації судової охорони в країнах Європейського Союзу може виявити основні тенденції та найефективніші методи її реалізації. Це, в свою чергу, може сприяти формуванню в Україні сучасної, високоефективної системи судової охорони, яка б відповідала міжнародним стандартам та вимогам.

Питання процедур зайняття посади судді також має глибокий науковий потенціал для дослідження. Аналіз різних юрисдикцій дозволяє зрозуміти, які конкретні механізми та методи використовуються для забезпечення незалежності суддів та їх професійного росту. Зокрема, можна вивчити, як обрання суддів або їх призначення впливають на перцепцію незалежності судової системи серед громадян та на їх довіру до неї. Ці питання можуть стати предметом окремого дослідження, результати якого будуть важливими для формування національної політики в галузі судоустрою.

Необхідно зазначити про виключно внутрішній характер досліджуваних процедур у системі судової влади. Усі суб'єкти зазначених правовідносин є суб'єктами правового поля саме судової влади (кандидат на посаду судді та суб'єкт призначення (ВРП), суб'єкт проведення добору (ВККС України)). Правовідносини, що виникають у ході реалізації відповідних процедур, спрямовані на реалізацію завдань саме судової влади – формування високпрофесійного суддівського корпусу, здатного здійснювати правосуддя на засадах незалежності.

Сучасні міжнародні стандарти взаємодії законодавчої та інших гілок влади вказують на неприпустимість втручання суб'єктів інших гілок влади у внутрішню діяльність судової влади, зокрема у питання її організації. Виходячи з наведеного, можливо визначити критерій меж регулятивного впливу суб'єктів виконавчої влади стосовно здійснення процедур реалізації гарантій забезпечення незалежності суддів. Таким критерієм необхідно визначити зовнішній або внутрішній характер правовідносин, що є об'єктом такого регулювання стосовно діяльності судової влади.

Так, діяльність стосовно направлення або подання відповідних звернень до суб'єктів інших гілок влади допустимо врегульовувати за рахунок регулятивного впливу актів суб'єктів виконавчої гілки влади. Натомість процедури призначення судді на посаду, матеріального забезпечення судів тощо необхідно визнати виключно внутрішніми процедурами у сфері судової гілки влади, що виключає можливість застосування до них регулюючих актів суб'єктів виконавчої гілки влади.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

Таким чином, межі регулювання суб'єктами виконавчої влади реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, мають визначатись з урахуванням сучасних міжнародних стандартів забезпечення незалежності суддів. Зокрема, підлягає врахуванню стандарт неприпустимості втручання суб'єктів виконавчої влади у процеси реалізації судової влади. Наприклад, регулятивна діяльність суб'єктів виконавчої влади допустима стосовно врегулювання реалізації таких процедур як звернення суб'єктів судової гілки влади (насамперед органів суддівського врядування). Актуальними є наукові дослідження щодо уточнення меж регулюючого впливу органів виконавчої влади стосовно реалізації процедур забезпечення незалежності суддів.

Наявні сьогодні численні законодавчі ініціативи виявляють певну інституційну кризу судової влади. Представник Вищої ради правосуддя Ігор Фомін відзначає безпрецедентний рівень тиску на судову владу²⁴¹. Необхідно визнати, що значна частина чинників такого становища криється у самій судовій владі. Про це свідчать значні проблеми у діяльності суб'єктів формування корпусу суддів, у зв'язку з чим сьогодні має місце істотна нестача суддів у місцевих та апеляційних судах. При цьому повноваження суб'єктів судової влади в окремих випадках мають дублюючий характер.

У доктрині адміністративного права останніми роками набуває поширеності категорія «публічне адміністрування». Воно розглядається як достатньо широка категорія владного впливу. Фактично, нею охоплюється владний вплив суб'єктів виконавчої гілки влади, на протигагу законодавчій та судовій²⁴². Характеризуючи поняття «ефективність правового регулювання», вказують на мінімізації прогалин і колізій як важливому факторі підвищення ефективності правового регулювання²⁴³. У зв'язку з цим не можна не відмітити важливість відсутності дублювань та прогалин у повноваженнях владних суб'єктів у конкретній сфері суспільних відносин. Необхідно вказати на певну прогалину у врегулюванні повноважень органів суддівського самоврядування. Так, численні акти Ради суддів України свідчать про реалізацію зазначеним органом суддівського самоврядування, по суті, функцій тлумачення актуальних нормативних актів у сфері судоустрою, що має обов'язкову юридичну силу, хоча такі функції не закріплені безпосередньо у законодавстві про судоустрій.

Характеризуючи правовий статус інших органів у сфері судової влади, окремі дослідники вказують на невизначеність правової природи такого

---

²⁴¹ Фомін І. Більшого тиску на судову гілку влади ніколи не було. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/press/interview/805054/>

²⁴² Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. *Адміністративне право України*. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 17.

²⁴³ Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 144.

суб'єкта як Державна судова адміністрація. Зокрема зазначається, що такий орган не відноситься до системи органів виконавчої влади, але при цьому основна частина його завдань і функцій носить виконавчо-розпорядчий характер²⁴⁴. Істотні проблеми також можна відмітити у правовому статусі інших суб'єктів судової влади: Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя. Причому окреслені проблеми торкаються, у першу чергу, компетенції зазначених суб'єктів.

Ураховуючи специфіку правового регулювання судової системи України, необхідно акцентувати увагу на його інтегрованому та стабільному характері. Діалектика взаємовідносин між різними органами судової системи, такими як Рада суддів України, Державна судова адміністрація та іншими структурними підрозділами, вимагає гармонізованого підходу до правового регулювання.

Процес тлумачення та імплементації нормативних актів у сфері судоустрою часто може супроводжуватися колізіями та неоднозначностями. Така ситуація акцентує увагу на важливості створення механізмів для координації та систематизації діяльності судових органів. Саме ця інтеграція може стати запорукою ефективності правового регулювання та забезпечити адекватне реагування на сучасні виклики.

Підсумовуючи, зазначимо, що основоположною для України є задача удосконалення та адаптації правового полотна у сфері судоустрою, яка вимагає не тільки законодавчих змін, а й детального аналізу практики застосування існуючих норм, що забезпечить послідовність, логічність та консистентність їх впровадження.

Поняття незалежності суду та суддів, її гарантії та питання їх реалізації отримали значну увагу науковців. Зокрема, слід вказати на роботи таких вчених як: В. І. Бенедик, Л. Є. Виноградова, І. В. Камінська, Р. О. Куйбіда, І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, С. В. Прилуцький, В. С. Смородинський, Н. О. Чемодурова тощо. Але відповідні дослідження недостатньо мірою охоплювали саме процедурну частину реалізації зазначених гарантій. Актуальність виділення конкретних процедур забезпечення незалежності суддів зумовлена нерозривним зв'язком засобів адміністративно-правового регулювання та його предмета. Адже перше залежить від другого. Отже, актуальним є завдання окреслення кола зазначених процедур і суб'єктів їх здійснення, а також суб'єктів правового регулювання їх реалізації.

Також актуальним є питання систематизації суб'єктів адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності

---

²⁴⁴Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 22.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

суддів, вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення чинного адміністративного законодавства.

Необхідно погодитися з А. Матвійчуком щодо відсутності єдиного усталеного поняття адміністративно-правового регулювання. Водночас, дослідник слушно вказує на позицію І. А. Городецької про можливість виділення тих ознак зазначеного явища, що не викликають заперечень. Так, предметом такого регулювання є владні правовідносини; специфічні засоби такого регулювання; суворо цільовий характер здійснення адміністративно-правового регулювання^{245, 246}.

Ця позиція узгоджена із загальноприйнятими положеннями щодо предмета та методу адміністративного права. Так, В. К. Колпаков визначає наступні риси предмета адміністративного права як галузі права: державно-управлінська (владна) діяльність; обов'язковим учасником є суб'єкт виконавчо-розпорядчих повноважень; адміністративно-правове регулювання завжди здійснюється від імені держави, має свідомий та цілеспрямований характер; має організаційний характер²⁴⁷. Метод адміністративного права визначає характер адміністративно-правових відносин – це відносини влади та підпорядкування. Рішення одного суб'єкта завжди є обов'язковим для виконання іншим суб'єктом, при цьому воля уповноваженого суб'єкта походить від волі держави. Серед засобів адміністративно-правового регулювання виділяються: приписи, дозволи та заборони²⁴⁸.

Розглядаючи концептуальні підходи до адміністративно-правового регулювання, слід враховувати динаміку соціокультурних та політико-правових процесів у суспільстві. Передусім, владні правовідносини як основний предмет такого регулювання потребують чіткої систематизації, що забезпечує консолідацію відносин між громадянами та державою на рівні законодавчого забезпечення. Доцільно зазначити, що адміністративно-правове регулювання не лише визначає формальні рамки взаємодії між державою і особою, а й сприяє реалізації стратегічних державних інтересів, враховуючи зміни в соціальному та економічному контексті. Відтак, ефективність такого регулювання може слугувати показником стабільності правової системи країни і способом оптимізації управлінських механізмів.

Виклик для сучасних юристів полягає в забезпеченні адекватної відповіді на швидко змінювані соціальні реалії, при цьому зберігаючи консистентність

---

²⁴⁵ Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 11. С. 123.

²⁴⁶ Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 61.

²⁴⁷ Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. С. 54.

²⁴⁸ Там само. С. 55–56.

і цілісність адміністративно-правового поля. Такий підхід потребує не лише глибокого аналізу теоретичних концепцій, а й здатності до інноваційного мислення в контексті практичної реалізації правових норм.

Розглянуті ознаки надають можливість окреслити коло суспільних відносин, в яких здійснюється адміністративно-правове регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів. Проте, цього недостатньо для окреслення предмета цього дослідження. Адже у науці адміністративного права не дістало широкого тлумачення поняття процедур забезпечення незалежності судді як таких.

У філософії права метод класифікації розглядається як ефективний метод наукового пізнання²⁴⁹. Класифікацію в праві можна розуміти як особливий метод, грамотне використання якого підвищує ефективність правового регулювання, і як особливий прийом законодавчої техніки, правильне застосування якого сприяє вдосконаленню нормативних актів та вдосконаленню правового регулювання суспільних відносин²⁵⁰. Утім, у цьому дослідженні класифікація виступатиме засобом, у першу чергу, окреслення сфери процедур забезпечення незалежності суддів, оскільки дихотомічний поділ має охоплювати протилежні сторони явища, а отже – охоплювати його у цілому.

В юридичній літературі подається класифікація адміністративних процедур за такими критеріями як: цільове призначення владної діяльності; порядок реалізації конкретної процедури; правова природа суб'єкта ініціювання; значення адміністративної процедури для приватної особи; юрисдикційний чи неюрисдикційний характер та інші²⁵¹. Зокрема, за критерієм суб'єкта ініціювання виділяються процедури, що порушуються за ініціативою владного суб'єкта, та процедури, що виникають за ініціативи приватної особи. Розрізняються адміністративні процедури всередині апарату конкретного суб'єкта публічної влади та процедури за його межами, що виявляються у відносинах із зовнішніми суб'єктами, тощо²⁵².

Отже, вивчення класифікації як інструмента у філософії права відкриває нові горизонти для наукового дискурсу. Ця інструментальність має глибоке

---

²⁴⁹ Общенаучные и частнонаучные методы в научном познании // Веб-сайт «Гугл Сайты». URL: <https://sites.google.com/site/filoaspir/20-obsenaucnye-i-castnonaucnye-metody-v-naucnom-poznani>

²⁵⁰ Адамова О. С. Поняття правової класифікації. Часопис цивілістики. 2015. Вип. 18. С. 19-24. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8277/Chasopys%2019-24.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁵¹ Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний університет державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. С. 28, 32, 33, 171.

²⁵² Там само. С. 28–31.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

коріння в потребі систематизації складних правових явищ та забезпеченні консистентності їх вивчення. Детальний розбір критеріїв, за якими проводиться розмежування адміністративних процедур, дозволяє розширити розуміння специфіки правової реальності. Виходячи з цього, можна стверджувати, що ініціатива у сфері адміністративних процедур не лише віддзеркалює розподіл владних повноважень, а й вказує на динаміку їх взаємодії з приватним сектором.

Таким чином, поглиблена аналітика класифікаційних методів у праві може сприяти не лише вивченню існуючих підходів, а й формуванню нових теоретичних парадигм, які зможуть відповідати викликам сучасної юридичної науки та практики.

Окремі дослідники вказують на неможливості побудувати вичерпний перелік критеріїв класифікації адміністративних процедур і, у зв'язку з цим, зазначають, що такий метод наукового пізнання не є абсолютно ефективним при визначенні всього різноманіття адміністративних процедур. Зокрема, проблемним постає критерій сфери діяльності владних суб'єктів, оскільки подібні засади мають адміністративні процедури у різних сферах: служба в органах внутрішніх справ або у службі безпеки України тощо²⁵³. Таким чином, слід казати про неможливість визначення всього різноманіття процедур забезпечення незалежності суддів. Втім, застосування методу класифікації є прийнятним для окреслення їх кола.

Як наведені, так й інші критерії класифікації адміністративних процедур отримали сьогодні поширення в юридичній літературі. Особливо проблемним можна вважати лише критерій юрисдикційності. Так, вирішення правового спору як результат здійснення адміністративної процедури не може існувати, на думку деяких дослідників. Вони обґрунтовують свою позицію призначенням адміністративних процедур – здійснення, у першу чергу, управлінської, організаційної діяльності²⁵⁴. Деякі ж дослідники допускають можливість виділення навіть таких адміністративних процедур, що мають позовний характер²⁵⁵.

Аналіз сучасних методологічних підходів до класифікації адміністративних процедур виявляє їхню складність і багатогранність. Існуючі критерії, які здобули визнання в юридичній літературі, не завжди виявляються

---

²⁵³ Братель С. Г. Класифікація адміністративних процедур // Веб-сайт «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nouoa.od.ua/arhiv/tom14/23.pdf>

²⁵⁴ Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. Форум права. 2013. № 3. С. 692–698.

²⁵⁵ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломощ. Київ: Істина, 2012. С. 270.

достатньо гнучкими для відображення динаміки та специфіки адміністративних процесів у різних сферах владної діяльності. Звідси виникає потреба в уточненні та розширенні теоретичних рамок, спрямованих на вивчення адміністративних процедур, щоб забезпечити їх відповідність сучасним викликам управлінської практики.

На наш погляд, адміністративна процедура є певною формою реалізації суб'єктом публічної влади своїх повноважень, безвідносно до того, який характер вони мають – юрисдикційний чи неюрисдикційний. З іншого боку, повноваження щодо здійснення правосуддя не можуть бути здійснювані будь-яким іншим суб'єктом публічної влади, аніж судом, процедури діяльності якого не можуть охоплюватись поняттям адміністративних процедур, оскільки мають іншу правову природу.

Необхідно підтримати підхід окремих вчених щодо виділення адміністративних процедур відповідно до напрямів забезпечення діяльності суб'єкта публічної влади. Так, В. В. Щепоткіна за таким критерієм виділяє адміністративні процедури забезпечення діяльності судів: здійснення управлінських функцій; добір кадрів на посаду судді; забезпечення права на доступ до інформації, що має публічний характер. З іншого боку, вчена виділяє й процедури, що мають спірний характер. Такі процедури спрямовані на вирішення питання щодо притягнення судді до юридичної відповідальності – адміністративної або дисциплінарної, в тому числі, процедури звільнення судді²⁵⁶. У контексті реалізації процедур забезпечення незалежності суддів така класифікація звертає увагу на особливі засади незалежності судді: управління роботою суду, кадрова робота, особливий порядок притягнення до юридичної відповідальності. Відповідні адміністративні процедури реалізуються з метою забезпечення незалежності судді при здійсненні правосуддя. Втім, їх реалізація має відбуватись у передбаченому законом порядку.

Незалежність суду та судді забезпечується реалізацією й інших адміністративних процедур. Такими є: процедури забезпечення безпеки судді та членів його сім'ї, адміністративні процедури взаємодії судді та суду з іншими суб'єктами публічної влади (як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування). З огляду на вказане, класифікація, наведена В. В. Щепоткіною, має бути сприйнята за вихідну, яка може бути істотним чином доповнена.

Отже, можна виділити достатньо широке коло адміністративних процедур, завдяки реалізації яких забезпечується незалежність суду загалом і суддів зокрема.

---

²⁵⁶ Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2014. С. 12.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

Специфікою адміністративних процедур забезпечення незалежності суду та суддів можливо вказати право їх ініціювання. Воно може належати не тільки суду, а й особам, які не мають безпосереднього інтересу за результатами здійснення відповідних процедур. Зокрема, значна кількість адміністративних процедур може реалізовуватись органами суддівського самоврядування. Так, відповідно до п. 5 ч. 5 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (далі – Закон «Про судоустрій і статус суддів»)²⁵⁷, збори суддів, з-поміж іншого, звертаються з поданням про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи органу місцевого самоврядування за вчинення дій або бездіяльності, що порушують гарантії незалежності суду та судді.

Відзначаючи важливість адміністративних процедур у контексті забезпечення незалежності судової системи, можна підкреслити не тільки стандартні механізми, а й інноваційні підходи, що з'являються у відгуку на сучасні виклики. Згідно з розглянутим матеріалом, необхідність адаптації та доповнення класифікації адміністративних процедур є очевидною.

Поглиблений аналіз ролі суб'єктів публічної влади, які взаємодіють із судовою системою, дозволяє виявити нові горизонти для їхньої кооперації та синергії. На практиці, розширення суб'єктного складу, здатного ініціювати адміністративні процедури, може стати каталізатором для підвищення ефективності правоохоронної діяльності та гарантій незалежності суду.

Також, у контексті розширення переліку суб'єктів, які можуть ініціювати адміністративні процедури, доречно зосередити увагу на потенціалі суддівського самоврядування. Їх активність у цьому напрямі відкриває нові можливості для реалізації конституційних принципів та захисту прав і свобод громадян.

Наведене створює підґрунтя для систематизації суб'єктів адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суду загалом та суддів зокрема.

З огляду на поширене в юридичній літературі визначення адміністративної процедури як певного порядку діяльності уповноважених суб'єктів²⁵⁸ реалізацію адміністративної процедури можна визначити як певну діяльність уповноважених суб'єктів з виконання своїх повноважень у передбаченому законом порядку. Виходячи з такого підходу, суб'єктами адміністративно-правового регулювання реалізації адміністративних процедур

---

²⁵⁷ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

²⁵⁸ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломощ. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

забезпечення незалежності суду та суддів можна вважати, у першу чергу, суб'єктів встановлення відповідних адміністративних процедур. Втім, таке окреслення кола зазначених суб'єктів видається обмеженим. Зокрема, відповідно до пунктів 1, 2 ч. 8 ст. 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів» Рада суддів України, зокрема: 1) розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів; 2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту суддів та їхніх сімей, приймає відповідні рішення з цих питань. Прикладом відповідних рішень можна навести рішення Ради суддів України «Про затвердження орієнтовного Порадника із комунікації з громадянським суспільством у випадку кризової ситуації в суді та Пропозицій щодо реагування на факти поширення в ЗМІ інформації, що підриває авторитет судової влади» від 25.01.2019 р. № 3²⁵⁹, яким, зокрема, пропонується вжиття певних заходів у зв'язку з поширенням у ЗМІ інформації, яка підриває авторитет судової влади.

Аналізуючи роль Ради суддів України в контексті адміністративно-правової парадигми, можна визначити її як стратегічний інститут, що формує новітні вектори юридичної інтерпретації. Цей орган не лише консолідує діяльність судової системи, а й сприяє трансформації класичних схем взаємодії з громадянським суспільством, втілюючи принципи сучасного адміністративного права.

Комплексний підхід Ради до розробки комунікаційних механізмів інтегрує теоретичні засади адміністративного права з практичними інструментами для взаємодії з громадянами. Тримаючись на концепціях глобальних юридичних досліджень, Рада акцентує увагу на формуванні прозорих і ефективних процедур, які відповідають сучасним викликам демократичного розвитку. Вивчення методології, що лежить в основі адміністративних рішень Ради, демонструє її прагнення до синтезу класичних правових підходів із новаторськими стратегіями. Це підкреслює не лише реактивний характер діяльності Ради, а й її амбіції в адаптації судової системи до глобальних трансформацій в юриспруденції.

Роз'яснюються поняття, ключові для обрання належного реагування: недостовірна інформація, спростування, право на відповідь тощо. Визначаються основні принципи інформаційних відносин, яких необхідно дотримуватись при обранні належного способу реагування: гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації та свобода її обміну

---

²⁵⁹ Про затвердження орієнтовного Порадника із комунікації з громадянським суспільством у випадку кризової ситуації в суді та Пропозицій щодо реагування на факти поширення в ЗМІ інформації, що підриває авторитет судової влади: рішення Ради суддів України від 25.01.2019 р. № 3. *Закон і Бізнес*. 2019. № 04.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

тощо. Роз'яснення передбачає вироблення плану подальших дій, розподілу обов'язків, у тому числі вирішення питання щодо доцільності звернення в установленому порядку до інших владних суб'єктів (тобто реалізація втручальних адміністративних процедур).

Іншим рішенням Ради суддів України можна вважати рішення «Щодо врегулювання можливого конфлікту інтересів» від 20.09.2019 р. № 71²⁶⁰, яким вирішено питання щодо участі Ради суддів України в засіданнях Вищої кваліфікаційної комісії суддів України під час розгляду нею питань про рекомендування суддів Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ для переведення на посаду судді до іншого суду того самого або нижчого рівня без конкурсу, а також щодо проведення кваліфікаційного оцінювання на відповідність займаній посаді суддів Окружного адміністративного суду міста Києва. У цьому рішенні детальному аналізу піддано, зокрема, поняття конфлікту інтересів, на підставі чого й прийнято вказану резолюцію.

Аналізуючи роз'яснювальні рішення суб'єктів адміністративно-правового регулювання процедур забезпечення незалежності суду та суддів, можна зазначити, що окремі з них безпосередньо не спрямовані на надання відповідних роз'яснень.

Так, наведене вище рішення Ради суддів України за своєю природою є індивідуальним актом, тобто розраховане на одноразове застосування. Втім, не можна заперечити, що акти тлумачення Радою суддів України норм законодавства про судоустрій і статус суддів мають істотний вплив на подальше застосування відповідних норм як самою Радою суддів України, так і з'їздом суддів України, а також іншими органами суддівського самоврядування та іншими суб'єктами реалізації відповідних адміністративних процедур. Тому зазначені акти Ради суддів України мають рекомендаційне значення, що можна вважати проявом рекомендаційного методу правового регулювання²⁶¹.

Отже, за критерієм юридичної сили актів, що видаються, можна виокремити суб'єктів: нормативного регулювання, що має обов'язкову юридичну силу; індивідуального регулювання, що має роз'яснювальний та рекомендаційний характер.

Поширеною є позиція, відповідно до якої публічне адміністрування є однією з форм здійснення публічної влади, поряд із законотворчістю та

---

²⁶⁰ Щодо врегулювання можливого конфлікту інтересів: рішення Ради суддів від 20.09.2019 р. № 71. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».

²⁶¹ Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 142.

правосуддям²⁶². Сутність публічного адміністрування можна визначити як здійснення функцій виконавчої влади з метою задоволення публічного інтересу за умови чіткого відмежування від законотворчості та правосуддя. Однією з форм публічного адміністрування є здійснення управлінської діяльності, що має виконавчо-розпорядчі ознаки²⁶³. Саме в рамках цієї форми необхідно розглядати діяльність щодо регулювання здійснення адміністративних процедур забезпечення незалежності суду та суддів.

А. Матвійчук, на підставі ґрунтовного аналізу існуючих наукових напрацювань, виділяє характерні риси адміністративно-правового регулювання: вплив владного характеру на суспільні відносини; реалізується шляхом застосування особливого комплексу засобів; має цільовий характер²⁶⁴. Загалом погоджуючись із авторським підходом, слід висловити до цього окремі зауваження. По-перше, відповідний вплив може мати не тільки обов'язковий, примусовий (владний), а й рекомендаційний характер. По-друге, ключовою ознакою зазначеного регулювання можна визначити також його предмет: надання адміністративних послуг і здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності суб'єктів публічної адміністрації²⁶⁵.

Виходячи з наведеного, суб'єктами, що здійснюють владне (обов'язкове) регулювання реалізації процедур надання адміністративних послуг забезпечення незалежності суду та суддів, можна вважати, передусім, органи, наділені виконавчо-розпорядчими функціями²⁶⁶ у сфері судової влади. У зв'язку з цим, необхідно назвати, у першу чергу, Державну судову адміністрацію України. Вона хоча й не визначена органом виконавчої влади, але, виходячи з аналізу її завдань і повноважень, її діяльність можна впевнено характеризувати як виконавчо-розпорядчу²⁶⁷. Іншими суб'єктами публічної влади можна назвати: Вищу раду правосуддя²⁶⁸, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України. До цієї ж групи необхідно віднести й інших суб'єктів владного впливу: Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої

---

²⁶² Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 17.

²⁶³ Там само. С. 18.

²⁶⁴ Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 11. С. 123.

²⁶⁵ Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 30.

²⁶⁶ Там само. С. 22.

²⁶⁷ Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/467594___733592

²⁶⁸ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

влади та інші суб'єкти виконавчої влади, нормативні акти яких впливають на порядок реалізації процедур забезпечення незалежності суддів. Утім, зазначені суб'єкти регулюють здійснення адміністративних процедур лише у правовідносинах із зовнішніми суб'єктами щодо судової влади (звернення громадян, взаємовідносини з суб'єктами виконавчої влади тощо).

До другої групи можна віднести суб'єктів, акти яких не носять обов'язкового до виконання характеру: органи суддівського самоврядування (у цій частині); громадські організації (зокрема: «Асоціація суддів України», «Асоціація правників України» тощо).

Опрацьований матеріал надає можливості звернути увагу на існування окремих недоліків правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів. Зокрема, рекомендаційний характер тлумачення Радою суддів України норм законодавства про судоустрій необхідно визнати таким, що реально існує. Втім, у ч. 8 ст. 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів» відповідні повноваження Ради суддів України не закріплено. Однією з основоположних засад правового регулювання є його відповідність фактичним суспільним відносинам. Для досягнення зазначеної мети необхідно закріпити вказане повноваження Ради суддів України у ч. 8 ст. 133 вказаного Закону. Таким чином, з метою закріплення реально здійснюваних функцій Ради суддів України щодо роз'яснень норм чинного законодавства з питань, віднесених до її видання, доцільним є внесення змін до ч. 8 ст. 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів»: доповнення її пунктом 6-1), який необхідно викласти у наступній редакції: «надає роз'яснення норм чинного законодавства з питань, віднесених до її видання».

Таким чином, суб'єктів адміністративно-правового регулювання реалізації адміністративних процедур забезпечення незалежності суду та суддів доцільно систематизувати за критерієм сфери їх регулюючого впливу: суб'єкти встановлення відповідних адміністративних процедур (суб'єкти адміністративно-правового регулювання); суб'єкти регулювання правовідносин щодо реалізації таких процедур (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, органи суддівського самоврядування).

За критерієм юридичної сили актів, що видаються суб'єктами адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, можна виокремити акти суб'єктів регулювання: що мають обов'язкову юридичну силу (органи виконавчо-розпорядчої компетенції у сфері судової влади: Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України); що мають переважно роз'яснювальний та рекомендаційний характер (органи суддівського

самоврядування, окремі громадські організації: «Асоціація суддів України», «Асоціація правників України» тощо).

Реалізація процедур забезпечення незалежності суду й суддів врегульовується актами не тільки суб'єктів, що мають зовнішній характер по відношенню до судової системи. Порядок реалізації переважної більшості значених процедур визначається суб'єктами, що безпосередньо входять до системи судової влади.

Важливим етапом формування системи суб'єктів організації та забезпечення діяльності судової гілки влади необхідно визнати прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI²⁶⁹. Положення зазначеного Закону України отримали істотну увагу на сторінках наукової та навчальної літератури. Зокрема, у 2013 р. І. Є. Марочкін виділяв таких суб'єктів організації та забезпечення діяльності судової влади²⁷⁰. Утім, з моменту виходу у світ його наукової роботи до законодавства було внесено значні зміни, які на сьогодні не отримали системної уваги у науковій літературі. Зокрема, одним з останніх наукових досліджень комплексного характеру, що досліджують питання системи суб'єктів забезпечення та організації діяльності судової влади, є дисертаційне дослідження Р. В. Ігоніна на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою: «Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції» (2013 р.)²⁷¹.

Аналіз актуального законодавства у сфері судоустрою дозволяє виділити наступні органи влади у сфері судоустрою, що є суб'єктами забезпечення та організації її діяльності: ВРП, ВККС України, Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України), Служба судової охорони, Комісія з питань вищого корпусу державної служби у системі правосуддя, органи суддівського самоврядування.

Відповідно до ст. 108 Закону «Про судоустрій і статус суддів», Вища рада правосуддя у складі її дисциплінарних палат здійснює дисциплінарне провадження щодо судді. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону «Про Вищу раду правосуддя», метою діяльності Вищої ради правосуддя є, зокрема, забезпечення незалежності судової гілки влади. Вища рада правосуддя є органом державної влади з конституційним статусом, що здійснює свої

---

²⁶⁹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 55/1 (30.07.2010). Ст. 1900.

²⁷⁰ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 222–251.

²⁷¹ Ігонін Р. В. Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Нац. ун-т держ. подат. служби України. Ірпінь, 2013. 39 с.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

повноваження у сфері організації та забезпечення діяльності судової гілки влади.

До повноважень ВРП належить, зокрема: внесення подання Президентіві України щодо призначення конкретного судді на посаду; ухвалення рішення з питання порушення вимог щодо несумісності окремим суддею чи прокурором; вирішення питання щодо притягнення конкретного судді до дисциплінарної відповідальності; надання згоди на затримання судді, тримання його під вартою тощо (ч. 1 ст. 3 Закону «Про Вищу раду правосуддя»). Аналіз зазначених та інших повноважень ВРП дозволяє стверджувати про переважну частину тих повноважень, внаслідок виконання яких ВРП видає акти індивідуального характеру (притягнення до дисциплінарної відповідальності, прийняття інших рішень стосовно конкретного судді тощо). Втім, необхідно вказати і на окремі повноваження, в межах яких можуть видаватись акти й нормативного характеру. Зокрема, ВРП:

- забезпечує дисциплінарне провадження стосовно суддів;
- утворює суб'єктів розгляду дисциплінарних справ;

– Практичний посібник зі статті 6 – цивільна частина. URL: <https://www.echr.coe.int/затверджує документацію стосовно проведення відбіркового, кваліфікаційного іспитів, проведення спеціальної перевірки кандидатів на посаду судді тощо>.

Аксіоматичним можна вважати твердження, що належне здійснення дисциплінарного провадження є важливою умовою незалежності судді та судової системи у цілому. Саме дисциплінарне провадження має здійснюватись у суворій відповідності до передбаченого законом порядку, важливим елементом якого необхідно вважати суб'єкта його здійснення.

Таким чином, діяльність ВРП щодо визначення суб'єктів дисциплінарного провадження може вважатись такою, що визначає порядок реалізації процедур здійснення гарантій незалежності суддів. З огляду на іманентність риси незалежності судовій владі, її онтологічний характер, не буде помилкою стверджувати, що реалізація усіх зазначених та інших повноважень нормативного характеру має безпосереднє відношення до визначення порядку реалізації процедур забезпечення незалежності суддів.

Отже, у контексті забезпечення незалежності судової влади Вища рада правосуддя виконує вирішальну роль, аналізуючи і вдосконалюючи механізми, що захищають суддів від неправомірного втручання в їх діяльність та забезпечуючи належні умови для справедливого і неупередженого судочинства. В цьому контексті Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2022 р., затверджена на засіданні Вищої ради

правосуддя 24 серпня 2023 р.²⁷², стає ключовим документом, що відображає зусилля, досягнення та виклики у даній сфері.

Основоположним у доповіді є всебічний аналіз стану нормативно-правової бази, що регламентує діяльність суддів, а також оцінка ефективності гарантій їх незалежності. Зібрані в документі дані та висновки виявляють основні напрями, в яких потрібне удосконалення, зокрема, забезпечення достатньої кількості суддівських кадрів, відновлення інфраструктури судів, що зазнали руйнувань, та належне фінансування судової системи. Також підкреслюється потреба в оптимізації дисциплінарних процедур і зміцненні суддівської відповідальності, а використання інноваційних технологій, таких як електронне судочинство, виступає як один із шляхів модернізації та підвищення прозорості судового процесу.

Аналіз ролі основних суб'єктів адміністративно-правового регулювання в забезпеченні незалежності суддів в Україні в 2022 р. представлено на схемі 2.3.1.

У контексті зазначеної діяльності Вищої ради правосуддя (ВРП) та з метою забезпечення незалежності суддів в Україні, актуалізується питання реагування на повідомлення про втручання у професійну діяльність суддів. Ураховуючи, що протягом дев'яти місяців 2023 р. ВРП розглянула 168 таких повідомлень, серед яких винесла 71 рішення про вжиття заходів реагування²⁷³, слід акцентувати увагу на значущості впровадження ефективної системи моніторингу й оцінки таких інцидентів. Відповідна система повинна забезпечити не лише фіксацію фактів втручання, а й аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що спонукають до них, з метою розробки та імплементації стратегій профілактики.

Важливо, що, з іншого боку, ВРП виявила 94 випадки, де відсутні підстави для вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів. Така статистика може свідчити про необхідність удосконалення механізмів первинної оцінки скарг на втручання в суддівську діяльність та розробки чітких критеріїв для відсіву необґрунтованих звернень. Це має стати частиною комплексної реформи судової системи, спрямованої на зміцнення правових засад незалежності судової гілки влади та оптимізацію роботи судових органів. Зокрема, враховуючи рішення ВРП щодо звільнення значної кількості суддів, пріоритетним є забезпечення достатньої кадрової заповненості та професійного

---

²⁷² Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2022 р., затверджена рішенням Вищої ради правосуддя від 24 серпня 2023 р. № 851/0/15-23. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf

²⁷³ Вища рада правосуддя цього року отримала 130 повідомлень про втручання у діяльність суддів, 12 жовтня 2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3772901-vrp-cogoric-otrimala-130-povidomlen-pro-vtrucanna-u-dialnist-suddiv.html>

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

Схема 2.3.1. Аналіз ролі основних суб'єктів адміністративно-правового регулювання в забезпеченні незалежності суддів в Україні в 2022 р.

розвитку суддівського корпусу, адже ці аспекти безпосередньо впливають на стабільність та ефективність судової системи в цілому.

Отже, можна дійти висновку, що у системі органів та осіб, які забезпечують незалежність суддів, саме ВРП належить провідна, визначальна роль. Для всіх інших органів та осіб забезпечення незалежності суддів є одним із багатьох інших завдань, що покладені на них відповідно до законодавства. Щодо ВРП, то ситуація має протилежний характер: хоча її діяльність охоплює дуже широкий спектр повноважень, який стосується практично всіх аспектів професійної діяльності суддів, притягнення до відповідальності, їхньої кар'єри від призначення на посаду і до звільнення тощо, кожна функція ВРП спрямована на реальне досягнення незалежності кожного конкретного судді як у системі державної влади від інших двох її гілок, так і від вказівок керівництва та колег по роботі, суспільного тиску, необґрунтованого переслідування правоохоронних органів тощо²⁷⁴.

²⁷⁴ Пушкар С. І. Забезпечення незалежності суддів як гарантія їх діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 336–341. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286633/280488>

Іншим суб'єктом судової влади визначено ВККС України. Відповідно до ч. 1 ст. 92 Закону «Про судоустрій і статус суддів», ВККС України є суб'єктом суддівського врядування, що існує як окремий орган державної влади. Серед повноважень ВККС України на першому місці виділяється, зокрема, здійснення відбору кандидатів на посаду судді шляхом проведення їх добору, проведення щодо них спеціальної перевірки, а також приймання кваліфікаційного іспиту (п. 2 ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). ВККС України, крім того, надає до ВРП рекомендацію про призначення конкретного судді на посаду, а також стосовно переведення судді (ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Аналізуючи повноваження ВККС України, можна виділити наступні, на виконання яких можуть видаватись акти нормативного характеру: визначення форми окремих документів стосовно добору кандидатів на посаду судді та здійснення провадження щодо них (спільно з ВРП); надає до ВРП проект процедур прийняття рішень стосовно кандидатів на посаду судді (кваліфікаційне оцінювання, суддівське досьє) (ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Отже, слід стверджувати про переважно індивідуальний характер актів ВККС України. Прикладами нормативних актів ВККС України можна назвати: Положення про складення кваліфікаційного іспиту та методик оцінювання кандидатів на посаду судді, затверджене рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 03.10.2018 р. № 211/зп-18, Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді, затверджений рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 12.02.2018 р. № 19/зп-1²⁷⁵, ²⁷⁶ та деякі інші.

Іншим суб'єктом забезпечення й організації діяльності судової гілки влади визначено ДСА України. Відповідно до ст. 134 Закону «Про судоустрій і статус суддів», ДСА України визначено суб'єктом забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування. Відповідно до п. 1 Положення про Державну судову адміністрацію України, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19 (далі – Положення про Державну судову адміністрацію України)²⁷⁷, ДСА України

---

²⁷⁵ Положення про складення кваліфікаційного іспиту та методик оцінювання кандидатів на посаду судді: Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 03.10.2018 р. № 211/зп-18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS30704?an=0&ed=2023_07_26

²⁷⁶ Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді: Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 12.02.2018 р. № 19/зп-18. URL: http://nsj.gov.ua/files/1532499392poriyadok_prohodjennya.pdf

²⁷⁷ Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/467594___733592

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

визначено суб'єктом організаційного та фінансового забезпечення функціонування судової гілки влади. Попри значною мірою технічний характер виконуваних нею завдань, можливо з упевненістю стверджувати про регулювання актами ДСА України порядку реалізації процедур забезпечення незалежності суддів.

Не вдаючись до детального дослідження повноважень інших суб'єктів публічної влади у сфері судоустрою, можна казати про врегульованість реалізації процедур забезпечення незалежності суб'єктів судової гілки влади на двох рівнях: внутрішньому та зовнішньому. Зовнішній рівень регулювання представлено, переважно, актами суб'єктів виконавчої гілки влади. На внутрішньому рівні регулювання здійснюється уповноваженими законом суб'єктами, що відносяться виключно до судової гілки влади.

Отже, суб'єкти судової гілки влади (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, органи суддівського самоврядування та деякі інші) виступають, переважно, суб'єктами регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суду і суддів. Суб'єктом встановлення таких процедур є Верховна Рада України.

Серед суб'єктів організаційного забезпечення діяльності судової гілки влади увагу привертає ДСА України у контексті правової природи її діяльності. Необхідно погодитись із висловлюваною останнім часом у юридичній літературі позицією про виконавчий характер повноважень ДСА України. І тільки її статус як суб'єкта публічної влади в особливій сфері не дає можливості віднести її до органів виконавчої влади²⁷⁸.

Правовій природі ДСА України та її функцій приділяли увагу такі дослідники як: В. П. Бойко²⁷⁹, В. О. Кібець²⁸⁰, О. В. Красноборов²⁸¹ та деякі інші дослідники.

В. О. Кібець виділяє такі основні завдання ДСА України: інформаційне забезпечення діяльності судів, і, зокрема, забезпечення судів реально працюючою та актуальною базою судової статистики; впровадження

---

²⁷⁸ Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 22.

²⁷⁹ Бойко В. П. Роль і місце державної судової адміністрації України в забезпеченні діяльності місцевих судів: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1-1. С. 237–242.

²⁸⁰ Кібець В. О. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України в сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет. Суми, 2016. 190 с.

²⁸¹ Красноборов О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Державної судової адміністрації України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 2010. 19 с.

комп'ютерних та інших інформаційних і технологічних засобів у діяльність судів²⁸². Порівнюючи висновки дослідника з Положенням про Державну судову адміністрацію України, необхідно зауважити, що ним визначено неповний перелік завдань ДСА України. Так, відповідно до п. 5 зазначеного Положення, до завдань ДСА України можна віднести не тільки інформаційне забезпечення діяльності судів, а й організаційне та фінансове. Серед повноважень ДСА України на першому місці представлено: здійснення представництва судів у зовнішніх відносинах із іншими суб'єктами публічної влади з приводу підготовки проєкту закону про Державний бюджет України; є головним розпорядником бюджетних коштів, спрямованих на утримання судової системи (крім Верховного Суду та вищих спеціалізованих судів); організація роботи, зокрема, з діловодства у судах та її контроль; затвердження Загального класифікатора спеціалізацій суддів та категорій справ (разом із Радою суддів України); здійснює моніторинг, контроль, прогнозування щодо кадрових потреб апаратів судів тощо (п. 6 Положення про Державну судову адміністрацію України).

Основною метою діяльності виконавчої влади є, по суті, здійснення управління²⁸³. Дійсно, природа зазначених та інших повноважень ДСА України має саме управлінський, виконавчий характер щодо діяльності судів. Утім, реалізація зазначених повноважень повною мірою знаходиться в межах судової системи.

Одним із найбільш актуальних напрямів діяльності суб'єктів забезпечення незалежності судової влади є взаємодія з суб'єктами законодавчої та, особливо, виконавчої гілками влади. Не оспорюючи значення ДСА України з її повноваженнями щодо представлення інтересів судової системи у бюджетному процесі, не менша роль, як видається, належить органам суддівського самоврядування. Зокрема, відповідно до ч. 5 ст. 6 Закону «Про судоустрій і статус суддів», одним із завдань суб'єктів суддівського самоврядування є захист професійних інтересів суддів. Відповідно до ч. 8 ст. 128, п. 7 ч. 2 ст. 129, пунктів 1, 4 ч. 8 ст. 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів», органи суддівського самоврядування наділено повноваженнями щодо звернень до суб'єктів публічної влади, що не належать до судової системи, з питань діяльності судів.

Конкретними прикладами реалізації таких повноважень, окрім наведеного вище рішення Ради суддів України, можна навести: звернення

---

²⁸² Кібець В. О. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України в сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет. Суми, 2016. С. 160.

²⁸³ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 90.

2.3. Основні суб'єкти адміністративно-правового регулювання у контексті незалежності суддів

відповідно до рішення Ради суддів України від 05.09.2014 р. № 22²⁸⁴, а також звернення відповідно до рішення Ради суддів України від 26.06.2013 р. № 29²⁸⁵. Можна навести, крім того, звернення З'їзду суддів України до Консультативної ради європейських суддів про надання публічного висновку щодо дотримання органами державної влади та членами громадянського суспільства України міжнародних стандартів у сфері судочинства від 15.03.2017 р.²⁸⁶

Необхідно погодитись із висловлюваними в юридичній літературі окремими позиціями стосовно правової природи діяльності органів суддівського самоврядування та сучасних теоретичних проблем у цій сфері. Так, С. Р. Леськів за результатами свого дисертаційного дослідження називає два можливих аспекти сприйняття органів суддівського самоврядування: як форми соціального управління (функціональний аспект) та як автономного колегіального органу (інституційний аспект).

Дослідниця вказує на наступні проблеми суддівського самоврядування: недостатня визначеність правової природи повноважень органів суддівського самоврядування; реальні можливості захисту незалежності суддів; недостатність теоретичних досліджень щодо контрольних функцій суб'єктів суддівського самоврядування; відсутність єдиного розуміння правової природи суддівського самоврядування та деякі інші²⁸⁷. Положення, наведені вченою, дають підґрунтя для висловлення власних окремих висновків, зокрема, стосовно правової природи впливу органів суддівського самоврядування як владних суб'єктів.

Порядок формування органів суддівського самоврядування та порядок прийняття ними рішень передбачає, передусім, координаційну взаємодію органів суддівського самоврядування та конкретних судів, врахування зазначеними органами інтересів конкретних судів, які висловлюються представниками судів. З іншого боку, рішення органів суддівського

---

²⁸⁴ Про звернення до Верховної Ради України: рішення Ради суддів України від 05.09.2014 р. № 22 // Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/drhssse/>

²⁸⁵ Про звернення до Генерального прокурора України та Міністра внутрішніх справ України стосовно ходу досудового розслідування по факту вбивства судді Фрунзенського районного суду м. Харкова В. Трофімова та членів його сім'ї: рішення Ради суддів України від 26.06.2013 р. № 29 // Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/rsu2021062013/>

²⁸⁶ Звернення до Консультативної ради європейських суддів про надання публічного висновку щодо дотримання органами державної влади та членами громадянського суспільства України міжнародних стандартів у сфері судочинства: звернення З'їзду суддів України від 15.03.2017 р. *Закон і Бізнес*. 2017. № 14.

²⁸⁷ Леськів С. Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2016. С. 167–168.

самоврядування за своїм характером розраховані на їх обов'язкове, а не ситуативне використання. Тому, правове регулювання, що здійснюється органами суддівського самоврядування, необхідно визнати переважно координаційним – за критерієм причетності суб'єктів виконання рішень до їх створення.

За методом правового регулювання вплив органів суддівського самоврядування як суб'єкта управління слід охарактеризувати як рекомендаційний. Попри належність правовідносин, що є об'єктом регулювання, до відносин судової влади, належність розглядуваних органів до суб'єктів системи судової влади, необхідно визнати притаманність їх регулюванню адміністративно-правових рис. До такого висновку приводять наступні обставини: управлінський характер відповідного впливу; метою здійснення цього управління є реалізація саме публічного інтересу; здійснення зазначеного управлінського впливу виключно на підставі, в межах і у спосіб, передбачені законом.

Отже, органи суддівського самоврядування виступають суб'єктами адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів у таких формах: видання актів роз'яснювального характеру, прийняття спільних із судами рішень щодо власної діяльності та щодо діяльності судів.

Висновки до розділу 2

Доцільно виділяти загальні та спеціальні принципи належної правової процедури. Загальні принципи мають відтворювати загальнодемократичні цінності, закріплені у міжнародних актах і бути сформульованими з врахуванням світового досвіду застосування належної правової процедури. Узагальнюючою основою таких принципів виступає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Спеціальні принципи як похідні від загальних формуються, спираючись на вимогу вирішення основного завдання застосування певної процедури.

Розкриття сутності та змісту правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів передбачає визначення принципів належної правової процедури реалізації. Серед загальних принципів належної правової процедури, що впливають з Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, слід виділити: забезпечення охорони права кожного на життя; ефективність юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинено особами, які здійснювали свої офіційні повноваження; гарантування реалізації заборони дискримінації;

гарантування реалізації заборони зловживання правами. Вимога доступності правосуддя є основною засадою формулювання спеціальних принципів належної правової процедури судового розгляду справи в адміністративних судах. Спеціальні принципи належної судової процедури мають спиратись на міжнародні стандарти щодо ефективного судового процесу, а також на вимоги, визначені положеннями права на справедливий суд.

У адміністративно-процедурній формі реалізуються гарантії незалежності суддів, що стосуються: належних процедур добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень; процедур призначення суддів на адміністративні посади; процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування; процедури організаційного забезпечення суддів, належного матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів.

Систему гарантій незалежності суддів у контексті наявності належної адміністративно-процедурної форми правореалізації складають дві групи гарантій: загальноправові й інституційні (галузеві). Загальноправовими гарантіями визначено: дотримання суддями меж процесуальної компетенції; відповідальність за заклики до невиконання судових рішень, за неповагу до суду чи судді; гарантії належного розгляду справи. До інституційних (галузевих) гарантій незалежності суддів, правозастосування щодо яких здійснюється у адміністративно-процедурній формі, віднесено такі: належна процедура добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень; належна процедура призначення суддів на адміністративні посади; особливий порядок притягнення суддів до відповідальності; процедури організаційного забезпечення діяльності суддів, належного матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів; процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування; процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

Окремо виділено гарантії заборони збору, зберігання, використання та поширення інформації у будь-який спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, якими доповнено гарантії належного розгляду справи. Інші гарантії незалежності судді мають матеріально-правову природу і, переважно, прямо закріплені Конституцією України.

За критерієм функціональної спрямованості адміністративні процедури реалізації адміністративно-правових гарантій незалежності суддів слід поділити на: 1) адміністративні процедури набуття статусу судді; 2) адміністративні процедури реалізації вказаного статусу. З позиції ознак і структурної побудови вказаних адміністративних процедур інтерес, у першу чергу, становлять наступні критерії їх класифікації: суб'єкт ініціативи (заявні

та втручальні); характер акта, що приймається за результатами конкретної адміністративної процедури.

За критерієм характеру правовідносин, що виникають при здійсненні адміністративних процедур застосування гарантій незалежності суддів необхідно виділяти наступні процедури: негативні; організаційні (позитивні); кадрові; процесуальні. Застосування негативних адміністративних процедур тягне наслідки негативного (обмежувального) характеру: застосування відповідальності за заклики до невиконання судових рішень, за неповагу до суду чи судді; притягнення суддів до відповідальності; застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна. Організаційними (позитивними) є процедури, що стосуються організації діяльності судів і суддів: призначення суддів на адміністративні посади; організаційного забезпечення діяльності судів; гарантування дієвої системи запобіжників впливу на результат судового процесу; функціонування суддівського самоврядування. Кадровими є адміністративні процедури, що стосуються особливого порядку добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень.

Суб'єкти судової гілки влади (Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, органи суддівського самоврядування та деякі інші) виступають, переважно, суб'єктами регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суду і суддів. Суб'єктом встановлення таких процедур є Верховна Рада України.

Органи суддівського самоврядування виступають суб'єктами адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів у наступних формах: видання актів роз'яснювального характеру, прийняття спільних із судами рішень щодо власної діяльності та щодо діяльності судів.

Розділ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

3.1. Міжнародні стандарти правового регулювання гарантій незалежності суддів

Сучасні міжнародно-правові документи інтенсивно формують контури національних систем правосуддя, відкриваючи нові горизонти для правозастосовної діяльності. Перш за все, центральне місце в цьому контексті належить незалежності суддів – фундаментальному стовпу правової держави.

Детальний аналіз міжнародних стандартів дозволяє ідентифікувати ключові принципи та механізми, що сприяють стійкості та прозорості судової системи. Особлива увага приділяється ролі адміністративних процедур у правозастосовній діяльності. Ці процедури, будучи впровадженими на основі міжнародних рекомендацій, стають гарантією правильного і збалансованого застосування закону.

Відтак, на основі сучасних дослідницьких підходів і використання практичного досвіду різних країн, системний погляд на те, як міжнародні стандарти можуть слугувати основою для реалізації гарантій незалежності суддів та ефективної правозастосовної діяльності на національному рівні, є особливо актуальним.

Міжнародні стандарти гарантій незалежності суду та суддів є сьогодні достатньо широко напрацьованою категорією. Зокрема, основоположні документи у цій сфері уперше було прийнято у 1985 р. (Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.). У контексті міжнародних стандартів гарантій незалежності суддів необхідно відмітити Європейську хартію про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.). З пізніших актів необхідно назвати Київські Рекомендації ОБСЄ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23–25 червня 2010 р.).

Необхідно вказати, крім того, на документи, в яких широко розкриваються питання кар'єри судді, серед яких особливо слід відмітити Висновок № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів, Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» щодо призначення суддів, ухвалена Венеційською комісією на її 70-му пленарному засіданні (Венеція, 16–17 березня 2007 р.), деякі інші²⁸⁸. Складна система існуючих міжнародних стандартів незалежності суду та суддів, а також адміністративних процедур

---

²⁸⁸ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 144, 156.

реалізації гарантій її забезпечення зумовлює обрання єдиних методологічних засад їх дослідження й узагальнення.

Цінність порівняльного правознавства вбачається, передусім, у можливості запозичення передового зарубіжного досвіду вирішення тих чи інших проблем. Водночас, необхідно погодитися з поширеною сьогодні позицією, що сліпе копіювання міжнародних та іноземних засад вирішення тих чи інших питань, без належного врахування національних особливостей не може дати належних результатів. Тому, з огляду на міжнародні стандарти гарантій незалежності суду та суддів, а також адміністративних процедур їх реалізації має передувати систематизація засад вирішення відповідних питань за національним законодавством, із виділенням системи як гарантій незалежності суддів, так і адміністративних процедур їх реалізації.

Дослідження сучасної системи гарантій незалежності суду та суддів має базуватись на сприйнятті незалежності суду і суддів як ключової вимоги щодо організації національної судової гілки влади. Такий висновок впливає з інституційної сутності судової влади як окремої гілки державної влади. Визначенню незалежності суду та суддів на даний момент приділена увага значної кількості науковців, оскільки зазначене питання почало досліджуватись одночасно з утворенням незалежної держави Україна. Серед українських вчених, які звертали безпосередню увагу на визначення сутності незалежності суду й суддів, необхідно назвати таких як: І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, С. В. Прилуцький, В. Е. Теліпка та багато інших. Серед останніх комплексних досліджень необхідно відмітити дисертаційну роботу Н. О. Чемодурової «Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві» (2016 р.)²⁸⁹. У своїх наукових дослідженнях вчені звертаються до спадку наукової думки: радянської доби, після здобуття незалежності України, періоду інституційного становлення судової влади загалом (В. Б. Авер'янов, В. Т. Маляренко, Д. М. Притика, М. Д. Савенко, Є. О. Васьковський, А. Х. Гольмстен, Є. А. Нефедьев та інші).

Н. О. Чемодурова виділяє внутрішній та зовнішній рівень незалежності суддів під час здійснення правосуддя в адміністративних судах. Так, у межах внутрішнього виміру незалежності суддів вказується на три критерії: незалежність суддів як представників окремої гілки державної влади (інституційний критерій); неможливість представників судової гілки влади впливати на прийняття рішень судьями (внутрішній критерій); забезпечення гарантій прийняття судьями рішень за внутрішнім переконанням

---

²⁸⁹ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. 270 с.

відповідно до вимог закону. Зовнішній рівень незалежності суддів пов'язується з: неможливістю впливу на суддів представників інших гілок державної влади; відсутність залежності судів (передусім, матеріального забезпечення) від суспільно-політичної ситуації в конкретний період розвитку держави; чітке розмежування повноважень судів та інших суб'єктів публічної влади; гарантії від незаконного впливу учасників судового процесу; економічна та соціальна незалежність адміністративного судочинства²⁹⁰.

Коментуючи позицію Н. О. Чемодурової, необхідно вказати, що вона загалом відповідає усталеним міжнародним стандартам незалежності суддів, а також правовим підходам Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема у питанні виділення внутрішнього та зовнішнього вимірів незалежності суддів. Зокрема, у справах «Ленгборгер проти Швеції», «Клейн та інші проти Нідерландів» вказується на наступні критерії незалежності суддів: порядок призначення на посаду судді та термін дії повноважень судді; гарантії від незаконного впливу суб'єктів, які не належать до судової гілки влади; інституційна незалежність судів^{291, 292, 293}. Можливо вказати, що використання дихотомії критеріїв незалежності суддів на внутрішні та зовнішні дозволяє відобразити не тільки особливості внутрішньої побудови судової системи, а й її зовнішню виражену інституційну сутність, місце у системі гілок державної влади.

Підсумовуючи зазначені вище позиції, слід відзначити, що акцентування уваги на внутрішніх та зовнішніх вимірах незалежності суддів є важливим методологічним засобом дослідження. Воно не тільки розкриває внутрішньосистемні особливості судової влади, але й акцентує увагу на ролі та місці судів у контексті загальнодержавної структури. Наголос на дихотомічному розділенні критеріїв незалежності відображає їх інтегровану природу, підтверджуючи одночасно відповідність загальноновизаним міжнародним стандартам та практиці ЄСПЛ.

Необхідно вказати на набирання поширеності наукової позиції щодо уніфікації видів судочинства: адміністративного, господарського та цивільного. При цьому автори стверджують про наступні спільні засади зазначених процесів: законність, принцип змагальності, принцип диспозитивності, принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових

---

²⁹⁰ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 78.

²⁹¹ *Kleyn and Others v. the Netherlands* «Клейн та інші проти Нідерландів», [ВП], №№ 39343/98, 39651/98, 43147/98 і 46664/99, ЄСПЛ 2003-VI.

²⁹² *Langborger v. Sweden* «Ленгборгер проти Швеції», 22 червня 1989, Серії А № 155.

²⁹³ Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf

рішень²⁹⁴. Тому позиція Н. О. Чемодурової може бути використана у цьому дослідженні стосовно характеристики незалежності суддів загалом, а не тільки в адміністративному судочинстві.

На нашу думку, підсилюючи контекст уніфікації судочинства в сферах адміністративного, господарського та цивільного права, можемо відзначити еволюційний характер такої динаміки. Адже конвергенція засад різних судочинств відображає тенденцію до створення єдиної, гармонізованої системи правосуддя. В той же час, акцент на загальних принципах, таких як законність або диспозитивність, вимагає глибокого аналізу їхньої взаємодії та взаємного впливу у різних сферах судочинства. Паралельно з цим, враховуючи системний підхід у науковому дослідженні, постає завдання детальної характеристики кожної окремої системи в контексті її інтеграції в загальну структуру. Таке, інтегроване розуміння дозволить виявити не тільки особливості, а й потенційні зони конфліктів, які можуть виникнути внаслідок такої уніфікації.

Закон «Про судоустрій і статус суддів» визначає поняття «незалежність суду» (ст. 6 вказаного Закону) поряд із категорією «незалежність суддів».

Зокрема, у вказаній статті наголошується на наступних складових незалежності судів: здійснення правосуддя виключно на основі внутрішнього переконання та відповідно до вимог закону, незалежність від незаконного впливу; особливий правовий режим щодо звернень осіб, які не є учасниками конкретної справи; заборона визначених дій, які можуть вплинути на прийняття судом рішень; обов'язок інших суб'єктів публічної влади утримуватись від дій, що можуть підірвати або послабити незалежність судової влади; гарантії діяльності органів суддівського самоврядування.

Визначаючи гарантії незалежності судді, законодавець вказує на: спеціальний порядок проходження ним службової кар'єри; недоторканність судді; імунітет судді; наявність спеціального порядку здійснення правосуддя, визначеного законом; заборона втручання у діяльність конкретного судді із здійснення правосуддя (ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

З наведених ознак вбачається визначальна відмінність між цими категоріями: суб'єктом незалежності «суду» є суд як орган влади та представник судової гілки влади. Гарантії незалежності суду носять інституційний характер та мають інший зміст порівняно з гарантіями незалежності судді. З іншого боку, окремі гарантії мають тісний взаємозв'язок, взаємовплив і збігаються в певних частинах свого змісту.

---

²⁹⁴ Уніфікація та диференціація загальних положень цивільного процесуального законодавства України: монографія / за ред. В. І. Бобріка. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. С. 13.

Такими є, наприклад: незалежність від незаконного впливу (ч. 1 ст. 6 вказаного Закону) та заборона втручання у здійснення правосуддя (п. 5 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону); здійснення правосуддя відповідно до вимог закону (ч. 2 ст. 6 вказаного Закону) та визначення процесуальним законом порядку здійснення правосуддя (п. 4 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону). Інші ж гарантії незалежності суду, з одного боку, та незалежності судді з іншого – не можуть бути реалізовані одні окремо від інших. Тому зазначені гарантії можуть бути охарактеризовані як такі, що мають різну інституційну природу, стосуються різних рівнів системи судової влади («суд» чи «суддя»), але в частині свого змісту збігаються.

Предметом цього дослідження є саме незалежність суддів, але необхідно враховувати положення і стосовно незалежності суду загалом, що інституційно характеризують суд як суб'єкта судової влади.

Таким чином, гарантіями незалежності судді сьогодні необхідно назвати:

- окремий порядок проходження служби, в тому числі призначення та звільнення з посади;
- неприпустимість втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя;
- додаткові гарантії правомірної поведінки у правовідносинах із судом та суддею (насамперед, відповідальність за прояви неповаги до суду; охоронні заходи щодо судді, його майна тощо);
- гарантії забезпечення діяльності судді (як організаційного, так і матеріального);
- особливі права судді (на відставку, на суддівське самоврядування).

Структурний підхід до гарантій незалежності судді наведено у схемі 3.1.1.

Основними принципами незалежності судових органів, що схвалені Резолюцією 40/32 та Резолюцією 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29.11.1985 р. та 13.12.1985 р., закріплено, зокрема, такі стандарти незалежності судових органів:

- незалежність від інших суб'єктів публічної влади;
- неприпустимість неправомірного впливу з боку інших суб'єктів;
- повнота компетенції судових органів стосовно питань, що стосується сфери їх діяльності;
- неприпустимість перегляду винесених суддями рішень іншими суб'єктами публічної влади;
- судові органи мають право й одночасно зобов'язані здійснювати судовий процес справедливо;

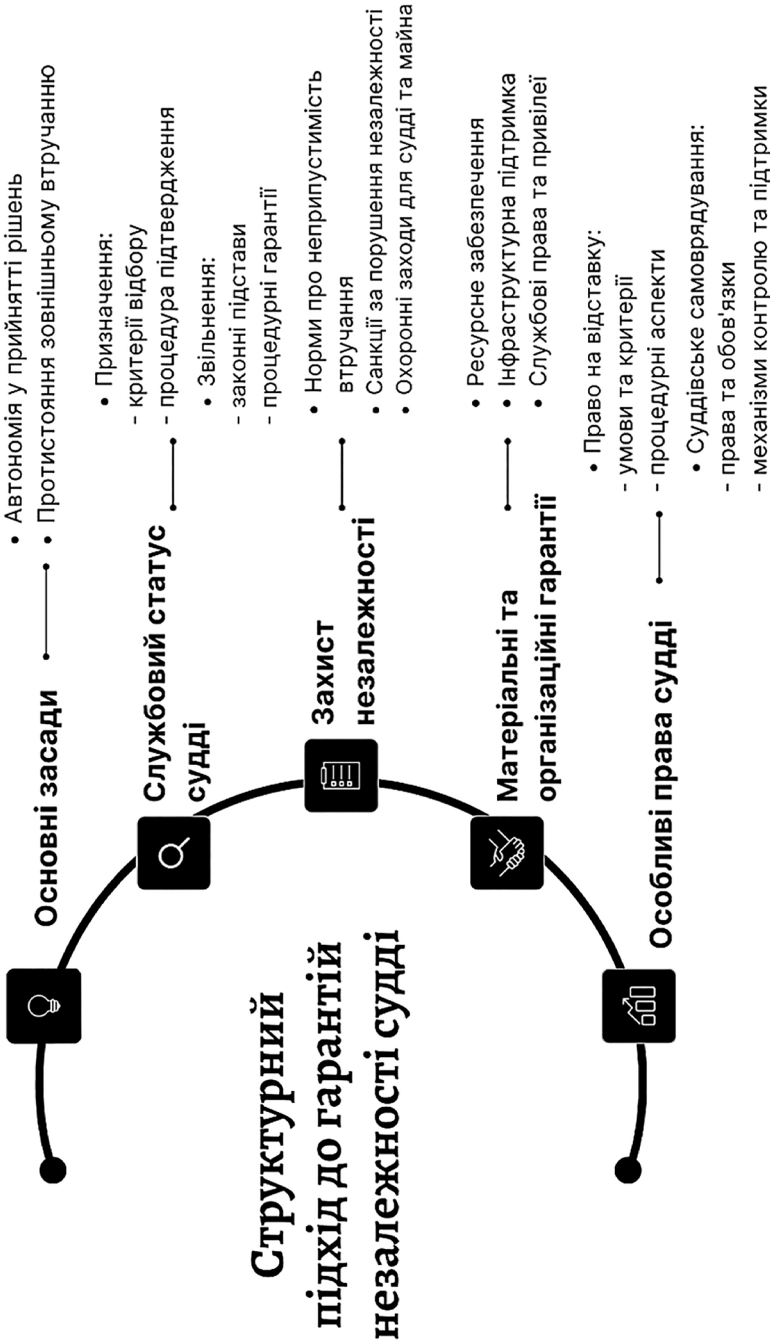

Схема 3.1.1. Структурний підхід до гарантій незалежності судді

– забезпечення судової влади з боку держави²⁹⁵.

У Великій хартії суддів виділяються такі основоположні принципи: функціональна, фінансова незалежність, гарантованість. Гарантіями визначаються: кадрове, матеріальне, фінансове забезпечення з боку держави; саморегулювання у сфері здійснення судової влади; неприпустимість незаконного впливу на діяльність суддів; можливість перегляду судових рішень виключно суб'єктами судової влади, визначеними законом²⁹⁶.

При вивченні концепції незалежності судових органів, що базується на Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН і принципах Великої хартії суддів, слід акцентувати увагу на глибокому розумінні «гарантій». Ці гарантії, що охоплюють кадрове, матеріальне і фінансове забезпечення, є інструментами реалізації основних принципів, які закладають фундамент судової незалежності. Сучасні правові дослідження підкреслюють важливість пересмислення цих гарантій у контексті динамічних змін у структурі судової системи та її взаємодії з іншими гілками влади.

Отже, об'єктом визначення у міжнародних актах є гарантії діяльності судів, у межах яких визначаються гарантії діяльності також і суддів. У більш пізніх документах відповідні гарантії розглядаються стосовно судової влади загалом.

Основні принципи незалежності судових органів наведено у схемі 3.1.2.

Можливо простежити подібний підхід і у вітчизняному законодавстві. Так, хоча положення про незалежність суду та про незалежність судді розташовані й окремо (ст. 6 та ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів» відповідно), але положення про незалежність суду розташовано у загальних положеннях зазначеного Закону. Тобто гарантії незалежності судді можна розглядати як певну частину загальної системи гарантій незалежності суду.

Отже, сучасне вітчизняне розуміння незалежності суддів, її гарантій, правових процедур їх реалізації ґрунтується на методологічних засадах, подібних до таких в актуальних міжнародних стандартах вказаних правових явищ. Такі засади зумовлені сприйняттям гарантій незалежності суддів як підсистеми стосовно системи гарантій незалежності суду.

Особливої актуальності сьогодні, в умовах недостатнього забезпечення судів судьями, набуває питання формування корпусу суддів, здатних здійснювати правосуддя на засадах високої професійності та незалежності. Питанням побудови системи добору кадрів щодо зайняття посад суддів присвячені наукові напрацювання таких учених: В. І. Бенедик, Л. Є. Виноградова, І. В. Камінська, Р. О. Куйбіда, І. Є. Марочкін, Л. М. Мос-

---

²⁹⁵ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 26–27.

²⁹⁶ Там само. С. 67–68.

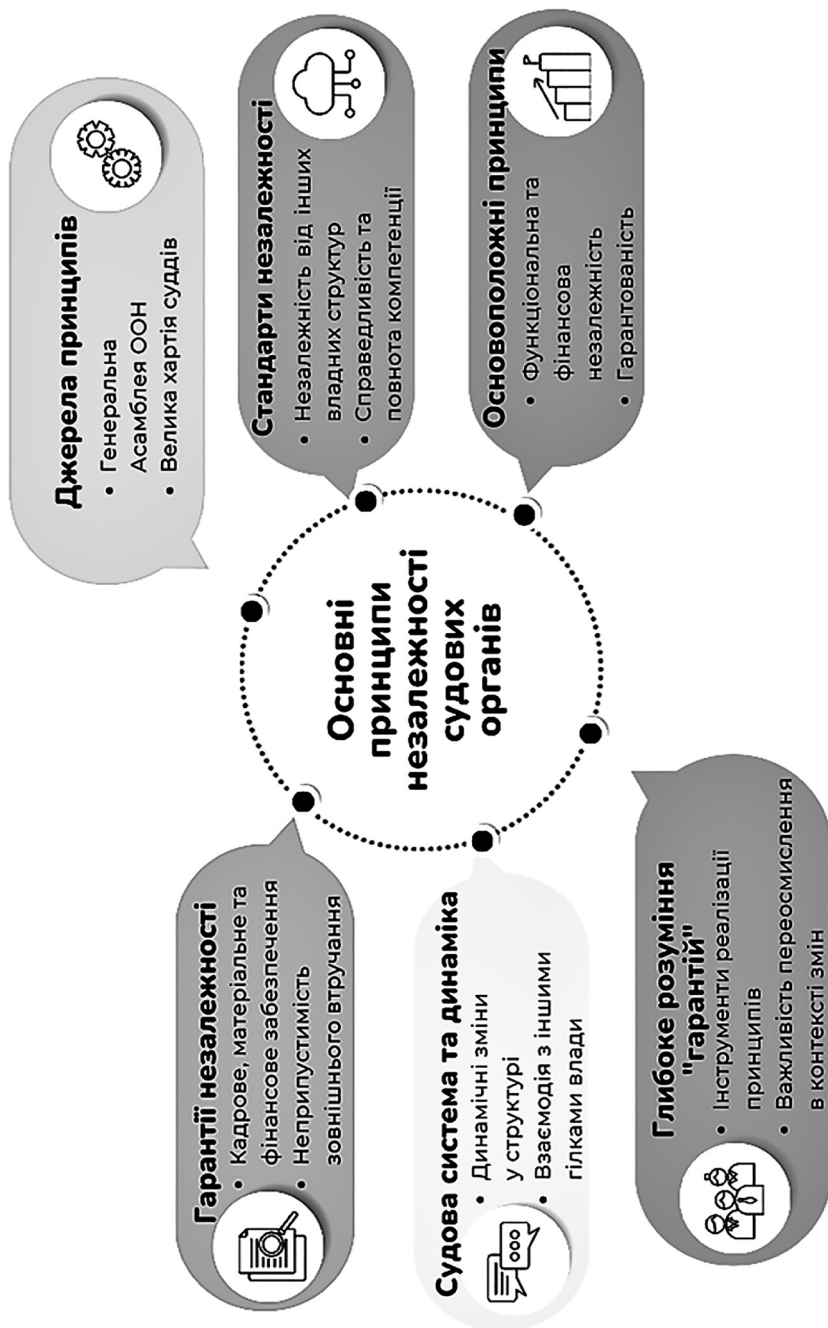

Схема 3.1.2. Основні принципи незалежності судових органів

квич, С. В. Прилуцький, В. С. Смородинський, Н. О. Чемодурова та інших дослідників. Визнаючи актуальність та наукову значимість їх досліджень, необхідно зауважити зосередженість їх наукових пошуків у рамках загальної моделі побудови системи добору кадрів щодо зайняття посад суддів, за якої розрізняються суб'єкти кваліфікаційного оцінювання суддів та суб'єкти власне призначення їх на посаду. С. В. Прилуцький з цього приводу наводить класифікацію поділу зазначених суб'єктів на попередніх (кваліфікаційні комісії) та безпосередніх, що безпосередньо беруть участь у процедурах призначення судді на посаду²⁹⁷.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16.10.2019 р. № 193-IX було унормовано діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя, зокрема запроваджено новий порядок формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, за яким призначення на посади дванадцяти членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюватиметься Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу²⁹⁸.

Закон визначає, що членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не можуть бути:

- 1) особи, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними;
- 2) особи, які мають судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку;
- 3) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 4) особи, які були членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції, Вищої ради правосуддя;
- 5) особи, які обіймають адміністративні посади в судах та органах судової влади;
- 6) особи, які не відповідають вимогам цього Закону щодо несумісності з іншими видами діяльності та не усунули таку невідповідність протягом розумного строку, але не більш як протягом тридцяти днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності²⁹⁹.

---

²⁹⁷ Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2003. С. 95.

²⁹⁸ Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України від 16.10.2019 р. № 193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>

²⁹⁹ Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України від 16.10.2019 р. № 193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>

Актуальною на сьогодні є загальна характеристика міжнародних стандартів формування корпусу суддів і відповідних адміністративних процедур як основи вдосконалення гарантій незалежності суду та суддів, визначення на цій основі ключових шляхів запровадження зазначених стандартів у вітчизняну систему законодавства з метою вирішення окреслених та окремим іншим питань.

Визначення поняття незалежності судової гілки влади було актуальним достатньо тривалий час, і було об'єктом уваги значної кількості вчених. Утім, можливо вказати на різні наукові підходи при визначенні цього поняття. Основними ознаками незалежності судді називаються: здатність судді уникати зовнішнього впливу, яка гармонійно поєднується із внутрішньою свободою діяти згідно з власним переконанням, виходячи з норм закону³⁰⁰; законність, свобода внутрішнього переконання, в тому числі, правосвідомості³⁰¹; незалежність конкретного судді як при здійсненні правосуддя, так і у процесуальних правовідносинах³⁰²; пов'язаність судді виключно законом³⁰³. Незалежність судової гілки влади була аналізована дослідниками у контексті конституційно-правового розуміння та як елемент забезпечення права людини на судовий захист, що знайшло відображення в працях Ю. Бисаги та О. Лемака³⁰⁴. Система гарантій, що забезпечує незалежність позиції судді при здійсненні правосуддя, розглядалась у науковій роботі М. Д. Савенко³⁰⁵.

Застосування концепції незалежності судової системи потребує більш детального розгляду її компонентів та механізмів забезпечення. Особливий інтерес становить вивчення кореляції між незалежністю від зовнішніх впливів та внутрішньою самодостатністю судді, яка базується на його професійній компетенції та інтегритеті.

³⁰⁰ Полянський Ю. Є. Незалежність судді – правова і соціальна цінність // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2011. Т. 10. С. 80–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2011_10_9

³⁰¹ Копитова О. С. Теоретико-правові засади судового правозастосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 524 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/7f6f87c1-2fc3-4769-9725-816c1dca052e/content>

³⁰² Аскеров С. С. Принцип незалежності і недоторканності суддів у кримінальному процесі України та Азербайджану (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Академія адвокатури України, 2008. С. 174.

³⁰³ Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2010. С. 9.

³⁰⁴ Бисага Ю. М., Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: монографія. Ужгород: Гельветика, 2015. 208 с.

³⁰⁵ Савенко М. Д. Незалежність суддів та її правове забезпечення. *Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: матер. Міжнар. наук.-практ. семінару* (м. Харків 30–31 березня 2005 р.) / В. В. Сташис (гол. ред.) та ін. Харків; Київ: ЦНТ «Гопак», 2006. С. 99.

Одним із напрямів дослідження може стати аналіз структурних та процедурних гарантій незалежності. Сучасний науковий дискурс намагається виявити, наскільки ефективною є система взаємодії судових органів з іншими гілками влади, а також з різними соціальними групами.

Крім того, акцентування уваги на взаємозв'язок між правовою освітою та незалежністю судді може вказувати на нові горизонти дослідження. Адже кваліфікація та професійна підготовка судді безпосередньо впливають на його спроможність опиратися зовнішнім тискам та вирішувати справи об'єктивно і справедливо.

Як впливає з сучасних міжнародних стандартів незалежності суддів, то зокрема Європейський суд з прав людини виділяє зовнішню та внутрішню незалежність суду та суддів. Під зовнішньою незалежністю розуміється незалежність від зовнішнього впливу не тільки органів державної влади, інших суб'єктів публічного права, приватних осіб, а й від суб'єктів відносин судоустрою – як суб'єктів самої судової системи, так і суб'єктів внутрішніх правовідносин, що виникають у конкретному суді в ході його функціонування. Ця позиція впливає з системного аналізу рішень ЄСПЛ у таких справах: «Бомартен проти Франції»³⁰⁶, «Срадек проти Австрії»³⁰⁷, «Совтрансавто-Холдинг проти України»³⁰⁸, «Ветштайн проти Швейцарії»³⁰⁹, «Мікалефф проти Мальти»³¹⁰, «Сасілор-Лормін проти Франції»³¹¹ та деяких інших.

Внутрішня незалежність пов'язується з неупередженістю. ЄСПЛ визначає критерії визначення наявності неупередженості у кожному конкретному випадку. По-перше, суб'єктивний критерій, що вимагає звертати увагу на конкретні переконання судді, його поведінку, виходячи з яких можливо зробити висновок про його неупередженість у конкретній справі. По-друге, об'єктивний критерій, що включає такі фактори як: порядок призначення суддів для розгляду конкретної справи, організаційна структура суду, а також чи забезпечують ці фактори відсутність розумних сумнівів у неупередженості судді.

Зазначену позицію ЄСПЛ необхідно повністю підтримати. Зокрема, наукові позиції, що визначають незалежність суду і суддів через гарантії незалежного та неупередженого вирішення справ, не дають можливості чітко

---

³⁰⁶ Beaumartin v. France («Бомартен проти Франції»), 24 листопада 1994, Серія А № 296В.

³⁰⁷ Sramek v. Austria («Срадек проти Австрії»), № 8790/79, 22 жовтня 1984.

³⁰⁸ Sovtransavto Holding v. Ukraine («Совтрансавто-Холдинг проти України»), № 48553/99, ЄСПЛ 2002-VII.

³⁰⁹ Wettstein v. Switzerland («Ветштайн проти Швейцарії»), № 33958/96, ЄСПЛ 2000-XII.

³¹⁰ Micallef v. Malta («Мікалефф проти Мальти») [ВП], № 17056/06, ЄСПЛ 2009.

³¹¹ Sacilor-Lormines v. France («Сасілор-Лормін проти Франції»), № 65411/01, ЄСПЛ 2006-XIII.

відрізнити зазначені гарантії незалежності та власне незалежність. Позиції, що виділяють правосвідомість як окрему ознаку незалежності суду та суддів, надають їй перебільшеного значення, оскільки правосвідомість є лише одним із факторів, що призводить до певної позиції судді під час вирішення справи. Інституційну самостійність судів варто розглядати, скоріше, як гарантію незалежності та неупередженості конкретного судді при вирішенні судової справи.

Аспект внутрішньої незалежності судової системи, що співвідноситься з неупередженістю, вимагає глибокого дослідження як на практичному, так і на теоретичному рівнях. Критерії, визначені ЄСПЛ, відкривають поле для юридичної науки з метою поглибленого вивчення механізмів забезпечення незалежності судової влади. Суб'єктивний критерій, що виокремлює особисті переконання судді, підкреслює важливість психологічної складової в діяльності правосудного органу. Зокрема, дослідження мотивацій, ціннісних орієнтацій та етичних принципів судді можуть надати ключ до розуміння його позиції у конкретній справі.

Об'єктивний критерій, у свою чергу, привертає увагу до організаційних аспектів судової системи. Важливо вивчати, як порядок призначення суддів, структурна організація судових органів та інші фактори впливають на перцепцію незалежності та об'єктивності судді. Такий підхід дозволить розробляти рекомендації щодо оптимізації судової системи, що буде сприяти зміцненню довіри громадян до правосуддя.

Отже, розглядаючи питання визначення незалежності суду та суддів, необхідно зробити наступні застереження. По-перше, ця категорія має розглядатись у контексті розгляду конкретної справи, зокрема, чи мала місце у конкретній справі незалежність та неупередженість суду. По-друге, інституційна самостійність суду, інші гарантії незалежності та неупередженості мають розглядатись у тісному взаємозв'язку з конкретною метою їх існування, а також із конкретною судовою справою. З цієї позиції виходитимемо у подальшому дослідженні.

Одним із основоположних актів стосовно міжнародних стандартів гарантування незалежності суду та суддів можна вважати Основні принципи незалежності судових органів (Резолюції Генеральної Асамблеї ООН №№ 40/32 та 40/146 від 29 листопада та 13 грудня 1985 р. відповідно). У зазначених принципах розкривається ключова роль підбору кадрів суддів у забезпеченні незалежності судової гілки влади. На перше місце висувається неприпустимість становища, за якого суддів обирали би за підставами, не передбаченими законом. У зв'язку з наведеним, необхідно вказати, що окремі положення вітчизняного законодавства, які стосуються підстав участі особи у конкурсі на посаду судді, потребують уточнення. Це зумовлено

необхідністю впровадження окресленого міжнародного стандарту чіткості критеріїв призначення судді на посаду.

Так, відповідно до ч. 4 ст. 69 Закону «Про судоустрій і статус суддів», не може претендувати на посаду судді, зокрема, особа, яку було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку. Зазначена підстава притягнення судді до дисциплінарної відповідальності встановлена ч. 3 ст. 126 Конституції України від 28.06.1996 р. (далі – Конституція України)³¹². Отже, на перший погляд, відповідну підставу визначено достатньо чітко. Нею є рішення суб'єкта владних повноважень, прийняте на конкретній визначеній законом підставі.

Втім, на сьогодні відсутнє чітке поняття істотного дисциплінарного проступку судді як підстави для його звільнення. Зокрема, В. Е. Теліпко вказує про відкритий характер випадків, що можуть складати об'єктивну сторону дисциплінарного порушення судді: порушення обов'язків безсторонності, добросовісності, кричуща недбалість, неодноразові невинуваті затримки при здійсненні правосуддя тощо.

Вчений вказує на теоретичні підвалини дисциплінарної відповідальності судді: наводить об'єкти дисциплінарних правопорушень відповідно до теорії права. Такими наводяться, зокрема: правила внутрішнього трудового розпорядку, порядку підлеглості³¹³. У пізніших наукових джерелах не вдається відшукати більш точне визначення об'єктивної сторони дисциплінарного проступку судді.

Отже, відкритість переліку обставин, що можуть становити дисциплінарне правопорушення судді, зберігається у доктрині теорії права протягом достатньо тривалого часу.

Практика уповноваженого суб'єкта публічної влади свідчить, що такими можуть бути різні обставини, в тому числі: наявність неодноразового скасування судових рішень конкретного судді з підстав їх незаконності та/чи необґрунтованості; невчинення суддею процесуальних рішень, які хоча й напряду не пов'язані зі здійсненням правосуддя, але сприяють виконанню завдань судового провадження, неврахування окремих доказів, що наявні у матеріалах справи при прийнятті судового рішення³¹⁴ тощо.

---

³¹² Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (23.07.96). Ст. 141.

³¹³ Теліпко В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: наук.-практ. ком. / за ред. В. В. Молдована. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 237–238.

³¹⁴ ВС визнав протиправним звільнення судді з посади за ухвалу про тримання під вартою учасника масових акцій протесту. Такий висновок зробив ВС в рішенні № 800/135/17, текст якої друкує «Закон і Бізнес». *Закон і Бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/137429.html>

Якщо перший випадок не викликає зауважень, то з приводу другого необхідно вказати про неможливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності безпосередньо за прийняті ним матеріальні чи процесуальні рішення з огляду на неможливість оцінювання суб'єктом притягнення до дисциплінарної відповідальності законності таких рішень. Адже зазначене уповноважені здійснювати виключно суб'єкти перегляду судових рішень. Крім того, наявність кількох повністю або частково скасованих рішень не в усіх випадках свідчить про неможливість фактично позиттивного недопущення особи до здійснення правосуддя. У зв'язку з цим, доцільно звузити обсяг поняття істотного дисциплінарного проступку як обставини, що виключає можливість призначення особи на посаду судді. Таке поняття не повинно охоплювати випадки неодноразового скасування судових рішень з мотивів їх незаконності чи необґрунтованості.

Необхідність впровадження міжнародних стандартів забезпечення професійного корпусу суддів впливає, крім того, з міжнародних договорів України. Зокрема, Україна тривалий час є учасником конвенцій країн Ради Європи, в тому числі щодо питань судочинства та судоустрою. У зв'язку з цим, можна казати про актуальність відповідних векторів розвитку у цій сфері³¹⁵.

У контексті розвитку суддівської діяльності важливо звернути увагу на аспект поглибленої інтерпретації дисциплінарних стандартів. Сучасні тенденції глобалізації та її вплив на правову систему вимагають нового підходу до аналізу дисциплінарних проступків суддів.

Еволюція доктрини права вказує на постійне розширення категорій і понять, що використовуються для характеристики суддівської поведінки. Так, з'являється потреба в диференціації та уточненні обставин, які можуть слугувати підґрунтям для притягнення до дисциплінарної відповідальності. Особливо це стає актуальним у світлі адаптації до міжнародних юридичних норм.

Також, дедалі більше акцентується увага на превентивній ролі дисциплінарної відповідальності. Вивчення досвіду інших країн може сприяти формуванню ефективних механізмів запобігання правопорушенням, а не лише їх врегулюванню *ex post facto*. У цьому контексті розробка додаткових методик та інструментів для оцінки ризиків дисциплінарних проступків може стати вагомим внеском у науковий дискурс з питань суддівської етики та дисциплінарної практики.

---

³¹⁵ Мурашин Г. О. Статус суддів – європейські стандарти // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 11. Київ: Вид. Дім «Юридична книга», 2000. С. 187.

Усталені міжнародні стандарти свідчать про необхідність взаємодії законодавчої, виконавчої та судової гілок влади у напрямі гарантування незалежності судової гілки влади. Наприклад, Європейська хартія про статус суддів (далі – Хартія)³¹⁶, визначає, що призначення судді на посаду має відбуватись за участю окремого суб'єкта публічної влади, що є незалежним від законодавчої та виконавчої гілок влади, і цей орган має, як мінімум, наполовину складатись із суддів³¹⁷.

Норми Хартії заслужили позитивну оцінку з боку авторитетних експертів у галузі юриспруденції. Особливо відзначаються аргументованість та широке впровадження її принципів у правові системи багатьох країн. Окремі дослідники впевнено стверджують про найбільш якісне гарантування незалежності суддів саме положеннями, закладеними у Хартії.

Європейською хартією про статус суддів визначаються, крім того, вимоги щодо порядку призначення на посади органів, аналогічних чинній ВРП. Зокрема, йдеться про незалежну інстанцію, наділену повноваженнями щодо призначення суддів на посади. Зокрема, члени такого органу мають обиратись на засадах паритетності. При цьому особливо наголошується на неможливості обрання членів незалежної інстанції представниками законодавчої або виконавчої гілок влади. Іншою умовою є забезпечення максимально повного представництва судової гілки влади у такій незалежній інстанції³¹⁸.

Іншим прикладом міжнародних стандартів добору кандидатів на посаду судді можна визначити положення щодо критеріїв такого добору. Визнаним стандартом є неможливість керуватись міркуваннями щодо: політичних поглядів кандидата на посаду судді, його статі чи кольору шкіри, філософські позиції, соціальне походження тощо³¹⁹.

Процес призначення суддів за Європейською хартією про статус суддів залуговує на науковий аналіз, зокрема в контексті його взаємодії з принципами демократії та правової держави. Хартія не просто встановлює нормативні рамки, вона акцентує увагу на важливості гармонії між трьома гілками влади. Глибоке дослідження пропозицій Хартії демонструє її стратегічне бачення оптимальної структури судової системи. Ідея про незалежний орган, що відповідає за призначення суддів, може бути витлумачена як спроба збалансувати потреби судової автономії з принципами демократичного контролю.

---

³¹⁶ Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu98278?an=6&ed=1998_07_10

³¹⁷ Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2003. С. 37.

³¹⁸ Там само. С. 380.

³¹⁹ Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu98278?an=6&ed=1998_07_10

Особливу увагу слід звернути на те, як Хартія підходить до визначення критеріїв добору суддів. Відхилення від будь-якої форми дискримінації підкреслює зобов'язання до забезпечення рівних можливостей, що, у свою чергу, корелює із загальноприйнятими міжнародними стандартами. Додатково, акцент на неможливості обрання членів органу представниками законодавчої та виконавчої гілок влади може бути сприйнятий як захист від політичного втручання. Цей підхід відображає наукове розуміння необхідності ізолювати судову систему від потенційних зовнішніх тисків.

Таким чином, Європейська хартія про статус суддів виступає не просто як документ, що встановлює норми, а як науково-обґрунтований засіб забезпечення незалежності, стабільності та ефективності судової системи в європейському контексті.

Третьою групою міжнародних стандартів щодо формування високопрофесійного корпусу суддів є стандарти щодо їх підготовки. На одному з перших місць – стандарт фінансування такої підготовки. Воно має здійснюватись виключно за кошти державного бюджету³²⁰. Отже, підготовка суддів стає важливим аспектом у системі правосуддя, враховуючи її роль у захисті прав і свобод громадян. Фінансова підтримка з боку держави, спрямована на підготовку майбутніх суддів, відіграє роль не тільки як інвестиція в професійну компетентність, а й як гарантія незалежності та стійкості до зовнішнього впливу. Таке фінансування підкреслює необхідність формування судової системи, яка відповідає принципам прозорості, об'єктивності та професійної діяльності.

Четвертою групою мають визначатись стандарти, що стосуються подальшої кар'єри судді після вирішення питання його призначення. Зокрема, у випадку призначення його на посаду судді, він не може бути призначений на іншу судову посаду проти його волі, в тому числі, й на посаду, вищу за рівнем. Випадки протилежного мають чітко визначатись у законодавстві³²¹. Таким чином, далі у кар'єрному розвитку судді важливий не лише його персональний вибір певної посади, а й гарантії його стабільності та професійної автономії. Так, питання щодо переведення судді на іншу посаду має розглядатись із максимальною обережністю, адже будь-яке таке рішення може мати наслідки для незалежності суддівської діяльності. Забезпечення захисту від довільного переведення або перерозподілу посад висуває вимоги до законодавства, щоб воно було достатньо прозорим і конкретним у визначенні обставин, за яких можливі такі зміни в кар'єрі судді.

³²⁰ Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu98278?an=6&ed=1998_07_10.

³²¹ Там само.

Компаративний аналіз європейських стандартів гарантій незалежності суддів представлено у додатку Г.

Узагальнюючи викладене, можна з упевненістю казати, що гарантії незалежності судової гілки влади є суто практичними категоріями. Власне закріплення їх у законодавстві не гарантуватиме незалежності судової гілки влади й, зокрема, незалежності суддів при вирішенні судових справ. Такі гарантії працюють тільки у тому випадку, коли вони самі є реально забезпеченими.

Однією з гарантій незалежності суду і суддів є порядок добору на посаду судді (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Не можна заперечувати, що формування корпусу професійних суддів є одним із напрямів організаційного забезпечення функціонування судової гілки влади. У зв'язку з цим необхідно визнати, що існування сьогодні значної кількості оцінних категорій серед критеріїв призначення судді на посаду не сприяє незалежності судової гілки влади. Актуальності зазначеному додає й те, що основна частина процедури добору кандидатів на посаду судді здійснюється органом, який, виходячи з буквального тлумачення ч. 1 ст. 92, пунктів 2, 3 ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів», не є відповідальним за забезпечення незалежності судової гілки влади.

Отже, міжнародні стандарти формування корпусу суддів у контексті гарантування незалежності суду та суддів доцільно систематизувати за критерієм об'єкта їх впливу. За таким критерієм можна виділити стандарти, що стосуються: добору кадрів на посаду судді; комплектування суб'єкта призначення суддів на посади; підготовки суддів; гарантій при проходженні служби.

У межах першої групи необхідно вказати на такі стандарти: чіткість критеріїв добору кадрів на посаду судді; неприпустимість застосування таких критеріїв як стать, колір шкіри, політичні чи релігійні переконання; єдність суб'єкта проведення добору кандидатів на посаду судді та суб'єкта призначення на цю посаду тощо.

У межах другої групи необхідно вказати на: неприпустимість вирішальної участі суб'єктів законодавчої чи виконавчої гілок влади у комплектуванні суб'єкта призначення суддів на посади; дотримання засад паритетності при обранні членів суб'єкта призначення судді на посаду.

У межах третьої групи необхідно вказати на: стандарт фінансування такої підготовки (виключно за кошти державного бюджету); повноту представництва судової влади у складі такого суб'єкта.

У межах четвертої групи необхідно вказати на неможливість переведення судді на іншу посаду (в тому числі й вищу за рівнем) без його згоди, крім чітко визначених законом випадків.

Міжнародні стандарти формування корпусу суддів систематизовано у схемі 3.1.3.

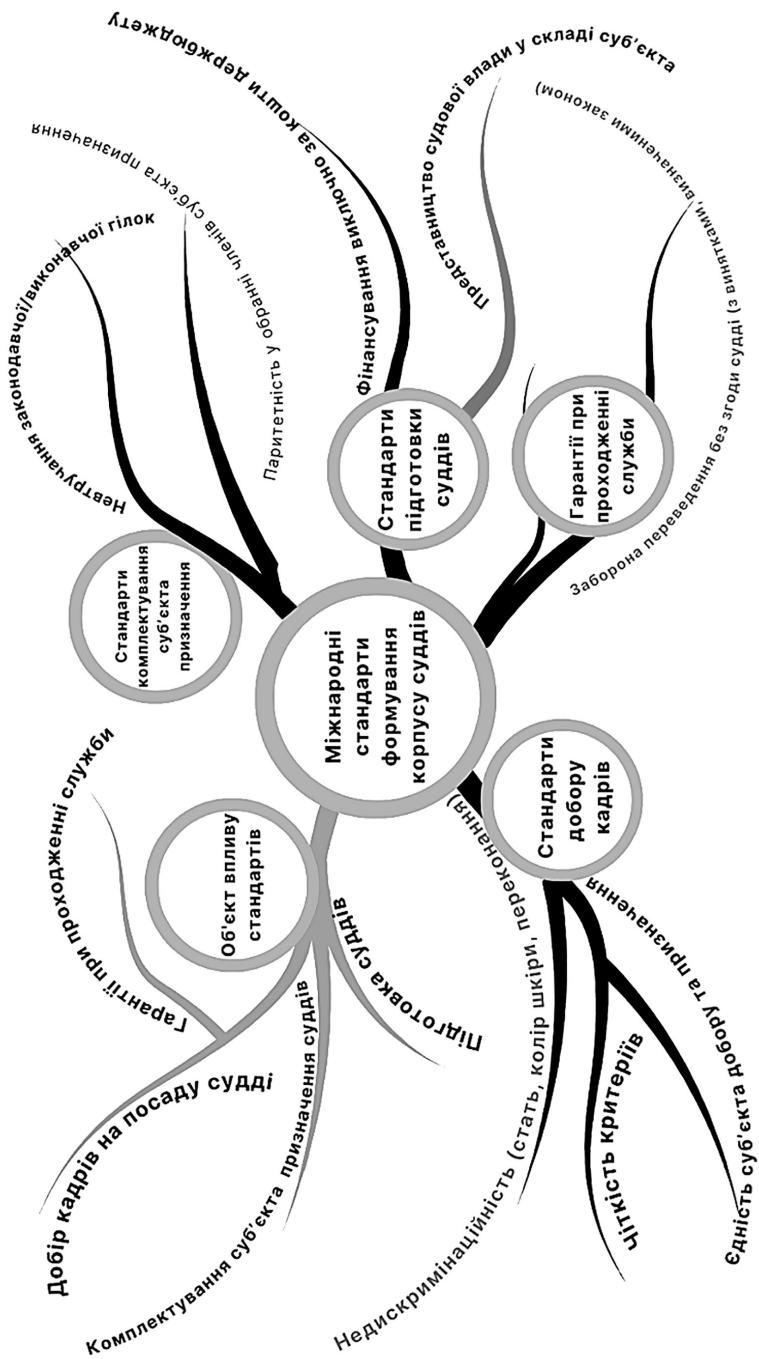

Схема 3.1.3. Міжнародні стандарти формування корпусу суддів

З метою конкретизації поняття істотного дисциплінарного проступку як обставини, що унеможлиблює призначення на посаду судді, доцільно внести зміни до Закону «Про судоустрій і статус суддів»: доповнити ч. 4 ст. 69 абзацом 2, в якому конкретизувати поняття істотного дисциплінарного проступку як обставини, що унеможлиблює призначення на посаду судді; доповнити ч. 4 ст. 69 після слів «за вчинення істотного дисциплінарного проступку» словами «крім випадків, визначених абзацом другим цієї частини».

Впровадження міжнародних стандартів у діяльність суб'єктів судової влади щодо формування корпусу суддів може відбуватись двома шляхами. Першим – є передання частини повноважень ВККС України (зокрема, щодо відбору суддів на посаду) до компетенції ВРП. В іншій же частині своїх повноважень ВККС України має залишатись у віданні органів суддівського самоврядування. Другим – є повне збереження відповідних повноважень за ВККС України із залишенням питання формування ВККС України в юрисдикції органів суддівського самоврядування. Рекомендованим є перший спосіб. Наведені положення щодо системи гарантій незалежності суду та суддів уможливають вироблення підстав систематизації міжнародних стандартів зазначених гарантій та адміністративних процедур їх реалізації. Так, попри значний перелік вказаних гарантій, що зазначено у статтях 6 та 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів», необхідно вказати про можливість їх систематизації у відносно невелику кількість класифікаційних груп.

Н. О. Чемодурова надає достатньо розгалужену систематизацію гарантій незалежності суддів. Зокрема, за критерієм сфери дії виділяються організаційні, економічні, процесуальні, соціальні. За критерієм характеру правових норм, за допомогою яких вони закріплюються: процесуальні та матеріальні. За специфікою джерел походження виділяються: конституційні, міжнародні, законодавчі, підзаконні. Всього виділяється вісім таких критеріїв³²². Не заперечуючи наукове та практичне значення такої систематизації, вважаємо, що в ній не дістали належного відображення призначення конкретних гарантій незалежності суддів, а також проблематика їх співвідношення між собою.

У контексті досліджень Н. О. Чемодурової можна додати, що інтегративний підхід до аналізу систем та їх підсистем є ключовим для глибокого розуміння механізмів забезпечення незалежності суддів. При цьому слід зазначити, що суддівська система, як і будь-яка інша соціальна система, постійно змінюється та адаптується до зовнішнього середовища.

---

³²² Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. С. 116–117.

Існуюча систематизація гарантій незалежності суддів має потребу в додатковій рефлексії щодо можливості її доповнення новими критеріями. Зокрема, в умовах глобалізації та транснаціоналізації правових норм варто розглянути можливість введення критерію «транснаціональні гарантії». Такий критерій б міг включати міжнародні стандарти, що формуються поза рамками національних законодавств, але мають вплив на практику забезпечення незалежності суддів на національному рівні.

Окрім цього, важливо звернути увагу на психологічні аспекти роботи суддів. Можливо, до систематизації гарантій варто було б додати критерій «психологічні гарантії», що враховував би особливості професійного вигорання, стресових ситуацій та інших психологічних факторів, що можуть впливати на об'єктивність та незалежність суддівських рішень.

Так, наприклад, такі гарантії як спеціальний порядок призначення судді на посаду та право судді на відставку (ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів») спрямовані, фактично, на забезпечення єдиної мети – реалізацію передбаченого законом порядку проходження суддею служби. Хоча й розташовані вони у діаметрально різних пунктах ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів».

Систематизація гарантій незалежності суддів за критерієм напрямів забезпечення діяльності суддів не тільки надає уточнену характеристику правової природи та призначення окремих гарантій, а й уможливорює утворення підґрунтя для виділення «загальної частини» правового регулювання адміністративних процедур реалізації зазначених гарантій. Так, відставка судді може розглядатись як етап проходження суддею служби, що впливає з положення п. 1 ч. 1 ст. 145 Закону «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого відставка судді не виключає можливості повторного призначення його на посаду.

Такі гарантії як щодо спеціального порядку призначення судді на посаду, притягнення його до юридичної відповідальності, звільнення його з посади або припинення його повноважень (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), право судді на вихід у відставку (п. 11 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону) охоплюються таким критерієм як проходження суддею служби. Особливий порядок фінансування, організаційне (п. 7 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону), матеріальне, соціальне (п. 8 ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), а також забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна (п. 10 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону) охоплюються таким критерієм як забезпечення діяльності судді, заборона втручання у процес відправлення правосуддя (п. 5 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону), відповідальність за прояв неповаги до суду (п. 6 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону), недоторканність та імунітет (п. 2 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону),

незмінюваність (п. 3 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону), визначення законом порядку відправлення правосуддя (п. 4 ч. 5 ст. 48 вказаного Закону) можна визначити як гарантії відправлення правосуддя.

Аналізуючи акти, в яких закріплено міжнародні стандарти незалежності судді, можна дійти висновку про подібну логіку при їх формуванні. Зокрема, Київські рекомендації ОБСЕ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23–25 червня 2010 р.) складаються з трьох основних частин:

- адміністрування судів (частина 1);
- добір та навчання суддів (частина 2);
- відповідальність суддів та суддівська незалежність (частина 3).

У схемі 3.1.4. структуровано елементи забезпечення судової незалежності на підставі аналізу Київських рекомендацій ОБСЕ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії.

У першій частині вищезгаданих рекомендацій розглядаються питання: розподіл повноважень серед суб'єктів судової влади; адміністрування при здійсненні добору суддів; розподіл повноважень у юридичному процесі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; повноваження суб'єктів судової влади стосовно бюджетного процесу та інші питання. Специфіка підходу авторів зазначеного міжнародного акта, порівняно з Н. О. Чемодуровою та іншими вітчизняними дослідниками з цієї проблематики, полягає у вихідних критеріях формування зазначених стандартів. Так, у вітчизняній науці склався підхід (і він є відображеним у законодавстві, зокрема у ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), за яким відповідні гарантії виділяються з позиції очікуваного результату (добір кадрів на посаду судді, незалежність і неупередженість судді тощо). В той час як зазначений та інші міжнародні акти орієнтуються на суб'єктів прийняття тих чи інших рішень, розподіл компетенції між ними, учасників правовідносин, що виникають у зв'язку із здійсненням судової влади.

Зокрема, у ч. 3 «Відповідальність судді та суддівська незалежність у процесі судочинства» стосовно процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності вказується на предмет такої процедури: підтвердження випадків вчинення суддею відповідних правопорушень (і це безпосередньо визначає повноваження суб'єктів здійснення дисциплінарного провадження. Надалі характеризуються межі розгляду дисциплінарних справ у прив'язці до повноважень конкретного судді). Втім, логіка викладення кожної з наведених частин вказує, що при визначенні стандартів автор орієнтується саме на визначені вище сфери забезпечення незалежності суддів (проходження служби, забезпечення діяльності судів, гарантії відправлення

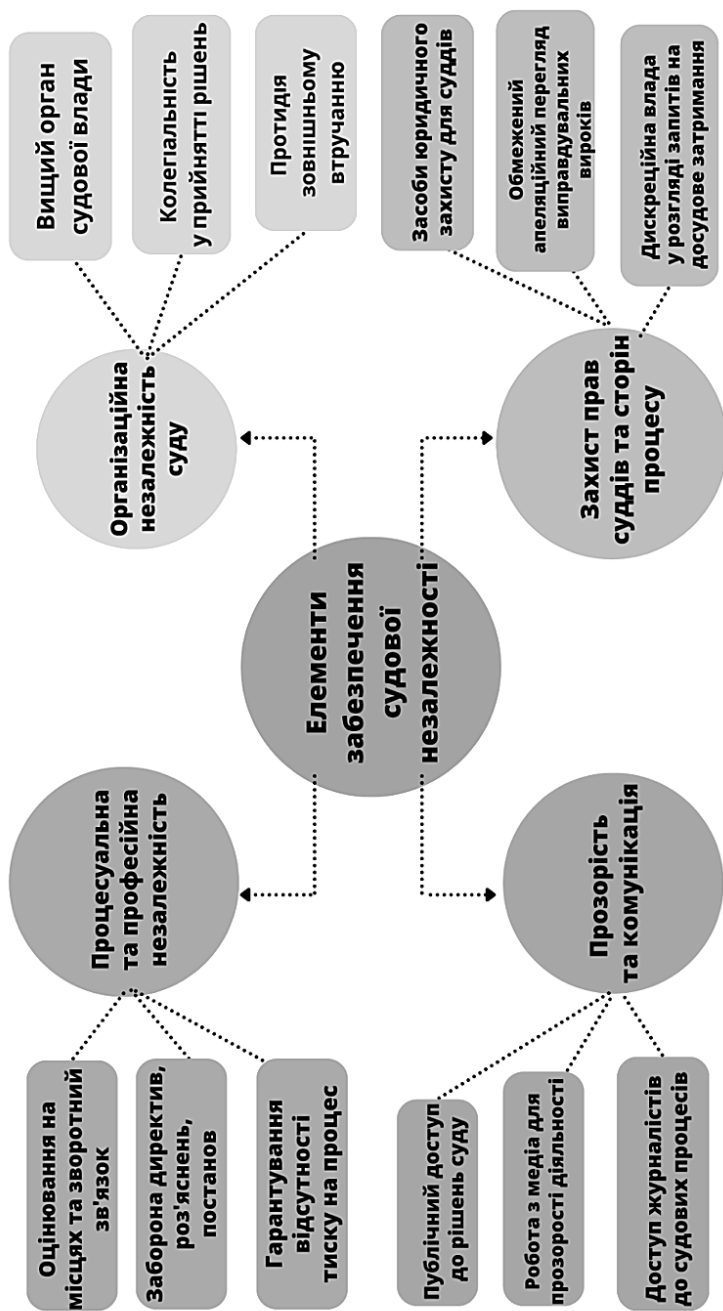

Схема 3.1.4. Елементи забезпечення судової незалежності

правосуддя). Так, питання проходження суддею служби розглядаються у всіх частинах зазначеного акта.

Значення наведеної систематизації, крім того, у спрямовуючому значенні при виділенні адміністративних процедур реалізації вказаних гарантій. Зокрема, попри реалізацію вказаних гарантій у специфічній сфері суспільних відносин: діяльність судової влади як окремої гілки державної влади, відповідні правові процедури реалізації вказаних гарантій можуть бути охарактеризовані як адміністративні за своєю сутністю. Вказане стосується розгляду індивідуально визначених справ з питань реалізації зазначених гарантій: призначення судді на посаду, звільнення з посади та інші питання проходження суддею служби; процедури, пов'язані з участю суб'єктів судової влади у бюджетному процесі; прийняття рішень стосовно матеріального та іншого забезпечення як конкретних суддів, так і діяльності судової гілки влади загалом; процедури, що ініціюються внаслідок спроб втручання у здійснення правосуддя тощо.

Окремі міжнародні стандарти безпосередньо стосуються саме процедур реалізації гарантій незалежності суддів. Так, у преамбулі до ч. 1 «Адміністрування судівництва» Київських рекомендацій ОБСЄ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23–25 червня 2010 р.) (далі – Київські рекомендації) зазначається вимога прозорості процесу адміністрування судівництва³²³. Це означає засаду процедур прийняття відповідних рішень. Стосовно процедури добору суддів вказується на необхідність формування окремої (незалежної) експертної комісії як суб'єкта таких процедур (п. 3 Київських рекомендацій).

Отже, міжнародні стандарти гарантій незалежності суддів та адміністративних процедур їх реалізації можуть бути систематизовані за критерієм видів відповідних гарантій. За критерієм напряду гарантії незалежності суддів можуть бути систематизовані у наступні групи: пов'язані з проходженням суддею служби (призначення на посаду, притягнення до юридичної відповідальності, припинення повноважень, відставка); забезпечення діяльності судді (фінансування, матеріальне, соціальне, організаційне, а також забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна); гарантії відправлення правосуддя (заборона втручання у процес відправлення правосуддя, відповідальність за прояв неповаги до суду, недоторканність та імунітет, незмінюваність, визначення законом порядку відправлення правосуддя). Усі відповідні гарантії знайшли своє відображення в актуальних міжнародних стандартах незалежності судді.

---

³²³ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 70.

Гарантії незалежності суддів є статичними положеннями та вимогами, що мають реалізовуватись у передбаченому законом порядку. Т. В. Галайденко виділяє категорію процедур реалізації гарантій незалежності суддів, які розглядає як певні правові шляхи реалізації таких гарантій³²⁴. З подібного підходу виходить й Н. О. Чемодурова. Отже, гарантії незалежності суддів розглядаються вченими як певний об'єкт зазначених процедур, що реалізується у ході їх здійснення. Такий підхід слід визнати обґрунтованим. Зокрема, метою адміністративної процедури визнається вирішення конкретного правового питання³²⁵. Вирішення відповідного питання є необхідною умовою реалізації відповідної гарантії незалежності судді. Так, вирішення питання щодо притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду є необхідним для реалізації відповідної гарантії.

Аналізуючи концептуальну базу гарантій незалежності суддів, можна зрозуміти їх не лише як структурно-функціональні засади, а й як складову еволюційного розвитку правової системи. В контексті юриспруденції, гарантії незалежності суддів відображають інституційну динаміку та адаптаційні процеси правосудної системи до суспільних викликів. Зокрема, глибокий аналіз гарантій розкриває їх взаємозв'язок із соціокультурними, політичними та економічними факторами, що впливають на стабільність правосуддя. Таким чином, ефективність цих гарантій не лише заснована на нормативно-правовій базі, а й визначається здатністю правової системи адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища та гармонізувати свої внутрішні механізми.

Окремі гарантії реалізуються за наслідками послідовного здійснення кількох процедур. Так, участь представників судової влади у бюджетному процесі передбачає прийняття відповідних рішень Державною судовою адміністрацією України (п.п. 1 п. 6 Положення про Державну судову адміністрацію України). Втім, дані щодо прийняття таких рішень мають здобуватись через реалізацію повноважень органів суддівського самоврядування, зокрема щодо участі у визначенні потреб судів у забезпеченні (п. 3 ч. 4 ст. 126 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Реалізація обох зазначених повноважень передбачає здійснення процедур, визначених законодавством. Тому, систематизація процедур реалізації гарантій незалежності суддів має здійснюватись за критерієм не тільки мети відповідної адміністративної

---

³²⁴ Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. С. 10.

³²⁵ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломощ. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

процедури, а й правової природи (напряму) відповідних гарантій, які реалізуються.

Напряму відповідної гарантії безпосередньо впливає на засади адміністративних процедур їх реалізації. Так, процедури добору суддів мають здійснюватись виключно спеціально призначеними для цього суб'єктами, для яких зазначене є основним напрямом їх діяльності. Участь же у формуванні потреб судової влади у забезпеченні може здійснюватись органами суддівського самоврядування, для яких це не є основним напрямом їх діяльності. Крім того, різні вимоги щодо прозорості зазначених процедур. Так, процедури призначення на посаду судді вимагають найвищого рівня прозорості. Процедури ж визначення потреб судової влади у забезпеченні такого рівня не вимагають. Отже, можливо зробити висновок, що мета або призначення відповідних процедур справляє безпосередній вплив на формування їх «загальної частини».

Аналогічно до вимог актуального вітчизняного законодавства, міжнародні стандарти процедур реалізації гарантій незалежності суддів виходять з необхідності реалізації відповідних гарантій виключно в порядку, передбаченому законом. Хоча вказане й не зазначається безпосередньо, але впливає зі змісту окремих норм та положень міжнародних стандартів. Зокрема, у преамбулі до ч. 1 Київських рекомендацій вказується про адміністрування судової системи як про певний процес. У п. 2 Київських рекомендацій йдеться саме про повноваження стосовно: добору суддів, проходження служби, притягнення до відповідальності тощо, які мають реалізовуватись виключно у порядку, передбаченому законом³²⁶.

Отже, у національному адміністративно-правовому регулюванні адміністративних процедур реалізації гарантій незалежності суддів необхідно виділяти види адміністративних процедур за критерієм правової природи гарантій незалежності суддів, які реалізуються через такі процедури. За цим критерієм необхідно виділити процедури: пов'язані з проходженням суддею служби; забезпечення діяльності судді; реалізації гарантій відправлення правосуддя. Структурний та елементний аналіз міжнародних стандартів вказаних адміністративних процедур дозволяє стверджувати про подібність вітчизняної системи адміністративних процедур до системи, що висвітлюється у зазначених стандартах, за окремими винятками.

Проблеми реалізації гарантій незалежності суддів знаходяться не тільки у площині існування окремих гарантій та врегулювання окремих

---

³²⁶ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 70–71.

адміністративних процедур їх реалізації. Так, Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, що затверджена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 (далі – Стратегія)³²⁷ наголошено на проблеми реалізації окремих правових положень, що фактично виступають гарантіями незалежності суддів: вади кадрового планування в судовій системі; збереження певною мірою залежності суддів від законодавчої та виконавчої влади; недоліки процесуальної форми розгляду судових справ тощо. На їх вирішення спрямовані окремі пропозиції щодо напрямів подальшого реформування.

Здійснюючи аналіз міжнародних стандартів та національних нормативно-правових актів, важливо враховувати комплексність та багатогранність системи гарантій незалежності суддів. Міжнародні стандарти визначають базові принципи та критерії, які слугують орієнтирами для кожної держави при формуванні внутрішньої системи захисту прав і свобод особи.

При цьому особлива увага має бути приділена адаптації цих стандартів до конкретних національних умов. Вивчення міжнародного досвіду, його кореляція з вітчизняними законодавчими ініціативами та практикою його застосування в Україні вимагає комплексного підходу. Особливий акцент слід робити на методах та механізмах контролю за дотриманням правил та процедур, що гарантують незалежність судової системи, а також на необхідності постійного перегляду та модернізації існуючих норм і процедур.

Отже, акцентується увага на важливості вдосконалення прозорих механізмів апробації професійної компетентності судді, забезпечення об'єктивності критеріїв її визначення; введення конкурентних відборів як універсальної підстави для переміщення суддів у різні судові інстанції та їхнього призначення на вакантні посади; деталізація мотивів звільнення суддів і забезпечення прозорості, а також нейтралітету процесів такого звільнення. Імплементация вищезгаданого вимагає глибокого аналізу та доробки системи забезпечення незалежності суддів, зокрема з позицій її юридичного регулювання.

Особливості правового регулювання відносин у сфері судоустрою не дістали сьогодні належної уваги науковців. Зокрема, можна відмітити роботи, безпосередньо присвячені цій проблематиці: Т. В. Галайденко³²⁸,

³²⁷ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41 (02.06.2015). Ст. 1267.

³²⁸ Галайденко Т. В. *Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. 20 с.

Н. О. Чемодурова³²⁹, Р. В. Ігонін³³⁰, А. Л. Борко³³¹ та інші. Значна кількість авторів звертає увагу на необхідність впровадження міжнародних стандартів правового регулювання до цієї сфери, але стандарти, що наводяться, стосуються вирішення, скоріш, окремих питань, аніж комплексного підходу. З урахуванням наведеного актуальним є порівняння загальних підходів до правового регулювання гарантій незалежності суддів та адміністративних процедур їх реалізації за актуальним вітчизняним законодавством та за чинними міжнародними стандартами.

У теорії права вказується про виділення видів правового регулювання за такими критеріями: характер розподілу компетенції (централізоване та децентралізоване); за роллю суб'єктів виконання приписів у їх створенні (кординаційне, субординаційне й автономне)³³².

З урахуванням міжнародного досвіду, специфіка судової системи України потребує детального аналізу в контексті адаптації її структурних та процесуальних аспектів до глобальних правових норм. Вітчизняна система судоустрою, вбудована в комплексний лад правових відносин, потребує дослідження не лише з позицій внутрішньої динаміки, а й у контексті її взаємодії з міжнародними стандартами.

Виникає потреба у глибокому вивченні міжнародних правових документів, що регулюють сферу судоустрою, та їх кореляції з національним законодавством. Це дасть змогу виявити потенційні розбіжності та точки дотику, спрямовані на підвищення ефективності судової влади і зміцнення гарантій незалежності суддів в Україні.

В українській юридичній літературі поширена позиція щодо врегулювання адміністративних процедур з використанням, переважно, імперативного методу правового регулювання³³³. При цьому переважає централізований метод правового регулювання, відповідно до положень ч. 2 ст. 19 Конституції України (обов'язок суб'єкта публічної влади діяти на підставі, у спосіб та у межах, передбачених законом). За характером розподілу

---

³²⁹ Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2016. 270 с.

³³⁰ Ігонін Р. В. Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Нац. ун-т держ. подат. служби України. Ірпінь, 2013. 39 с.

³³¹ Борко А. Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 40 с.

³³² Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 136.

³³³ Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломєць. Київ: Істина, 2012. С. 269–270.

компетенції переважає централізоване регулювання, оскільки типовою є ситуація, коли суб'єкти здійснення відповідних адміністративних процедур не мають повноважень щодо їх встановлення. Тому відповідне правове регулювання може бути охарактеризоване переважно як субординаційне.

У Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (від 17 листопада 2010 р.) вказується про певні стандарти, які має забезпечити держава-член Ради Європи. Тому логічним видається підхід авторів відповідних рекомендацій, за якого передбачається, у першу чергу, субординаційне, централізоване правове регулювання. Зокрема, у п. 5 зазначеної Рекомендації вказується на необхідність забезпечення суддям свободи, відповідно до встановлених фактів та норм законодавства, при розгляді справ. У п. 6 вказується й на інші параметри: встановлення обсягу повноважень суддів, сферу дії юрисдикції судів тощо. Очевидно, що встановлення подібних норм вимагає саме централізованого регулювання, субординаційного за своїм характером.

При вирішенні таких питань у національному законодавстві використовуються такі самі види правового регулювання. Водночас, положення міжнародних стандартів характеризуються, загалом, більшим ухилом до імперативного, централізованого, субординаційного методу правового регулювання. Так, у Висновку № 10 Консультативної ради європейських суддів щодо судової ради на службі суспільства (далі – Висновок № 10) наводяться окремі стандарти суддівського самоврядування. Зокрема, окреслюється правовий статус Ради суддів як незалежного органу, що функціонує відповідно до принципу верховенства права з метою досягнення балансу між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади. Хоча про це прямо не наголошується, але, виходячи зі змісту п. 18 зазначеного Висновку, вбачається правова природа такої Ради як органу суддівського самоврядування. Зокрема, у п. 18 вказується на необхідність забезпечення, щоб значна більшість членів такої ради була суддями, обраними іншими суддями.

Міжнародні акти не розглядають можливість існування інших органів суддівського самоврядування, на відміну від вітчизняного законодавства. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 127 Закону «Про судоустрій і статус суддів», виділяються такі органи суддівського самоврядування, окрім Ради суддів України: збори суддів суду, з'їзд суддів України. При цьому, до повноважень зборів суддів суду віднесено, зокрема, обговорення внутрішніх питань роботи суду, прийняття рішень з цих питань (п. 1 ч. 5 ст. 128 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Слід вказати, що зазначені рішення можуть мати відношення й до врегулювання окремих процедурних питань діяльності суду. Так, рішенням зборів суддів Господарського суду Чернівецької області

(протокол рішення № 1 від 26.01.2015 р.) затверджено Положення про апарат Господарського суду Чернівецької області³³⁴. Тобто в цьому відношенні національне законодавство характеризується більшим рівнем децентралізації правового регулювання.

Отже, в окремих випадках національне адміністративно-правове регулювання гарантій незалежності суддів, а також адміністративних процедур їх реалізації відрізняється від підходів міжнародних стандартів регулювання цих правових явищ за видами правового регулювання. Ці види можуть бути охарактеризовані за такими критеріями як: причетність суб'єкта виконання до створення правових норм (збільшена роль субординаційного правового регулювання за міжнародними стандартами); розподіл компетенції суб'єктів судової влади щодо врегулювання питань діяльності судової влади (відмінності у сферах централізованого та децентралізованого регулювання в напрямі централізованого правового регулювання).

3.2. Проблеми та перспективи інтеграції міжнародних стандартів гарантій незалежності суддів у національну систему правозастосування України

Дослідження міжнародних підходів до правового регулювання гарантій незалежності суддів виявляє, що сучасна модель правосуддя потребує диференційованого підходу до інституціоналізації правових механізмів. Відповідно до принципів Всесвітньої комісії з питань демократії в правосудді, забезпечення незалежності суддів вимагає інтеграції як загальноприйнятих, так і регіональних стандартів.

Національний контекст України виявляється унікальним через історичну спадщину та юридичні традиції. Комплексність внутрішньої правової системи створює додаткові виклики при впровадженні міжнародних стандартів, особливо в контексті дієвості адміністративних процедур.

Відмінною особливістю української правової системи є співвідношення між конституційними та адміністративними нормами щодо правозастосовної діяльності. Осмислення міжнародних стандартів у цьому контексті передбачає адаптацію не лише самого законодавчого полотна, а й методології правозастосування, зокрема у частині процедур розгляду справ.

Можна підкреслити, що впровадження міжнародних стандартів у сфері гарантій незалежності суддів в Україні вимагає детального аналізу конкретних інституційних механізмів та їх кореляції із міжнародною практикою.

---

³³⁴Рішення зборів суддів, оформлене протоколом № 1 від 26.01.2015 р. URL: https://cv.arbitr.gov.ua/sud5027/pro_sud/11/rrr1

Актуальні шляхи впровадження міжнародних стандартів реалізації судової влади і, зокрема, гарантій незалежності суддів, мають визначитися з урахуванням ключових властивостей судової влади як особливої гілки державної влади, що забезпечує вплив на розвиток суспільних відносин шляхом, у тому числі, примусу³³⁵. При цьому необхідно враховувати сутність родового поняття влади, широкий зміст якого наводиться Ю. С. Шемшученком. Зокрема, категорія «влада» розуміється в наступних аспектах: відносини підпорядкування між людьми; спроможність досягати намічених цілей; здатність до забезпечення виконання прийнятих рішень (щодо соціально-політичної системи); спосіб самоорганізації суспільства, в основі якого розподіл управлінських і виконавських функцій; спроможність втілювати в життя свою волю³³⁶. Виходячи з наведених визначень, можна казати про іманентну ознаку влади: здатність до прийняття рішень та проведення їх у життя.

У рамках системного аналізу кожен об'єкт досліджується з урахуванням таких вимірів: структурного, функціонального та еволюційного. Структурний вимір включає ідентифікацію складових об'єкта та встановлення взаємозв'язків між ними. У функціональному вимірі об'єкт розглядається з точки зору його діяльності та взаємодії з іншими системами. Еволюційний вимір дозволяє простежити розвиток системи, аналізуючи її історію та трансформацію протягом часу. Застосовуючи зазначене до судової системи, необхідно враховувати, що гарантії незалежності суддів носять, переважно, внутрішній характер цієї системи, знаходяться у її межах. Водночас, такі гарантії тісно пов'язані з самою правовою природою незалежності судової влади, в межах якої вони знаходяться, що передбачає врахування їх інституційної відокремленості.

Вивчення гарантій незалежності суддів у контексті сучасних міжнародних стандартів правового регулювання вимагає застосування новітніх наукових методологій. Пріоритетним є інтердисциплінарний підхід, який об'єднує засади правознавства, політології та соціології права, спрямований на глибокий аналіз механізмів взаємодії інституційної автономії судової системи і соціокультурних особливостей суспільства. Особливий інтерес становить компаративний аналіз гарантій незалежності суддів у різних юрисдикціях, що допоможе виявити унікальні та універсальні характеристики цих механізмів, а також розробити оптимальні рекомендації для

---

³³⁵ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 121.

³³⁶ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 121.

удосконалення правового регулювання в Україні на основі міжнародного досвіду.

Частиною 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачено одинадцять гарантій незалежності суддів. Втім, далеко не всі вони регулюються переважно в рамках законодавства про судочинство. Зокрема, такі гарантії як: недоторканність та імунітет судді (п. 2), незмінюваність судді (п. 3), заборона втручання у здійснення правосуддя (п. 5), мають передусім конституційно-правову природу, хоча й врегульовані у нормах Закону «Про судоустрій і статус суддів».

Порядок здійснення правосуддя (п. 4) визначається виключно процесуальним законодавством. Відповідальність за прояв неповаги до суду (п. 6) визначається законодавством про адміністративні правопорушення. Не вдаючись до подальшого перерахування, можна зазначити, що з усіх гарантій лише чотири постають такими, що мають основне правове регулювання нормами саме про судоустрій. Це: порядок проходження суддею служби (п. 1), функціонування органів суддівського самоврядування (п. 9), особливі гарантії безпеки судді, членів його сім'ї, майна (п. 10), право судді на відставку (п. 11). Втім, у контексті цього дослідження необхідно враховувати, що з перерахованих гарантій найпроблемнішою сьогодні є перша, пов'язана із проходженням суддею служби (зокрема, призначення судді на посаду), про що детальніше висвітлюватиметься далі.

Таким чином, актуальні напрями впровадження зазначених стандартів можуть бути систематизовані за такими критеріями: визначені законом етапи процедури призначення судді на посаду; інституційний критерій. Інституційний критерій передбачає опрацювання окремих гарантій незалежності судді, що не мають процедурного характеру.

У правовому полі єдиним первинним суб'єктом прийняття рішень можна упевнено вважати людину. Усі інші соціальні утворення (юридична особа), територіальна громада, держава тощо є похідними правовими конструкціями, що наділяються правом властивостями людини лише для забезпечення легітимності їх рішень. Тому не випадково національне законодавство надає першочергову увагу визначенню вимог до уповноважених представників влади, або ж до кандидатів на відповідні посади на найвищому рівні з урахуванням поділу влад на законодавчу, виконавчу та судову.

Так, ч. 2 ст. 76 Конституції України встановлюються вимоги до народного депутата України як представника законодавчої влади:

- 1) громадянин України;
- 2) на день виборів досяг двадцяти одного року;
- 3) має право голосу;
- 4) проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

Щодо найвищих посад виконавчої влади (Прем'єр-міністр, міністри тощо) відповідні вимоги безпосередньо не встановлено, що є наслідком колегіального складу Кабінету Міністрів України як органу влади, а також політичним характером зазначених посад. Утім, чітко визначається: порядок призначення на посади прем'єр-міністра та інших членів КМ України (частини 2–4 ст. 114 Конституції України). Крім того, встановлюються вимоги щодо несумісності зазначених членів Кабінету Міністрів України (ст. 120 Конституції України). Усе наведене свідчить й про певні вимоги, що висуваються до зазначених політичних посадових осіб.

Виключне право реалізовувати судову владу належить суддям³³⁷. На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросчесним та володіє державною мовою. Законом можуть бути передбачені додаткові вимоги для призначення на посаду судді (ч. 3 ст. 127 Конституції України). Таким чином, Конституцією України визначаються вимоги щодо судді як виключного носія судової влади, аналогічно до представників інших гілок влади.

Міжнародними стандартами не визначається обов'язковість закріплення вимог до судді на конституційному рівні. Втім, визнаним стандартом правового регулювання є закріплення на такому рівні положень щодо незалежності судових органів³³⁸.

Отже, питання професійної підготовки суддів стоїть на перехресті національних традицій та міжнародних рекомендацій. В Україні звертається особлива увага на кваліфікаційні вимоги до осіб, які претендують на здійснення суддівських повноважень. Основні критерії – вік, освіта, професійний стаж, моральні якості та володіння державною мовою – віддзеркалюють специфіку правової системи країни, її історії, культури та освітніх стандартів.

Водночас міжнародна практика свідчить, що незалежність суддів – це не лише формальне дотримання критеріїв відбору, а й система гарантій, що забезпечує їх незалежність протягом усього періоду здійснення повноважень. Отже, важливим є не лише закріплення вимог до кандидатів у судді на конституційному рівні, а й створення умов для неперервного професійного розвитку, адекватного відгуку на сучасні виклики правосуддя.

---

³³⁷ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 181.

³³⁸ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 18–19.

Здійснення такого підходу вимагає глибокого аналізу міжнародних рекомендацій, а також їх адаптації до національного контексту.

Не тільки високий рівень знання права, а й такі фактори як особистість, світогляд, рівень правосвідомості, морально-етичні якості, життєвий досвід та інші істотно впливають на незалежність судової влади загалом³³⁹. Виходячи саме із зазначених обставин, законодавець встановлює вік як одну з визначальних вимог до особи, яка має намір бути призначеною на посаду судді. Не буде помилкою стверджувати, що саме зазначені (окреслені ч. 3 ст. 127 Конституції України) рамки такого віку відображають специфіку здійснення правосуддя, оскільки є віддзеркаленням високих вимог, що висуваються до судді. Наведене повною мірою може бути поширено й на інші вимоги, зазначені у ч. 3 ст. 127 Конституції України.

Отже, можна виділити наступні актуальні вимоги до врегулювання у Конституції України вимог до особи, яка має намір бути призначеною на посаду судді: чіткість, що зумовлюється базовим характером конституційних положень; можливість доповнення зазначених вимог у нормах законодавства але тільки у визначених їх межах.

Аналіз ч. 3 ст. 127 Конституції України свідчить про неповну відповідність правового регулювання вимог до кандидата на посаду судді зазначеним положенням. Так, окрім вимог щодо віку та стажу професійної діяльності у сфері права передбачається така вимога як, зокрема, доброчесність.

Необхідно визнати, що чітких критеріїв доброчесності сьогодні не існує. Так, Громадська рада доброчесності визначила критерії доброчесності, але їх аналіз свідчить, що вони не завжди є чіткими. Дійсно, серед них є критерії, що мають чітке формальне зовнішнє вираження. В аспекті критерію незалежності судді вказується на такий індикатор як отримання суддею нагород, відзнак, грамот протягом обіймання посади судді (окрім певних чітко визначених випадків). В аспекті критерію неупередженості вказується на такий критерій як здійснення правосуддя у незаконному складі суду за обставин, при яких суддя не міг про це не знати. Втім, лише один із шести критеріїв, що виділяються в аспекті незалежності судді, має таку визначеність.

Наприклад, іншими критеріями визначено: пов'язаність із політичними силами, наявність неопублічних відносин, що можуть вплинути на прийняття рішення щодо кар'єри судді; публічна підтримка актів, що порушують права людини та принцип верховенства права; ухвалення незаконних

---

³³⁹ Теліпко В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: наук.-практ. ком. / за ред. В. В. Молдована. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 210–211.

рішень внаслідок впливу та інші³⁴⁰. Усталене поняття доброчесності та її чіткі критерії відсутні, як наголошується у науковій літературі³⁴¹. Необхідно вказати, що попри спливи значного проміжку часу з моменту внесення зазначених змін до Конституції України, чіткі критерії доброчесності так і не сформовані.

Доброчесність як концепція в юриспруденції вимагає виваженого підходу при визначенні її сутності та складових. Вчені-правознавці розглядають доброчесність як комплекс моральних, професійних та соціальних якостей особи, які забезпечують її спроможність діяти в інтересах правосуддя без будь-яких корисливих мотивів чи зовнішніх тисків.

Міжнародний досвід демонструє різноманітність підходів до визначення критеріїв доброчесності. Наприклад, у Швеції суддівська доброчесність вимірюється через систему атестації, яка враховує як професійний досвід, так і особисту репутацію кандидата. Тимчасом у Канаді вводяться конкретні етичні кодекси для суддів, що охоплюють такі аспекти як дотримання конфіденційності, відсутність конфлікту інтересів та нейтралітет у публічних виступах.

Враховуючи це, Україні слід звернути увагу на міжнародний досвід та адаптувати його до національних особливостей та потреб. Це може бути реалізовано через розробку комплексного законопроекту, який би включав як критерії доброчесності, так і механізми їх перевірки та атестації суддів. Важливо, щоб цей процес був прозорим, об'єктивним і залучав до себе представників наукової спільноти, професійних асоціацій суддів та інших зацікавлених сторін.

Виходячи з наведених вище засад правового регулювання правового статусу кандидата на посаду судді, а також загальних вимог законодавчої техніки, доцільно закріпити принаймні найбільш очевидні критерії доброчесності у Законі «Про судоустрій і статус суддів». З цією метою пропонується доповнити ч. 6 ст. 69 вказаного Закону п. 5, в якому закріпити зазначені критерії.

Закріплення доброчесності як вимоги до кандидата на посаду судді на конституційному рівні не відповідає характеру конституційного регулювання, що передбачає визначеність термінів. Пунктом 3.2 Європейської хартії суддів (Рада Європи, 1998 р.) передбачена вимога щодо конкретності при визначенні у законі обставин, за яких можуть виникати сумніви щодо

---

³⁴⁰ Стали відомі індикатори визначення невідповідності суддів критеріям доброчесності. *Судебно-юридическая газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/132839-stali-vidomi-indikatoriviznachennyanevidpovidnosti-suddiv-kriteriyam-dobrochesnosti>

³⁴¹ Кулібаба А. Поняття доброчесності як ключовий критерій у процесі добору на посаду суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 212–217.

незалежності та неупередженості судді при здійсненні правосуддя, з огляду на колишню діяльність його або його близьких родичів³⁴². З огляду на викладене, пропонується виключити зазначений термін з положень ч. 3 ст. 127 Конституції України. Натомість, закріпити його у галузевому законодавстві, зокрема Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Крім того, необхідно вказати про актуальність подальших наукових пошуків щодо визначення чітких критеріїв цього терміна.

Досліджуючи інші вимоги до кандидата на посаду судді, що закріплюються у ч. 3 ст. 127 Конституції України, зокрема такі як: визначення поняття професійної діяльності у сфері права, компетентності, необхідно зазначити, що досліджені міжнародні стандарти незалежності суддів зумовлюють необхідність подальшої роботи щодо уточнення вимог і критеріїв їх визначення, для недопущення надмірного оціночного їх трактування та дискреції. Особливу актуальність в цьому вимірі мають моральні, психофізіологічні, етичні вимоги до кандидата на посаду судді.

Загальні вимоги щодо чіткості правового регулювання зумовлюють необхідність уточнення окремих формулювань, що застосовуються у ч. 3 ст. 127 Конституції України. Так, компетенція є, за своєю сутністю, доброю обізнаністю з чим-небудь³⁴³. Як вказує Л. М. Москвич, «стаж роботи в галузі права» – це стаж роботи за спеціальністю після здобуття особою вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста³⁴⁴. Як вказує В. Е. Теліпко, особистість судді, його правосвідомість, морально-етичні якості і, зокрема, здатність ефективно протистояти спробам незаконного впливу при прийнятті рішення у справі, правильне розуміння законодавства і законів мислення є запорукою сильної та незалежної судової влади³⁴⁵. Вимога щодо стажу роботи у сфері права зумовлена здобуттям особою певних знань, умінь та навичок, які не можуть бути здобуті у процесі навчання, а здобуваються тільки у процесі практичної діяльності. Таким чином, терміном «компетенція» охоплюється вимога щодо певного стажу роботи у сфері права. Отже, вбачається недоцільним наводити зазначену вимогу окремо у ч. 3 ст. 127 Конституції України.

Кожна держава, прагнучи оптимізувати свою судову систему, шукає найкращі підходи та методики, вивчаючи міжнародний досвід. У такому

---

³⁴² Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 29.

³⁴³ Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. Київ; Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. С. 560.

³⁴⁴ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Е. Марочкін та ін.; за ред. І. Е. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 170.

³⁴⁵ Теліпко В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: наук.-практ. ком. / за ред. В. В. Молдована. Київ: Центр учбової літератури, 2011. С. 210.

контексті, аналіз критеріїв відбору суддів набуває первинної важливості. Він дозволяє визначити, наскільки об'єктивні, консистентні та ефективні ці критерії у світовому контексті, а також які аспекти заслуговують на детальний розгляд.

Аналітичний підхід до вивчення цього питання є ключовим для формування рекомендацій і стратегій щодо удосконалення національної системи відбору суддів в Україні. Тому, зосередимося на розгляді ключових аспектів на прикладах різних країн, що дозволить глибше розуміти глобальні тенденції та можливості їх адаптації. Отже, ключові аспекти відбору та призначення суддів (див. схему 3.2.1.):

1. Професійна адекватність. Німеччина: кандидати на суддівські посади мають пройти два етапи державних екзаменів, забезпечуючи високий рівень їхньої юридичної компетенції. Ця вимога зазначена в «Законі про суддівську службу» (Deutsches Richtergesetz).

2. Об'єктивність та консистентність критеріїв. Швеція: об'єктивність відбору в Швеції досягається завдяки діяльності незалежної суддівської номінаційної комісії, яка розглядає кандидатів на основі чітко визначених критеріїв. Це передбачено «Законом про суддів» (Domstolslag).

3. Ефективність методик відбору. Канада: використання психометричних тестів дає змогу обрати кандидатів з належною психологічною готовністю. Ця методика передбачена «Положенням про відбір суддів» (Judicial Appointments Guidelines).

4. Адаптація до національного контексту. Японія: відбір суддів у Японії базується на глибокому знанні місцевого права, відображеному в «Законі про суддівську систему» (Saibansho Act).

5. Врахування соціокультурних особливостей. Індія: важливим критерієм є знання різних місцевих мов та звичаєвого права, згідно з Індійською конституцією (глава IV, розділ 124).

6. Передбаченість та планування кар'єрного росту. Франція: чіткий кар'єрний шлях для суддів передбачено в «Ордонансі про статус суддів» (Ordonnance sur le statut de la magistrature).

7. Транспарентність процесу відбору. Велика Британія: публічний доступ до критеріїв відбору та результатів конкурсу гарантований «Законом про судові призначення» (Judicial Appointments Act).

8. Стійкість до політичних впливів. Данія: незалежність суддівської влади від політичних впливів закріплена в Данській конституції (глава 3).

9. Постійна освіта та підвищення кваліфікації. Австрія: необхідність регулярного підвищення кваліфікації суддів вказана в Федеральному законі про судову владу (Bundesgesetz über den gerichtlichen Dienst).

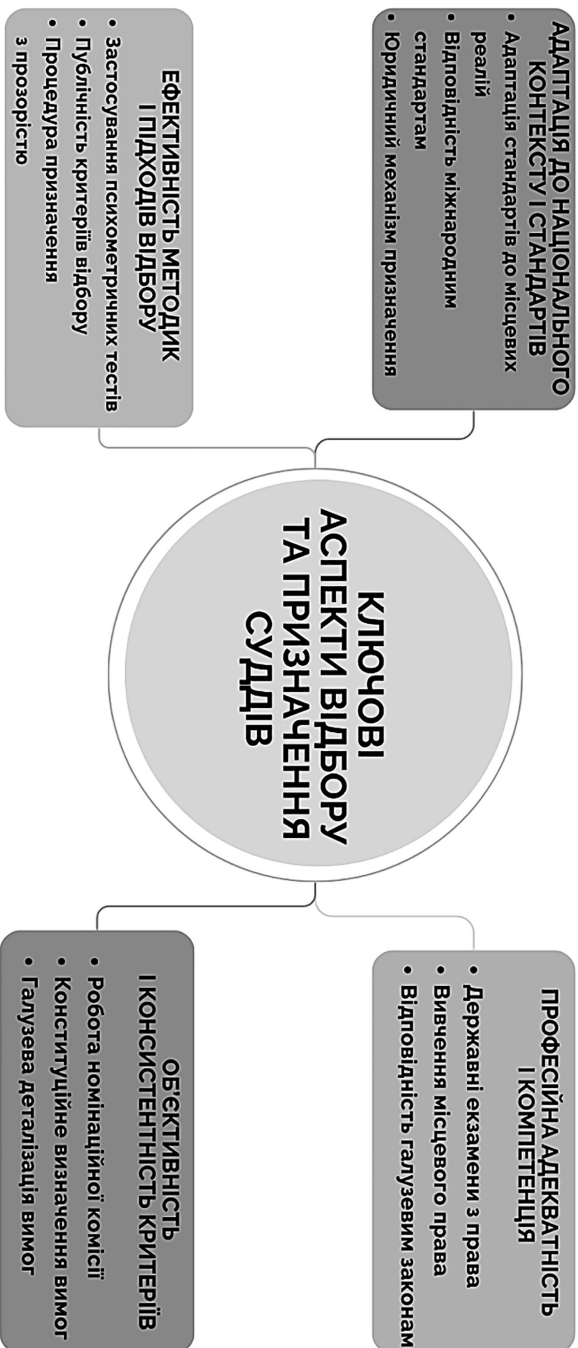

Схема 3.2.1. Ключові аспекти відбору та призначення суддів

Отже, вивчення міжнародного досвіду відбору та призначення суддів вказує на важливість комбінації універсальних та локальних підходів до цього процесу. Наявність чітко визначених юридичних рамок, відображених у конституційних та галузевих законодавчих актах, є ключовою для забезпечення об'єктивності, прозорості та ефективності процедур відбору. Однак, водночас, кожна держава має бути готовою до адаптації глобальних стандартів до своїх національних реалій, враховуючи історичний досвід, культурні та соціальні особливості. Це підтверджує необхідність націлених дій на законодавчому рівні, щоб забезпечити конкретність та послідовність у встановленні критеріїв призначення суддів.

Таким чином, за критерієм призначення судді на посаду необхідно виділити такі шляхи: чіткість конституційного визначення вимоги до особи, яка має намір обіймати посаду судді; деталізація окремих вимог у галузевому законодавстві, зокрема Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Наступним етапом призначення судді на посаду, що потребує уваги з позиції відповідності його міжнародним стандартам, є видання Президентом України указу про призначення конкретного кандидата на посаду судді (п. 15 ч. 1 ст. 70 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). При цьому аналіз положень ст. 80 зазначеного Закону надає підстави для висновку про безальтернативність підписання Президентом України такого указу. Зокрема, наявна пряма вказівка про обов'язок Президента України видати відповідний указ протягом визначеного строку з моменту внесення ВРП подання про призначення судді на посаду (ч. 2 ст. 80 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Водночас, має місце вказівка про наслідки виявлення звернень, що містять відомості про факти, які перешкоджають призначенню на посаду судді. Зазначені звернення самі по собі не можуть бути підставою для відмови у призначенні судді на посаду. У такому випадку Президент України може порушити перед компетентними органами питання щодо проведення перевірки цих фактів (ч. 1 ст. 80 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Попри чіткість викладення зазначених положень, актуальним залишається питання щодо рішення Президента України у випадку, якщо факти, що перешкоджають призначенню судді на посаду, підтвердились. Дійсно, саме по собі звернення не може вважатись перешкодою. Але за підтверженості вказаних фактів призначення на посаду судді буде неправомірним. Необхідно зважати й на значний строк видання зазначеного указу – 30 днів з моменту надходження до Президента України подання від ВРП, протягом яких можуть бути виявлені відповідні факти. Актуальна практика видання Президентом України указу про призначення на посаду судді свідчить про

наявність окремих випадків зволікань Президента України з виданням зазначеного акта³⁴⁶.

Сучасні міжнародні стандарти призначення судді на посаду передбачають різні моделі такого призначення. Поширеною є модель, за якої орган призначення судді на посаду не входить до суб'єктів законодавчої або виконавчої гілок влади. Усталеною може вважатись позиція щодо колегіального складу такого органу. Зазначене викладене, зокрема, у Пояснювальній записці до Європейської хартії про статус суддів від 10.07.1998 р.³⁴⁷ За національним законодавством, зазначеним вимогам повністю відповідає ВРП, яка наділена повноваженнями щодо внесення відповідного подання Президентові України. Втім, остаточною суб'єктом призначення є саме Президент України. При цьому, відсутність у нього повноважень щодо прийняття негативного рішення, на наш погляд, не відповідає його зазначеному статусу. Такий висновок підтверджується й положеннями усталених міжнародних стандартів. Так, п. 23 Київських рекомендацій ОБСЄ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23–25 червня 2010 р.) передбачено можливість наділення президента держави повноваженнями щодо відмови у призначенні на посаду судді³⁴⁸.

Не вступаючи в дискусію щодо доцільності наділення його такими повноваженнями, їх обсягу, форм і порядку реалізації, необхідно визнати, що доцільно наділити його повноваженнями принаймні стосовно повернення матеріалів справи конкретного судді до ВРП для прийняття відповідних рішень, у випадку якщо факти, що можуть перешкоджати призначенню судді на посаду, підтвердяться протягом вказаного вище строку призначення судді на посаду.

З урахуванням наведених вище фактів та для подальшого покращення механізму призначення суддів можна вважати за доцільне дослідження моделі реагування на можливі порушення з боку Президента України під час процесу призначення. Однією з інноваційних моделей може бути створення системи незалежного аудиту рішень ВРП. Така система дозволить ретельно перевіряти кожне рішення ВРП щодо призначення суддів, аналізуючи відповідність рекомендацій міжнародним стандартам, що, у свою чергу, сприятиме прозорості та об'єктивності призначення суддів.

Також слід відзначити важливість забезпечення адекватного захисту прав суддів у випадках, коли їх кандидатура подається на розгляд.

---

³⁴⁶ ДБР розслідує зволікання Порошенка під час призначення і звільнення суддів // Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2777983-dbr-rozslidue-zvolikanna-poroshenka-pid-cas-priznacenna-i-zvilnenna-suddiv.html>

³⁴⁷ Європейська та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 35.

³⁴⁸ Там само. С. 74.

Враховуючи це, важливо забезпечити, щоб у разі будь-яких затримок або проблем у процесі призначення суддя мав можливість звертатися до незалежного органу з метою захисту своїх прав та інтересів.

На завершення, пропонується створення консультативного органу, який об'єднає представників юридичної громади та експертів з міжнародного права. Цей орган мав би здійснювати постійний моніторинг норм та практики призначення суддів, пропонуючи вдосконалення на основі найкращого міжнародного досвіду та врахування реалій внутрішнього правового середовища України.

Таким чином, з метою визначення правових наслідків порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки фактів, що містяться у зверненнях щодо кандидата на посаду судді, доцільно доповнити ч. 2 ст. 80 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» реченням, яке викласти у такій редакції: «У випадку порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки фактів, визначених частиною першою цієї статті, суддя не може бути призначений на посаду до отримання Президентом України результатів такої перевірки».

Саме повернення матеріалів справи до ВРП вбачається найбільш бажаним актом Президента України у випадку виявлення вказаних обставин, таким що відповідає ustalеним міжнародним стандартам. Зокрема, як вказано у Пояснювальній записці до Європейської хартії про статус суддів від 10 липня 1998 р., суб'єкт призначення судді на посаду має, перед остаточним вирішенням цього питання, отримати думку уповноваженого органу, який надає рекомендацію щодо призначення судді на посаду³⁴⁹.

Отже, за критерієм призначення судді на посаду необхідно виділити такий шлях впровадження міжнародних стандартів незалежності судді як встановлення повноважень Президента України на випадок, якщо протягом строку видання указу про призначення на посаду судді (тридцять днів з дня отримання подання ВРП про призначення судді на посаду) підтверджаться обставини, що перешкоджають призначенню на посаду судді.

Перегляд адміністративного акта виділяється як одна зі стадій адміністративної процедури у сучасній теорії адміністративного права. Функція такої стадії визначається як забезпечувальна – щодо суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів. Виділяються два основні види підстав для перегляду: адміністративне оскарження та нововиявлені обставини. Право на оскарження пов'язується з переконанням особи у тому, що виданням

---

³⁴⁹ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 33.

адміністративного акта або його виконанням може бути порушено чи реально порушено її права, свободи, законні інтереси³⁵⁰.

Таким чином, наділення Президента України повноваженням щодо прийняття негативного рішення щодо призначення на посаду судді (у зв'язку з поверненням матеріалів справи на додатковий розгляд до ВРП) зумовлює необхідність визначення гарантій права кандидата на посаду судді на призначення його на посаду. Цією гарантією, відповідно до зазначених доктринальних підходів, можна визначити оскарження даного акта Президента України. Такий підхід не суперечить усталеним міжнародним стандартам гарантування незалежності суддів. Зокрема, у п. 3.3 Пояснювальної записки до Європейської хартії про статус суддів від 10 липня 1998 р. вказується про право судді на оскарження рішення незалежного органу про непризначення його на посаду чи не продовження контракту з ним³⁵¹.

Постановка питання про оскарження зазначеного акта Президента України зумовлює проблематику процедури такого оскарження і, зокрема, інстанції такого оскарження, з огляду на рівень суб'єктів публічної влади, акти яких є предметом оскарження.

У Рекомендації № R (95) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і господарських справах (прийнята Комітетом Міністрів 7 лютого 1995 р. на 528-му засіданні заступників міністрів) надається характеристика функцій та призначення суду третьої інстанції. Зокрема, визначаючи коло справ, на які доцільно поширювати юрисдикцію судів третьої інстанції, вказують на такі справи: розвивають право; сприяють однаковому тлумаченню закону³⁵². Зазначена Рекомендація яскраво характеризує місце суду третьої інстанції у судовій системі та його роль у правовому житті загалом. У національній судовій системі таким судом визначено Верховний Суд, завданням якого є забезпечення сталості й єдності судової практики (ч. 1 ст. 36 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Відповідно до частин 1, 2 ст. 266 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р., у редакції від 15.12.2017 р. (далі – КАС України)³⁵³, окремі справи адміністративної юрисдикції розглядаються Верховним Судом у складі колегії Касаційного адміністративного суду. Такими справами визначено справи, зокрема, щодо законності дій чи бездіяльності

---

³⁵⁰ Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 221, 225.

³⁵¹ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 36.

³⁵² Там само. С. 336.

³⁵³ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

Президента України. У світлі визначених вище міжнародних стандартів таке визначення судового органу для розгляду зазначених справ повністю відповідає статусу Президента України як сторони у судовому спорі. Тому, оскарження акта Президента України про повернення матеріалів щодо конкретного судді на додатковий розгляд до ВРП з підстав виявлення фактів, що перешкоджають його призначенню на посаду саме до Верховного Суду, відповідало б природі не тільки Президента України та ВРП як органу, що має конституційний статус (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 № 1798-VIII³⁵⁴).

Отже, за критерієм процедур призначення судді на посаду необхідно виділити такий шлях запровадження міжнародних стандартів забезпечення незалежності суддів як запровадження процесуальної форми судового оскарження указу Президента України про призначення судді на посаду (перегляд таких справ Верховним Судом як судом першої інстанції у порядку ст. 266 КАС України).

Ураховуючи вищевикладене, у схемі 3.2.2. наведено структуровані процедурні аспекти призначення суддів в Україні.

Схема 3.2.2. Процедурні аспекти призначення суддів в Україні

³⁵⁴ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

Численні недоліки у діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі – ВККС України) та Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) зумовили підписання Президентом України проєкту Закону України, яким передбачається, в тому числі, реорганізація діяльності вказаних суб'єктів владних повноважень³⁵⁵. Втім, аналіз засад цієї реорганізації свідчить про актуальність врахування міжнародних стандартів діяльності подібних суб'єктів владних повноважень. Одним із таких стандартів є, зокрема, єдність суб'єктів владних повноважень, відповідальних за формування високопрофесійного суддівського корпусу та суб'єктів, що є відповідальними за забезпечення незалежності судової влади. Втім, сьогодні зберігається становище ВККС України як окремого суб'єкта публічної влади у сфері судоустрою порівняно з ВРП.

Зазначене, з-поміж інших чинників, призводить до численних недоліків у справі добору суддів і призначення їх на посаду.

Питання правового статусу суб'єктів призначення на посаду судді отримали в юридичній літературі достатньо широку увагу. Зокрема, слід вказати на наукові напрацювання таких учених: І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, С. В. Прилуцький, В. Е. Теліпко та багатьох інших. Утім, питання співвідношення правового статусу суб'єкта добору кандидатів на посаду судді та суб'єкта призначення на посаду судді (ВРП та інших подібних суб'єктів, Президента України) не були предметом належної уваги науковців.

Отже, актуальним є питання обґрунтування необхідності забезпечення єдності суб'єктів призначення на посаду судді в контексті гарантування незалежності судової влади, формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства про судоустрій і статус суддів.

Тісний взаємозв'язок родових та видових категорій проявляється, передусім, у їх спільних ознаках. Виокремлення видових категорій не виключає врахування ширшого контексту, зокрема властивостей інших видових категорій, а також об'єднуючого їх спільного критерію. Тому дослідження міжнародних стандартів формування професійного корпусу суддів передбачає опрацювання зазначених стандартів стосовно гарантій незалежності суддів загалом.

Необхідно вказати на прийняту на сьогодні низку міжнародних документів, що містять міжнародні стандарти забезпечення незалежності суду та суддів. Такими є: «Основні принципи незалежності судових органів» (1985 р.), «Монреальська універсальна декларація щодо незалежності правосуддя» (1983 р.), «Статут суддів в Європі» (1997 р.) «Європейська хартія про статус

---

³⁵⁵ Зеленський підписав закон про судову реформу // УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2811485-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-sudovu-reformu.html>

суддів» (1998 р.), «Загальна хартія судді» (1999 р.), «Велика хартія суддів» (2010 р.)³⁵⁶.

Необхідно відмітити вагому роль також рекомендаційних актів. Такими слід вказати: «Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів» (прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 р.); «Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів); «Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів»; «Європейські стандарти в сфері судочинства – систематичний огляд»; Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) щодо незалежності судової системи, частина I: незалежність суду (прийнята Венеційською комісією на 82-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 березня 2010 р.)³⁵⁷ та деякі інші.

Крім того, істотне значення мають загальноприйняті стандарти прав людини, зафіксовані у таких документах як: Загальна декларація прав людини (1948 р.)³⁵⁸, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (далі – Конвенція)³⁵⁹ тощо.

Зокрема, у п. 1 ст. 6 Конвенції наголошується на праві кожного на захист своїх прав, зокрема незалежним судом. Термін «незалежність» щодо суду та суддів знайшов своє тлумачення у практиці Європейського суду з прав людини у його численних рішеннях у справах, зокрема: «Бомартен проти Франції», «Обермайер проти Австрії», «Шевроль проти Франції», «Терра Вонінген Б. В. проти Нідерландів», «Брайян проти Сполученого Королівства» та інших³⁶⁰.

Незалежність і неупередженість суду передбачають: відсутність особистої заінтересованості у результатах розгляду справи, виконуваних рішення суду, неприпустимість підпорядкування іншим суб'єктам публічної

---

³⁵⁶ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 19, 27, 67, 106, 112, 115.

³⁵⁷ Там само. С. 24, 41, 51, 70, 88.

³⁵⁸ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93 (15.12.2008). Ст. 3103.

³⁵⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ETS № 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

³⁶⁰ Практичний посібник зі статті 6 – цивільна частина. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf

влади при розгляді й вирішенні справи, неприпустимість поєднання в одному суб'єкті здійснення правосуддя функцій різних гілок влади³⁶¹.

Серед гарантій незалежності судді при здійсненні правосуддя на першому місці постає особливий порядок його призначення, а також припинення його повноважень чи звільнення (п. 1 ч. 5 ст. 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). У зв'язку з наведеним доцільно навести один із стандартів незалежності судді, передбачений рекомендаційним актом. Так, Київськими рекомендаціями ОБСЕ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23–25 червня 2010 р.) передбачено необхідність створення особливого суб'єкта публічної влади для проведення іспитів з метою добору суддів, окрім випадків, встановлених законом.

Контролюючі органи у такому випадку можуть перевіряти виключно дотримання таким суб'єктом публічної влади відповідних законодавчих процедур, а також законність прийняття рішень на основі дотримання таких процедур. Окремо наголошується на забезпеченні незалежності суб'єктів процедур призначення суддів на посаду від органів інших гілок влади, зокрема виконавчої (пункти 3, 4 зазначенх Рекомендацій)³⁶².

У Великій хартії суддів, прийнятій 17 листопада 2010 р. у Страсбурзі, серед гарантій незалежності судової влади на першому місці відзначається забезпечення об'єктивності (зовнішньої вираженості) критеріїв відбору кандидатів на посаду судді. Крім того, вказується на необхідність поєднання в одному суб'єкті: суб'єкта прийняття таких рішень та суб'єкта відповідальності за збереження незалежності судової гілки влади. У цьому зв'язку необхідно звернути увагу на окремі положення вітчизняного законодавства у сфері судоустрою. Так, ВККС України, з-поміж іншого, проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит (п. 2 ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). ВРП діє для, зокрема, забезпечення незалежності судової влади (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 р. № 1798-VIII (далі – Закон «Про Вищу раду правосуддя»)³⁶³).

ВРП може ухвалити рішення про відмову у внесенні Президентом України подання про призначення судді на посаду тільки на підставі обґрунтованих відомостей якщо: 1) такі відомості не були предметом

---

³⁶¹ Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду. *Форум права*. 2011. № 3. С. 282–286.

³⁶² Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 73.

³⁶³ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

розгляду ВККС України; 2) ВККС України не дала належної оцінки таким відомостям у межах процедури кваліфікаційного оцінювання щодо відповідного кандидата (ч. 4 ст. 37 Закону «Про Вищу раду правосуддя»). ВРП є окремим, визначеним органом державної влади із самостійним статусом (ч. 1 ст. 1 Закону «Про Вищу раду правосуддя»). ВККС України теж характеризується такими ознаками (ч. 1 ст. 92 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Таким чином, забезпечення незалежності судової влади та здійснення добору кандидатів для призначення на посаду судді за національним законодавством здійснюється двома різними суб'єктами публічної влади: Вищою радою правосуддя та ВККС України відповідно. При цьому підстави для відмови у внесенні Президентом України подання про призначення судді на посаду не можуть бути застосовані, якщо відповідні обставини були предметом розгляду ВККС України.

Отже, хоча відповідне подання Президенту України вносить суб'єкт відповідальності за збереження незалежності судової гілки влади, але основне встановлення обставин справи щодо конкретного кандидата здійснюється іншим, окремим суб'єктом публічної влади. При цьому його рішення є обов'язковим для ВРП.

Це дозволяє стверджувати про відповідальність ВККС України безпосередньо за дотримання процедур формування суддівського корпусу, але не за забезпечення незалежності судової гілки влади загалом. З огляду на, по-декуди, недостатню чіткість критеріїв проведення кваліфікаційного оцінювання суддів³⁶⁴, це спричиняє ризик невиправдано формального підходу при кваліфікаційному оцінюванні суддів, що констатується сьогодні у юридичних публікаціях^{365, 366}.

У контексті глобалізації правових систем і зростання впливу міжнародних стандартів на національні правові порядки, роль і місце ВККС України в процесі добору та оцінювання суддів стає особливо актуальною. Процедура добору та кваліфікаційного оцінювання суддів повинні бути не лише прозорими та об'єктивними, а й узгодженими з міжнародними стандартами. Це допоможе не лише підвищити довіру громадян до судової системи

---

³⁶⁴ За наслідками кваліфікаційного оцінювання звільнено лише 15 суддів. Громадськість назвала основні недоліки оцінювання // DEJURE. URL: <https://dejure.foundation/news/za-naslidkamy-kvalifikatsiyного-ociniuvannia-zvilneno-lyshe-15-suddiv>

³⁶⁵ Берко С. Веселі старті президента Зеленського у судах. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/10/16/7229239/>

³⁶⁶ Передумали? Перенесений розгляд справи скандального судді Чванкіна зник з розкладу на сайті ВККСУ // Інформаційний портал «СопКор» – антикорупційні новини України. URL: <https://stopcor.org/peredumali-pereneseniy-rozglyad-spravi-skandalnogo-suddi-chvankina-znik-z-rozkladu-na-sayti-vkksu/>

України, а й сприятиме інтеграції української правової системи в світовий правовий простір.

Ефективним шляхом подолання зазначеного недоліку можна визначити впровадження окресленого міжнародного стандарту у національний правовий обіг шляхом, зокрема, передання функцій ВККС України щодо добору суддів до ВРП. До прийняття Закону «Про Вищу раду правосуддя» відповідні функції виконувала Вища рада юстиції, призначенням якої визначалось формування високопрофесійного суддівського корпусу, що міг би належним чином здійснювати правосуддя³⁶⁷.

Втім, на той час актуальною була діяльність кваліфікаційних комісій та Вищої кваліфікаційної комісії України. Вища рада юстиції розглядалась у юридичній літературі як новела^{368, 369}.

С. В. Прилуцький розглядає Вищу раду юстиції як самостійний суб'єкт публічної влади в системі судової влади, що має централізований характер. При цьому основною формою процедур зайняття посади судді визначається взаємодія Вищої ради юстиції та кваліфікаційних комісій. Завдяки наведеному досягається колегіальний характер прийняття рішень щодо призначення судді на посаду. Колегіальність розглядається як основна засада діяльності суб'єктів призначення судді на посаду³⁷⁰. Дослідник формулює класифікацію суб'єктів формування суддівського корпусу за комплексним критерієм мети та правових наслідків діяльності.

Так, виділяються попередні суб'єкти та безпосередні суб'єкти. Попередні суб'єкти здійснюють добір і представляють кандидатів на посаду судді для подальшого призначення. Безпосередні мають повноваження щодо наділення чи позбавлення суддів повноважень. Основним завданням попередніх суб'єктів є збір та підготовка матеріалів щодо конкретного кандидата з метою подальшого вирішення питання призначення його на посаду судді³⁷¹. У попередніх суб'єктах неважко вбачати кваліфікаційні комісії, а у безпосередніх – Вищу раду юстиції та Президента України, хоча С. В. Прилуцький безпосередньо цього не наводить.

Визначаючи актуальність як наукову значимість вказаних положень на момент їх формулювання, необхідно вказати, що збереження засади

---

³⁶⁷ Конституція України: науково-практичний коментар / за ред. В. Я. Тація, О. В. Петришина, Ю. Г. Барабаша та ін. Харків: Право, 2011. С. 925.

³⁶⁸ Там само.

³⁶⁹ Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 251.

³⁷⁰ Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2003. С. 96.

³⁷¹ Там само. С. 95.

колегіальності можливо й при організації процедури призначення на посаду судді в рамках одного суб'єкта публічної влади – ВРП.

У випадку поєднання в одному суб'єкті публічної влади, що характеризується єдиною метою діяльності (забезпечення незалежності судової гілки влади), добір кандидатів на посаду судді та відповідні подальші процедури здійснювалися б із урахуванням не тільки власне процедур, а й зазначеної мети. Неврахування такої мети означало би протиправний характер відповідної діяльності.

З іншого боку, не можна не визнати, що зазначена передача функцій від ВККС України до ВРП вимагає внесення комплексних змін до чинного законодавства. Зокрема, добір кандидатів на посаду судді визначено на одному з перших місць серед повноважень цього органу. За таких обставин, виключення такого повноваження означало б, по суті, утворення іншого органу в системі судової влади.

Крім того, внесення зазначених змін зумовить істотні зміни у взаємодії ВРП та ВККС України. Адже, окрім добору кандидатів на посади судді, ВККС України виконує ще й значну кількість інших пов'язаних функцій: веде облік даних про кількість посад суддів у судах, у тому числі, вакантних; визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; затверджує форму і зміст заяви про участь у доборі кандидатів на посаду судді, анкети кандидата на посаду судді, порядок складення відбіркового іспиту та методику оцінювання його результатів, порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, порядок складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів, положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, порядок формування і ведення суддівського досьє (досьє кандидата на посаду судді) та інші процедури виконання Комісією її функцій; бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, у тому числі, встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром, реципієнтом міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій тощо (ч. 1 ст. 93 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Попри наведене, результат зазначених законодавчих змін вбачається вартим їх проведення.

Виходячи із вказаного, наведений у юридичній літературі поділ суб'єктів формування суддівського корпусу за комплексним критерієм мети та правових наслідків діяльності на попередні (кваліфікаційні комісії) та

безпосередні (суб'єкти остаточного призначення на посаду судді) необхідно визнати таким, що поступово втрачає свою актуальність, як з наукової, так і з практичної точки зору, не відповідає визнаним міжнародним стандартам побудови суб'єктів призначення на посаду судді.

Реалізація передання повноважень ВККС України щодо проведення добору кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі, організації проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та прийняття кваліфікаційного іспиту, передбачає внесення комплексних змін до чинного законодавства про судоустрій. Втім, одними із перших кроків необхідно визначити наступні: виключення із Закону «Про судоустрій і статус суддів» глави 3 розділу 5 та перенесення відповідних положень до Закону «Про Вищу раду правосуддя»; внесення змін до власне норм цієї глави, виходячи зі статусу ВККС України як структурного підрозділу ВРП; внесення змін до інших положень Закону «Про судоустрій і статус суддів» з метою врахування змін у статусі ВККС України.

Незалежність і безсторонність суду у вирішенні справ визначається чинником легітимності судової влади як такої. Незалежність суду відображає сутність судової влади як окремої гілки державної влади³⁷². Відповідно до усталених міжнародних стандартів, положення щодо незалежності судових органів мають бути закріплені у законодавстві держави, на рівні Конституції або Закону. Таке положення закріплене, зокрема, в Основних принципах незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.) (далі – Основні принципи незалежності судових органів)³⁷³. Серед чинників, що безпосередньо впливають на незалежність судової влади, називається, зокрема, підбір кандидатів на посаду судді (п. 10 Основних принципів незалежності судових органів). Виділяються, крім того, й такі як: свобода слова членів судових органів; умови проходження служби й термін суддівських повноважень; гарантії професійної таємниці та суддівський імунітет; особливості підстави та порядок покарання, усунення з посади чи звільнення³⁷⁴.

Досліджуючи співвідношення понять «незалежність суду» та «незалежність суддів», необхідно вказати на їх близький, в окремих питаннях тождийний, але в цілому різний зміст. Сьогодні основна увага науковців приділяється проблематиці незалежності саме суддів, що є природним з огляду на розгляд судді як основного носія судової влади, діяльність якого безпосередньо впливає на рівень легітимності судової влади у конкретному

---

³⁷² Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. С. 18, 27.

³⁷³ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 21.

³⁷⁴ Там само.

суспільстві. Втім, розгляд питань незалежності судді без урахування інституційної складової судової влади, в межах якої він знаходиться не може бути повним.

Відповідно до ст. 6 Закону «Про судоустрій і статус суддів» гарантіями незалежності саме суду необхідно вважати: імперативне положення щодо незалежності судів від будь-якого незаконного впливу при здійсненні правосуддя; права судів не розглядати визначені категорії звернень громадян; положення щодо прямої заборони незаконного впливу на суд та відповідальності у зв'язку з цим; запобігання підірванню незалежності судової влади на майбутнє шляхом встановлення обов'язку суб'єктів публічної влади утримуватись від актів, що можуть мати такі наслідки; діяльність органів суддівського самоврядування.

Прикладами ж гарантій незалежності суддів, виходячи з положень ст. 48 зазначеного Закону, можна навести: особливий порядок вирішення питань проходження суддею служби; положення щодо недоторканності та імунітету судді; незмінюваність судді; визначений законом порядок здійснення правосуддя та інші.

Порівняльний аналіз зазначених положень надає підстави для висновку про співвідношення вказаних гарантій. Гарантії незалежності суду визначають інституційну сутність судової влади загалом та можуть вважатись умовами належної реалізації гарантій незалежності судді. Гарантії незалежності суду не так часто безпосередньо зовнішньо проявляються при здійсненні правосуддя як гарантії незалежності судді, але вони можуть вважатись основою для ефективності реалізації гарантій незалежності судді.

Дослідження правового регулювання засад законодавчої та виконавчої влади у Конституції України показує закріплення законодавцем відмітних рис цих гілок влади. Таке закріплення відбувається у формі, передусім, визначення повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади (ст. 85 Конституції України) та Кабінету Міністрів України як вищого органу у системі органів виконавчої влади (ст. 116 Конституції України). Стосовно судової влади, то таке закріплення відбулось у положенні ч. 1 ст. 124 Конституції України: «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди». Як слідує з тверджень авторів науково-практичного коментаря до Конституції України, зазначене положення означає не тільки визначення судів як єдиних суб'єктів здійснення правосуддя, але й визначення основного характеру їх компетенції – здійснення правосуддя³⁷⁵. Втім, необхідно зважати на особливу правову природу судової влади, за якої

---

³⁷⁵ Конституція України: науково-практичний коментар / за ред. В. Я. Тація, О. В. Петришина, Ю. Г. Барабаша та ін. Харків: Право, 2011. С. 860.

незалежність суду при здійсненні правосуддя постає чинником легітимності такої влади. Адже суддя при здійсненні правосуддя має керуватись виключно законом і власним переконанням.

Отже, не оспоруючи роль законності у здійсненні своїх повноважень суб'єктами законодавчої та виконавчої влади, необхідно вказати на особливе значення незалежності судової влади як її іманентної риси. Виходячи з наведеного, положення щодо незалежності судів від будь-якого незаконного впливу, закріплене у ч. 1 ст. 6 Закону «Про судоустрій і статус суддів», необхідно визнати таким, що стосується інституційної характеристики судової влади не тільки з точки зору її сутності, а й з точки зору її взаємовідносин та місця у системі гілок державної влади. З огляду на наведене, уявляється доцільним перенести це положення до Конституції України.

Таким чином, незалежність суду слід розглядати як інституційну основу судової влади та основу для реалізації незалежності суддів. Тому розвиток гарантій незалежності суддів зумовлює визначення актуальних шляхів удосконалення правового регулювання і щодо незалежності суду. Положення щодо незалежності суду, яке сьогодні закріплене у ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», необхідно закріпити у Конституції України.

Актуальні міжнародні стандарти незалежності суддів виділяють два її рівні: зовнішній та внутрішній. Проявами зовнішньої незалежності суддів відмічають: гарантування свободи, повага до прав людини конкретного судді, повага до неупередженого застосування суддею норм права; наявність конструктивних зв'язків суддів із органами влади у судовій сфері, а також із професіоналами, які сприяють діяльності суддів щодо здійснення правосуддя; максимальне життя заходів для забезпечення незалежності суддів та інші. Проявами внутрішньої незалежності є, зокрема: реальна незалежність судді у ході здійснення правосуддя та прийняття рішень, наявність реальної можливості для цього; відсутність вказівок вищих судів стосовно того, як потрібно вирішувати конкретну справу, та інші³⁷⁶.

Одним із проявів внутрішньої незалежності, який сьогодні є одним із найпроблемніших у реалізації, є об'єктивний характер критеріїв розподілу судових справ між суддями. Вказується про неприпустимість впливу на такий розподіл будь-яких осіб, які зацікавлені у результатах вирішення справи³⁷⁷. Зокрема, попри існування автоматизованої системи розподілу судових справ, у юридичних публікаціях відмічаються істотні недоліки у роботі

---

³⁷⁶ Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 45.

³⁷⁷ там само.

цієї системи, неодноразові спроби вплинути на результати її роботи, які подекуди були успішними.

У цьому аспекті відмічаються перспективи створення єдиної системи розподілу справ, із розташуванням програмного забезпечення не в окремих судах, а у приміщенні ДСА України, що має забезпечити від спроб вплинути на роботу системи у конкретному суді^{378, 379}. В аспекті подальшого розвитку об'єктивних критеріїв розподілу судових справ необхідно окремо розглянути такий критерій як спеціалізація суддів щодо розгляду окремих судових справ. Зокрема, за твердженнями уповноважених осіб, в окремих судах відсутні спеціалізації суддів щодо розгляду конкретних категорій справ, тобто кожен суддя у такому суді розглядає усі категорії справ³⁸⁰.

Системний аналіз положень розділу 8 Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30³⁸¹, надає підстави для визначення таких критеріїв розподілу справ між суддями як: компетенція судді щодо розгляду конкретної категорії справ; коефіцієнт навантаження; діапазон імовірності судді щодо конкретної справи та деякі інші. Втім, у випадку відсутності у суді спеціалізації щодо розгляду конкретних категорій справ такий критерій як компетенція судді не може бути застосований. Але у зазначеному Положенні така ситуація не врегульовується. Таким чином, актуальним є вдосконалення правового регулювання об'єктивних критеріїв розподілу судових справ між суддями. Отже, за інституційним критерієм необхідно виділити такий пріоритет впровадження міжнародних стандартів незалежності судді як об'єктивність критеріїв розподілу судових справ.

Відповідно до п. 7 Доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) щодо незалежності судової системи, частина I: незалежність суду (прийнята Венеційською комісією на 82-му пленарному засіданні (Венеція, 12–13 березня 2010 р.), одним із окремих аспектів незалежності суддів є бюджет судової системи. Зокрема, вказується

---

³⁷⁸ Втручання суду в розподіл справ стане неможливим: на що очікувати від впровадження ЄСІТС. *Судебно-юридическая газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/121777-vtruchannya-sudu-v-rozpodil-sprav-stane-nemozhlivim-na-scho-ochikuvati-vid-vprovadzhennya-yesits>

³⁷⁹ Суддівська рулетка: як в Окружному адмінсуді обходять авторозподіл справ між суддями // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30050046.html>

³⁸⁰ Там само.

³⁸¹ Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/462982__680984

на неприпустимість недостатнього фінансування судової системи навіть в умовах кризи (п. 53)³⁸².

У цьому зв'язку привертають увагу, наприклад, дані Державного бюджету 2020 р. стосовно судової системи. Так, відмічається фінансування судів, загалом, приблизно на 40 % від мінімальної потреби. При цьому, якщо вищі судові органи (Верховний Суд, Вищий антикорупційний суд, а також Конституційний Суд України) фінансуються в середньому приблизно на 70 %, то фінансування здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами знаходиться на рівні приблизно 40 %³⁸³, попри те, що близько 95 % рішень виносяться саме ними. Необхідно вказати про особливу правову природу судової влади, здійснення якої передбачає винесення рішення, що має найвищу юридичну силу у конкретному спорі. З огляду на наведене, актуальною для обговорення виявляється проблематика мінімальних критеріїв фінансування судової системи, що мають застосовуватись незалежно від економічної ситуації в державі.

Іншим принциповим положенням міжнародних стандартів визначено неприпустимість тиску органів законодавчої чи виконавчої влади на судову систему через визначення її фінансування (п. 54 зазначеної Доповіді). У розрізі реалізації цього положення доцільним є розширення повноважень ДСА України як учасника бюджетного процесу (ст. 22 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 р.)³⁸⁴ та закріпити її право на отримання пояснень щодо причин конкретного обсягу фінансування у певному бюджетному році.

Отже, за інституційним критерієм необхідно виділити такі пріоритети як: розвиток критеріїв визначення фінансування судової системи (визначення меж граничного розміру фінансування), розширення повноважень, зокрема ДСА України як учасника бюджетного процесу (право на пояснення стосовно розмірів фінансування судової системи на конкретний рік).

Висновки до розділу 3

Міжнародні стандарти гарантій незалежності суддів та адміністративних процедур їх реалізації можуть бути систематизовані за критерієм на пряму забезпечення незалежності суддів. За цим критерієм вказані гарантії

---

³⁸² Європейська та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. С. 98.

³⁸³ Бюджет Феміди-2020: чи врахували пропозиції ДСА щодо видатків на оплату праці в судах. *Судебно-юридическая газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/154035-byudzhzet-femidi-2020-chi-vrakhuvai-propozitsiyi-dsa-schodo-vidatkiv-na-oplatu-pratsi-v-sudakh>

³⁸⁴ Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

можуть бути систематизовані у такі групи: пов'язані з проходженням суддею служби (призначення на посаду, притягнення до юридичної відповідальності, припинення повноважень, відставка); забезпечення діяльності судді (фінансування, матеріальне, соціальне, організаційне, а також забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна); гарантії відправлення правосуддя (заборона втручання у процес відправлення правосуддя, відповідальність за прояв неповаги до суду, недоторканність та імунітет, незмінюваність, визначення законом порядку відправлення правосуддя). Усі відповідні гарантії знайшли своє відображення в актуальних міжнародних стандартах незалежності суддів.

Сучасне вітчизняне розуміння незалежності суду та суддів, її гарантій, правових процедур їх реалізації ґрунтується на методологічних засадах, подібних до таких у актуальних міжнародних стандартах вказаних правових явищ. Такі засади зумовлені сприйняттям гарантій незалежності суддів як підсистеми стосовно системи гарантій незалежності суду

У національному адміністративно-правовому регулюванні адміністративних процедур реалізації гарантій незалежності суддів необхідно виділяти види адміністративних процедур за критерієм правової природи гарантій незалежності суддів, які реалізуються через такі процедури. За цим критерієм необхідно виділити процедури: пов'язані з проходженням суддею служби; процедури забезпечення діяльності судді; процедури реалізації гарантій відправлення правосуддя. Структурний та елементний аналіз міжнародних стандартів вказаних адміністративних процедур дозволяє стверджувати про подібність вітчизняної системи адміністративних процедур до системи, що висвітлюється у зазначених стандартах, за окремими винятками.

В окремих випадках національне адміністративно-правове регулювання гарантій незалежності суддів, а також адміністративних процедур їх реалізації відрізняється від підходів міжнародних стандартів регулювання цих правових явищ за видами правового регулювання. Ці види можуть бути охарактеризовані за такими критеріями як: причетність суб'єкта виконання до створення правових норм (збільшена роль координаційного правового регулювання за міжнародними стандартами); розподіл компетенції суб'єктів судової влади щодо врегулювання питань діяльності судової влади (відмінності у сферах централізованого та децентралізованого регулювання).

Досліджувані стандарти регламентують як спеціальні питання окремих адміністративних процедур, так і загальні. Тому досліджувані стандарти можуть бути визначені стосовно кожної гарантії незалежності суддів, а також стосовно кожної адміністративної процедури її реалізації.

Актуальні напрями впровадження зазначених стандартів можуть бути систематизовані за такими критеріями як: визначені законом етапи процедури призначення судді на посаду; інституційний критерій.

За критерієм процедур призначення судді на посаду необхідно виділити такі шляхи: чіткість конституційного визначення вимог до особи, яка має намір обіймати посаду судді; деталізація окремих вимог (компетентність, добросовісність) у галузевому законодавстві, зокрема Законі України «Про судоустрій і статус суддів»; встановлення повноважень Президента України на випадок, якщо протягом строку видання указу про призначення на посаду судді (тридцять днів з дня отримання подання ВРП про призначення судді на посаду) підтвердяться обставини, що перешкоджають призначенню на посаду судді; запровадження процесуальної форми судового оскарження указу Президента України про призначення судді на посаду (перегляд таких справ Верховним Судом як судом першої інстанції у порядку ст. 266 КАС України).

Незалежність суду слід розглядати як інституційну основу судової влади та основу для реалізації незалежності суддів. Тому розвиток гарантій незалежності суддів зумовлює визначення актуальних шляхів удосконалення правового регулювання і щодо незалежності суду. Положення щодо незалежності суду, закріплене у ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», має бути закріплене у Конституції України.

За інституційним критерієм необхідно виділити такі пріоритети впровадження зазначених стандартів: об'єктивність критеріїв розподілу судових справ; розвиток критеріїв визначення розміру фінансування судової системи (визначення меж граничного розміру фінансування судової системи), розширення повноважень, зокрема, ДСА України як учасника бюджетного процесу (право на пояснення стосовно розмірів фінансування судової системи на конкретний рік).

ВИСНОВКИ

У монографії наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання формулювання теоретичного підґрунтя щодо адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, формулювання шляхів його вдосконалення з урахуванням: положень національної правової доктрини щодо змісту незалежності судді, сутності та особливостей відповідних суспільних інститутів, адміністративних процедур правозастосовної діяльності; актуальної практики правозастосування у цій сфері; досвіду визначення відповідних гарантій та процедур за кордоном. Низку висновків та положень стосовно вирішення зазначеної проблематики складають результати проведеного дослідження.

1. Існують доктринальні і нормативні підстави виділяти адміністративно-правову природу статусу судді у відносинах публічної служби, виходячи з відповідної природи зазначених відносин, а також з урахуванням природи незалежності судді як відмітної та конститутивної ознаки його правового статусу. Адміністративно-правовий статус судді характеризується особливостями, які притаманні державній службі, зокрема: професійність діяльності; наявність особливих вимог як до кандидата на посаду судді, так і до судді; державний характер виконуваних завдань; особливі процедури рекрутингу (набору на службу), проходження служби, звільнення (припинення служби); особливості дисциплінарної відповідальності. Наявність особливостей адміністративно-правового статусу судді впливає з окремого нормативно-правового акта – Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. Доцільно зауважити про наявність неоднозначної наукової позиції щодо визначення судді як публічного службовця, враховуючи особливий характер функції щодо здійснення правосуддя.

2. Про гарантії незалежності судді необхідно вказувати не у елементному, а у системному значенні, тобто як про систему гарантій. Застосування системного підходу до визначення гарантій незалежності судді впливає з розуміння незалежності судді, її взаємозв'язку з незалежністю судової влади, суду. Систему гарантій незалежності судді складають загальні і спеціальні гарантії. Існування загальних гарантій впливає зі ст. 124 Конституції України, в якій закріплено, що правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Конституційно-правовою основою загальних гарантій незалежності судді є конституційна формула щодо гарантування Конституцією і законами України незалежності і недоторканності судді, заборона впливу на

суддю у будь-який спосіб. До спеціальних гарантій незалежності суддів, виходячи з правових позицій ЄСПЛ, доцільно віднести матеріальні та процесуальні гарантії. Матеріальні спеціальні гарантії пов'язані з формуванням суддівського корпусу, здійсненням відповідних процедур як належних. Процесуальні гарантії незалежності стосуються існування належної правової процедури розгляду і вирішення суддею справи, прийняттям правосудного рішення.

3. Виходячи з правових позицій ЄСПЛ стосовно гарантій незалежності судді, можна вказати про доцільність виділення загальних і спеціальних гарантій. Загальні гарантії незалежності формуються на засадах забезпечення незалежності судової влади та незалежності суду. Спеціальні гарантії стосуються безпосередньо судді як особи, яка здійснює правосуддя у конкретній справі. Загальні гарантії визначені конституційно-правовим статусом судової влади та суду, а спеціальні гарантії пов'язані з конституційно-правовим статусом судді, його процесуальною компетенцією та процедурами кадрових призначень, пов'язаних із набуттям статусу судді та здійсненням суддею правосуддя. Тож, можна перебачити, що у структурі спеціальних гарантій доцільно виділити матеріальні і процесуальні гарантії. Матеріальні – пов'язані з набуттям статусу судді, а процесуальні – із гарантіями належного здійснення правосуддя.

4. Під адміністративними процедурами правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів слід розуміти встановлений нормами адміністративного права порядок діяльності уповноважених суб'єктів, спрямований на реалізацію гарантій незалежності суддів, який має публічний характер і завершується прийняттям акта індивідуальної дії щодо судді як носія судової влади. У такому значенні розкрито сутність адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів у вузькому значенні. Широке значення вказаної адміністративної процедури розкривається у її визначенні як сукупності цілеспрямованих, послідовно здійснюваних уповноваженими суб'єктами дій, урегульованих нормами адміністративного права і процесу щодо реалізації гарантій незалежності суддів, які завершуються прийняттям акта індивідуальної дії стосовно судді та/або спрямовані на створення умов забезпечення незалежності суддів.

5. Ознаками адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів визначено: послідовність (необхідність унормування процедурних дій, що характеризуються як послідовно здійснювані); законність (правозастосовна діяльність суб'єктів застосування гарантій незалежності суддів як організаційна, імперативно-владна має здійснюватись тільки на підставі й у порядку, встановленому правовою

нормою); нормативний характер (регламентованість у чинному законодавстві за умови відсутності, або, принаймні, незначного обсягу наявних прогалин і колізій); стадійність (послідовна реалізація декількох стадій за умови, що кожен наступний етап розпочинається на основі результатів попереднього етапу); наявність правової форми завершення адміністративної процедури: переважно правовий акт індивідуального характеру.

6. Концептуальними засадами належної правової процедури щодо змісту адміністративних процедур правозастосовної діяльності реалізації гарантій незалежності суддів виступають принципи: загальні і спеціальні. Загальні принципи належної правової процедури виступають першоосновою, вихідним началом і правовими вимогами, які стосуються всіх адміністративних процедур гарантування незалежності суддів, а тому впливають з положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Спеціальні принципи належної правової процедури — похідні від загальних принципів, а тому виділено такі їх групи:

- належного розгляду справи адміністративної юрисдикції;
- належної процедури провадження у справах про адміністративні правопорушення за участі судді;
- процедур притягнення суддів до відповідальності;
- процедур добору і відбору на посаду судді, звільнення та припинення повноважень;
- призначення суддів на адміністративні посади;
- процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування;
- процедури застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

7. Адміністративні процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів виділені на підставі «широкого» підходу до визначення сутності таких процедур, що передбачає не тільки виділення тих, які завершуються прийняттям індивідуального правового акта стосовно судді, а й тих, що пов'язані із забезпечувальною діяльністю. Разом із тим, застосування «вужького» підходу до визначення адміністративної процедури правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів дозволяє конкретизувати перелік адміністративних процедур, обмежуючи їх тільки тими, які завершуються прийняттям індивідуального акта стосовно судді як посадової особи. Саме тому, до адміністративних процедур правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів доцільно віднести такі:

- процедура призначення, звільнення та припинення повноважень судді;
- процедура притягнення судді до відповідальності;
- процедура призначення судді на адміністративну посаду;

– процедура застосування заходів правового захисту судді, членів його сім'ї, майна.

8. Суб'єктів адміністративно-правового регулювання реалізації адміністративних процедур забезпечення незалежності суду та суддів доцільно систематизувати за критерієм сфери їх регулюючого впливу: суб'єкти встановлення відповідних адміністративних процедур (суб'єкти адміністративно-правового регулювання); суб'єкти регулювання правовідносин щодо реалізації таких процедур (Рада суддів України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України, органи суддівського самоврядування). За критерієм юридичної сили актів, що видаються суб'єктами адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів, можливо виокремити суб'єктів регулювання: що має обов'язкову юридичну силу (органи виконавчо-розпорядчої компетенції у сфері судової влади: Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України); що має переважно роз'яснювальний та рекомендаційний характер (органи суддівського самоврядування, окремі громадські організації: «Асоціація суддів України», «Асоціація правників України» тощо).

9. Міжнародні стандарти формування корпусу суддів у контексті гарантування незалежності суду та суддів доцільно систематизувати за критерієм об'єкта їх впливу. За таким критерієм можна виділити стандарти, що стосуються: добору кадрів на посаду судді; комплектування суб'єкта призначення суддів на посади; підготовки суддів; гарантій при проходженні служби.

У межах першої групи необхідно вказати на такі стандарти як: чіткість критеріїв добору кадрів на посаду судді; неприпустимість застосування таких критеріїв як стать, колір шкіри, політичні чи релігійні переконання; єдність суб'єкта проведення добору кандидатів на посаду судді та суб'єкта призначення на цю посаду тощо.

У межах другої групи необхідно вказати на: неприпустимість вирішальної участі суб'єктів законодавчої чи виконавчої гілок влади у комплектуванні суб'єкта призначення суддів на посади; дотримання засад паритетності при обранні членів суб'єкта призначення судді на посаду.

У межах третьої групи необхідно вказати на: стандарт фінансування такої підготовки (виключно за кошти державного бюджету); повнота представництва судової влади у складі такого суб'єкта.

У межах четвертої групи необхідно вказати на неможливість переведення судді на іншу посаду (в тому числі й вищу за рівнем) без його згоди, крім чітко визначених законом випадків.

10. Наведений у юридичній літературі поділ суб'єктів формування суддівського корпусу за комплексним критерієм мети та правових наслідків

діяльності на попередні (кваліфікаційні комісії) та безпосередні (суб'єкти остаточного призначення на посаду судді) необхідно визнати таким, що поступово втрачає свою актуальність як з наукової, так і з практичної точки зору, не відповідає визнанням міжнародним стандартам побудови суб'єктів призначення на посаду судді. Ефективним шляхом вирішення цієї проблеми є передання повноважень ВККС України щодо проведення добору кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі організації проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та прийняття кваліфікаційного іспиту, до компетенції ВРП.

11. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати конкретні зміни до актуального законодавства про судоустрій з метою:

– закріплення реально здійснюваних функцій Ради суддів України щодо роз'яснень норм чинного законодавства з питань, віднесених до її відання, доцільним є внесення змін до ч. 8 ст. 133 Закону «Про судоустрій і статус суддів»: доповнення її пунктом 6-1), який необхідно викласти у наступній редакції: «надає роз'яснення норм чинного законодавства з питань, віднесених до її відання»;

– конкретизації поняття істотного дисциплінарного проступку як обставини, що унеможлиблює призначення на посаду судді, доцільно внести зміни до Закону «Про судоустрій і статус суддів»: доповнити ч. 4 ст. 69 абзацом 2, в якому конкретизувати поняття істотного дисциплінарного проступку як обставини, що унеможлиблює призначення на посаду судді; доповнити ч. 4 ст. 69 після слів «за вчинення істотного дисциплінарного проступку» словами «крім випадків, визначених абзацом другим цієї частини»;

– передання повноважень ВККС України щодо проведення добору кандидатів для призначення на посаду судді, у тому числі, організації проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та прийняття кваліфікаційного іспиту, до компетенції ВРП необхідно: виключити з Закону «Про судоустрій і статус суддів» главу 3 розділу 5 та перенести відповідні положення до Закону «Про Вищу раду правосуддя»; внести зміни до власне норм цієї глави, виходячи з визначення статусу ВККС України як структурного підрозділу ВРП; внести зміни до інших положень Закону «Про судоустрій і статус суддів» з метою врахування змін у статусі ВККС України;

– законодавчого врегулювання очевидних критеріїв доброчесності пропонується закріпити їх перелік у Законі «Про судоустрій і статус суддів», доповнивши ч. 6 ст. 69 вказаного Закону п. 5, в якому визначити такі критерії;

– закріплення правових наслідків порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому

законом порядку перевірки фактів, що містяться у зверненнях щодо кандидата на посаду судді, доцільно доповнити ч. 2 ст. 80 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» реченням, яке викласти у такій редакції: «У випадку порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки фактів, визначених частиною першою цієї статті, суддя не може бути призначений на посаду до отримання Президентом України результатів такої перевірки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: доктринальні аспекти реформування. *Право України*. 1988. № 8. С. 9–10.
2. Адамова О. С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 19–24. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8277/Chasopys%2019-24.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт. упоряд. В. П. Тимошук. Київ: Факт, 2003. 496 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / гол. редкол.: В. Б. Авер'янов та ін. Київ: Юрид. думка, 2007. Т. 1. 592 с.
5. Адміністративне право України: підручник / за ред. Т. О. Коломоєць. Київ: Істина, 2012. 528 с.
6. Аскеров С. С. Принцип незалежності і недоторканності суддів у кримінальному процесі України та Азербайджану (порівняльно-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: Академія адвокатури України, 2008. 199 с.
7. Басова Ю. Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 11. Т. 1. С. 121–123.
8. Берко С. Веселі старти президента Зеленського у судах. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/10/16/7229239/>
9. Белкіна Ю. Л. Засоби адміністративно-правового забезпечення культурних прав громадян. *Адвокат*. 2010. № 3 (114). С. 21–30.
10. Бисага Ю. М., Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: монографія. Ужгород: Гельветика, 2015. 208 с.
11. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Зуй В. В. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти: 3-тє вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 186 с.
12. Біла В. Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 30. Т. 2. С. 12–15.

13. Бойко В. П. Роль і місце державної судової адміністрації України в забезпеченні діяльності місцевих судів: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1-1. С. 237–242.

14. Бондаренко О. С. Адміністративно-правовий статус судді як основного носія судової влади в Україні. *Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 19–20 травня 2016 р.) / редкол.: А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік та ін. Суми: СумДУ, 2016. С. 160–163.

15. Борко А. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України. *Публічне право*. 2013. № 2 (10). С. 71–77.

16. Борко А. Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. 40 с.

17. Борко А. Л. Підстави і порядок звільнення судді з посади як гарантія незалежності суддів. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 21–27.

18. Братель С. Г. Класифікація адміністративних процедур // Веб-сайт «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom14/23.pdf>

19. Братель С. Г. Поняття та ознаки адміністративних процедур. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 2. Вип. 1. С. 66–69.

20. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: монографія. Харків: Право, 2010. 464 с.

21. Бутенко В. І. Особливості реалізації процесуальної правосуб'єктності адміністративного суду // Веб-сайт «Firearticles: только лучшие статьи». URL: <http://firearticles.com/pravo/168-osoblivosti-realizaciyi-procesualnoyi-pravosubyecknosti-administrativnogo-sudu-butenko-v-i.html>

22. Бюджет Феміди-2020: чи врахували пропозиції ДСА щодо видатків на оплату праці в судах. *Судебно-юридическая газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/154035-byudzhzet-femidi-2020-chi-vrakhuvai-propozitsiyi-dsa-schodo-vidatkiv-na-oplatu-pratsi-v-sudakh>

23. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
24. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2010. 17 с.
25. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В. Петришин (гол.) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с.
26. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. Київ; Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
28. Висновки моніторингу стану незалежності суддів в Україні–2011. URL: uajudges.org.ua/.../Visnovki-Monitoringu1
29. Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vusn_18_kr.pdf
30. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_3_2002.pdf
31. Вища рада правосуддя цьогогоріч отримала 130 повідомлень про втручання у діяльність суддів, 12 жовтня 2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3772901-vtr-cogoric-otrimala-130-povidomlen-provtrucanna-u-dialnist-suddiv.html>
32. Віденська декларація та програма дій, прийнята Всесвітньою конференцією з прав людини у Відні, 25 червня 1993 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action>
33. ВС визнав протиправним звільнення судді з посади за ухвалу про тримання під вартою учасника масових акцій протесту. Такий висновок

зробив ВС в рішенні № 800/135/17, текст якої друкує «Закон і Бізнес». *Закон і Бізнес*. URL: <https://zib.com.ua/ua/137429.html>

34. Втручання суду в розподіл справ стане неможливим: на що очікувати від впровадження ЄСІТС. *Судебно-юридическая газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/121777-vtruchannya-sudu-v-rozpodil-sprav-stane-nemozhlyvim-na-scho-ochikuvati-vid-vprovadzhennya-yesits>

35. Галайденко Т. В. Гарантії незалежності суддів та їх реалізація в сучасній Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. 20 с.

36. Галайденко Т. В. До питання розмежування категорій «принцип незалежності суддів» та «гарантії його реалізації». *Вісник Вищої Ради юстиції*. 2010. № 3. URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik03_03.pdf

37. Галіцина Н. В. Припинення суб'єктів господарювання як адміністративна процедура. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2010. № 4. С. 98–102.

38. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

39. Голобутовський Р. З. Суддя як суб'єкт дисциплінарного провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2012. 20 с.

40. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша). *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1(5). С. 77–92.

41. Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус судді як службовця публічної служби. *Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики: І Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ. 5–6 липня 2018 р.). С. 97–101.

42. Горінов П. В. Визначення гарантій незалежності судді із врахуванням правових позицій Європейського суду з прав людини. *Юридичний вісник*. 2019. № 2 (51). С. 65–69.

43. Горінов П. В. Визначення принципів правозастосовної діяльності щодо реалізації гарантій незалежності суддів на засадах належної адміністративної процедури: формування наукового підходу. *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі: матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф.*

(м. Київ, Національний авіаційний університет, 1 березня 2019 р.). Т. 1. Тернопіль: Вектор, 2019. С. 168–171.

44. Горінов П. В. Єдність системи суб'єктів призначення на посаду судді як гарантія незалежності судової влади. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 26–31.

45. Горінов П. В. Міжнародні стандарти формування корпусу суддів як основа вдосконалення гарантій незалежності суду та суддів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 50–56.

46. Горінов П. В. Незалежність судді у сучасному праві розумінні. *Повітряне і космічне право. Юридичний вісник*. 2018. Т. 3. № 48 (2018). С. 69–75.

47. Горінов П. В. Поняття адміністративної процедури реалізації гарантій незалежності суддів. *Правова просвіта*. 2018. № 3: URL: <http://www.pravo.nauka.com.ua/?op=1&z=50>

48. Горінов П. В. Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання реалізації процедур забезпечення незалежності суддів. *The scientific heritage*. 2019. № 41 (41). С. 45–49.

49. Горінов П. В. Теоретико-правові основи гарантування незалежності суддів. *Сучасна університетська правова освіта і наука: матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, НАУ, 23 лютого 2018 р.). Т. 1. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 198–201.

50. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.

51. Грошевой Ю. М. Основні положення кримінально-процесуальної теорії // Кримінальний процес України: підручник / за ред. Ю. М. Грошевого, В. М. Хотенця. Харків, 2000. 496 с. С.11–13.

52. Губерська Н. Л. Стадії адміністративних процедур: поняття й види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Вип. 30. Т. 2. С. 28–31.

53. Гудз Б. Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2013. 218 с.

54. ДБР розслідує зволікання Порошенка під час призначення і звільнення суддів // Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2777983-dbr-rozslidue-zvolikanna-porosenkapid-cas-priznacenna-i-zvilnenna-suddiv.html>

55. Демократичні засади державного управління та адміністративне право: монографія / Ю. С. Шемшученко та ін.; за ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2010. 496 с.

56. Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu98278?an=6&ed=1998_07_10

57. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.

58. Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2008. 20 с.

59. За наслідками кваліфікаційного оцінювання звільнено лише 15 суддів. Громадськість назвала основні недоліки оцінювання // DEJURE. URL: <https://dejure.foundation/news/za-naslidkamy-kvalifikacijnogo-ociniuvanniazvilneno-lyshe-15-suddiv>

60. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93 (15.12.2008). Ст. 3103.

61. Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

62. Загальне адміністративне право: підручник / І. С. Гриценко та ін.; за ред. І. С. Гриценко. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

63. Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду. *Форум права*. 2011. № 3. С. 282–286.

64. Звернення XV чергового з'їзду суддів України до Представництва міжнародних організацій та структур в Україні: Європейського Союзу, Ради Європи, Міжнародного Валютного Фонду в Україні, Програми реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Координатора проектів ОБСЄ в Україні, Українсько-канадського «Проекту підтримки судової реформи в Україні» про надання публічного висновку щодо стану виконання міжнародно-правових

зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції в частині відповідності рівня винагороди судді їх статусу як осіб, що посідають особливо відповідальне становище, від 7 березня 2018 р. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-xv-pozacergovogo-zizdu-s-bb69b0e5f8.pdf>

65. Звернення до Консультативної ради європейських суддів про надання публічного висновку щодо дотримання органами державної влади та членами громадянського суспільства України міжнародних стандартів у сфері судочинства: звернення 3'їзду суддів України від 15.03.2017 р. *Закон і Бізнес*. 2017.04.08. № 14.

66. Звернення Ради суддів України // Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/zvernenna-radi-suddiv-ukraini-2>

67. Зеленський підписав закон про судову реформу // УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2811485-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-sudovu-reformu.html>

68. Ігонін Р. В. Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи судів загальної юрисдикції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Нац. ун-т держ. подат. служби України. Ірпінь, 2013. 39 с.

69. Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України, затверджена наказом Генеральної прокуратури України від 20.12.2017 р. № 357. *Офіційний вісник України*. 2018. № 15 (20.02.2018). Ст. 516.

70. Камінська І. В. Гарантії незалежності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 6. С. 129–137.

71. Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Науково-теоретичне видання. Київ: Логос, 2018. 376 с.

72. Кібець В. О. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України в сучасних умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сумський державний університет. Суми, 2016. 190 с.

73. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

74. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

75. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. ETS № 005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

76. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

77. Конституція України: науково-практичний коментар / за ред. В. Я. Тація, О. В. Петришина, Ю. Г. Барабаша та ін. Харків: Право, 2011. 1128 с.

78. Копитова О. С. Теоретико-правові засади судового правозастосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 524 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/7f6f87c1-2fc3-4769-9725-816c1dca052e/content>

79. Кравчук В. М. Конституційна правосуб'єктність суддів як основа їх конституційно-правового статусу: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 3. С. 61–65.

80. Кравчук В. М. Конституційно-правовий статус судді: поняття та елементи. *Сучасне право та законодавство: новий погляд: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 14 грудня 2011 р.). Запоріжжя: Істина, 2011. Ч. 1. С. 34–35.

81. Кравчук В. М. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні: інформаційний аспект. *Правова інформатика*. 2011. № 3–4 (31). С. 103–107.

82. Красноборов О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Державної судової адміністрації України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 2010. 19 с.

83. Кулібаба А. Поняття добросовісності як ключовий критерій у процесі добору на посаду суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 212–217.

84. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

85. Лагода О. С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. 189 с.
86. Лаптев С. С. Адміністративно-правовий статус судді адміністративного суду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Відкритий Міжнар. ун-т розв. людини «Україна». Київ, 2014. 20 с.
87. Леськів С. Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2016. 196 с.
88. Малиновський В. Я. Державне управління. Київ: Атіка, 2003. 575 с.
89. Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 11. С. 121–124.
90. Мащук В. Ю. Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2014. 218 с.
91. Мащук В. Ю. Види адміністративних процедур: критерії класифікації. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 1 (7). С. 60–67.
92. Мельник М. Г. Кадрове забезпечення діяльності судів: теорія, практика, світовий досвід здійснення: монографія / Національний університет «Одеська юридична академія». Львів: Ліга-прес, 2012. 268 с.
93. Мельник М. Г. Про спеціальну дисциплінарну відповідальність суддів: *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Серія: Право та державне управління*. 2012. № 1. С. 79–82.
94. Миколенко О. І. Теорія адміністративного процедурного права: монографія. Харків: Бурун Книга, 2010. 336 с.
95. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2200А (XXI) від 16 грудня 1966 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
96. Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. Київ: Поліграф-Експрес, 2008. 184 с.

97. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ: Істина, 2010. 488 с.

98. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН від 29 листопада 1985 р. A/RES/40/33. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-standard-minimum-rules-administration-juvenile>

99. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз: монографія. Харків: Вид-во «ФІНН», 2011. 384 с.

100. Мурашин Г. О. Статус суддів – європейські стандарти. Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип.11. Київ: Вид. Дім «Юридична книга», 2000. С. 185–189.

101. Николина К. В. Юридична процедура: поняття, ознаки, види, місце в системі правових категорій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с. URL: <http://mydisser.com/en/catalog/view/6/343/7969.html>

102. Общенаучные и частнонаучные методы в научном познании // Веб-сайт «Гугл Сайты». URL: <https://sites.google.com/site/filoaspir/20-obshchenauchnye-i-castnonauchnye-metody-v-nauchnom-poznani>

103. Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 624 с.

104. Організація судових та правоохоронних органів: підручник / І. Є. Марочкін та ін.; за ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2013. 448 с.

105. Орловська І. Г. Адміністративно-правовий статус суддів, прокурорів, адвокатів і нотаріусів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 22. Ч. I. Т. 2. С. 205–208.

106. Основні принципи незалежності судової влади, прийняті на Сьомому Конгресі Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками від 6 вересня 1985 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>

107. Основні принципи ролі адвокатів, прийняті на Восьмому Конгресі ООН із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками, 7 вересня 1990 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>

108. Падалка А. Особливості адміністративно-правового захисту трудових прав у сучасних умовах. *Публічне право*. 2012. № 4 (8). С. 430–436.

109. Передумали? Перенесений розгляд справи скандального судді Чванкіна зник з розкладу на сайті ВККСУ // Інформаційний портал «СопКор» – антикорупційні новини України. URL: <https://stopcor.org/peredumali-pereneseniy-rozglyad-spravi-skandalnogo-suddi-chvankina-znik-z-rozkladu-na-sayti-vkksu/>

110. Перепелюк В. Г. Конституційні процедури. Державно-процесуальне право: навч. посіб. Чернівці: Рута, 2004. 350 с.

111. Положення про складення кваліфікаційного іспиту та методику оцінювання кандидатів на посаду судді. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 03.10.2018 р. № 211/зп-18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS30704?an=0&ed=2023_07_26

112. Полянський Ю. Є. Незалежність судді – правова і соціальна цінність. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 80–90. с. 82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npronua_2011_10_9

113. Порядок проходження спеціальної підготовки кандидатами на посаду судді. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 12.02.2018 р. № 19/зп-18. URL: http://nsj.gov.ua/files/1532499392poryadok_prohodjennya.pdf

114. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 2: Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2013. 864 с.

115. Практичний посібник зі статті 6 – цивільна частина. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf

116. Приклад 1. Корупціогенний чинник – неповнота адміністративної процедури // Офіційний сайт «Урядовий портал». URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000009/9227.pdf

117. Прилуцький С. В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.

118. Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 19 с.

119. Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. НАН України / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2003. 223 с.

120. Принципи ООН з питань всіх осіб, позбавлених свободи, прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 9 грудня 1988 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/body-principles-protection-all-persons-under-any-form-detention>

121. Принципи, що стосуються статусу національних установ (Паризькі принципи), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 48/134 від 20 грудня 1993 р. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>

122. Про визнання протиправними та скасування указів Президента України № 478/2014 від 17.05.2014 р. та від 17.05.2014 р. № 479/2014 та про поновлення на посаді. Рішення Касаційного адміністративного суду Верховного Суду. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS182609>

123. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України: Закон України від 28.01.2014 р. № 732-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/732-18#Text>

124. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

125. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

126. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського

врядування: Закон України від 16.10.2019 р. № 193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>

127. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

128. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50 (в редакції від 12 липня 2018 р. № 2509-VIII).

129. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11 (15.03.94). Ст. 50.

130. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>

131. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 р. № 440. *Офіційний вісник України*. 2017. № 56 (18.07.2017). Ст. 1656.

132. Про затвердження орієнтовного Порадника із комунікації з громадянським суспільством у випадку кризової ситуації в суді та Пропозицій щодо реагування на факти поширення в ЗМІ інформації, що підриває авторитет судової влади: рішення Ради суддів України від 25.01.2019 р. № 3. *Закон і Бізнес*. 2019. № 04.

133. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 р. № 141/0/15-19. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/467594___733592

134. Про звернення до Верховної Ради України: рішення Ради суддів України від 05.09.2014 р. № 22 // Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/drhhsse/>

135. Про звернення до Генерального прокурора України та Міністра внутрішніх справ України стосовно ходу досудового розслідування по факту вбивства судді Фрунзенського районного суду м. Харкова В. Трофімова та членів його сім'ї: рішення Ради суддів України від 26.06.2013 р. № 29 // Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/rsu2021062013/>

136. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 20 (14.03.2014). Ст. 619.

137. Про надання консультативного висновку до законопроекту № 7421: Рішення, Висновок Вищої ради правосуддя від 30.01.2018 р. № 265/0/15-18. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/386>

138. Про незалежність судової влади: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13.06.2007 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>

139. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

140. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 41 (02.06.2015). Ст. 1267.

141. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 56 (26.07.2016). Ст. 1935.

142. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 55/1 (30.07.2010). Ст. 1900.

143. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо врегулювання питання оплати праці працівників судів № 6311 від 16.11.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73208

144. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо ліквідації посад голів судів та їхніх заступників, а також ліквідації Ради суддів України № 8342 від 10.01.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41135>

145. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, пов'язаних з ліквідацією посад голів судів та їхніх заступників, а також ліквідацією Ради суддів України № 8343 від 10.01.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41138>

146. Проект Закону про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо вдосконалення окремих питань призначення суддів, повноваження яких

припинилися № 7698 від 26.08.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40296>

147. Пушкар С. І. Забезпечення незалежності суддів як гарантія їх діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія: Право. Вип. 78. Ч. 2. С. 336–341. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286633/280488>

148. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text

149. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів»: Комітет Міністрів Ради Європи від 13.10.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text

150. Римський статут Міжнародного кримінального суду, ухвалений на дипломатичній конференції в Римі 17 липня 1998 р. та набрав чинності з 1 липня 2002 р. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

151. Рішення XIX позачергового з'їзду суддів України від 12 січня 2023 р. щодо окремих питань незалежності суддів. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/documents/129>

152. Рішення Вищої ради правосуддя від 24 серпня 2023 р. № 851/0/15-23. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf

153. Рішення зборів суддів, оформлене протоколом № 1 від 26.01.2015 р. URL: https://cv.arbitr.gov.ua/sud5027/pro_sud/11/rrr1

154. Руденко В. Процесуальний статус слідчого судді. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3 (4). С. 71–78.

155. Савенко М. Д. Незалежність суддів та її правове забезпечення. *Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: матеріал. Міжнар. наук.-практ. семінару* (м. Харків 30–31 березня 2005 р.) / В. В. Сташис (гол. ред.) та ін. Харків; Київ: ЦНТ «Гопак», 2006. С. 97–102.

156. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних правах: монографія. Харків: Право, 2010. 256 с.

157. Серета О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.

наук: спец. 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2008. 20 с.

158. Сиротяк М. Р. Захист прав потерпілого в провадженні в справах про адміністративні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2006. 203 с.

159. Сінельник Р. В., Щедрін В. В. Нормативно-правові гарантії незалежності суддів в Україні: загальна характеристика. *Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2015 р.) / за ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя, 2015. 134 с.

160. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.

161. Скрыпник О. Понятие административной процедуры реализации административно-правовых гарантий независимости судьи. *Leges si Viata*. 2015. № 9. С. 70–74.

162. Собовий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.

163. Сорока О. О. Адміністративна процедура ліцензування діяльності з надання освітніх послуг як умова набуття вищим навчальним закладом приватної форми власності свого статусу. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 55. С. 282–287.

164. Стали відомі індикатори визначення невідповідності суддів критеріям доброчесності. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/132839-stali-vidomi-indikator-i-viznachennyanevidpovidnosti-suddiv-kriteriyam-dobrochesnosti>

165. Стефанюк В. С. Судовий адміністративний процес: монографія. Харків: Консум, 2003. 464 с.

166. Суддівська рулетка: як в Окружному адмінсуді обходять авторозподіл справ між суддями // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30050046.html>

167. Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, І. В. Назаров та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. 795 с.

168. Судоустрій України: підручник / С. В. Ківалов, Ю. Є. Полянський, М. В. Косюта, В. В. Долежан; за ред. С. В. Ківалова. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 384 с.

169. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук та ін.; за ред. О. В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

170. Теліпко В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: наук.-практ. ком. / за ред. В. В. Молдована. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 528 с.

171. Теорія держави і права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. 368 с.

172. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

173. Тимошук В. П. Процедура прийняття адміністративних актів: питання правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2009. 20 с.

174. У справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: Рішення Конституційного Суду України від 12.07.2011 р. № 8-рп/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 60 (15.08.2011). Ст. 2417.

175. У справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу): Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 р. № 19-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 49 (24.12.2004). С. 62. Ст. 3220.

176. Уніфікація та диференціація загальних положень цивілістичного процесуального законодавства України: монографія / за ред. В. І. Бобрика. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. 192 с.

177. Фомін І. Більшого тиску на судову гілку влади ніколи не було. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/press/interview/805054/>.

178. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

179. Христинченко Н. П. Види адміністративних процедур в науковій сфері. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-1. Том 1. С. 165–167.

180. Циганюк Ю. В. «Належна правова процедура» як системна правова категорія вітчизняного кримінального процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 217–219.

181. Чемодурова Н. О. Адміністративно-правові засади реалізації принципу незалежності суддів в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2016. 270 с.

182. Шевчук О. М. Адміністративні процедури здійснення державного контролю за обігом наркотичних засобів: визначення поняття. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 27 (66). № 1. С. 152–157.

183. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право: навч. посіб. Львів: ЗУКЦ, 2007. 308 с.

184. Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВС України. Київ, 2014. 20 с.

185. Щепоткіна В. В. Адміністративні процедури в діяльності судів і суддів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2014. 205 с.

186. Щодо врегулювання можливого конфлікту інтересів: рішення Ради суддів від 20.09.2019 р. № 71. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».

187. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. № 30. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/462982__680984

188. Щодо поширення недостовірної інформації або інформації, що підриває авторитет правосуддя: Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 № 22. *Закон і Бізнес*. 2018. 06. № 22. URL: <https://zib.com.ua/ua/issue/614/>

189. Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2022 рік, затверджена рішенням Вищої ради правосуддя від 24 серпня 2022 р. № 851/0/15-23. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2022_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf

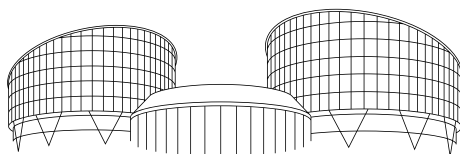
190. Юшкевич О. Г. Структура адміністративної процедури // Веб-сайт «Lex». URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=691

191. Яценко Н. Г. Цивільна процесуальна правосуб'єктність суду. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 1 (26). С. 51–56.
192. Beaumartin v. France («Бомартен проти Франції»), 24 листопада 1994 р., Серії А № 296В.
193. Gorinov Pavel. The essence of the administrative and legal principles of the implementation of the juridical independence guarantees. *Eurôpska Veda. Vedecký časopis. European Scientific Journal*. 2018. 3. P. 71–75.
194. Karl N. Llewellyn. *The Bramble Bush: On Our Law and Its Study*. Oceana Publications, New York, 1930.
195. Kenneth Culp Davis. *The Morality of Law*, rev. ed. New Haven CT: Yale University Press, 1969. P. 273. URL: http://mguntur.id/files/ebook/ebook_1605607075_e2bf730c3254db5d74fc.pdf
196. Kleyn and Others v. the Netherlands («Клейн та інші проти Нідерландів»), [ВП], № 39343/98, 39651/98, 43147/98 і 46664/99, ЄСПЛ 2003-VI.
197. Langborger v. Sweden («Ленгборгер проти Швеції»), 22 червня 1989 р., Серії А № 155.
198. Lon L. Fuller. *Discretionary Justice: A Preliminary Inquiry*. *Journal of Legal Education*. Vol. 23, № 1 published by Association of American Law Schools. 1970, pp. 56–62.
199. Martin Shapiro. *Administrative Law Unbounded: Reflections on Government and Governance*. *Indiana Journal of Global Legal Studies* Vol. 8, № 2 published by Indiana University Press. 2001, pp. 369–377.
200. Micallef v. Malta («Мікалефф проти Мальти») [ВП], № 17056/06, ЄСПЛ 2009.
201. Sacilor-Lormines v. France («Сасилор-Лормін проти Франції»), № 65411/01, ЄСПЛ 2006-XIII.
202. Simon, Herbert A. *Administrative Behavior. A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization*, Third Edition. Collier Macmillan Publishers, London, UK. 1976.
203. Sovtransavto Holding v. Ukraine («Совтрансавто-Холдинг проти України»), № 48553/99, ЄСПЛ 2002-VII.
204. Sramek v. Austria («Срадек проти Австрії»), № 8790/79, 22 жовтня 1984 р.
205. Wettstein v. Switzerland («Ветштайн проти Швейцарії»), № 33958/96, ЄСПЛ 2000-XII.

ДОДАТКИ

Додаток А

Витяги з рішень ЄСПЛ, що пов'язані з гарантуванням незалежності суддів

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Європейський суд з прав людини

ВЕЛИКА ПАЛАТА

Справа «Денісов проти України» (CASE OF DENISOV v. UKRAINE)³⁸⁵
(заява № 76639/11)

РІШЕННЯ

Страсбург,

25 вересня 2018 року

У справі «Денісов проти України» Європейський суд з прав людини, за-
сідуючи Великою палатою, до складу якої увійшли:

Гвідо Раймонді (Guido Raimondi), Голова,
Ангеліка Нуссбергер (Angelika Nußberger),
Лінос-Олександр Сіціліанос (Linos-Alexandre Sicilianos),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Хелена Єдерблом (Helena Jäderblom),
Роберт Спано (Robert Spano),
Вінсент А. Де Гаetano (Vincent A. De Gaetano),

---

³⁸⁵ URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22languageisocode%22:\[%22UKR%22\],%22appno%22:\[%2276639/11%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-191971%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22languageisocode%22:[%22UKR%22],%22appno%22:[%2276639/11%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-191971%22]})

Ерік Мьосе (Erik Møse),
Андре Потоцький (André Potocki),
Йонко Грозев (Yonko Grozev),
Карло Ранзоні (Carlo Ranzoni),
Мартіньш Мітс (Mārtiņš Mišs),
Габріеле Куцско-Штадльмайер (Gabriele Kucsko-Stadlmayer),
Олена Полачкова (Alena Poláčková),
Георгіс А. Сергідес (Georgios A. Serghides),
Марко Бошняк (Marko Bošnjak),
Петер Пацолай (Péter Paczolay), судді,

та Франсуаза Елен-Пассо (Françoise Elens-Passos), заступник Секретаря секції, після обговорення за зачиненими дверима 18 жовтня 2017 року та 13 червня 2018 року, постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 76639/11), яку 08 грудня 2011 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Анатолій Олексійович Денісов (далі – заявник).

2. Заявника представляли пані Дж. Гаврон та пан А. Халбан, юристи, які практикують у м. Лондон. Уряд України (далі – Уряд), представляв його Уповноважений, пан І. Ліщина.

3. Заявник стверджував, зокрема, що його звільнення з посади голови апеляційного суду не було здійснене відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції та становило незаконне і непропорційне втручання у його приватне життя всупереч статті 8 Конвенції.

4. 15 січня 2014 року про заяву було повідомлено Уряд.

5. 25 квітня 2017 року після переговорів зі сторонами палата П'ятої секції Суду, до складу якої увійшли Ангеліка Нуссбергер – Голова, Ерік Мьосе, Ганна Юдківська, Андре Потоцький, Йонко Грозев, Карло Ранзоні, Мартіньш Мітс – судді, а також Мілан Блашко – заступник Секретаря секції, вирішила відмовитися від розгляду цієї справи на користь Великої палати і жодна зі сторін не заперечувала проти такої відмови (стаття 30 Конвенції та Правило 72 Регламенту Суду).

6. Склад Великої палати був визначений відповідно до положень пунктів 4 та 5 статті 26 Конвенції та Правила 24 Регламенту Суду.

7. Заявник та Уряд надали письмові зауваження щодо прийнятності та суті заяви. Додатково були отримані письмові зауваження від третьої сторони – Міжнародної комісії юристів, якій Головою Суду було надано право

вступити у письмове провадження (пункт 2 статті 36 Конвенції та пункт 3 Правила 44 Регламенту Суду)

8. 18 жовтня 2017 року у Палаці прав людини у м. Страсбург відбувся публічний розгляд справи.

У засіданні Суду взяли участь:

(а) від Уряду

Пан І. ЛІЩИНА, Уповноважений,

Пані О. ДАВИДЧУК, Секретаріат Урядового уповноваженого,
Міністерство юстиції,

Пані Н. РИБАЧОК, Секретаріат Урядового уповноваженого,
Міністерство юстиції, Радники;

(б) від заявника

Пані Дж. ГАВРОН,

Пан А. ХАЛБАН,

Захисник.

Суд заслухав виступи пана Ліщини, пані Гаврон та пана Халбана, а також їхні відповіді на запитання суддів.

9. У листі від 24 листопада 2017 року заявник на прохання Суду доповнив свої вимоги щодо компенсації судових та інших витрат з метою врахування провадження у Великій палаті. 11 грудня 2017 року Уряд надав свої коментарі щодо його доповнених вимог.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Попередня перевірка виконання заявником обов'язків голови суду.

B. Провадження у ВРЮ.

C. Провадження у Вищому адміністративному суді України.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України від 28 червня 1996 року у редакції, чинна на час подій.

B. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року у редакції, чинний на час подій.

C. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 07 липня 2010 року (чинний на час подій).

D. Закон України «Про Вищу раду юстиції» від 15 січня 1998 року (чинний на час подій).

E. Регламент ВРЮ від 04 жовтня 2010 року (чинний на час подій).

III. ВІДПОВІДНІ МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

Відповідні витяги з Європейської Хартії про статус суддів (Департамент з юридичних питань Ради Європи, 08 – 10 липня 1998 року, DAJ/DOC (98)23)

У висновках до свого «Звіту про незалежність судової системи, Частина I: Незалежність суддів», ухваленого на 82-му пленарному засіданні 12 та 13 березня 2010 року (CDL-AD(2010)004), Венеційська комісія зазначила про відповідні частини Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року на 1098-му засіданні заступників міністрів).

Консультативна рада європейських суддів на своєму 11-му пленарному засіданні (17–19 листопада 2010 року) ухвалила Велику Хартію Суддів (Основоположні принципи), що узагальнює та кодифікує головні підсумки Висновків, які вона вже затвердила. Розділ під назвою «Орган, відповідальний за забезпечення незалежності» передбачає інші відповідні міжнародні документи наведені в рішенні у справі «Бака проти Угорщини» [ВП] (Бака v. Hungary) [GC] (заява № 20261/12, пункти 72, 73 та 82 – 86, ЄСПЛ 2016).

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО ПРИНЦИПІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА БЕЗСТОРОННОСТІ СУДУ ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. Оголошує одноголосно прийнятною скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

2. Оголошує більшістю неприйнятною скаргу за статтею 8 Конвенції;

3. Оголошує одноголосно неприйнятними скарги за статтею 18 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;

4. Постановляє одноголосно, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

5. Постановляє одноголосно, що немає необхідності розглядати прийнятність і суть решти скарг;

6. Постановляє одноголосно, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, що мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат; ця сума має бути сплачена на банківський рахунок, вказаний представниками заявника.

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

7. Відхиляє шістнадцятьма голосами проти одного решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською та французькою мовами та ухвалено

25 вересня 2018 року під час публічного розгляду справи в Палаці прав людини в м. Страсбург.

Франсуаза Елен-Пассо
(Françoise Elens-Passos)
Заступник Секретаря
Гвідо Раймонді
(Guido Raimondi)
Голова

Справа «Гженда проти Польщі» (№ 43572/18) (*Grzęda v. Poland*)³⁸⁶

Обставини справи

Заявник є суддею Вищого адміністративного суду. У 2016 році збори суддів обрали його членом Національної ради правосуддя (далі – Рада) строком на чотири роки. Надалі в результаті широкомасштабної судової реформи було змінено законодавство, згідно з яким члени Ради мають обиратися Парламентом (Сеймом, а не суддями) і строк повноважень судових членів Ради, обраних на основі попередніх положень, триватиме до початку строку повноважень новообраних членів.

У 2018 році Сейм обрав 15 суддів новими членами Ради, строк повноважень заявника достроково завершився. Заявник скаржився на відмову в доступі до суду для оскарження цього заходу. 9 лютого 2021 року Палата відмовилася від розгляду цієї справи на користь Великої палати.

Оцінка Суду

Велика палата дійшла висновку, що на час обрання заявника до Ради національне право передбачало спірне право судді, обраного до Ради, бути

---

³⁸⁶ URL: <https://hudoc.echr.coe.int/#%22tabview%22:%22document%22,%22item%22:%22001-216400%22>

на посаді весь строк повноважень, і нове законодавство становило предмет реального й серйозного спору щодо такого права.

Крім того, застосовуючи критерій, розроблений у справі *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [GC] Велика палата залишила відкритою першу умову (чи прямо виключає національне законодавство доступ до суду), оскільки в будь-якому разі його друга умова не була дотримана: таке виключення не виправдовувалося об'єктивними підставами в інтересах держави. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції в її цивільному аспекті був застосовним.

До того ж було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції, адже відсутність доступу до суду порушила саму суть права заявника на доступ до суду.

Це рішення Великої палати є прикметним у тому, що ЄСПЛ розглянув нове питання: застосовність пункту 1 статті 6 Конвенції до спору, що виник у зв'язку з достроковим припиненням строку повноважень члена судової ради, поки він залишався діючим суддею.

У межах цього ЄСПЛ розвинув першу умову тесту *Eskelinen*, а щодо другої умови з'ясував доцільність міркувань щодо суддівської незалежності в разі, якщо справа стосується не основної професійної діяльності судді (розгляд справ), а інших офіційних функцій (наприклад, членство в судовій раді).

Далі ЄСПЛ відзначив важливість процесуальних гарантій, а саме наявності судового контролю / розгляду в цьому контексті. У зв'язку із цим ЄСПЛ зауважив послаблення польської судової системи в результаті нещодавніх реформ.

1. Щодо першої умови тесту *Eskelinen* ЄСПЛ підкреслив, що він був завідомо суворим і дотримувався лише в крайніх випадках, коли внутрішнє законодавство безпосередньо передбачало виключення доступу до суду. Оскільки дві умови тесту є кумулятивними, то недотримання першої умови є достатнім для застосовності статті 6 Конвенції за відсутності розгляду другої умови. Проте ЄСПЛ дійшов висновку, що пряме застосування першої умови не буде повністю доцільним у всіх ситуаціях. Тому ЄСПЛ готовий погодитися з тим, що її можна вважати дотриманою, якщо навіть без конкретного положення щодо цього чітко продемонстровано, що національне законодавство виключає доступ до суду для відповідного типу спору: інакше кажучи, у випадках, коли таке виключення має імпліцитний характер, зокрема якщо воно впливає із системного тлумачення застосовного законодавства чи всього комплексу правових норм.

2. ЄСПЛ також визначив аспекти, що стосуються другої умови тесту *Eskelinen*. Насамперед для того, аби національне законодавство, що виключає доступ до суду, мало будь-які наслідки згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції в конкретній справі, воно має бути сумісним із верховенством права.

Це означає, що таке виключення, в принципі, має ґрунтуватися на документі загального застосування, а не бути спрямованим на конкретних осіб (у цій справі – судових членів Ради, обраних відповідно до попередніх законодавчих положень). По-друге, у випадках, коли спірне питання стосується судді, потрібно відповідним чином ураховувати незалежність правосуддя, що є необхідною умовою належного функціонування системи Конвенції та підтримання верховенства права. У зв'язку із цим ЄСПЛ пояснив, що незалежність судді / правосуддя має розумітися в інклюзивний спосіб і застосовуватися не лише до судді в його ролі арбітра / того, хто розглядає справи, а також до його інших офіційних, тісно пов'язаних із судовою системою, функцій. Розглядаючи конкретно питання членства судді в судовій раді, ЄСПЛ надав вагомість ролі такого органу (відповідального за відбір суддів) у забезпеченні суддівської незалежності. Аби мати можливість цю роль здійснювати, органи державної влади мають зобов'язуватися забезпечувати незалежність судді від виконавчої і законодавчої гілок влади з метою гарантування недоторканності / чесності процедур відбору суддів. Однак усунення або загроза усунення судового члена ради під час строку перебування на цій посаді може негативно вплинути на його особисту незалежність і, відповідно, на мету / місію ради.

ЄСПЛ нагадав свою усталену практику стосовно конкретної ролі правосуддя в суспільстві як гаранта справедливості. Хоча ці міркування мають велике значення у справах щодо доступу суддів до суду з питань їхнього статусу або кар'єри (*Gumenyuk and Others v. Ukraine*, *Bilgen v. Turkey*), ЄСПЛ вважав, що вони також мають застосовуватися до строків повноважень суддів, які, як заявник, були обрані для роботи в судових радах, з урахуванням конкретних ролей останніх. Щодо Ради ЄСПЛ підкреслив, що в результаті радикальної зміни способу обрання її судових членів (Сеймом замість зборів суддів) разом із достроковим припиненням повноважень раніше обраних судових членів її незалежність була підірвана. Із цього випливає, що позбавлення заявника доступу до суду для захисту свого цивільного права, тісно пов'язаного із захистом суддівської незалежності, не може вважатися виправданим з об'єктивних підстав в інтересах правової держави. Тому пункт 1 статті 6 Конвенції є застосовним.

3. Констатуючи порушення цього положення Конвенції, ЄСПЛ послався на наведений вище аналіз. Він нагадав, що процесуальні гарантії, схожі до тих, що наявні у випадках звільнення чи усунення суддів із посад, мають так само застосовуватися і там, де суддю було усунуто з посади члена судової ради. Оцінюючи будь-яке виправдання виключенню з доступу до суду питання членства в органах суддівського самоврядування, варто брати до уваги сильну зацікавленість суспільства в підтримці незалежності

правосуддя та верховенства права. З огляду на це ЄСПЛ взяв до уваги загальний контекст реформ судової системи, що почалися із серйозних порушень у процедурі вибору суддів до Конституційного суду (2015) й далі при реформуванні Ради, створенні нових палат Верховного суду, розширенні контролю Міністра юстиції над судами / посиленні його ролі в питаннях дисциплінарної відповідальності суддів. Посилаючись на свої попередні рішення у справах *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland*; *Reczkowicz v. Poland*; *Dolińska-Ficek and Ozimek v. Poland*; *Broda and Wojara v. Poland*, відповідний аналіз Суду ЄС, Верховного суду Польщі та Вищого адміністративного суду, ЄСПЛ зрештою встановив, що правосуддя зазнало втручання виконавчої і законодавчої гілок влади, а його незалежність та дотримання стандартів верховенства права були серйозно послаблені. Хоча ця справа містить низку внутрішніх конституційних питань, ЄСПЛ зауважив, що згідно з Віденською конвенцією про право міжнародних договорів держава не може посилається на своє національне законодавство, зокрема конституцію, як виправдання недотримання ним міжнародно-правових зобов'язань і недотримання принципу верховенства права.

Висновок:

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 15 березня 2022 року та є остаточним.

Справа «Гудмундур Андрі Астрадссона проти Ісландії» (№ 26374/18)
(*GUÐMUNDUR ANDRI ÁSTRÁÐSSON v. Iceland*)³⁸⁷

Обставини справи

Рішенням суду апеляційної інстанції відхилено апеляційну скаргу заявника на рішення суду про притягнення його до кримінальної відповідальності. Заявник скаржився, що один із суддів колегії суду був призначений із порушенням національних процедур. Верховний суд визнав, що призначення судді було незаконним у двох аспектах. По-перше, Міністр юстиції замінив чотирьох кандидатів (із п'ятнадцяти кандидатів, яких Комітет з питань оцінювання визнав найбільш кваліфікованими) на чотирьох інших (включно із суддею, призначення якого є предметом оскарження та який

³⁸⁷ URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22tabview%22:\[%22document%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-206582%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22tabview%22:[%22document%22],[%22itemid%22:[%22001-206582%22]})

не потрапив до п'ятнадцяти найкращих) без проведення незалежної оцінки або надання належного обґрунтування для свого рішення.

По-друге, Парламент не проводив окремого голосування по кожному кандидату, як того вимагає національне законодавство, а натомість члени Парламенту проголосували єдиним блоком кандидатів, поданим Міністром юстиції. Однак Верховний суд постановив, що ці порушення не могли вважатися такими, що призвели до скасування призначення і що заявникові було забезпечено справедливий судовий розгляд. У березні 2019 року Палата ЄСПЛ констатувала порушення права заявника на «суд, встановлений законом». Велика Палата ЄСПЛ також констатувала порушення статті 6 Конвенції в цьому аспекті.

Оцінка Суду

Це рішення Великої Палати ЄСПЛ примітне двома аспектами. По-перше, ЄСПЛ уточнив сферу застосування та значення, яке слід надати поняттю «суд, встановлений законом», і проаналізував його взаємозв'язок з іншими «інституційними вимогами» (зокрема, незалежності та неупередженості). По-друге, незважаючи на підтвердження логіки Палати ЄСПЛ щодо визначення «грубого порушення», Велика Палата ЄСПЛ розвинула її в нижчезазначений триступеневий тест.

1. Велика Палата ЄСПЛ проаналізувала, як слід тлумачити кожну з трьох окремих складових частин поняття «суд, встановлений законом», щоб у найкращий спосіб відобразити його мету та забезпечити справді ефективний захист, який це поняття по суті передбачає. Що стосується «суду», разом із судовою функцією та застосовними вимогами щодо незалежності, неупередженості тощо, саме цьому поняттю властивим є те, що він має складатись із суддів, обраних з урахуванням їхніх професійних якостей завдяки ретельному / суворому процесу для забезпечення того, щоб найбільш кваліфіковані кандидати як з точки зору технічної компетентності, так і моральної доброчесності були призначені: чим вищу позицію займає суд у судовій ієрархії, тим вимогливішими мають бути критерії відбору. Щодо «встановлений», Велика Палата ЄСПЛ підкреслила, що його мета полягає в захисті судової влади від незаконного зовнішнього впливу, зокрема від впливу виконавчої влади. У цьому аспекті процес призначення суддів обов'язково є невід'ємним елементом вимоги, що суд має бути «встановлений законом», у результаті чого порушення закону, яким цей процес врегульовано, може зробити участь такого судді в розгляді справи «незаконною». У подальшому Велика Палата ЄСПЛ уточнила, що третя складова частина – «законом» – також означає «відповідно до закону», тому положення про призначення суддів повинні бути викладені однозначно,

наскільки це можливо, для запобігання свавільному втручання, у тому числі з боку органів виконавчої влади.

Водночас сам факт того, що виконавча влада має вирішальний вплив на призначення, не може вважатися проблематичним. Таким чином, з огляду на дуже тісний взаємозв'язок та спільну мету, розділену вимогами незалежності / неупередженості, і «суду, встановленого законом», при розгляді останнього варто методично з'ясувати, чи стверджуване порушення в тій чи іншій справі є настільки серйозним, щоб порушити основоположні принципи верховенства права та розподілу влад, а також поставити під загрозу незалежність відповідного суду.

2. З урахуванням наведеного Велика Палата ЄСПЛ розробила наступні три загальні критерії, які мають застосовуватися для оцінки того, чи було порушено право на «суд, встановлений законом», з огляду на об'єкт та мету цього поняття (тобто забезпечити здатність органів судової влади виконувати свої обов'язки без необґрунтованого втручання). По-перше, в принципі має бути явне порушення національного законодавства в тому плані, що воно повинно бути об'єктивно та справді встановлене. Однак відсутність такого порушення не виключає можливості порушення, оскільки процедура, яка здавалося б відповідає вимогам, тим не менше може привести до результатів, несумісних із вищезазначеними об'єктом та метою.

По-друге, лише ті порушення, які стосуються основоположних правил у процедурі призначення суддів (тобто порушень, що стосуються суті розглядуваного права), скоріше за все призведуть до порушення: наприклад, призначення суддею особи, яка не відповідала певним критеріям відбору, або порушень, які можуть іншим чином поставити під загрозу мету та дію вимоги «встановленого законом». Таким чином, порушення суто технічного характеру не перевищують встановленого порогу. По-третє, перегляд національними судами правових наслідків порушення національного правила призначення суддів має бути проведений на основі відповідних стандартів Конвенції. Зокрема, необхідно забезпечити справедливий та пропорційний баланс для визначення того, чи була наявна нагальна потреба істотного та імперативного характеру, що виправдовувала відступ від конкуруючих принципів правової визначеності та незмінюваності суддів залежно від конкретних обставин справи. Зі спливом часу збереження правової визначеності буде мати все більш вагоме значення у процесі урівноваження.

3. Ураховуючи обставини справи, Велика Палата ЄСПЛ встановила, що сама суть права заявника на «суд, встановлений законом» була порушена внаслідок участі у розгляді його справи судді, процедура призначення якого була порушена в результаті явного та серйозного недотримання основоположного національного правила, направленного на обмеження впливу

виконавчої влади та зміцнення незалежності влади судової. Таким чином, були дотримані й перший, і другий критерії. Зокрема, у зв'язку із цим, Міністр юстиції не надала жодного обґрунтування тому, чому вона обрала одного кандидата замість іншого. З огляду на стверджені політичні зв'язки між нею та чоловіком судді, призначення якої було предметом оскарження, дії Міністра мали такий характер, який дозволяв об'єктивно виправдати побоювання, що вона діяла з політичних мотивів. Окрім того, Міністр юстиції була членом однієї з політичних партій, що складала більшість в коаліційному уряді, лише голосами якого її пропозиція була схвалена в Парламенті. Що стосується процедури в Парламенті, то він не тільки не вимагав від Міністра юстиції навести об'єктивні причини своїх пропозицій, але й ним не було дотримано спеціальних правил голосування, що підривало його наглядову роль у якості засобу протидії реалізації необґрунтованих дискреційних повноважень органами виконавчої влади. Переконання заявника, що рішення Парламенту було зумовлене переважно політичними поглядами партії, не могло вважатися необґрунтованим. Цього було достатньо, щоб зашкодити законності та прозорості всієї процедури призначення. Щодо третього критерію, то Верховний суд, у свою чергу, не здійснив оцінки дотримання Конвенції і не забезпечив належного балансу між відповідними конкуруючими принципами, хоча оскаржувані порушення були встановлені ще до того, як ці судді розпочали виконувати свої обов'язки.

Верховний суд також не надав відповіді на жоден із належних доводів заявника.

Продемонстрована Верховним судом стриманість під час розгляду справи заявника поставила під сумнів важливу роль судової влади в забезпеченні системи стримувань і противаг, властивої поділу влади. Однак установлення порушення в цій справі по суті не могло покласти на державу-відповідача обов'язок поновити розгляд усіх аналогічних справ, рішення за результатами розгляду яких відтоді набули статусу *res judicata*.

Висновок:

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою ЄСПЛ 1 грудня 2020 року та є остаточним.

Адміністративно-процедурні гарантії незалежності суддів

1. Основні гарантії реалізації незалежності суддів у адміністративно-процедурній формі:

а) процедури добору та відбору на посаду судді. Відбір та призначення суддів є центральними елементами в забезпеченні незалежності судової системи. Критична роль адміністративно-процедурного механізму добору і відбору виявляється у забезпеченні його якості та компетентності кандидатів на суддівську посаду. Об'єктивність такого відбору ґрунтується на ретельному аналізі професійних здібностей, глибокого розуміння законодавства, відповідності етичним стандартам та соціальній відповідальності кандидата. Дотримання цих принципів є запорукою ефективності та авторитету судової гілки влади в очах громадян;

б) процедури звільнення та припинення повноважень судді. Ці процедури мають базуватися на строгому дотриманні законодавчо встановлених підстав. Це включає в себе незмінність критеріїв, які мають бути виключно юридичними та піддаватися правовому оскарженню в разі їх порушення. Такі міри виключають свавільне звільнення і забезпечують захист суддів від необґрунтованого втручання в їхню діяльність. Як результат, процедури не повинні допускати політичного чи іншого суб'єктивного впливу, що може спотворити судовий процес або підірвати незалежність суддівської влади;

в) процедури призначення суддів на адміністративні посади. Вони мають бути прозорими і вільними від зовнішнього впливу. Ці процедури повинні відбуватися в рамках чітко визначених правил, що забезпечують рівний доступ до керівних позицій для всіх кваліфікованих кандидатів. Важливо, щоб кожен етап відбору, від оголошення конкурсу до прийняття рішення, був відкритим для громадськості та супроводжувався відповідною документацією. Критерії вибору мають базуватися на об'єктивних міркуваннях, зокрема на професійних досягненнях, особистісних якостях та управлінському досвіді кандидатів, щоб забезпечити незалежність судової системи від політичних та інших зовнішніх втручань. Такий підхід сприяє утвердженню принципів справедливості і ефективності, а також зміцненню довіри громадян до судової влади;

г) процедури функціонування суддівського врядування і самоврядування. Важливим аспектом цих процедур є принцип колегіальності, що передбачає рівноправну участь всіх суддів у процесі прийняття рішень, важливих для функціонування судової системи. Колегіальність сприяє

демократичному обговоренню та вирішенню питань, що стосуються суддівської етики, дисциплінарної практики, а також розподілу обов'язків і ресурсів. Використання колегіальних методів у самоврядуванні суддів гарантує, що жоден орган виконавчої чи законодавчої влади не має можливості вплинути на рішення суддів, що зміцнює їхню незалежність та сприяє відданості принципам верховенства права;

г) процедури організаційного забезпечення судів. Ці процедури включають в себе конкретні заходи щодо створення належних умов для роботи судових органів. Це стосується, зокрема, забезпечення доступності і функціональності судових залів, наявності необхідного сучасного обладнання та програмного забезпечення, що відповідає потребам суддів та учасників процесу. Адміністративні процедури повинні бути відточені таким чином, щоб забезпечувати швидку та ефективну взаємодію всередині судової системи, а також між судом та громадськістю. Підготовка та підвищення кваліфікації персоналу має здійснюватися на базі актуальних програм, що передбачають не тільки набуття необхідних знань та навичок, але й адаптацію до змінюваних умов правосуддя;

д) процедури матеріального та соціального забезпечення діяльності суддів. Ці процедури мають важливе значення для забезпечення незалежності та неупередженості суддів. Зокрема, забезпечення достатнього рівня життя через конкурентну заробітну плату, комплексні пенсійні плани та якісне медичне страхування виступає як запобіжник проти можливих спроб корупційного або іншого непрофесійного тиску. Окрім фінансових виплат, важливою є також система соціального захисту, що включає в себе відповідні заходи щодо відпочинку та реабілітації суддів, а також створення безпечних умов праці. Це передбачає існування чітких та прозорих нормативних актів, які регламентують вищезгадані аспекти, забезпечуючи суддям умови для захищеного та ефективного виконання їх професійних обов'язків.

2. Класифікація гарантій незалежності суддів:

а) загальноправові гарантії:

– дотримання суддями меж процесуальної компетенції. Отже, процесуальна компетенція являє собою ключовий аспект судової системи, що встановлює чіткі межі повноважень судді при розгляді та рішенні конкретних справ. Така ясна демаркація сприяє не тільки захисту прав і законних інтересів сторін у процесі, але й підсилює довіру до судових інституцій. Вона слугує гарантією виконання принципу законності, забезпечуючи дії судді в межах, визначених законодавством. Відповідне дотримання цих меж виключає потенційну самовільність судді, забезпечуючи його об'єктивність і непередбачуваність при прийнятті рішень;

– відповідальність за неповагу до суду чи судді. Це санкціонований правовий механізм, встановлений з метою підтримки інтегритету та авторитету судової системи. Він слугує не просто для захисту особистої гідності судді, але й для забезпечення належного процесу розгляду справ. Взаємоповага між учасниками правових відносин є фундаментом для забезпечення справедливості та об'єктивності рішень. Таким чином, дотримання етики, стандартів професійної поведінки та дисципліни стає важливою умовою для зміцнення авторитету правосуддя та довіри громадян до нього;

– гарантії належного розгляду справи. Вони визначають правові механізми забезпечення об'єктивності, повноти та своєчасності розгляду судових справ. Це комплекс правових засад, спрямованих на забезпечення справедливого, ефективного та безстороннього вирішення юридичних конфліктів. Основне завдання таких гарантій – створити умови для реалізації права кожного громадянина на справедливий судовий процес. Зокрема, дотримання процедурних норм забезпечує прозорість та передбачуваність судового процесу, тоді як врахування прав і інтересів усіх учасників судового розгляду підкреслює відкритість та демократичність системи правосуддя. Таким чином, гарантії належного розгляду справи стають ключовим елементом в зміцненні довіри громадськості до судової системи країни;

б) інституційні (галузеві) гарантії:

– процедури добору, відбору, звільнення та припинення повноважень суддів. Ці ключові етапи формування суддівського корпусу відіграють критичну роль у забезпеченні якості і незалежності судової системи. Вони не лише встановлюють критерії для відбору осіб, здатних до виконання важливих суддівських обов'язків, але й слугують захистом від можливого політичного чи іншого тиску на судову гілку влади. Прозорість цих процедур підвищує довіру громадськості, в той час як об'єктивність та справедливість критеріїв забезпечують високий професіональний рівень суддів. Також важливо підкреслити, що належне виконання цих процедур забезпечує захист суддів від невинуватених атак та втручань, гарантуючи їх незалежність та авторитет у суспільстві;

– процедури призначення на адміністративні посади. Ці процедури формують основу структурної інтегритетності судової системи, встановлюючи чіткі й об'єктивні критерії для підйому по службовій драбині. Ключовим аспектом є забезпечення того, що судді, які домагаються керівних ролей, відбираються на основі їх професійних заслуг, досвіду та компетентності, а не через політичні пристрасті або зовнішній тиск. Важливо, щоб такий механізм відбору сприяв зміцненню довіри до судової системи, підтверджуючи, що лідерські позиції в судах обираються заслужено, а не через підкуп

чи вплив. Така система призначення підкреслює авторитет, об'єктивність та незалежність судової влади, створюючи міцний фундамент для правосуддя в демократичному суспільстві;

– процедури організаційного забезпечення діяльності судів. Вони відіграють критичну роль у зміцненні здатності судової системи ефективно реагувати на правові виклики. Справжнім ключем до успіху є гармонійне поєднання матеріальних ресурсів із кадровим потенціалом. Правильно організована система управління сприяє оптимізації робочих процесів, а також створює умови для постійного професійного розвитку суддів і персоналу. Забезпечуючи чітку координацію між різними структурними підрозділами та ефективний контроль за виконанням поставлених завдань, можна гарантувати якісне, своєчасне та справедливе вирішення судових справ. Такий підхід підвищує довіру громадян до судової влади і сприяє стабільності правового порядку в країні.

3. Особливість гарантій заборони збору та поширення інформації. Заборона збору, зберігання, використання та розповсюдження інформації, яка може дискредитувати суд або спрямована на зміну його безсторонності, стоїть на передовій захисту авторитету судової системи. Цей інструмент протидіє можливості використання інформації як засобу тиску або маніпуляції судовим процесом. Від учасників правових відносин вимагається обережність у поводженні з даними, які мають відношення до діяльності суду, щоб забезпечити незалежність та непередбачуваність його рішень. Така строга конфіденційність підкреслює важливість недоторканності правосуддя в демократичному суспільстві.

4. Функціональна спрямованість адміністративних процедур гарантій:

а) процедури призначення на посаду судді вперше та подальшого обрання на посаду судді безстроково становлять основу для регламентації процесу набуття статусу судді. Ці процедури визначають чіткі правові рамки для переходу особи на суддівську роботу, починаючи з моменту її ініціації в професію та закінчуючи консолідацією її позиції у судовій системі. Адміністративні процедури, пов'язані з реалізацією статусу судді, покликані забезпечити не лише виконання прав суддів, а й гарантування виконання ними своїх обов'язків та відповідності встановленим вимогам. У контексті забезпечення незалежності суддів, специфіка зазначених процедур вимагає уваги до унікальних аспектів їх впровадження в діяльність судової системи України. Важливим напрямом дослідження є розробка концепцій, що дозволять уточнити та систематизувати існуючий набір адміністративних процедур, а також вивчення кожної з процедур з метою виявлення

потенціалу для подальшого вдосконалення нормативно-правової бази у сфері судоустрою та суддівського самоврядування;

б) процедури реалізації вказаного статусу. Процедури, що регламентують реалізацію статусу судді, встановлюють основу для його або її функціонування в правосудді після отримання даного статусу. Ці процедури охоплюють комплексні адміністративні та процесуальні вимоги, які забезпечують, що судді дотримуються законодавства та етичних норм при виконанні своїх професійних обов'язків. Впровадження чітко визначених процедур підвищує ефективність судової роботи та забезпечує відповідність вирішення справ затвердженим стандартам. Такий підхід має критичне значення для підтримки високого рівня правосуддя, що, у свою чергу, веде до зміцнення довіри громадян до судової системи. Відповідальне та прозоре виконання суддівських обов'язків стимулює розвиток довіри до інституту правосуддя, що є фундаментальним для демократичного суспільства.

Кейс-стадії щодо втручання у незалежність суддів та їх наслідків

1. Україна: відновлення судді Павла Вовка на посаді в 2020 році.

Опис. Суддя Павло Вовк, голова Київського окружного адміністративного суду, став фігурантом кримінальних справ у зв'язку з діяльністю організованої злочинної групи. Незважаючи на це, він був відновлений на посаді після того, як був відсторонений.

Науковий коментар. Проблема корупції серед представників судової гілки влади є актуальною для України. Відновлення судді на посаді, незважаючи на його спірне минуле, може підірвати довіру громадян до судової системи. Зокрема, це може вказувати на відсутність ефективних механізмів контролю та оцінки діяльності суддів.

2. Туреччина: звільнення та арешти суддів після спроби державного перевороту в 2016 році.

Опис. Після спроби державного перевороту в 2016 році в Туреччині було звільнено, арештовано або відсторонено від посади тисячі суддів та прокурорів. Ці дії були виконані як частина широкомасштабної операції проти опонентів режиму президента Ердогана.

Науковий коментар. Масові чистки у судовій системі є індикатором втручання виконавчої влади в судовий процес. Така практика може мати довгострокові наслідки для правової системи країни, оскільки вона створює атмосферу страху та інтимідації серед суддів.

3. Польща: реформа судової системи 2017 року.

Опис. У 2017 році уряд Польщі, який представляла партія «Право і справедливість», вніс ряд законопроектів, що стосувалися реформування судової системи. Основна мета – переформатування Національної судової ради, що відповідає за призначення суддів. Ці зміни передбачали збільшення контролю парламенту над процесом призначення суддів, що викликало обурення серед опозиційних партій та міжнародних співтовариств.

Науковий коментар. Реформа судової системи в Польщі 2017 року викликала чимало дискусій щодо її відповідності стандартам права ЄС. Зокрема, Європейська комісія висловила занепокоєння щодо можливого порушення принципів верховенства права. Незалежність судової влади від політичного втручання є ключовим елементом демократичного суспільства, і будь-які реформи в цій сфері повинні враховувати цей принцип.

4. Угорщина: Конституційні зміни 2010–2014 років.

Опис. Після приходу до влади партії «Фідес» на чолі з Віктором Орбаном у 2010 році, Угорщина розпочала широкомасштабні конституційні реформи. Особливо гостро ці зміни відчувалися в судовій системі. Було введено нові обмеження для діяльності Конституційного суду, а також знижено віковий ценз для суддів, що спричинило відставку великої кількості досвідчених суддів.

Науковий коментар. Зміни у конституційному ладі Угорщини 2010–2014 років викликали численні занепокоєння серед міжнародних організацій щодо стану демократії в країні. Особливий наголос було зроблено на реформі судової системи. Виведення з-під юрисдикції Конституційного суду ряду ключових питань заслуговує на особливу увагу, оскільки це може послабити контроль за діяльністю виконавчої влади і обмежити гарантії незалежності суддів.

5. Україна: реформа судової системи після Революції Гідності.

Опис. Після Революції Гідності у 2014 році, Україна запустила ряд судових реформ з метою забезпечення більшої незалежності та ефективності судової системи. Основними напрямками стали зміни у процедурі призначення суддів, створення нових антикорупційних судових органів та відновлення довіри до судової системи.

Науковий коментар. Реформа судової системи в Україні після 2014 року мала на меті відновити довіру громадян до судової влади і забезпечити її незалежність від політичного втручання. Важливо відзначити, що ефективність судової системи залежить не тільки від формальних механізмів призначення та звільнення суддів, але й від культури правочервенства та громадського контролю.

6. Греція: адміністративні зміни в судовій системі під час економічної кризи.

Опис. У контексті економічної кризи, що почалася у Греції на початку 2010-х, було ініційовано реформування судової системи. Основними змінами стали оптимізація структури судових органів і введення нових адміністративних процедур для підвищення ефективності роботи судів. Відбулося зведення деяких судів, інтенсивне впровадження електронних систем обліку справ і взаємодії між судами, а також зміна в процедурах призначення та відставки суддів з метою збільшення їхньої незалежності.

Науковий коментар. Адміністративні процедури в судовій системі відіграють ключову роль у формуванні незалежності суддів. У Греції, зміни в судовій системі були спрямовані на збільшення ефективності роботи судів

і забезпечення їх незалежності в умовах економічної кризи. Оптимізація адміністративних процедур може сприяти відновленню довіри до судової системи в умовах економічної нестабільності.

7. Португалія: введення Ради суддів як адміністративного механізму гарантування незалежності.

Опис. У відповідь на підвищену занепокоєність щодо незалежності судової влади у Португалії, було створено Раду суддів – незалежний орган, що наглядає за призначенням, кар'єрним ростом та дисциплінарною відповідальністю суддів. Цей орган став ключовим інструментом у забезпеченні незалежності суддів від політичного втручання.

Науковий коментар. Створення Ради суддів у Португалії є прикладом того, як адміністративні механізми можуть бути використані для гарантування незалежності суддів. Забезпечення незалежності суддів від зовнішнього втручання, зокрема від політичної влади, є основоположним принципом верховенства права.

8. Колумбія: адміністративні процедури захисту суддів від загроз.

Опис. В умовах високого рівня злочинності та внутрішнього конфлікту в Колумбії, де судді регулярно ставали мішенями для злочинних груп та повстанців, влада розробила спеціальну програму для забезпечення безпеки суддів. Адміністративні процедури передбачали особистий охоронний контингент, безпечні місця проживання, спеціалізовані засоби зв'язку та конфіденційність їх особистих даних.

Науковий коментар. В умовах, коли фізична безпека суддів стає реальним питанням, адміністративні процедури щодо їх захисту стають важливою частиною системи гарантій їхньої незалежності. Колумбійський досвід показує, що держава може і повинна діяти рішуче, щоб забезпечити безпеку своїх суддів, підтримуючи при цьому їх професійну автономію.

9. Франція: створення Вищої судової ради для гарантії незалежності суддів.

Опис. У Франції, для забезпечення незалежності суддів, було створено Вищу судову раду. Цей орган відповідає за відбір, призначення та кар'єрне зростання суддів, а також розглядає питання про дисциплінарну відповідальність. Його склад включає представників суддівського корпусу, а також інших осіб, що гарантує його незалежність від виконавчої та законодавчої влади.

Науковий коментар. Створення незалежних органів, таких як Вища судова рада у Франції, може бути ефективним засобом для захисту суддів

від зовнішнього втручання та політичного тиску. Такі органи, які мають представництво з різних груп суспільства, можуть гарантувати більш об'єктивний та незалежний відбір, призначення та контроль за діяльністю суддів.

10. Південна Корея: реформа процедур призначення суддів після громадських протестів.

Опис. У 2016–2017 роках Південна Корея пережила серію масових громадських протестів, спричинених відсутністю довіри до судової системи та її політизацією. У відповідь на це уряд започаткував реформу процедур призначення суддів. Нова система передбачала збільшення прозорості процесу відбору, введення нових критеріїв для кандидатів і забезпечення їхньої професійної компетентності.

Науковий коментар. Активна участь громадськості у процесах прийняття рішень є важливим механізмом відновлення довіри до судової системи. Південнокорейська реформа показує, як зміни у процедурах призначення суддів можуть стати відповіддю на громадські вимоги та покращити незалежність судової системи.

11. Чилі: створення спеціалізованого органу для захисту прав суддів.

Опис. У 2011 році в Чилі, з метою забезпечення незалежності суддів від зовнішнього тиску, було створено спеціалізований орган для захисту прав і інтересів суддів. Орган займається розглядом скарг на порушення прав суддів, допомагає у встановленні професійних стандартів і надає юридичний захист у конфліктних ситуаціях.

Науковий коментар. Спеціалізовані органи, які захищають права суддів, можуть відігравати ключову роль у забезпеченні їх незалежності. Чилійський досвід показує, що такі органи можуть допомогти у захисті суддів від зовнішнього втручання та політичного тиску.

12. Кенія: нова Конституція та її роль у забезпеченні незалежності суддів.

Опис. У 2010 році Кенія прийняла нову Конституцію, яка передбачала ряд змін у структурі та функціонуванні судової влади. Однією із ключових інновацій стало створення Незалежної комісії з питань призначення суддів, яка отримала повноваження відбирати кандидатів на суддівські посади та рекомендувати їх президенту для призначення.

Науковий коментар. Прийняття нової Конституції в Кенії є прикладом того, як конституційні реформи можуть стати засобом забезпечення

незалежності суддів. Створення спеціалізованих комісій, що забезпечують незалежний відбір та призначення суддів, може відіграти важливу роль у гарантуванні автономії судової системи від політичних втручань.

13. Колумбія: реформи судової системи на тлі політичних та соціальних змін.

Опис. Після прийняття нової Конституції в Колумбії у 1991 році, країна розпочала широкомасштабні реформи своєї судової системи. У період 1991–1993 років було здійснено зміни, спрямовані на забезпечення незалежності судової системи, зокрема через створення нових механізмів призначення та контролю за діяльністю суддів.

Науковий коментар. Колумбійська реформа судової системи підтверджує, що глибокі конституційні зміни можуть сприяти зміцненню незалежності судів. При цьому важливим є виважений підхід до процесу призначення суддів, що мінімізує ризик політичного втручання.

14. Ботсвана: запровадження обов'язкового тренінгу для суддів.

Опис. У 2005–2006 роках у Ботсвані було запроваджено обов'язкову програму підготовки та тренінгу для новопризначених суддів. Метою цього було підвищення професійних стандартів, а також зміцнення гарантій незалежності суддів шляхом забезпечення їх достатньої підготовленості та освіченості.

Науковий коментар. Обов'язкова підготовка суддів може відіграти ключову роль у зміцненні їхньої незалежності. Ботсванський досвід підкреслює важливість навчання та тренінгу як інструментів забезпечення високого рівня компетентності суддів, що, у свою чергу, може сприяти їх захисту від зовнішніх тисків.

15. Непал: реформа судової системи після довгих політичних конфліктів.

Опис. У 2010 році, після років внутрішніх політичних конфліктів, Непал започаткував реформу своєї судової системи. Центральним елементом реформи стало створення незалежного органу з питань призначення суддів, який був позбавлений політичного втручання.

Науковий коментар. Досвід Непалу ілюструє, як країни, що переживають внутрішні конфлікти та політичні перетворення, можуть використовувати реформу судової системи як засіб відновлення довіри громадськості та зміцнення основних державних інститутів.

16. Італія: позачергове обрання членів Вищої ради судового самоврядування.

Опис. У 2011 році в Італії відбулося позачергове обрання членів Вищої ради судового самоврядування після скандалу, пов'язаного з обговоренням конфіденційної інформації. Ця подія відображає конфлікт інтересів та взаємодію виконавчої та судової гілок влади в країні.

Науковий коментар. Подія в Італії підкреслює важливість гарантій незалежності суддів та їх захисту від політичного втручання. Взаємодія між різними гілками влади має бути прозорою та не має порушувати конституційних прав і свобод громадян.

17. Іспанія: відставка президента Генеральної ради судової влади.

Опис. У 2013 році президент Генеральної ради судової влади Іспанії подав у відставку після звинувачень у корупції та втручанні в діяльність судової системи. Цей інцидент викликав широке обговорення питань незалежності судової системи та її вразливості до політичного впливу.

Науковий коментар. Подія в Іспанії показує, як порушення принципів незалежності та неприхильності можуть підірвати довіру громадськості до судової системи. Гарантування незалежності суддів є ключовим для забезпечення справедливості та правопорядку.

18. Польща: криза навколо Конституційного трибуналу.

Опис. У 2017 році у Польщі виник конфлікт між урядом та Конституційним трибуналом через спроби впливу на призначення нових суддів трибуналу. Зміни, запропоновані урядом, були спрямовані на зміцнення контролю виконавчої гілки влади над судовою системою.

Науковий коментар. Ситуація в Польщі підкреслює важливість гарантій конституційної незалежності суддів від політичних втручань. Конфлікт показав, що атаки на незалежність судів можуть призвести до конституційних криз та політичної нестабільності.

19. Ірландія: реформа процесу призначення суддів.

Опис. У 2018 році Ірландія внесла зміни до системи призначення суддів з метою забезпечення її прозорості, незалежності та відсутності політичного впливу. Ці зміни передбачали створення незалежної комісії з призначення суддів, яка має включати представників з різних сфер.

Науковий коментар. Ірландська реформа підкреслює важливість структурних механізмів для забезпечення незалежності суддів від політичних втручань. Правильно структуровані механізми призначення можуть

забезпечити відсутність конфлікту інтересів і забезпечити довіру до судової системи.

20. Чилі: скандал з приватними спілками суддів.

Опис. У 2015 році в Чилі стався скандал, коли виявилось, що деякі судді стали членами приватних спілок, які отримали великі суми грошей від корпорацій. Це викликало питання про незалежність суддів та можливість їх корумпування.

Науковий коментар. Ця подія в Чилі підкреслює необхідність встановлення строгих етичних стандартів для суддів та механізмів контролю за їхньою діяльністю. Громадяни повинні мати впевненість у тому, що судді не можуть бути піддані зовнішньому впливу.

21. Австралія: реформа кодексу професійної етики суддів.

Опис. У 2019 році в Австралії було запроваджено реформу кодексу професійної етики суддів, що включала додаткові вимоги та принципи, спрямовані на забезпечення вищих стандартів поведінки суддів та їх незалежності.

Науковий коментар. Реформа в Австралії показує, як важливо постійно оновлювати та переглядати стандарти професійної етики суддів. Впровадження таких стандартів сприяє зміцненню довіри до судової системи та гарантії її незалежності.

22. Бельгія: впровадження системи перевірки кваліфікації суддів.

Опис. У 2016 році в Бельгії було впроваджено систему перевірки кваліфікації суддів, яка передбачала регулярне пересвідчення та навчання суддів для підтримки їх професійних знань та навичок на належному рівні.

Науковий коментар. Система перевірки кваліфікації, така як та, що була впроваджена в Бельгії, підтримує високий стандарт професійності суддів. Регулярне пересвідчення та навчання допомагає суддям залишатися в курсі сучасних правових тенденцій та підходів, що, в свою чергу, підвищує якість юриспруденції та довіру громадян до судової системи.

23. Нова Зеландія: введення програми менторства для молодих суддів.

Опис. У 2017 році у Новій Зеландії була започаткована програма менторства для молодих суддів, де досвідчені судді ділилися своїми знаннями та досвідом з новопризначеними колегами, допомагаючи їм адаптуватися до ролі судді.

Науковий коментар. Програма менторства може слугувати важливим інструментом для підтримки та розвитку професіоналізму серед суддів. Це

також стимулює культуру навчання та співпраці в судовій системі, допомагаючи суддям краще виконувати свої обов'язки.

24. Аргентина: реформа судової системи з акцентом на прозорість.

Опис. У 2015 році Аргентина прийняла низку законодавчих ініціатив, спрямованих на збільшення прозорості у діяльності судової системи. Зокрема, було створено електронну систему реєстрації судових рішень та введено обов'язкове розкриття інформації про фінансові інтереси суддів.

Науковий коментар. Прозорість у діяльності суду є однією з ключових складових для забезпечення довіри громадян до судової системи. Реформи в Аргентині підкреслюють важливість доступу громадськості до інформації про діяльність суддів та їх рішення.

25. Японія: впровадження громадських журі в кримінальних справах.

Опис. У 2018 році Японія розширила використання системи громадських журі в кримінальних справах, намагаючись залучити громадян до процесу прийняття судових рішень і забезпечити більшу прозорість та об'єктивність у судових розглядах.

Науковий коментар. Система громадських журі дозволяє громадянам взяти активну участь у судовому процесі, що може підвищити довіру до судової системи. Це також може сприяти збалансованій та об'єктивній оцінці фактів у кримінальних справах.

26. Південна Корея: реформа судової системи з наголосом на права обвинувачених.

Опис. У 2016 році в Південній Кореї була проведена реформа судової системи, яка зосереджувалася на зміцненні прав обвинувачених під час судового розгляду. Зокрема, було введено додаткові гарантії щодо права на захист та обмежено можливість використання доказів, отриманих порушенням.

Науковий коментар. Зміцнення прав обвинувачених є важливою частиною справедливої судової системи. Реформи в Південній Кореї підкреслюють важливість дотримання принципів справедливості та рівності перед законом для всіх громадян.

27. Бразилія: введення кодексу етичної поведінки суддів.

Опис. У 2019 році у Бразилії було прийнято кодекс етичної поведінки для суддів, який передбачав чіткі правила та принципи їхньої діяльності, а також механізми контролю за їх додержанням. Ця ініціатива була спрямована на підвищення довіри до судової системи.

Науковий коментар. Введення кодексів етики для суддів підкреслює важливість незалежності та безсторонності у їх роботі. Ці кодекси стають інструментом забезпечення гарантій незалежності суддів та зміцнення довіри до судової системи.

28. Фінляндія: впровадження системи регулярного навчання суддів.

Опис. У 2020 році Фінляндія започаткувала систему регулярного навчання для суддів, спрямовану на підвищення їх професійних знань та навичок. Ця програма забезпечує, щоб судді були поінформовані про останні правові тенденції та зміни в законодавстві.

Науковий коментар. Регулярне навчання суддів допомагає підтримувати високий рівень професійності, сприяє їх адаптації до змін у правовій системі та підкреслює значущість незалежності та безсторонності в їх роботі.

29. Австралія: створення спеціалізованих судів для розгляду питань корупції.

Опис. У 2019 році в Австралії було створено спеціалізовані суди для розгляду питань, пов'язаних з корупцією. Ці суди мали особливий статус та були оснащені додатковими ресурсами для проведення розслідувань та розгляду справ.

Науковий коментар. Створення спеціалізованих судів може підсилити незалежність суддів, які розглядають особливо складні або чутливі справи. Це також може покращити ефективність судової системи та підвищити довіру громадян до її роботи.

30. Бразилія: операція «Автомийка» і роль суддів у боротьбі з корупцією.

Опис. У 2014 році в Бразилії розпочалася одна з найбільших антикорупційних операцій в історії країни – «Операція Автомийка» (Operação Lava Jato). Ця операція виявила глибокі корупційні зв'язки між високопоставленими політиками, державними компаніями і приватними підприємцями. У центрі цієї операції стояли судді, які займалися розслідуванням та розглядом справ, зокрема суддя Серхіо Моро.

Науковий коментар. Роль суддів у таких масштабних антикорупційних операціях є вирішальною для забезпечення прозорості та відповідальності владних структур. Судді, що займаються розслідуванням корупційних справ, можуть зіткнутися з численними спробами тиску та втручання в їх роботу. Враховуючи це, забезпечення їх незалежності є ключовим фактором успіху в боротьбі з корупцією. «Операція Автомийка» демонструє, як незалежність суддів може сприяти викриттю корупційних схем та притягненню до відповідальності високопоставлених осіб.

Компаративний аналіз європейських стандартів гарантій незалежності суддів

1. Європейська хартія про статус суддів (1998 р.).

Особливості. Європейська хартія про статус суддів представляє собою докладний і всеосяжний документ, який спрямований на визначення ключових параметрів та стандартів, що стосуються статусу суддів у країнах-членах Ради Європи. Він акцентує увагу на принципах незалежності, безпеки службового становища, вимогах до професійної підготовки та забезпечення належного соціального захисту суддів.

Переваги. Хартія слугує важливим документом для держав, що прагнуть реформувати свої судові системи відповідно до найкращих європейських практик. Вона забезпечує консолідовані та систематизовані рекомендації з питань, що впливають на незалежність, авторитет та ефективність суддівської системи. Відзначається, що Хартія враховує потреби суддів та виклики, з якими вони стикаються у своїй професійній діяльності.

Недоліки. Незважаючи на детальний характер і всебічність Хартії, вона має рекомендаційний характер, що може призвести до розбіжностей у її інтерпретації та впровадженні на національному рівні. Доки держави-члени не зобов'язуються забезпечити виконання принципів, висвітлених у Хартії, реальне застосування цих стандартів може виявитися нерівномірним та нецілісним. Також деякі положення можуть потребувати додаткової конкретизації для ефективного втілення в національному законодавстві.

2. Віденська рекомендація про незалежність суддів (1966 р.).

Особливості. Віденська рекомендація виступає як один з найголовніших документів, що акцентує увагу на критичному значенні незалежності суддів у демократичному суспільстві. Центральна ідея Рекомендації полягає в захисті суддів від зовнішнього впливу, зокрема від виконавчої влади, а також в запобіганні будь-якому несанкціонованому втручання у їхню діяльність. Крім того, документ висвітлює важливість гарантій проти арбітражного звільнення чи переведення суддів, що є важливим аспектом їх незалежності та стабільності.

Переваги. Рекомендація не просто висвітлює ключові аспекти незалежності суддів, але і базує свої принципи на повазі до основних прав і свобод людини. Це вказує на універсальність та глобальну важливість підходу, викладеного в рекомендації, і підкреслює взаємозв'язок між незалежністю суддів та захистом прав громадян.

Недоліки. Незважаючи на велике значення Віденської рекомендації в контексті формулювання стандартів незалежності суддів, її рекомендаційний характер може призводити до того, що конкретні заходи за її впровадженням залишаються на розсуд окремих держав. Такий статус документа може знизити його ефективність у контексті реального впровадження принципів на практиці.

3. Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року.

Особливості. Бангалорські принципи стали значущим кроком у формулюванні універсальних стандартів професійної поведінки суддів на міжнародному рівні. Вони були розроблені з метою не лише визначення, але й підтримки високих стандартів етики та професійної діяльності суддів у всьому світі. Ці принципи об'єднують у собі найкращий досвід і практики різних країн і культур.

Переваги. Центральне місце в Принципах посідають ключові поняття незалежності, бездоганності, непередбачуваності, рівності і компетентності, які вважаються основоположними для забезпечення справедливості та довіри до судової системи. Бангалорські принципи слугують джерелом натхнення та допомоги для національних органів у створенні власних кодексів професійної етики суддів.

Недоліки. Незважаючи на їх універсальний характер та міжнародне визнання, Бангалорські принципи мають рекомендаційний характер, тому їх впровадження та застосування може відрізнитися в різних країнах. Крім того, через свою загальність принципи можуть піддаватися різним інтерпретаціям, що може призвести до відхилень у їх застосуванні в різних юрисдикціях.

4. Рекомендація CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи про суддів: незалежність, ефективність і відповідальність.

Особливості. Рекомендація CM/Rec(2010)12 є важливим документом, який має на меті забезпечити якісне адміністрування правосуддя у державах-членах Ради Європи. Цей документ акцентує увагу на трьох ключових аспектах професійної діяльності суддів: їх незалежності, ефективності та відповідальності, намагаючись забезпечити їх взаємний баланс та гармонію.

Переваги. Однією з основних переваг Рекомендації є те, що вона надає докладний і систематизований огляд основних стандартів та принципів, які мають бути враховані при призначенні, кваліфікації, навчанні, оцінці

та дисциплінарній відповідальності суддів. Це сприяє зміцненню довіри до судової системи та підвищенню професіоналізму суддів.

Недоліки. Незважаючи на свою вагомість та докладність, Рекомендація має декілька обмежень. Перш за все, вона має рекомендаційний характер, що означає, що її виконання залежить від готовності та здатності держав-членів адаптувати її до своєї національної правової системи. Також можливі випадки, коли національні особливості чи обставини можуть ускладнити або навіть унеможливити повне виконання рекомендацій документа.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.).

Особливості. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод стала фундаментальним документом для забезпечення прав і свобод осіб в Європі. Незважаючи на те, що Конвенція в цілому спрямована на захист прав особи, її стаття 6 відіграє критичну роль у забезпеченні незалежності судової системи. Вона гарантує, що кожна особа має право на розгляд своєї справи незалежним і безстороннім судом, що є наріжним каменем демократичного суспільства.

Переваги. Стаття 6 Конвенції встановлює чіткі гарантії для справедливого та об'єктивного судового розгляду. Це не просто гарантія процесуальної справедливості, а й обов'язок держав-членів забезпечити незалежність та безсторонність суддів, що є важливим для забезпечення довіри громадян до судової системи.

Недоліки. Незважаючи на свою важливість, Конвенція не розглядає питання незалежності суддів у комплексному аспекті. Вона орієнтована більше на індивідуальні права особи, а не на структурні або інституційні гарантії для суддів як таких. Тому, хоча стаття 6 є критичною для незалежності суду, для повного розуміння та забезпечення незалежності суддів може знадобитися додаткова національна або міжнародна регламентація.

6. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 13.10.94 р.).

Особливості. Ця рекомендація була розроблена в рамках Ради Європи з метою підсилення і консолідації незалежності суддів у державах-членах. Вона відображає загальний консенсус серед держав щодо того, якими мають бути основні принципи та гарантії, що забезпечують незалежність суддів.

Переваги. Рекомендація являє собою детальний і докладний набір принципів та рекомендацій, спрямованих на забезпечення незалежності суддів. Вона допомагає державам-членам розробляти та вдосконалювати свої національні правові системи відповідно до визнаних європейських стандартів.

Основні аспекти документа стосуються гарантій і протекції для суддів, а також їх професійного статусу.

Недоліки. Як і багато інших документів, виданих Радою Європи, ця Рекомендація має рекомендаційний, а не обов'язковий характер. Отже, хоча вона може слугувати відмінним джерелом інформації та настанов для держав, реалізація її принципів в практиці залежить від політичної волі та національних особливостей кожної окремої держави-члена.

7. Консультативні висновки Європейської комісії за демократію через право (Венеційська комісія) стосовно незалежності суддів.

Особливості. Венеційська комісія, відома своєю експертизою в галузі конституційного права, активно займається питаннями, пов'язаними з правосуддям, в тому числі з незалежністю суддів. Її консультативні висновки базуються на глибокому аналізі та дослідженні, що робить їх цінним ресурсом для формулювання політик у цій області.

Переваги. Венеційська комісія об'єднує експертів з усієї Європи, які діляться своїми знаннями та досвідом щодо конституційних питань. Її висновки з питань незалежності суддів відображають колективний досвід та підходи багатьох країн. Це робить їх особливо корисними для держав, що прагнуть покращити свої юридичні системи або вирішити конкретні проблеми в галузі правосуддя.

Недоліки. Незважаючи на велику авторитетність та компетентність Венеційської комісії, її рекомендації є лише консультативними. Це означає, що, хоча вони можуть слугувати джерелом натхнення та настанов для держав, їх застосування та виконання залишаються на розсуд кожної окремої держави, і вони не мають юридичної сили для обов'язкового виконання.

8. Доповіді Спеціального доповідача ООН з питань незалежності суддів та адвокатів (різні роки).

Особливості. Спеціальний доповідач ООН регулярно представляє доповіді, в яких аналізується стан незалежності суддів та адвокатів у різних регіонах світу. Ці документи базуються на вивченні конкретних ситуацій, звернень та скарг, а також на вивченні загальних тенденцій у сфері правосуддя.

Переваги. Доповіді Спеціального доповідача є важливим джерелом інформації та аналізу щодо викликів та проблем у сфері незалежності суддів та адвокатів. Вони не тільки висвітлюють конкретні проблемні питання, але й надають рекомендації щодо їх можливого вирішення. Це робить їх корисним інструментом для держав та міжнародних організацій у їхній роботі.

Недоліки. Хоча доповіді Спеціального доповідача мають глобальне охоплення, вони є частиною ширшого звіту ООН і можуть не завжди конкретно

зосереджуватися на окремих регіонах, таких як Європа. Це може ускладнити інтерпретацію та застосування рекомендацій в конкретних регіональних контекстах.

9. Європейська хартія місцевого самоврядування (1985 р.).

Особливості. Хартія представляє собою ключовий документ для регулювання принципів місцевого самоврядування в Європі. Хоча її основний акцент стосується структури та функціонування місцевого управління, вона також акцентує увагу на важливості незалежності та недоторканності обраних місцевих посадовців.

Переваги. Хартія визнає, що місцеве самоврядування є фундаментальним принципом демократії, і надає рамки для забезпечення його незалежності та ефективності. Вона ставить в центр уваги не тільки роль національних урядів, але й роль місцевих органів власного управління.

Недоліки. В основному документ зосереджений на аспектах місцевого самоврядування і не має специфічного фокусу на суддівській незалежності чи судовій системі в цілому. Втім, його принципи можуть бути важливими для обговорення ширших питань незалежності в урядовому секторі.

10. Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя (6 жовтня 2000 року).

Особливості. Цей документ звертає увагу на важливість ролі прокуратури в кримінальному судочинстві. Він розглядає прокуратуру як ключову інституцію в системі правосуддя, яка має взаємодіяти з іншими органами, зокрема з суддями, забезпечуючи при цьому незалежність і справедливість процесу.

Переваги. Рекомендація визнає потребу в правильному балансі між прокурорами та суддями для забезпечення ефективного та справедливого кримінального правосуддя. Це підкреслює важливість незалежності обох сторін і їх спільної роботи на користь правосуддя.

Недоліки. Основний акцент документа зосереджений на ролі прокуратури, тому деякі аспекти суддівської незалежності можуть бути недостатньо розкриті. Хоча Рекомендація враховує взаємодію прокуратури з суддями, вона не зосереджується на конкретних гарантіях суддівської незалежності.

11. Резолюція 1685 (2009) Парламентської асамблеї Ради Європи щодо дотримання принципів незалежності суддів.

Особливості. Документ звертає увагу на проблеми та виклики, з якими стикаються судді в контексті їхньої незалежності в різних країнах-членах

Ради Європи. Резолюція висвітлює конкретні випадки та ситуації, де принципи незалежності були порушені.

Переваги. Однією з основних переваг є детальний аналіз реальних ситуацій в різних країнах, що дозволяє міжнародній спільноті краще розуміти ступінь та характер порушень. Також Резолюція містить конкретні рекомендації для держав, спрямовані на покращення ситуації.

Недоліки. Як і більшість резолюцій, цей документ не має юридичної обов'язковості для держав-членів Ради Європи, тому його рекомендації можуть бути проігноровані або не повністю виконані державами.

12. Доповідь Венеційської комісії CDL-AD(2010)004 «Про незалежність судової системи. Частина I: Незалежність суддів»

Особливості. Документ зосереджується на ключових аспектах незалежності суддів у судовій системі. Венеційська комісія проводить детальний аналіз того, як принципи незалежності втілюються та реалізуються в різних юридичних системах.

Переваги. Однією з основних переваг є інтеграція міжнародних стандартів та практичних прикладів з різних країн, що допомагає створити комплексний погляд на проблему. Доповідь містить глибокий аналіз та рекомендації, які можуть слугувати джерелом інформації та навчання для юридичних фахівців.

Недоліки. Основний недолік полягає в тому, що доповідь, у зв'язку із своєю деталізованістю та специфічністю, може бути складною для сприйняття людьми без спеціальної юридичної підготовки. Така деталізація може ускладнити швидке вивчення матеріалу для загального ознайомлення.

13. Висновок № 17 (2014) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи про оцінювання роботи суддів, якості правосуддя та повагу до незалежності судової влади.

Особливості. Документ має на меті забезпечення прозорості та якості судової роботи, враховуючи при цьому незалежність суддів. Він наголошує на важливості якісної оцінки роботи суддів, не загрожуючи при цьому їхній незалежності та безсторонності.

Переваги. Висновок підкреслює, що процес оцінювання має бути активним, прозорим і відкритим для суспільства. Він наголошує на важливості участі суддів у розробці критеріїв оцінювання та процесі відбору. Документ акцентує увагу на значенні незалежності судової влади як основоположного принципу демократичного суспільства.

Недоліки. Виходячи з рекомендуючого характеру, документ не має безпосередньої обов'язкової юридичної сили для держав-членів. Хоча він надає загальні принципи та рекомендації, деталізація та реалізація цих принципів може значно відрізнятись в різних країнах, залежно від національних особливостей та контексту.

14. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року.

Особливості. Документ є спробою стандартизації підходів до забезпечення незалежності судових органів на глобальному рівні. Він наголошує на принципах незалежності, об'єктивності, прозорості та ефективності в роботі судових органів.

Переваги. Оскільки рекомендації прийняті ООН, вони мають за мету слугувати джерелом натхнення та орієнтиром для всіх країн-членів. Документ не лише визначає основні принципи незалежності, але й надає рекомендації щодо їх ефективного впровадження.

Недоліки. Як і багато інших міжнародних рекомендацій, цей документ може бути занадто загальним та потребувати додаткової конкретизації на національному рівні. Рекомендації не мають безпосередньої юридичної сили, і їх впровадження залежить від готовності та бажання окремих країн-членів.

15. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (Перша світова конференція про незалежність правосуддя, Монреаль, 1983 рік).

Особливості. Цей документ став першою глобальною спробою кодифікувати принципи незалежності правосуддя. Він був прийнятий під час Першої світової конференції, яка зосереджувалась саме на питаннях незалежності судової системи.

Переваги. Як перший документ такого роду, Монреальська декларація встановлює основний фундамент для наступних ініціатив з незалежності правосуддя. Декларація відображає консенсус представників різних юридичних систем з усього світу. Вона охоплює різні аспекти незалежності правосуддя, від організації судової влади до гарантій для суддів.

Недоліки. Декларація може сприйматися як занадто абстрактна, і її принципи потребують конкретизації на національному рівні. Як і більшість таких декларацій, вона не має юридичної сили, і її впровадження великою мірою залежить від волі окремих держав.

16. Загальна (універсальна) хартія судді (Схвалена Міжнародною асоціацією суддів 17 листопада 1999 року, Тайпей (Тайвань)).

Особливості. Ця Хартія являє собою важливу спробу міжнародної спільноти визначити основні принципи, що стосуються статусу суддів, їхньої ролі, обов'язків та етики. Схвалена під егідою Міжнародної асоціації суддів, вона відображає міжнародний консенсус з цих питань.

Переваги. Хартія охоплює широкий спектр питань, пов'язаних із суддівською діяльністю, включаючи права та обов'язки суддів, їх незалежність, безпеку та суддівську етику. За своєю суттю ця Хартія є результатом співпраці суддів з різних країн і юридичних систем, що надає їй великої авторитетності. Завдяки тому, що її схвалила Міжнародна асоціація суддів, Хартія має чисто професійний характер.

Недоліки. Як і більшість таких документів, Хартія не має юридичної сили і її реалізація залежить від внутрішньодержавних законодавчих та виконавчих органів. Оскільки Хартія є дуже загальною, держави можуть потребувати додаткових конкретних рекомендацій для її впровадження на національному рівні.

17. Висновки Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи «Про стандарти незалежності судових органів та незмінюваності суддів» (№ 1 (2001)).

Особливості. Ці висновки являють собою ключовий документ, створений для визначення та підтримки основних принципів незалежності судів та гарантій для суддів у країнах Ради Європи.

Переваги. Документ намагається дати докладний огляд основних аспектів незалежності судових органів та суддів. З урахуванням динаміки реформ у європейських країнах цей документ надає актуальні рекомендації з питань незалежності та захисту прав суддів. Висновки базуються на досвіді та аналізі ситуації в різних країнах-членах Ради Європи, що забезпечує об'єктивний та збалансований підхід до проблеми.

Недоліки. Як і багато інших рекомендаційних документів, ці Висновки можуть виявитися недостатньо конкретними для безпосереднього впровадження на національному рівні в окремих країнах. Висновки не мають юридичної обов'язковості для країн-членів, і їх реалізація залежить від політичної волі та правового контексту кожної окремої країни.

18. Глобальний план діяльності для суддів в Європі, прийнятий Комітетом Міністрів Ради Європи на 740 зустрічі в Страсбурзі 27 лютого 2001 року.

Особливості. Глобальний план діяльності для суддів представляє собою спробу створення узгодженого підходу до регулювання професійної

діяльності суддів на континенті, розробленого на основі досвіду країн-членів Ради Європи. Він став відгуком на потребу забезпечення більшої єдності в практиці судочинства, зокрема у контексті незалежності суддів, їх ролі в демократичних суспільствах та захисту прав людини.

Переваги. Документ створено на основі зібраного досвіду та кращих практик, що існують у різних державах-членах. Глобальний план висвітлює ряд ключових питань, що стосуються діяльності суддів, таких як незалежність від виконавчої та законодавчої влади, належність до професійних асоціацій, постійне навчання та кар'єрне зростання. Він також визначає загальні принципи і стандарти, які слід враховувати при прийнятті національного законодавства та реформуванні судової системи.

Недоліки. Хоча Глобальний план являє собою значущий крок у створенні загальної рамки для діяльності суддів в Європі, його вплив обмежений рекомендаційним характером документа. Реалізація його положень залежить від внутрішньої політики кожної держави-члена. Крім того, план може не враховувати специфічні національні контексти або особливості судової системи окремих країн.

Наукове видання

Павло ГОРІНОВ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ:
ПРИНЦИПИ, ПРОЦЕДУРИ ТА СТАНДАРТИ**

монографія

Відповідальний за випуск Ф. К. Ілляк

Редактор Ф. К. Ілляк

Комп'ютерна верстка А. С. Жарий

Художнє оформлення А. С. Жарий

Підписано до друку 26.01.2024. Формат 60 × 90/16.

Умовн. друк. арк. 18,00. Обл.-вид. арк. 17,29.

Тираж 300 прим.

Зам. № .

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом

ТОВ «Про Формат»

Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 5942 від 11.01.2018 р.